Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Geschiedenissen der stad Zwolle, behelsende een verhaal van haar eerste beginselen, verheffinge tot een stad, en de merkwaardigste gebeurtenissen aldaar van ouds her, tot byna dese tyden toe, voorgevallen, uit stads boeken, egte stukken en oude chronyken

https://hdl.handle.net/1874/219385

156/123

BIBLIOTHECA SEMINARII BIJSENBURGENSIS
~~69~~ 156
~~182~~ 123

GESCHIEDENISSEN
DER STAD
ZWOLLE,

BEHELSENDE EEN VERHAAL VAN HAAR EERSTE BEGINSELEN, VERHEFFINGE TOT EEN STAD, EN DE MERKWAARDIGSTE GEBEURTENISSEN ALDAAR VAN OUDS HER, TOT BY NA DESE TYDEN TOE, VOORGEVALLEN.

UIT STADS BOEKEN, EGTE STUKKEN EN OUDE CHRONYKEN BY EEN VERGADERT, EN BESCHREVEN

DOOR

MR. BURCHARD JOAN VAN HATTUM.

EERSTE DEEL.

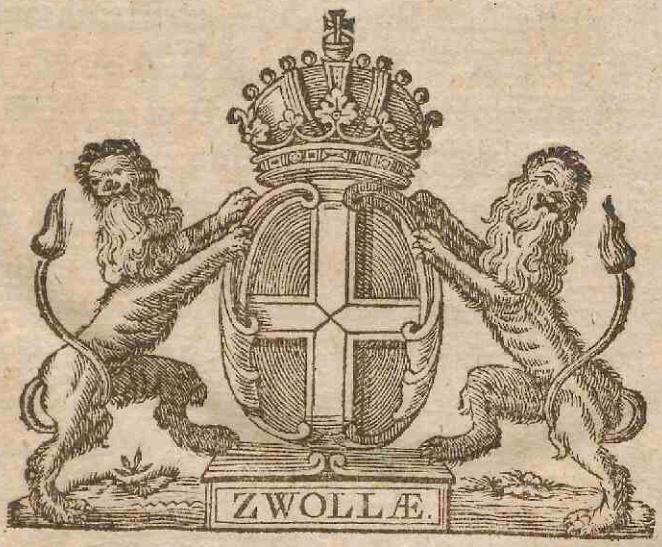

TE ZWOLLE
By S. CLEMENT, en J. A. VAN SANTEN,
Boekverkopers. 1767.

BIBLIOTHECA
SEMINARII
RIJSENBURGENSIS.
COLLECTIO
LIPMANIANA.

VOORREDEN

AAN DEN

LESER.

Onder het gering getal Nederlandſche Steden, welkers oudheden voor als nog onbekent zyn, en in de duiſterniſſen leggen, is een van de vermaardſten, en meeſt aanſienlykſten, de HANZE EN RYKS-STAD ZWOLLE, Derde Hoofdſtad van Overyſſel: van welkers gebeurteniſſen, tot heden toe, niets in het ligt gegeven is, dan *de Latynſche Redenvoeringe over den val van S. Michaëls Kerktoorn, van Chriſtiaan Aſſueri*, wel eer Oppervoogd van Stads Schole: Het klein digtkundig werkjen, onder de tytel *van Overyſſels Oog, of Zwolle verheerlykt*, in het jaar 1720, door *Gerrit van der Horſt*, des tyds Leermeeſter

der Latynſche taal alhier, aan de wereld medegedeelt: en eindelyk een korte Beſchryvinge van Zwolle, door *Le Clercq*, welke, gelyk my onlangs berigt is, in het algemene Woordenboek *van Hoogſtraten* te vinden is.

Het is aanmerkelyk, dat, behalven deſe Schryvers, uit welkers ſchriften men geen, of weinig ligt kan ſcheppen, niemant tot nog toe iets over den oorſprong, aanwas, en lotgevallen deſer Stad door den druk gemeen gemaakt heeft; nadien een diergelyk werk door veele beminnaars der oudheden voor lange tyden vuuriglyk verlangt is, en daar het de Stad aan geen bekwame, en in onſe oudheden kundige Schryvers, om ſulks met een goeden uitſlag t'ondernemen, ontbroken heeft.

Wat de reden van deſe onagtſaamheid ook zyn mag, welkers onderſoek niet anders zyn zoude, dan na het onbekende te raden, deſe vergetenheid bemerkende, ſpoorde my de begeerte, om myn Vaderland van eenig nut te zyn,

zyn, aan, alles, dat tot opheldering van Stads oudheden, en Geſchiedeniſſen, ſo in gedrukte, als ongedrukte brieven, Chronyken, en Stads boeken, aan te treffen was, by een te verſamelen; en by vervolg van tyden, ten genoegen van myne Medeburgers, het ligt te laten ſien. Een gedeelte der papieren van een vermaart liefhebber in onſe oudheden, die tot een diergelyke verſameling geen arbeid, nog moeite geſpaart gehadt heeft, my in handen gevallen zynde, onderſteunde dit myn voornemen: en wanneer my eenige Heren, welkers namen ik alhier met loſ zoude vermelt hebben, inval hun ſedigheid my ſulks niet belettede, ſeer edelmoedig met het overgeven van papieren en brieven bygeſtaan hadden, is dit myn ontwerp daar door dusdanig gevordert, dat ik dit *eerſte Stuk van het eerſte Deel deſer Geſchiedeniſſen* aan de beminnaars van

onſe oudheden, mits deſen durve opofferen.

Sie daar dan de reden en oorſaak van deſe myn onderneminge: welke, ik vertrouwe, dat den Leſer genoegſaam voldoende agten zal, om dit myn beſtaan te verregtvaardigen, en my van alle blaam van een ydele ſchryfluſt te bevryden.

Tot een nadere en naukeuriger onderrigtinge van dit myn oogmerk, heb ik de volgende bladſyden deſer Voorreden vervaardigt.

De vyf eerſte Stukken van dit werk zullen het ligt ſien, onder het opſchrift van de *Geſchiedeniſſen van Zwolle*; dewyl myn mening is, daar in alles, wat van de beginſelen der Stad af, tot omtrent deſe tyden toe, ſo in het Kerkelyke als Wereldlyke, voorgevallen is, volgens d'order der Jaren te verhandelen. Den draad der Geſchiedeniſſe afgelopen zynde, zal deſelfde, in de twe laatſte Stukken, door een Beſchryvinge van d'oude en hedendaagſche ſtand der Stad, en een naukeurig verhaal van d'opkomſt

komſt der Kerken, en Clooſters gevolgt worden: Waar na ik deſe bladeren zal eindigen met een agtſte Stuk, bevattende een verhaal van d'oude en nieuwe Regeringsforme deſer Stad, en een naamlyſt van haar Regenten. Dus, dat het gehele werk in vier Delen of agt Stukken zal beſtaan.

Niemant behoeve ſig over d'uitgeſtrektheid deſer bladeren, te verwonderen, ja ſelfs niet als ik ſegge, dat het my aan geen ſtoffe ontbreekt, om deſe vier Delen met een vyfde te vermeerderen. Want men merke maar op, dat van deſe Stad nog nooit iets in het ligt gegeven is, ik ben derhalven verpligt al het geen, dat tot beveſtinge en uitlegginge van onſe oudheden dient, aan den dag te brengen; en ſulks zal men uit dit eerſte Stuk reets oordelen kunnen, dat veel plaats in deſe Hiſtorie beſlaan moet.

Men denke nogtans hierom niet, dat ik, alle brieven onder my beruſtende, het ligt zal laten ſien; en veel weiniger dat ik die, welke de Kerken, Vica-

rien, en Cloosters betreffen, hier in zal laſſchen. Want wanneer ſy niet wegens haar oudheid, of ſtoffe, iets aanmerkelyks behelſen, en eenige opmerkinge verdienen, ben ik van gedagten, dat het beter is de brieven agter te houden, dan door 't drukken derſelver, dit werk te beſwaren, en koſtbaarder te maken.

Hierom ook heb ik geenſints raadſaam geagt, dit werk met kunſtprenten en platen te laten verſieren. Alleenlyk zoude het kunnen gebeuren, dat ik een platte grond van d'oude en hedendaagſche ſtand der Stad, en een afbeeldſel *van de vermaardſte toorn* (a) *der Seventien Nederlandſche geweſten*, voor dit werk naderhand liet uitſteken.

Dog het wordt tyd den Leſer t'ontdekken, welke de middelen zyn, die ik tot het ſamenſtellen deſer Hiſtorie gebruikt hebbe.

Geduurende een klein gedeelte van de Veertiende, Vyftiende, en byna de gehele Seſtiende eeuw, helpen my in de Be-

(a) Die by S. Michaëls kerk geſtaan heeft.

Beſchryvinge deſer Geſchiedeniſſen, wel voornamentlyk de Regiſterboeken, welke voor het meeſte gedeelte op het Raadhuis deſer Stad bewaart worden. Ik ſegge voor het meeſte gedeelte, nadien het ſeker is, dat 'er eenige Stadsboeken onder de beminnaars van Stads oudheden beruſten. So dat het zoude kunnen gebeuren dat ik my op brieven zal komen te beroepen, welke niet meer op het Raadhuis te vinden zyn.

Omtrent Stads beginſelen, en eenige oude gebeurteniſſen ſteune ik nu en dan op het geſag van *Gerard Coccius*, Religieus van het Clooſter Belhem. Deſe Schryver heeft op het bevel van den Prior *Jan Aldenſeel*, omtrent het jaar 1520. volgens myn affchrift, en geenſints hondert jaren vroeger, als andren ſchryven (*b*), een Chronyk van ſyn Convent

(*b*) *Lindeborn Hiſt. Epiſcop. Daventr. Cap.* 7. §. 1. Dog ſyn misſlag blykt genoegſaam hier uit, dat *Coccius* van eenige ſaken ſpreekt, merkelyke jaren na 1420. gebeurt. Ook ſtaat *Lindeborn* toe, dat deſe Chronyk, ten tyde van den Prior Jan Aldenſeel, geſchreven is: die niet

uit egte brieven opgemaakt. Het gedeelte, het welke ik van dit werk befitte, doet my het verlies van het overige feer beklagen: want men vint daar in veel faken, defe Stad betreffende, die meer fekerheids behelfen, als men gemeenlyk, in de fchriften van die tyden, gewoon is t'ontmoeten.

Nog meerder ligt fet defe Gefchiedeniffen by, het uitgeftrekte, en tot nog toe ongedrukte werk, van de Heer *Arent Toe Boecop*, Burgermeefter der Stad Campen, in de Seftiende eeuw. Defe Heer heeft het nog aan bekwaamheid, vlyt, en goede gelegenheid, ontbroken, om onfe Overyffelfche Oudheden te doorfnuffelen; en defelve in vier dikke Delen in folio by een te vergaderen.

Ook is ons van eenig nut geweeft een gedeelte van de Heer *Willem Nagge*, wel eer Prædikant in Twello, fyn werk bekent onder den tytel van *Jaarboeken van Overyffel*: die niet tegenftaande de be-

niet in 1420, maar hondert jaren later Opperhoofd van Belhem was; gelyk de naamlyft der Prioren van dit Clooffter uitwyft.

beloften door ſommige aan den Schryver gedaan, van deſelve in het ligt te zullen geven, al nog verdonkert blyven leggen (*c*).

In het ſamenſtellen van de Geſchiedeniſſen van den laatſten Gelderſchen Oorlog, in het jaar 1520. ontſtaan, waar in ſig deſe Stad ſeer vermaart maakte, is, behalven een gedrukte onbekende Schryver (*d*), onſe byſonderſte leidsman een *ongenoemt Zwollenaar*, die, omtrent die jaren levende, ons een naukeurige Hiſtorie van ſyn tyden nagelaten heeft. Nog een ander ongedrukt Schryver onder my beruſtende, verhaalt ons eenige omſtandigheden van deſen kryg, welke myns wetens nergens, als by hem, aan te treffen zyn.

Dog, om niet in het byſonder iets te melden van eenige Chronyken van Cloosters, en enige andre aantekeningen, waar van ik in dit werk enig gebruik make, de hulp, die ik ontlene uit de papieren van

(*c*) Dus ſchreef de Heer *Dumbar*, voor meer dan 40 jaren, *Tom.* 3. *Analect. pag.* 518. & *in Dedicatione Tom.* 1.

(*d*) *Apud eundem Tom.* 3. *Analectorum.*

van den Heer *Arnout Waÿer*, is nog groter dan eene van alle voornoemde Werken, my alleen toereikt. Deze Heer uit een oude geſlagte in het jaar 1600. in deſe Stad geboren, en in het jaar 1692. overleden, heeft verſcheiden oude gedenkſtukken afgeſchreven, uit welke hy een Hiſtorie van Zwolle ſamengeſtelt heeft. Welke egter maar gedeeltelyk onder my beruſt. Inval ik my niet bedriege, ſo is het overige in handen van een groot beminnaar van Stads oudheden geraakt: Aan welke ik aanbiede alle papieren van deſen Schryver te willen lenen, ſo hy de goedheid hebben wil, my de ſyne voor een korte tyd mede te delen.

Het is by deſe gelegenheid, dat ik d'overige Leſers, die eenige papieren aan dit werk dienſtig, mogten hebben, hartelyk verſoeke, deſelve aan my te willen overgeven, als is het maar voor een korte tyd; ik verſekere hen, dat ik niet nalaten zal, ſo veel ik kan, my hier voor dankbaar te tonen.

Ein-

Eindelyk beruſt heden onder my, eene volkomene ongedrukte Hiſtorie van Zwolle, onder de tytel van *Zwolla Illuſtrata*, uit welke ik nog wel het meeſte ligt geſchept hebbe: byſonderlyk omtrent d'omſtandigheden van ſommige aanmerkelyke gebeurteniſſen. Nogtans zoude my dit werk van meer dienſt geweeſt zyn, indien de Schryver aangeweſen hadt, het geſag waar op ſyn verhalen op eenige plaatſen ſteunen.

Ik make deſelfde aanmerkinge op een *Chronyk*, van welke ſeker geleert Heer, nog in leven zynde, de Schryver is.

Onder de gedrukte ſchriften zyn my niet alleen die van onſen vermaarden inwoonder van Berg-Clooſter *Thomas van Kempen* (*e*), van den geleerden Zwollenaar *Jan ten Buſſche* (*f*), van den Hoogleeraar *Revius* (*g*), van de naukeurige *Lindeborn* (*h*), en den oudheidkundigen *Brumanus* (*i*): maar wel het

(*e*) *Chronicon Montis S. Agnetis.*
(*f*) *Chronicon Cœnobii Windesheimienſis.*
(*g*) *Daventria Illuſtrata.*
(*h*) *Hiſtoria Epiſcopatus Daventrienſis.*
(*i*) *Res Tranſiſalanæ.*

het meeſte de *Analecta*, en het *Kerkelyke en Wereldlyk Deventer*, van de beroemſte Schryver van dit Landſchap, ik mene de Heer *Gerard Dumbar*, het aldernuttigſt geweeſt.

Het is op het geſag van de voornoemde gedrukte en ongedrukte werken, dat ik deſe Hiſtorie gebouwt, en beſchreven hebbe; met een dusdanige nauwgeſetheid, dat ik de brieven, welke ik haar eigen taal over al letterlyk late ſpreken, alhier inlaſſche; of de Schryvers aanhale, en ſomtyds hun woorden mededele. Ik hadde wel reets in het eerſte, en een gedeelte van het twede *Hoofdſtuk* deſer *Geſchiedeniſſen*, een begin gemaakt, over al d'eigen woorden der Schryvers te gebruiken: dog ik ben ras van gedagten verandert, om de gedurige verſchilligheid die hier door in den ſtyl, veroorſaakt wordt: en meer andere redenen.

Men kan dus uit de ſorgvuldigheid der aanhalingen bemerken, hoe ſeer ik my gewagt en bevlytigt hebbe, iets op een onſeker geſag te verhalen; en

in

in het minſte de waarheid der Geſchiedeniſſen te quetſen. Want daar omtrent ben ik van gelyke gedagten, met een beroemd Schryver deſer eeuw, aan een ieder deſe leſſe gevende (*k*): „ Niemant is verpligt, ſegt hy, een Hi„ ſtoriſch werk te ſchryven; maar die „ het onderneemt verbint ſig, om de „ waarheid in ſyn geheel te ſeggen."

Ja ik hebbe ſelfs getragt, my van die natuurlyke genegenheid (*l*), welke men voor ſyn vaderland heeft, ſo veel mogelyk was t'onthouden; en liever Stads beginſelen en Gebeurteniſſen na waarheid op te geven, dan die met vertelſels te verſieren.

Ik

(*k*) *Perſonne n'eſt obligé d'ecrire l'Hiſtoire, mais quiconque l'entreprend s'engage a dire la verité toute entiere. Fleuri Diſc.* 4. *N.* 13.

(*l*) Waar over *Deyron* (*dans les antiquites de la Ville de Nimes pag.* 4.) in deſer voegen ſchryft. „ Dat de na„ tuurlyke genegenheid, welke de menſchen voor hun „ vaderland hebben, hun neiginge tot de leugentaal heeft „ aangeſet, om hun geboorte plaats een verhevene ſtig„ tinge toe te ſchryven. Romen is het werk van een „ menſch, welke de Goden, na het ſeggen van haar in„ woonders, tot den Hemel hebben verheven: en tot „ het kleinſte plaatsjen toe, indien men een uit de Raad „ van het ſelfde geloven wil, erkent een God voor ſyn „ Stigter." Tot dus verre de vertaalde woorden van *Deyron.*

Ik hebbe niet min gemyt, ter gelegenheid, dat ik van Kerkelyke ſaken handele (*m*), en in het beſchryven van d'oneenigheden en veranderinge in den Godsdienſt, in deſe Stad in de Seſtiende eeuw voorgevallen, te kennen te geven, welke ſyde ik toegedaan was. En ik houde my verſekert dat, indien men in kleine ſaken een groot voorbeeld mag gebruiken, (*n*) gelyk men van den beroemden Engelſchen Hiſtorie-ſchryver *David Hume*, niet konde ontdekken, of hy de ſyde van de Engelſche Koningen, of hunne Parlementen toegedaan was (*o*), dat het even eens met myn Religie gelegen zal zyn.

Ik zoude hier mede deſe Voorreden geeindigt hebben, inval ik den onpartydigen

(*m*) Dat ſig niemant aan deſe naam van Kerkelyke ſaken ſtore: want ſeer wel ſeide (*Bockenberg in Dedicat. Catalogi Epiſcop. Traject.*) in een diergelyke gelegenheid. *Neque ſuſpecta erit, vel minus exoſculanda videbitur cuiquam, ſpero, Pontificum aut Antiſtitum hoc tempore inſcriptio: cum non de officio eorum, aut cæremoniis, aliisque pietatis obtentu controverſis, inſtitutus ſit ſermo: ſed de patriæ rebus, Hiſtoriisque, ab omni genere hominum receptis, aut facile recepiendis.*

(*n*) *Si licet exemplis in parvis grandibus uti*; ſong wel eer op den Digter *Ovidius Lib. I. Triſt. Eleg.* 3.

(*o*) *Voyes la Gaſette Litteraire Tom. I. pag.* 217.

gen Leſer niet hadde moeten onderhouden, over eenige opwerpingen, welke men tegens dit werk reets gedeeltelyk gemaakt heeft.

d'Eerſte is, dat d'oudſte Geſchiedenisſen deſer Stad ſeer gering en ook niet ſeer aanmerkelyk zyn. Maar is ſulks niet eerder aan het verlies van d'oude boeken en papieren toe te ſchryven, als aan my? Is het ſelfs boven dien niet denkelyk, dat Zwolle, haar Stadsregten in de Dertiende eeuw bekomen hebbende, ſig in die eerſte tyden weinig met de naburige en publique Saken ophielt, hoe kunnen 'er dan vele ſaken van aanbelang gebeurt zyn? Moet men eindelyk niet bekennen, dat het even eens met veel vermaarde Steden geſtelt is: van welkers oudſte gebeurteniſſen men, na d'eerſte eeuwen van hunne oorſprong, niets aanmerkelyks kan aantreffen. Alle verwytingen dan welke men uit dien hoofde zoude kunnen maken, verwagte ik, dat men ſo lange opſchorten zal, tot dat ik in de Vyftiende en byſonder de Seſtiende eeuw, met de

Geſchiedeniſſen gekomen ben: welke genoegſaam zullen aantonen, dat ik van d'aanmerkelykſte ſaken alhier voorgevallen ſeer wel onderrigt ben.

d'Andere, welke men aan my ook reets gemaakt heeft, is dat ik in dit eerſte Stuk eenige giſſingen opgegeven hebbe. Dog my dunkt, dat een diergelyk verwyt niet ſeer oordeelkundig is. Het is ſekerlyk in een Schryver te mispryſen over al, en ſonder reden te giſſen: het is nog grover tegens de Wetten eener Hiſtorie geſondigt, giſſingen voor de ſekere waarheid op te geven: dog giſſingen gebruiken, welke op redenen gegront zyn, en te gelyk den Leſer waarſchouwen, dat het geen van de ſekerſte ſoorten van ſaken zyn, doen beroemde Schryvers; waarom ſal men dan ſulks in my laken kunnen? Behalven dat, is het ook waar, dat ik, van de volgende Geſchiedeniſſen beter onderrigt zynde, byna over al met een behoorlyke ſekerheid kan ſchryven: ſo dat dit verwyt maar tegens weinige plaatſen van dit eerſte

Stuk

Stuk aanloopt; en geenſints tegens d'overige gedeeltens van dit werk.

Dat ik niet gewoon ben ſonder redenen te giffen, zoude ik met vele voorbeelden kunnen aantonen: dog een of twe zullen genoeg zyn. Den aanvang van ons Carſpel is onbekent, ik giſſe *bladſ.* 20. *deſer Geſchiedeniſſen*, dat d'eerſte Geloof-Predikers deſer Landen, d'inwoonders, tot het aanleggen van gehugten bewogen hebben: waar in ſy ligtelyk geſlaagt zyn zullen, wegens de voordelen, die deſe menſchen, een weinig beſchaafder geworden zynde, daar uit konden trekken. De reden, waarom ik, ſulks oordele in deſervoegen gebeurt te zyn, is, dewyl een Schryver van de Negende of Tiende eeuw (*p*), welkers naam en plaats my ontſchoten is, getuigt, dat d'Euangelie-verkondigers deſer geweſten voor ſyne tyden gewoon waren, de nieuwbekeerde Chriſtenen tot een beſchaafder leven te vermanen; en het aanleggen van dorpen en gehugten ſeer aan te pryſen: ten einde hen den

(*p*) *Apud Surium in Collectione vit. Sanctor.*

Godsdienſt beter te kunnen inprenten, en d'afgoderyen, veeltyds in het geheim bedreven wordende, te ligter te verbannen. Was ſulks in die tyden een gewoonte der Geloof-predikers, ik verge de geſonde reden niet te veel aan, met t'onderſtellen dat ons Carſpel by een diergelyke gelegenheid ſyn begin genomen heeft. Ten minſten tot ſo lang, als ik hier van iets ſekerder ontdekke.

Men kan hier een ander voorbeeld van ſien, ter plaatſe alwaar ik van het dorp Salland ſpreke: want aldaar volgens waarſchynlykheid verhalende, dat het ſelfde by het Caſteel Voërſt zoude gelegen hebben, wierdt ik daar toe bewogen door eene oud Schryver, die verſekert, dat een dorp digt by dit Caſteel gelegen, om d'oproerigheid van ſyn inwoonders, door Otto Biſſchop van Utrecht, vernielt en vernietigt was. Ik bekenne egter heden, dat ik al te ſeker van dit dorp geſproken hebbe, en het ſelve niet dan voor ten hoogſten waarſchynlyk onder de naam van Salland hadde moeten opgeven: waar in ik my

dus

dus in ſo verre vergiſt hebbe ; ſchoon het waar is , dat ik nog een andere reden ontdekt hebbe , welke dit gevoelen nog aannemelyker maakt. Nader zal ik veelligt hier van in het derde Deel ſpreken.

Men zal ook nog wel tegens dit werk inbrengen , dat ik te veel ſaken , Salland in het gemeen betreffende , beſchreven hebbe : als van d'oude volkeren deſer Landſtreek , en hunne bekeringe. Dog wil men gade ſlaan aan d'eene ſyde , dat deſe Stad wel een voornaam gedeelte van Salland uitmaakt , en aan d'andere , dat 'er tot nog toe geen eene Schryver , in onſe moedertaal , iets van onſe oude bewoonders in geſchrift nagelaten heeft , ik vertrouwe , dat men deſe aangewende moeite , in het ophelderen deſer ſaken , door my het allereerſt ondernomen , ſo niet geheellyk goedkeuren , ten minſten niet mispryſen zal.

Ik verhope al verder dat men deſelfde goedgunſtigheid voor myn maniere van ſchryven hebben zal : want ſchoon 'er reets eenige zyn geweeſt , die van my

ſche-

ſchenen te vergen, dat ik de ſaken korter beſchryven zoude, heb ik ſulks nogtans, hoe ſeer het mynen arbeid verkorten konde, om ſwaarwigtiger redenen, dan die men my opgeworpen heeft, afgeſlagen. Hierom egter verwagte ik geenſints van de Leſers, die ſo ſeer de kortheid beminnen, dat hen deſe Geſchiedeniſſen geheellyk mishagen zullen: dewyl dat, om met een oud Schryver te ſpreken, „een Hiſtorie, hoe „en in welker voegen ook geſchreven, „altyd zyn aanlokkelykheid heeft (*q*)".

Nog minder verwagte ik van deſe, en d'overige Leſers, dat ſy myne ſchryfwyſe uit het *twede*, en eenige andre *Hoofdſtukken* van dit *eerſte Stuk* beoordelen zullen. Nadien myn eerſte voornemen geweeſt is, ſelfs ten tyde dat dit werk op de pers lag, de ſaken Chronykswyſe te beſchryven, gelyk aan verſcheiden Heren niet onbewuſt is. Dog later, van voornemen geworden zynde, om ter plaatſe, daar my de ſtoffe niet ontbrak, de ſaken omſtandiglyk, en niet Chronyks-

wy-

(*q*) *Hiſtoria quoquo modo ſcripta delectat. Plinius Lib. V. Epiſt.* 8.

wyſe te verhalen, heb ik, terwyl men met het drukken beſig was, in die Hoofdſtukken eenige veranderingen gemaakt. Maar de korte tyd die ik daar toe hebbe kunnen beſteden, als mede de weinige ſugt welke ik in het begin voor dit werk hadde, heeft my belet en wederhouden daar aan een betere ſamenſtelling te geven. Het zoude derhalven onredelyk zyn uit d'eerſte beginſelen deſer Geſchiedeniſſen, het vonnis voor het overige gedeelte deſer bladeren op te maken.

Ik hebbe deſe opwerpingen, welke men my reets gedeeltelyk gemaakt heeft, wel willen beantwoorden, ten genoegen van die Leſers, welkers gemoed van alle onpartydigheid bevryt is. Voor de ſulke, die met vooroordelen tegen myn werk ingenomen zyn mogten, ik wil hen geen enkeld woord tot myne verſchoninge alhier te gemoed voeren: want waar toe anders zoude ſulks baten kunnen, dan om hunne nydige driften, hoe langer hoe meer aan het gaan te maken, en t'ontſteken.

So ik nogtans hier of daar gemiſt mogte hebben, als ligtelyk kan geſchiet zyn, ik wil gaarn hier van door een ieder een onderrigt weſen: ten einde de misſlagen te verbeteren, en te veranderen.

ren. Dog men verſchone my nogtans in dit geval, en men ſchryve myne feilen toe, aan de begeerte, die ik hadde Stads Oudheden op te helderen. Iets, dat ik met reden, nog meer van Stads Ingeſetenen, dan uitheemſchen verwagte. Want, gelyk een oud Schryver getuigt (*r*), „ het is reets een heerlyke en „ prysbare waardige ſaak iets onderno„ men te hebben, ſchoon men daar in „ niet in het geheel geſlaagt heeft". So verre is het dan volgens ſyn gedagten daar af, dat men indien val aanſtonds lakenswaardig wordt.

Dog hoe wel of kwalyk ik in myne onderneminge geſlaagt ben, kan geenſints uit deſe Voorreden, of uit dit *eerſte Stuk van het eerſte Deel*, maar uit de volgende Delen (die reets in ſo verre in ordre gebragt zyn, dat derſelver ſpoedige in het ligt gevinge van den drukker deſes werks, en geenſints van my afhangen zal) afgenomen worden: met welke het nu tyd wordt dat den waarden Leſer ſig verluſtige, dien ik vaar wel ſeg, en verſoeke dat hy de tegens myn wil, ingekropene feilen verſchonen zal.

GE-

(*r*) *Itaque etiam non aſſequutis voluiſſe abunde pulcrum atque magnificum. Plinius Hiſt. Lib. I.*

GESCHIEDENISSEN VAN ZWOLLE.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Aanmerkingen over de duisterheid van Stads gebeurtenisſen.* II. *Eerſte gevoelen over de afleiding van Stads naam.* III. *Twede gevoelen.* IV. *Het derde.* V. *Onzekerheid en onwaarſchynlykheid van alle drie.* VI. *Het vierde gevoelen over Stads naam.* VII. *Wederlegginge van het ſelfde.* VIII. *Andere naams afleidingen met ſtilſwygen voorby gegaan.* IX. *Een andre oorſprong van de naam van Zwolle aangeweſen.* X. *Enige plaatſen na deſe Stad genoemt.* XI. *Verſchillende ſpeldingen van de naam Zwolle.*

I. Aanmerkingen over de duisterheid van Stads gebeurtenisſen.

DOor de duiſterheid, met welke de eerſte beginſelen der oude Steden gemeenlyk overdekt zyn, is de *Hanſe en Ryks Stad ZWOLLE*, hoe weinig Jaren die ook ſedert haar eerſte oorſprong kan optellen, beneveld. En gelykerwys 'er weinig ſekerheids, in het naſpeuren van de opkomſt van het oude *Romen* is aan te treffen, ſo is het even eens gelegen

met de oudheden van deſe Stad. Dus dat men, op Stads jongheid gade ſlaande, ſig ſal moeten verwonderen, en niet te onregt ſeggen mag: dat deſelve, haar niet min nadelig en ongunſtig in die betrekkinge geweeſt is, dan de oudheid aan het roemrugtig *Romen* was. De weinig liefde der letteren, ſeer gemeen aan die eeuwen omtrent welken Stads beginſelen ontſtaan zyn, en de menigvuldige Jaren, die van die tyd af tot heden toe vervloten zyn, voor en al eer men ondernam, tot de kenniſſe van desſelfs opkomſte te geraken, zyn voor de byſonderſte oorſaken deſer nevelen te houden. Hoe groot het verlies van ſeer aanmerkelyke ſaken, de Stad *ZWOLLE* betreffende, door deſe onverſchonelyke verſuimeniſſe te wege gebragt, ook zyn mag, en hoe weinig vergenoeginge, hier en daar met een geringe ſekerheid gepaard, ik den Leſer in het ontdekken van de oorſprong van de naam deſer Stad, de eerſte beginſelen, en de oudſte gebeurteniſſen ſal kunnen mededeelen en geven, ben ik egter door deſe hinderpaal niet afgeſchrikt, de Beſchryvinge van *Zwolle* s' oudheden te ondernemen: en diensvolgens *het eerſte Hooſdſtuk*, handelende over de oorſprong van desſelfs benaminge, te beginnen; met de verſchillende gevoelens der geletterden daar over aan te halen.

Eerſte gevoelen over de afleiding van Stads naam.

II. Hoe wel de Heer *Menſo Alting*, *in ſyn oudheidkundige Beſchryvinge der Nederlanden*, (*a*) ſeid, dat 'er van de oorſprong van de naam *Zwolle* niets ſekers geblykt, is *Willem Nagge*, wel eer Prædikant in Twello, egter van gedagten, dat de Stad haar naam ſoude zyn

(*a*) *Seu Notitia German: inferior: pag.* 216. in verbo *Zwolla.*

zyn verſchuldigt aan de vrugtbare weidens, op welke, men ſeide, dat de oſſen door haar vetheid ſeer *ſwollen*. Men hore maar de eigen woorden van deſen Schryver (*b*).

„ Zommige willen ſeggen, dat Middelwyk, „ daaromme Zwolle ſoude genoemt weſen, „ zoo op de plaatſe, daar dat Stads Vleeshuis „ nu ſtaat, ſchone, koſtelyke ende heerlyke „ landen waren; waar op de oſſen ſeer vet „ wierden, en zeiden dat ſy ſeer ZWOL- „ LEN: waar van de Stad haar naam heeft „ gekregen ".

Van welk gevoelen van *Willem Nagge*, enige andere Schryvers niet afwyken, mits dan nog, dat ſy deſe weide landen meenden gelegen te hebben ter plaatſe, daar nu de Stads wage gebouwd is, of zo een derde wil, aan de Aa, alwaar heden het Wees-huis ſtaat (*c*).

III. Twede gevoelen.

Een onbekende *Autheur van een Beſchryvinge der Nederlanden* (*d*) ſoude ons graag in die gedagten brengen: Dat deze Stad namaals „ in plaats van Middelwyk, Zwolle genaamt „ is; het ſchynt om deſe redenen, vermits de „ koejen, en alle ander vee aldaar weidende, „ gemeenlyk met vele geſwellen geplaagt wa- „ ren ".

(*b*) *In zyn ongedrukte Jaarboeken van Overyſſel; op het Jaar* 1233.

(*c*) *Chriſtian. Aſſuerus* in een Latynſche Redenvoeringe, over de val van S. Michaëls kerk-toorn, in het Jaar 1683. op den 19 Januarius gedaan, en door den drukker Tydeman op Stads koſten gedrukt; ingevolge *Reſolutie* van de Heren der Magiſtraat van den 10 April van het genoemde Jaar.

(*d*) In het Jaar 1660. tot Amſterdam *by J. van Meurs* gedrukt, het 2de Deel bladz. 955 en 956.

IV. 't Derde gevoelen.

Gaat men, over dit onderwerp, al verder te rade met de geleerde *Simon van Leeuwen* (*e*), hy sal antwoorden, dat dees Stads benaminge, aan de grote koophandel van wolle aldaar in vorige tyden gedreven, toe te schryven is. Welk gevoelen hier om, van vele te waarschynlyker soude kunnen worden gehouden, dewyl Stads naam in het geheel daar is, wanneer men maar wil onderstellen, dat 'er een letter, by het woord *wolle* gevoegt is.

V. Onsekerheid en onwaarschynlykheid van alle drie gevoelens.

Dog, overmits my nergens met enige sekerheid, in het bysonder van de vetheid deser weidelanden, daar ter plaatse, nog van de geswellen, waar mede het vee aldaar weidende, gequeld wierd, nog van den koophandel van wolle alhier gedreven, iets komt te geblyken, of met enige bewysredenen word bekragtigt, als myns bedunkens hadde moeten geschied zyn, so 'er op dese giffingen enige staat te maken was, agte ik dese drie gevoelens seer onseker. Selfs eens vooronderstelt zynde dat die naams afleidingen, niet in latere tyden waren uitgedagt, maar dat sy door *oude aantekeningen* ondersteund wierden, souden sy egter enig geloof verdienen, en waarschynlykheid in sig bevatten? geensints: gemerkt dat ter plaatse, alwaar ossen geweid, en koophandel gedreven wierd, ook menschen moesten wonen: woonden 'er nu menschen, so was 'er ook een gehugt, het welk sekerlyk syn naam heeft gedragen, voor en al eer de koophandel en het weiden der ossen syn aanvang nam; al was het ook van de eerste bewoonder selfs. Men werpe my hier niet tegen, dat dit eerste gehugte, in het Carspel aangelegt

(*e*) *Batavia illustrata.*

gelegt in het begin *Middelwyk* genaamd wierd: dog dat die naam om een van de voor aangehaalde oorſaken in de naam *Zwolle* wierd verandert; gelyk *Nagge* en de gedagte onbekende *Schryver* ſchynen ſtaande te houden. Want zulks te dryven is een openbare misſlag: *Zwolle* en *Middelwyk* waren immers twe verſcheidene dorpen, die ieder haar eigen naam voerden, en hebben behouden: ſo verre is het van daar, dat de naam *Middelwyk* in die van *Zwolle* is verandert; als breder in het volgende Hoofdſtuk beweſen wordt.

VI. Het vierde gevoelen over Stads naam.

Van geheel andere gedagten, dan de drie gemelde Schryvers, is over de oorſprong van Stads naam, de *Drentſche Predikant Picart*, die, de naam *Zwolle* van het Schytiſche woord *Saal* afleidende, ſig daar over ſeer breedvoerig in deſer voegen uitdrukt (*f*).

„ Die plaizierige en geneuchelyke Stad
„ Zwolle, heeft haar naam en oorſpronk ont-
„ fangen van de Franken, die in dat geweſte
„ principalyk voortyds geheerſcht hebben; ge-
„ lyk zulks in de 17. Diſtinctie aangewezen is.
„ Dit blykt manifeſtelyk uit de naam van Zwol:
„ want de oude Schytiers, van welken wy on-
„ ſe afkomſt en ſprake ontfangen hebben,
„ plegen een Paleis of Heeren Hof te noemen
„ een Saal. Gelyk voortyds in Vrieſland de
„ *Burgen* der Edelen genaamt zyn geweeſt
„ Stinſen, dat is, Steenhuizen: dog dit woord
„ is verſcheidelyk uitgeſproken; want ſom-
„ mige hebben 't genoemt Sael, andere Sal,

 „ Saal:

(*f*) *In de 25ſte Diſtinctie der vreemde en vergetene antiquiteiten van 't oude Vrieſland bladz. 155. van de 2de druk*; welke ik over al volge.

„ Saal: enige ook Su-al Suol Swol desgelyks
„ Sel: alſo dat dat de naam te kennen geeft
„ dat daar ter plaatſe voortyds een ſodanig
„ Heren Palleis geſtaan hebbe welke ter tyd
„ als dat Frankſe Regiment begoſt heeft, on-
„ derſcheidelyke in Salland geweeſt zyn ".

Al het geen, dat om deſe Stad gelegen is, vervolgt die Schryver, ſmaakt na oudheid (*g*); ter plaatſe, daar het klooſter *Belhem* geſtigt is, heeft te voren een ſodanig „ *Sael, Sual,* „ *of Suol geſtaan: 't welke eindelyk deſe Stad* „ *de naam gegeven heeft* ".

VII. Wederlegginge van het ſelfde. 1233.

Maar of ſchoon ik, by *Gerard Coccius* Religieus van het klooſter *Belhem* (*h*), aangetekend vinde, dat in het dorp *Zwolle*, ten tyde van 't overlyden van den Uitregtſchen Biſſchop Willebrand van Oldenburg, een Paleis geſtaan heeft, ſo kan ik egter daarom deſe meninge van *Dom. Picart* niet geſtant doen: aangeſien ik in vroeger tyden nergens gemeld ſie, van het in weſen zyn van een Paleis alhier ter plaatſe, als egter moeſt gebleken zyn, ofte kunnen beweſen worden, ſo 'er in deſe Schryvers gedagten enige ſekerheid opgeſloten ſoude zyn. En dit bewys vereiſche ik met te meerder regt, dewyl dat men van de naam *Zwol-*

(*g*) Wanneer hy ter ſelfder plaatſe myns bedunkens 'er ſeer wel by voegt „ Dat dit niemant kan „ oordelen, als die curieuſe ogen heeft, die in an- „ tiquiteiten geoeffent zyn, en die 't oude van 't „ jonge weten t'onderſcheiden ". Want vele zyn 'er die deſe Stad kennen, en die nogtans ſo gelukkig niet zyn, van ſulks te kunnen beſpeuren. Geen wonder is het ſelfde, dewyl hun ogen de hoedanigheden niet hebben, die *Picart* vereiſcht.

(*h*) *In Chron. Bethlemen:*

Zwolle reets in het Jaar 1040, en dus omtrent 200 Jaren vroeger, dan van het voornoemde Paleis, in een *oude Brief* (*i*) gewag ſiet maken. Het is niet veel, dat deſe Schryver verder tot onderſteuninge van ſyn gevoelen bybrengt: als ſoude de naam *Zwolle* te kennen geven, dat alhier te voren een Paleis was geweeſt, het welke, dat in de Schytiſche taal *Saal* genoemt wierd, eindelyk de naam *Zwolle* voortbragte. Want ik kan geenſints toeſtemmen, dat men volgens de geſonde reden mag giſſen, dat het woord *Sael*, door ſo een menigte uitſpraken, als by het genoemde woord opdringt, aan het Carſpel van *Zwolle* de naam gaf: gemerkt dat de veranderinge, der namen van Steden en dorpen, ſo ligtelyk niet geſchied, als hy meend te kunnen onderſtellen: want waar van komt het dan dat aan Stads naam, welke in het Jaar 1040. op deſelve wyſe als heden geſchreven wierd, in meer dan Zeven Eeuwen geen letter bygevoegt, of daar van af gelaten is, en dat nogtans deſe naam voor het Jaar 1040. ſo veelderhande uitſpraken, en ſpeldingen ſoude hebben moeten ondergaan, en lyden. Behalven dat, is het ook nog een merkelyk onderſcheid, of de verbaſteringen der namen groot, dan klein zyn; wy hebben daar om alleen reden genoeg, die door deſe Schryver onderſtelde veranderinge van het woord *Saal* in *Swolle*, te verwerpen, welke, meer als gewoonlyk zynde, andere bewysredenen ſoude vereiſchen, als by *Picart* te vinden zyn.

(*i*) Men zie hier beneden in het 5*de Hoofdſtuk* de Gift-brief van S. Michaëls kerke.

Ik ſoude by dit alles in het brede kunnen voegen, en onderſoeken, of het wel enige ſekerheid heeft, dat in dit Landſchap de Schytiſche taal, en bygevolge het woord *Saal* wel oit gehoord is (immers, in de vierde eeuw na Chriſtus geboorte hebben onſe voorouders de Franken, reets de Duitſche taal gebruikt; volgens het getuigenis van den *H. Hieronymus* (*k*) hoe kan de Schryver *Picart* dan met enige waarſchynlykheid de naam *Zwolle* uit de Schytiſche taal doen ſpruiten? Dog een ieder kan genoegſaam uit het vorige, en meer andere ſtoute naams afleidingen van hem (*l*), oordelen, hoe veel of weinig dit gevoelen te waarderen is?

VIII. Andere naamsafleidingen met ſtilſwygen voorby gegaan.

Meer andere redenen welke uit onſe taal herkomſtig zyn, en die in verſcheiden *aanteekeningen* voor den waren oorſprong van Stads naam opgegeven, uitgedagt, en verdigt worden ga ik met ſtilſwygen voorby: als hebbende 'er geen ene geleſen, die niet genoegſaam wederlegt is door *Jacob van Oudhoven*; als hy ſchryft (*m*).

En waar om?

„ Dat alle de woorden der Steden uit onſe „ taal niet en ſpruiten, en dat door langheit „ van tyden het inſtellen en de regte beteke- „ niſſe

(*k*) *in vita S. Hilarionis Cap.* 17.

(*l*) Tot een ſtaaltjen kan men hier over opſlaan *bladz.* 163. van zyn voorgenoemde *antiquiteiten*: alwaar hy *Duyrſe in Drenthe* van *Druſo*: *Tubbergen in Twenthe* van *Tiberius*: *Weſop in Holland*, *Salland*, *en Drenthe*, van *Veſpaſianus*: *Dalfzen* van *Alfego* enz. afleid. Hoe ſtout hy verder over andere zaken ſpreekt kan men zien in zyn 25*ſte diſtinctie* van het gemelde werk. Al het welk dus zyn gezegde over de naam der Stad ook eenigermaten twyffelagtig ſchynt te maken.

(*m*) *Beſchryvinge van Dordrecht bladz.* 30.

„ niſſe der woorden onbekent is, en dewyle
„ dat men niet en weet wat de ouden daar me-
„ hebben willen te kennen geven, ſo zyn de
„ oude woorden voor ons als raadſels, men
„ gift daar na als de blinde na de couleur “.

Alle de gevoelens dan, welke ik tot nu toe hier hebbe aangehaald, zyn op geen voldoende redens gegrondveſt: ſy kunnen derhalven geenſints den Leſer vergenoegen. Dewyl Stads naam egter een oorſprong moet hebben, ben ik in twyffelinge geraakt: of men dezelfde niet beter ſoude afleiden, van een Stad of Dorp *Swolle* genaamt? even eens als ik later ſie, dat de Profeſſor *Jacob Gronovius* de herkomſt van de naam van *Deventer* aan de Engelſche Stad *Daventre*, hoe wel te onregt, toeſchryft (*n*).

IX. Een andere oorſprong van de naam van Zwolle aangewe-ſen.

Waar omtrent het aanmerkelyk is, niet alleen dat het de Noordſche Duitſchen eigen en gemeen was, dikwyls hunne oude vaderlyke ſitplaatſen en woningen te veranderen (*o*), maar ook dat het een ſekere ſaak is, dat na de verdryvinge der *Bructers*, de oudſte bewoners deſer Landſchap, de *Chamaven* ſig met der woon hebben nedergeſlagen (*p*) in het Landſchap alwaar deſe Stad legt: gelyk de *Saxenaars* in latere tyden gedaan hebben, toen ſy ons geweſte innamen en overmeeſterden. Want deſe drie volkeren, en beſitters van de Provincie van *Overyſſel*, zyn gekomen uit het Noorden, en

(*n*) By de Heer *Dumbar* 1 *Boek* 1 *Hoofdſt. van het Kerkel: en Wereltl: Devent.*

(*o*) *Omnium Septentrionalium commune eſt ut facile ſolum & ſedes mutent.* zegt *Strabo Lib.* 7.

(*p*) *Tacitus de morib. Germanorum Cap.* 33. en men zie hier over het *derde Hoofdſt.* van dit eerſte Deel.

Welke gegrond is op de gelykheid der namen van andere plaatsen.

zyn van langsamerhand Duitsland doorgetrokken: in welke landstreken men vele Steden en plaatsen aantreft, die deselfde naam als dese Stad dragen: dus legt 'er, om maar enige voorbeelden op te noemen, in het Koningryk *Polen*, in het Palatinaatschap *Sendomir* aan de rivier de Weisel een Stad *Swolle:* in het Koningryk *Bohemen Zwolle nouw*, misschien in onse taal *nieuw Zwolle* betekenende: in *Moravien*, *Zuoli:* in het Hartogdom *Brunswyk* (*q*) het Steedjen *Schwol;* wordende Stads naam ook op dese wyse in brieven van de Duitsche Vorsten gespelt (*r*): eindelyk, ontmoet men nog, een uur of daar omtrent van *Slaney*, op de weg na *Praag*, een plaats *Swolle-nio* of *nieuw Swolle:* sullende vermoedelyk daar ergens ook wel het *oude Swolle* gelegen zyn. Wat wonder soude het nu zyn dat dese onse voorouders, het is om 't even of het de *Bructers Chamaven* of *Saxenàars* waren, in ene van de voornoemde Steden of plaatsen hebbende gewoont, sy na het verlaten van die landstreken, en in het besit nemen van het geweste van *Salland*, uit een aangeborene sugt, voor hun verlatene vaderveste *Swolle* nog overig, en uit een oude gewoonte, welke onder die volkeren heerschte, om de in besit genomene gehugten, dorpen en gronden, na de laast bewoonde te noemen (*s*), aan de grond van het dorp *Zwolle* (waar van de

(*q*) Volgens zekere *Aantekeninge.*

(r) Op deselve wyze word dese Stad *Schwolla* genoemt; by *Werdenhagen Part.* 4. *Rer. Hans. pag.* 904. *& alibi.*

(*s*) *Picart* in syn meergenoemde werk geeft getuigenisse van dese gewoonte.

de Stad, buiten alle tegenſpraak zyn naam ontleent) deſe naam mede gedeelt hebben? ja wanneer men ſiet, dat *Middelwyk*, een der dorpen van het Zwolſche Carſpel, desſelfs naam, na genoegſame waarſchynlykheid, aan het *Middelwyk*, of *Mediolanum* der *Chamaven* is verſchuldigt (*t*), moet ſulks de afleidinge der naam van het dorp niet meerder verſterken en beveſtigen?

Het is derhalven niet alleen, om dat 'er enige Steden en dorpen, even eens als deſe Stad, genoemt worden, dat wy den oorſprongs naam van Zwolle daar aan willen toeſchryven; maar wel byſonder, om dat ſe zyn gelegen in die Landſchappen uit welke onſe voorouders herkomſtig zyn. Het is over ſulks, dat de vorengenoemde namen dit gevoelen ſeer ſchynen te begunſtigen, en dat van het tegendeel veelvuldige andere Steden en Plaatſen *Zwolle* genoemt, ofte welkers namen ſeer veel overeenkomſt met die van deſe Stad hebben (*u*), alhier van geen de minſte toepaſſinge zyn kunnen: dewyl deſelve leggen in Landen al waar nog *Bructers*, nog *Chamaven*, nog *Saxenaars*, gewoont hebben (*v*).

Het

(*t*) Als in het volgende *Hoofdſtuk* te ſien is.

(*u*) By voorbeeld *Swel* en *Swollera in Catalonien: Zuolla in het Prinsdom Medioli in Italien: Zuoli in Achajen by de Golf van Lepanto: Sual*, een Landſtreek daar de H. H. bladeren in het 1. Boek van Samuël cap. XIII. 17. van gewagen: welk woord het naaſte by *Zwol* komt.

(*v*) En dewyl dat dit onderſcheid door de Profeſſor *Gronovius*, handelende van de afleidinge van de naam Deventer, niet in agt genomen is: begaat by myns be-

Het zy omtrent dit alles ſo het wil, deſe oorſprong van Stads naam bevald my hier om des te beter, dewyl men door deſelfde op de regte weg geraakt, van een voldoende reden te geven, waarom dat 'er ſo veel Steden en dorpen, ſchoon verre van elkanderen gelegen, te vinden zyn, die een gelyke naam dragen.

X. Enige plaatſen na deſe Stad genoemt.

En ſie daar dan de verſchillende gevoelens der Schryvers over de oorſprong van de naam *ZWOLLE!* welke Stad haar naam ook aan verſcheiden gehugten medegedeelt gehad heeft; gelyk men van enige met ſekerheid, van andere na waarſchynlykheid ſeggen kan. Als in het Land van *Cuik* treft men aan *Zwolleghem:* in de Graaffchap *Zutphen* een Boerſchap *Swol:* by de Stad *Grol* het *Zwolbroek* heden egter het *Zwilbroek* genaamt: in de Landſchap Drenthe het oude Dorp *Sweel*, voortyds onder de naam van *Swool* bekent: niet verre van *Bathmen* ſtond in vorige tyden aan de Schipbeek een ſware dikke toorn, den *Swollemer* toorn (*w*) genoemt. Die in het Jaar 1521, toen

bedunkens een misſlag. Want het is veel waarſchynlyker, dat het Engelſche *Deventer*, of *Daventre* de naam van de eerſte Overyſſelſche Hoofdſtad ontleende, dan het tegendeel van dien, als die Geleerde man wilde dat geſchied ſoude zyn: dewyl het bekend is, dat de *Vrieſen* (gelyk de inwoonders van deze en naburige Provincien genoemt worden,) in vorige tyden na Engeland overgeſloken zynde, de naam van *Deventer* ligtelyk aan de genoemde Engelſche Stad gegeven konden hebben.

(*w*) Aldus leſe ik in een *ongedrukte Beſchryvinge deſer Stad*; alwaar nog bygevoegd word, dat 'er een dorp *Swol* by *Bathmen* legt, en ſulks doet my twyffelen, of deze toorn ook den *Swormener* toorn ge-

toen den Hartog Carel van Gelder verenigt met de Stad *Zwolle*, den oorlog met de Provincie *Overyſſel* voerde, met krygsvolk beſet wierdt: dog die in latere Jaren geſlegt en afgebroken is.

XI. Verſchillende ſpeldingen van de naam der Stad.

Van het dorp *Zwollerkerk* in *Zeeland*, door de inwoonders van het Carſpel *Zwolle* aangelegt, ſal ik gevoeglyker op een andere plaats ſpreken, dus dat ik hier mede ſal eindigen, met het geen, dat my voorgekomen is over de naam der Stad *ZWOLLE:* ſeer verſcheidentlyk van een ieder geſpelt, als *Swolle*, *Swoll*, *Swol*, *Suol*, en in deſer vier voegen ook met een Z; *Schwol*, *Zuool*, *Zuvol*, *Zuolle*, &c. Dog alle welke ſpeldingen ligtelyk ſouden moeten ſwigten voor die, welke op de eerſte plaats geſteld is, indien het gebruik en de gewoonte van onſe voorvaderen, alhier ook van opmerkinge zyn kan, en de voorrang moet hebben (*x*).

II. HOOFD-

genoemd wierd: want de Overyſſelſche Landkaart, uitgegeven door *Ten-Have*, ſteld daar ter plaatſe, wel het dorp *Swormen*; maar geen Swol.

(*x*) Immers in de oudſte brief alwaar deze naam in voorkomt, en die van het Jaar 1040. is, wierd deſe naam dus geſpeld; ingevolge het egte afſchrift in het Jaar 1364. van deſe brief gemaakt. Deſe ſpeldinge gebruikte men ook nog in alle de nog overig zynde brieven van de 12de en 13de eeuw: dog omtrent de 14de zyn veelderhande ſpeldingen ingevoerd; welken uit de brieven van die tyden te ſien zyn.

II. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Zwolle is volgens enige het oude Nabalia.* II. *Van het Bosch van Ongenade op een gedeelte van het welk de Stad en't Carspel legt.* III. *Gissingen over den aanvang van het Carspel.* IV. *Het selve bestond in vorige tyden uit het dorp Salland.* V. *Uit Middelwyk (oorsprong van des dorps naam, oude gelegentheid, en van het huis, en de Heren van Middelwyk).* VI. *Uit het gebugte Oostendorp (van 't huis en de Heren van die naam, en over de naam dezes gebugts).* VII. *En uit het dorp Zwolle.* VIII. *Paleis hier in gelegen.* IX. *Van de overige dorpen het Carspel in oude tyden uitmakende.*

I. Zwolle is volgens enige het oude Nabalia.

Onder een menigte Schryvers, haar gedagten latende gaan, over de gelegentheid van het oude *Nabalia*, by anderen *Navalia* genoemt; waar aan *Ptolomæus* in zyn Geographiſche tafelen gedenkt, zyn 'er ook verſcheiden die menen (*a*), dat de Stad *Zwolle* het

(*a*) *Petrus Appianus Cosmographia Lib.* 2. *Martinus Hamconius Frisia pag.* 5. *P. C. Bockenbergius in Cat. Epis. Ultraj. in Willibrando. Matthias Quadus Comp. Univ. Lib. IV. Cap.* 35. *Audriffet Geograp. ant. & moder. tom.* 3. *pag.* 6. De 4. eerſte Schryvers zyn ook by den Heer *Dumbar bladſ.* 2. van het *Kerk: en Wer: Deventer* aangehaald. Ik ſie egter niet dat *Petrus Appianus* getuigt, dat *Zwolle* het *oude Nabalia* was. Men ſie hem *pag.* 36 & 38. *Edit.*

het oude *Nabalia* ſoude zyn, en daar door betekend, en verſtaan ſoude moeten worden. Met de woorden van een deſer Schryvers het ons dan goed dagt, dit 2*de Hoofdſtuk*, tot een ruwe ſchetsgevinge van d' eerſte beginſelen der Stad ingerigt, te beginnen, die daar over in dezer voegen ſpreekt (*b*). *Mais on refute leur opinion, en ce qu' une de leurs principales demeures etoit Navalia ou Nabalia, la quelle en etoit bien eloigneé, puis qu' Appien a cru que c' etoit Zwol dans l' Overyſſel, & Cluvier Doesburg dans la Gueldre, & il y a beaucoup plus de vrai-ſemblence par les anciens itineraires que c' etoit la premiere de ces deux villes.* *Maar men wederlegt hier door hun gevoelen, dat eene van hun* (ſprekende van de *Tubanten*) *voornaamſte woonplaatſen Navalia of Nabalia was, het welke daar van verre af lag, dewyl Appianus geloofd heeft dat het Zwolle in Overyſſel, en Cluverius* (*c*) *dat het Doesburg in Gelderland was, en daar is meer waarſchynlykheid ingevolge de oude reistafelen, dat het was de eerſte van deſe twe Steden.*

Dog nog deſe, nog de andere Schryvers die dit gevoelen voorſtaan, ſchynen geen opmerkinge te hebben genomen op de ſwarigheid, welke uit dit gevoelen ſpruit, en die door de Heer *Dumbar*, bewerende dat de Stad *Deventer* Swarigheid hier uit ryſende.

Edit. Antverp. 1533. *menſis Februarii.* Ten ware, dat de Heer *Dumbar* een vermeerderde, of andere druk van dit werk geſien had: alwaar ſulks te leſen was; het welk my onbewuſt is.

(*b*) De laaſtgenoemde *Andriſſet pag.* 6.

(*c*) *Cluverius* gevoelde in ſyn Tractaat *de tribus Rhen. alv. pag.* 22. anders; want hy wil aldaar dat Deventer *Nabalia* was.

venter Nabalia ſoude zyn, in de volgende woorden begrepen is (*d*).

„ Het is immers (zeid hy) zig regtdraats aan
„ te kanten tegens de Kaarten van Ptolomæus,
„ Navalia nog aan den ouden Vidrus, Gene-
„ muiden beſproeyende; nog aan de Vegte of-
„ te Aa, Zwol doorvlietende &c., maar wel
„ uitdrukkelyk aan onſen Yſſelſtroom afbeel-
„ dende ".

Giſſingen over een andere loop des Yſſels.

Waar aan ook in der daad, op Stads hedendaagſche ſtand gade geſlagen zynde, niet te twyffelen is. Edog die, welke de verwonderens-waardige veranderingen, aan welken de Zeen, rivieren, en wateren, ſo hier als elders in vorige tyden onderhevig zyn geweeſt, in agt neemt, ſal niet kunnen nalaten te erkennen, dat het beſluit, uit de hedendaagſche of tegenwoordige loop der rivieren getrokken, niet altoos onwraakbaar is: en dat het derhalven heel wel zyn kan, dat den Yſſel voor deſen, *Zwolle* beſproeide, ſchoon die rivier heden omtrent een half uur van de Stad gelegen is. En om ſulks te onderſtellen ſoude het overtollig zyn, de vermoedelykheid deſer omkeringe van ſaken, door veel groter voorbeelden, ſo wel elders (*e*), als hier in dit Land-

(*d*) Op de voorgemelde *bladz.* 2. Vindende men daar ook wederlegt de gevoelens van die gene, welke de Steden *Utrecht*, *Campen*, *Dockum* en meer andere plaatſen *Navalia* te zyn, geſchreven hadden.

(*e*) Onder anderen ſpreekt een vermaard Schryver by Prof. *Matthæus* (*de Nobilit. Lib.* 1. *Cap.* 17.) aangehaald, van de Stad *Damme* in Vlaanderen, als of daarby een ſeer vermaarde Zeehaven, welke veel Schepen

Landſchap (*f*) voorgevallen te beveſtigen: dewyl den Yſſelſtroom maar een half uur gaans van loop, ingevolge dit gevoelen, veranderd was; het welke geenſints enige onwaarſchynlykheid in ſig bevat. Het is egter om de mogelykheid van een andere loop des Yſſelſtrooms niet alleen, maar veel eerder om de getuigenis van den oudheid kundigen *Brumanus*, dat wy beweren dat den Yſſel in oude tyden een andere loop gehadt heeft. Dus klinken de woorden van de gemelde Schryver (g). Sulks wordt beweſen.

Non enim ſtatim ut nunc Iſala ſe in auſtralem ſinum prope Campos effundebat, ſed aliquam diu, certo alveo per medios agros ſervato, Vidroque hinc atque inde Iia receptis, ubi Cuneram Staveramque prætervectus eſſet, plures in partes ſciſſus, agros campoſque replebat. Want den Yſſel wierp ſig niet aanſtonds, als nu, digt by Campen in de Suider Zee, maar een tyd lang een ſeker gragt of loop door de landen behoudende, en de wateren van de Vidrus hier, en de Iia daar ontfangen hebbende, na datſe de Cuinder en Staveren voorby gelopen, en in verſcheiden delen geſcheurt was, vervulde ſy de velden en landen.

Hoe vermoedelyk dat het nu, ingevolge dit verhaal van *Brumanus* zy, dat den Yſſel voor by deſe Stad liep, of immers daar ſeer na voorby moeſt lopen, kan met een opſlag van een

pen bergen konde voor deſen geweeſt is; daar het nogtans bekent is, dat de ſelve Stad heden van alle water ontbloot is.

(*f*) *Ende daar gaat* (melt ſeker aantekenaar wiens leeftyd my onbekent is) *een ſtraat van Vollenho tot Urak die de Schippers met een boom weten te voelen. &c.*

(*g*) *In Deſcript. Iſala.*

oog uit de *Overyſſelſche Landkaart* afgenomen worden: want ingevalle ſulks onwaar was, dan valt het beſwaarlyk uit te leggen, hoe dat den Yſſelſtroom de wateren van den ouden *Vidrus* ontſing. En ieder een ſiet dus, dat de ſwarigheid door den Heer *Dumbar* opgeworpen, ter betoog dat de Stad *Zwolle* het oude *Nabalia* niet kan ſyn, door een andere loop van den Yſſelſtroom verdwynen moet.

Zwolle kan dus wel Nabalia zyn.

De grote onſekerheid en beſwaarlykheid egter, welke de vergelykinge van de namen der oude Steden met de hedendaagſche verſelt, verbiet ons in deſe duiſtere ſaak langer te verwylen; en het is om deſelfde reden en oorſaak, dat wy van het *Boſch van Ongenade*, waar van wy nu vervolgens gaan melden, in het korte ſpreken ſullen.

II. Van het Boſch van Ongenae.

Dit Boſch was ingevolge de *aantekeningen* van een grote uitgeſtrektheid: deſſelfs palen worden nogtans van d'ene Schryver minder, van d'andere meerder uitgebreid. Ingevolge deſelve *Gedenkſchriften* (*b*) beſloeg dit wout, (en ſulks dient hier wel voornamentlyk tot ons oogmerk) ook de grond, alwaar deſe Stad op gebouwt is, en d'omleggende velden en landeryen. In dit gedeelte van het Boſch hielden ſig, behalven velerhande wild, daar, Herten Rheen, en Elanden, onder opgenoemt worden, ook veel andere wrede beeſten op.

Deſſelfs grote.

Het lag op de grond van het Carſpel.

Was vol beeſten.

De

(*b*) Diergelyke *Gedenkſchriften* waren door de Schryver van *het Overyſſ. Oog* ook geſien: men ſie *bladz.* 17. van ſyn werkjen. Maar ik moet ront uit bekennen, dat de myne te jong ſchynen te zyn, om van deſe oude ſaak met een volkomene ſekerheid te kunnen melden. Het komt my dienſvolgens voor dat het een twyffelagtig verhaal is.

De menſchen, die deſe wilderniſſe bewoonden, waren ſeer ruw en onbeſchaaft, en van een dusdanigen bloeddorſtigen aard, dat ſy niemant, 't ongeluk hebbende in hun handen te vallen, genade beweſen, of het leven ſpaarden. Aan welke wreedheid de naam van het *Boſch van Ongenade* toegeſchreven wordt. Sekerder, dan dit alles, ſchynt het aan enige te zyn, dat dit wout, in het laatſte van de ſevende eeuw, door een ſterke wind verſelt met een aardbevinge, ter nedergeſtort zoude zyn. Gelyk ons fulks onder eenige oude, en veel Schryvers van latere tyden, de Zwollenaar *Hermannus Vechtenſis* getuigt (*i*) die, na dat hy den aankomſt van den H. Willebrord op het eiland Walcheren in het jaar 693, en verder ſyn reiſe na Romen verhaalt hadde, aldus vervolgt. „ En dewile dat S. Willebrordt toe „ Roomen was (*k*), ſoe wayde ut een ſtercken wynde, ende myt eyn aerdbevinge „ in der nacht, alle de grote bomen ter neerder, die in dat wilde wold ſonder genaeden ſtonden. Ende doen den . . . . . „ Biſchop van Roomen quam, ende hy ſagh „ dat alle bomen ter nedergevallen weren, „ ſoe dachte hy dat Godt het lant bekeren „ wol-

Wierdt door wrede menſchen bewoont.

Wordt vernielt door een aardbevinge.

Volgens de getuigenis van een Zwollenaar.

(*i*) In ſyn *ongedrukte Chronyk*, genaamt *Chronyk van Holland ofte Hiſtoriaal Verhaal*: waar in vele byſonderheden, de Provincie en haar Steden, als mede de Landſchappen *Zeeland*, *Utrecht*, en *Vriesland* betreffende, voorkomen. Deſe Chronyk, is in deſe Stad geſchreven omtrent het jaar 1417, en eindigt met het jaar 1477, en is door een ander tot het jaar 1549, vervolgt.

(*k*) Zynde dit omtrent het jaar 695 of 696; op welk laaſtgenoemde jaar, een ander *Chronykſchryver*, deſe gebeurteniſſe aantekent.

„ wolde “ (*l*). Het is dus, dat deſe nederſtortinge van het *Boſch van Ongenade* verhaalt wordt: ik late de waar- of onwaarſchynlykheid van deſe gebeurteniſſe aan des Leſers oordeel (*m*).

III. Gifſingen over den aanvang van het Carſpel Zwolle.

Merkelyke jaren na dit voorval, begint men een naukeuriger narigt, dan wy tot nog toe gehad hebben, van Stads beginſelen t'ontdekken; door de meldinge, welke men in eenige *aantekeningen* van het Carſpel van *Zwolle* gemaakt ſiet. Hoe en in welker voegen, het ſelfde ſyn aanvang nam, wordt verſwegen: dies ik hier van met geen behoorlyke ſekerheid melden kan. Vermoedelyk is het nogtans, dat de bewoonders van *Salland*, na hun bekeringe tot het Chriſten gelove, door hun Euangelie predikers bewogen wierden, de wilde en woeſte levenswyſe, van over al herom te zwerven, te verlaten, en ſig in vaſte verblyf plaatſen met de woon ter neder te ſlaan. Deſe menſchen, by verloop van tyden beſchaafder en handelbaarder geworden zynde, zullen ligtelyk de nuttigheid van deſe raadgevinge beſpeurd hebben: doordien dat ſy in gehugten by malkanderen wonende, ſig niet alleen tegens hunne vyanden beter in

(*l*) Deſe reden van des Biſſchops meninge ſchynt onnoſel: men moet ſig daarom errinneren dat eenige aantekeningen melden, dat dit Boſch door des Biſſchops gebeden is nedergeſtort: het welk ſo het waar was, dan waren Willebrords gedagten op een goede reden gegrondveſt geweeſt.

(*m*) De *Profeſſor Ant. Matthaus* beweert (*Lib. I. Cap. 12. de Nobilitate*) de onwaarſchynlykheid van dit geval: wiens redenen my egter niet voldoen zouden, wanneer deſe nederſtortinge door tydgenotige Schryvers verhaalt wierdt.

in ſtaat waren te beſchermen, maar ook om dat ſy ſig gemakkelyker van d'overtollige boter, melk, koorn, en andere levensmiddelen by wyſe van verwiſſelinge ontdoen konden; voor andre noodwendige waren die hunne naburen hadden. Geen grond of landſtreek was hier ergens tot het aanleggen van gehugten bekwamer, dan het land om deſe Stad: alwaar de vrugtbare weidens hun vee overvloedig ſpyſe gaven, daar d'aarde op eenige plaatſen ſeer bequaam tot den akkerbouw was: en daar eindelyk de herom lopende wateren goede gelegendheid verſchaften om den viſch vangſt, welke d'enigſte hanteringe van d'oudſte bewoonders van het Carſpel van Zwolle was (*n*), dagelyks te oeffenen. Voor d'eerſte inwoonders van *Salland*, die in ons Carſpel een of meer gehugten aanleiden, konde deſe onderneminge niet anders als ſeer voorſpoedig uitvallen. De overige herom zwervende inwoonders ſulks ſiende, wierden na alle waarſchynlykheid aangelokt door de voorſpoed der nieuwe dorpelingen, dit voorbeeld na te volgen. Het Carſpel wierdt hier door volkryk: men zal toen de Carſpel-kerk hebben beginnen te bouwen, miſſchien dat vele van d'omwonende ingeſetenen van Salland ook van toen af aan haar merktdagen in het Carſpel begonnen te houden, en haar waren alhier uitveilden; gelyk ſeker Gedenkſchrift vermelt.

(*n*) Op de goede gelegendheid van den viſch vangſt, hebben de oude volkeren in het verkieſen van hun woonplaatſen veeltyds gelet. Sonder andere voorbeelden hier toe aan te halen. *Klaas Collin* beveſtigt ons ſulks; men ſie hem bladz. 248. in het eerſte Deel *van de Analecten van Dumbar*.

Vermaardheid van het Carſpel omtrent het jaar 1000.

Het zy ſo het wil (om deſe giſſingen maar te verkorten) is dit ſeker, dat het Carſpel van *Zwolle* omtrent het jaar 1000. door deſe, ofte een andre wyſe, die my onbewuſt is, een der bekendſte, voornaamſte, en volkrykſte Parochien van het landſchap van *Salland* geworden is. Het ſelfde beſtont toen, of omtrent die tyden, uit verſcheiden dorpen, gehugten en wyken, waar van de namen van *Salland*, *Middelwyk*, *Ooſtendorp*, *Zwolle* en meer andren, door middel van eenige oude brieven nog overig, en de vergetentheid onttrokken zyn; gelyk ik alhier verhalen zal.

IV. Van het dorp *Salland* daar onder gehorende.

Nopens het dorp *Salland* is waar, houden alle oude *Gedenkſchriften*, en die van latere tyden, d'een door den ander tot opheldering van Stads oudheden gemaakt, een diepe ſtilſwygendheid: maar van welk gehugt men onder andren meldinge gemaakt ſiet, door Godefried Biſſchop van Utrecht, ter gelegendheid, dat hy in het jaar 1170, aan de Canunniken van de H. H. Maria en Lebuin tot Deventer, alle de nieuwe tiende daar by en omme gelegen ſchonk; volgens de brief die hy daar van afgaf, welkers woorden deſe zyn.

Meldinge van dit dorp in het jaar 1170. door Godefried gemaakt.

In nomine S. & Individuæ Trinitatis. Ego Godefridus licet indignus Dei patientia Trajectienſis Epiſcopus, notum facio univerſis Chriſti fidelibus tam præſentibus quam futuris, quod, ex rationabili diſpenſatione temporalium ſperans me æternæ beatitudinis conſequi præmium, cum magna devotione dedi, & teſtimonio mei chorographi perpetuo poſſidendam firmavi fratribus Daventrienſibus, Canonicis videlicet B. M. & S. Lebuini, omnem novam de-

decomam in pago Sallant nuncupato, quæcunque ſcilicet inter aggerem novi Foſſati, & inter paluſtria loca vulgo Voſterbruc provenire poterit; ita integre & libere ut nullus deinceps Succeſſorum meorum Epiſcopus aut Præpoſitus, vel omnino aliqua perſona manum in eandem decimam injiciat, aut quicquam juris in ea exigat vel habeat, niſi ſoli fratres cottidiani, qui præſentes in propriis perſonis in prædicta eccleſia cottidie miniſtrant; ſive ægritudine vexantur, vel in legatione ſui Epiſcopi ſeu Præpoſiti, vel etiam pro communi fratrum negotio exierunt; ipſi omnem fructum hujus decimæ ut melius poſſunt, in uſus proprios convertant, & memoriam mei atque parentum meorum orationibus ſuis agant, nec non pro anima Præpoſiti Gherardi (cujus interventu hoc a me fratres conſecuti ſunt donum) jugiter intercedant. Si quis vero hujus tam piæ devotionis ac liberæ donationis meæ inſtitutionem immutare, aut fratribus jam dictis infringere auſu temerario molitus fuerit, anathema ſit, deleatur de libro vivenium, & cum juſtis non ſcribatur. Acta ſunt autem hæc teſtibus idoneis, Clericis: videlicet Gherardo Præpoſito, & fratre ejus Hugone majore Decano in Colonia, Hildebrando Abbate S. Pauli, Arnoldo majore Decano in Trajecto, Goſcelmo Camerario, Eppone, Hugone, & Brunone Capellanis. Magiſtro Waltero de S. Joanne, Ludolfo Decano cum univerſis fratribus memoratæ Daventrienſis eccleſiæ. Lothario, Magiſtro Bertholdo Canonicis Bunnenſis eccleſiæ. Laicis: de Buchurſt, Theodorico & fratre ejus Werenboldo, Ruderico, Herimanno, Ingel-

gelberto de Rantho, Baldero Rufo, Everardo de Almelo, Alardo de Gaveltbor, Bertramo de Happen. Anno Dominicæ Incarnationis MCLXX. *Indictione II., regnante Frederico Romano Imperatore. Anno Regni ejus* 19. *Imperii vero* 17. *Præſulatus mei Anno* 14. *Acta Daventriæ in Dei nomine feliciter.*

Als mede door Biſchop Bernold in het jaar 1040.

Dat dit dorp onder het Carſpel van *Zwolle* gehoorde, en dat de Parochie kerk des Carſpels daar in gelegen heeft, onderrigten ons de volgende woorden van een andre brief (*o*). *Quod ego Bernoldus &c. quandam Eccleſiam ad me pertinentem in Zwolle pago* (*p*) *Salland nomina-*

(*o*) Men ſie hier beneden het 5*de Hoofdſtuk.*

(*p*) Want of ſchoon het een over bekende ſaak is, dat het woord *Pagus* by *Julius Cæſar*, (men ſie hem *de Bello Gallico Lib. I. pag. m.* 6. & 18.) gemeenlyk voor een landſtreek en geen dorp gehouden wordt; Ja dat ſelfs vele Schryvers van de middelſte Eeuwen deſen Keiſer navolgen, met deſelfde betekeniſſe aan dit woord te geven: mene ik egter het woord *pagus* in deſe twe brieven, van een dorp te mogen verſtaan: gemerkt de Schryvers van deſelve eeuwen, als in welke deſe brieven afgegeven zyn, door dit woord ook wel een dorp te kennen geven. (*Vide inter alios Abbatem Stadenſem ad ann.* 876. *allegatum* ab *Ant. Matthæo Lib. I. Cap.* 17. *de Nobilitate*). Dus dat die woorden in *Pago Salland nominato* nu en dan voor het geweſt van *Salland*, nu en dan voor een dorp van deſelfde naam, zoude kunnen worden opgenomen, zoude het alhier twyffelagtig ſchynen, welke de ware ſin van deſe woorden was. Maar twe redenen, agte ik, dat den evenaar na de ſyde van myn gevoelen moeten doen overhellen. Het Landgeweſt van *Salland* immers droeg in het jaar 1086. nog de naam van *Yſſelgouw*. (Men ſie hier beneden het 6*de Hoofdſtuk van dit 1ſte Deel*), hoe weinig waarſchynlykheid heeft

nato &c. pro remedio animæ trado & transfundo. Dat ik Bernold &c. een ſekere kerke te Zwolle in het dorp Salland genoemd &c. tot een hulpmiddel voor myn ſiele ſchenke en overdoe.

Twyffelagtig is het alwaar dit dorp gelegen heeft. Het vermoedelykſte van allen is, dat het tuſſchen het Oude Caſteel van *Voorſt*, en deſe Stad gelegen heeft. Waar van het ſelfde ſyn naam ontleende, is met geen de geringſte ſekerheid te ſeggen. Want het zouden niet anders dan gisſingen zyn, en kunnen genoemd worden. Twyffelingen over de gelegendheid en den oorſprong van dit dorp.

heeft het dan dat de Biſſchop Bernold in de laaſt aangehaalde brief van het jaar 1040, dit Landſchap reets *Salland* noemde, en ſulks is te min vermoedelyk, dewyl het beſwaarlyk te bewyſen zoude vallen, dat deſe ſtreek Lands voor het laatſte van de twaalfde eeuw de naam *Salland* voerde. Myn andere reden is, dat het nooit zal kunnen worden tegengeſproken, dat in het Carſpel van *Zwolle* een dorp *Salland* lag, geen beletſel is 'er derhalven om de twe voorgenoemde brieven niet van het dorp Salland te mogen verſtaan: aangeſien nog het woord *pagus*, nog de omſtandigheden in de twe brieven te vinden, deſe uitlegginge vernietigen of verſwakken. Niets is 'er dan meer overig, dan te betonen het in weſen zyn van het dorp Salland; en ſie hier dan dit bewys in de volgende Bulle van Paus Clemens, in het jaar 1312, afgegeven; waar uit ik deſe weinige woorden trekke.

Clemens Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis Priori & conventui Monaſterii in Zwollis &c. Sane petitio veſtra nobis exhibita continebat, quod quondam Bernardus de Vollenho Decanus Eccleſiæ Daventrienſis, dictæ Diœceſis, cupiens terrena pro cæleſtibus tranſitoria pro æternis felici commercio commutare, quædam nemora prata, terras, domos, & nonnulla alia bona, quæ in Sallandia, Zwollis, Herkelo & Middelwyk, villis dictis Diœceſis, dum viveret obtinebat &c.

worden, ſo men deſe naam aan eene *Salandus*, die ſeker Schryver voor de eerſte bedyker van *Zeeland* houd (*q*), toeſchreef; of wanneer men de naam van het geweſt van *Salland*, in oude tyden ſonder tegenſpraak anders dan heden genoemd (*r*), van dees gehugts naam wilde afleiden. Voor het overige vint men nergens iets meer van het dorp *Salland* vermelt, dan in de voorgenoemde Bulle van Paus Clemens; in de welke het, als een dorp niet verre van deſe Stad gelegen voorkomt. Na welke tyd ik nergens meer eenig gewag van dit dorp ſie maken.

V. Het twede dorp was Middelwyk.

Middelwyk (*s*) was het andre dorp, dat het Zwolſche Carſpel van ouds uitmaakte. De oorſprong van de naam van dit gehugt, leſe ik in ſekere aantekeninge van het huis van de Heren van Middelwyk, in deſer voegen afgeleit.

Deſſelfs naam afleidinge.

„ Het is ſeer waarſchynlyk dat dit Heren huis
„ of hof van Middelwyk ſyn naam daar van
„ heeft ontfangen, om dat het ſelve als in *me-*
„ *di tullio*, dat is, in het midden van deſe ver-
„ ſtrooide huisjes gelegen is geweeſt, het wel-
„ ke de naam natuurlyker wyſe ſchynt mede
„ te brengen “.

Dog is onwaarſchynlyk.

Ik kan egter niet begrypen, hoe dat dit dorp na het Hof van de gemelde Heren benoemt zou-

(*q*) *Varnewyk Nederl. Oudhed. het 4de Boek, 2de Hoofdſt.* die dit uit *Hugo Floriacenſis* aantekent.

(*r*) Als *Salo Salouw* en *Yſſelgouw*.

(*s*) *Wilhem Nagge* noemt dit dorp op het jaar 1233. *Medeblik:* dog ſulks moet een ſchryffout van hem ſelfs, of van de affchryvers van ſyn jaarboeken zyn: want nog in d'aantekeningen, nog in de brieven van my geſien, word *Middelwyk Medeblik* genoemt.

zoude geworden zyn : aangesien het seker is, dat het *Middelwykse Hof* niet eerder aangelegt wierdt, als toen *Middelwyk* reets een gehugt was: het welk diensvolgens ook een naam hebben moest. Meer vermoedelykheid heeft daarom volgens myn gedagten, dat de *Chamaven*, by het overmeesteren van het Sallandsche geweest, de grond van dit gehugt *Middelwyk* hebben genoemt na de Stad of plaatse *Mediolanum*, door hun by dese gelegendheid verlaten (*t*) : want het is hier omtrent seer aanmerkelyk, dat het Zwolsche *Middelwyk*, ingevolge *de Gedenkschriften* (*u*), in de Latynsche taal ook *Mediolanum* hetede ; en dus deselfde naam als de woninge der Chamaven droeg. Het ontfangt syn naam van de *Chamaven*.

Het zy so het wil, eenparig verhalen alle de *Schryvers* en *aantekenaars* (*v*) dat *Middelwyk*, op de grond alwaar dese Stad gebouwt is, zoude gelegen hebben, en dat dit gehugt by Stads bemuringe daar in besloten geworden is. Alle stemmen sy hier in ook over een, dat het na die tyd syn naam verloren heeft. Edog alle die Schryvers dwalen verre van de waarheid. Een naukeurig onderzoek van de gelegendheid van *Middelwyk* heeft ons overtuigt, dat het selfde niet alleen door Stads muren Dwalinge over *Middelwyks* gelegentheid.

(*t*) Want de oude Schryvers getuigen, dat de voornaamste woninge der *Chamaven Mediolanum* was. Men sie hier over *Audriffet Geogr. ancien. & moder. tom.* 3. *pag.* 8.

(*u*) Onder andren lese ik sulks in de papieren van seker Heer ; die dit voor 130. jaar aantekent heeft.

(*v*) *Coccius*, *Nagge*, de voorgemelde *Schryver van de Beschryvinge der Nederlanden*, en alle *ongedrukte Gedenkschriften* door my gesien.

ren nooit omringt is (*w*), maar ook dat het geen lange jaren geleden syn naam nog had behouden, en tot omtrent onse tyden toe in wesen geweest is (*x*).

Het lag buiten de Sassenpoorte.

Gemakkelyker nogtans is het ons gevallen, de misslag door alle die Schryvers begaan, te wederleggen, dan een juiste en nauwkeurige narigt op te geven van de gelegentheid deses gehugts. Het is wel seker genoeg, dat het tusschen de Sassen- en Luttikepoorte (*y*) lag (*z*). Maar ongewis is het op welke plaatse en grond.

Dog waar is onseker.

Want het kan wel zyn dat de Voorstad van de Sassenpoorte, bysonder het gedeelte daar van, het

(*w*) Men sie Stads eerste *voorregt-brief*, de *Bulle* van *Paus Clemens*, afgegeven in het jaar 1312, de *Kerk-registers* gedurende de 14de, 15de en 16de eeuw &c.

(*x*) In seker *Reglement* na het jaar 1647. gemaakt over Stads bestieringe, (men siet art. 126.) ook leest men art. 139. nog van de inwoonders van Middelwyk.

(*y*) Dese poorte, welke heden toegesloten is, liep regt op de Luttikestraat aan.

(*z*) Men kan sulks afnemen uit de volgende woorden van een *Stadsboek*; welke hier omtrent eenig ligt bybrengen.

„ 1473. Aldus sullen wesen die weghen bueten „ Saffinkpoerte; als dat uth olde Registers und „ Schriften gevonden is. Item de weg tusschen „ Saffinkpoerte und weg ter Luttikepoerte &c. „ Item den wech buten Saffinkpoerte tusschen den „ goeden, dat nu die koelstege hedt, an Middel„ wyckez hecke toe, den heft die Stadt gekogt „ und betaelt op 24 voeten breedt thoe wesen &c. „ Item die wech van den hecke thoe Middelwyck, „ und is geheten den Middelwech, thoe an den „ Voerden sal breedt wesen een en een halve roe„ de. Item den oelden wech van den poerte vuer„ sereven an Middelwyck, sal wesen als hy van „ oeldes geweest heft &c.

het welk heden de *Meulenſtraate* genoemt wordt, het oude *Middelwyk* geweeſt is, ook wel dat dit dorp de grond beſloeg, die heden in tuinen en hoven aan de weſtſyde van deſe ſtraat verandert is, en ook nog dat de dwarsſtege, welke men aan de ſelfde ſyde van de Meulenſtraat aan het einde bejegent, te voren dit gehugte in het geheel of ten dele uitmaakte. Schoon het egter my zoude toe ſchynen, dat *Middelwyk* ſyn naam wel heeft verloren ter gelegentheid dat men een meule aan het einde van de gemelde ſtraat, voor 90 of 100 jaren, ſettede: maar dat het heden nog niet ophoud een gehugt te zyn, het welke onder de naam van de *meulenſtraat* bekent is. Dog genoeg van de gelegendheid van Middelwyk.

D'oorſprong van het ſelve is genoegſaam onbekent. So het door de Chamaven geſtigt of aangelegt is; gelyk uit deſſelfs latynſche naam met eenige vermoedelykheid beſloten kan worden, dan was het ſekerlyk eenige eeuwen daar na door de wreedheid der Normannen of andre Barbaren, dit land verwoeſtende, vernielt. Want omtrent het jaar 1000. was het niet anders, dan een pagt-hoeve, omringt met eenige kleine woningen en huisjes; welke volgens *oude brieven* en *gedenkſchriften*, die ſeker Heer ſchryft, ſonder eenige de minſte order, en die verward door malkandren lagen, te hebben geſien. D'inwoonders van *Middelwyk* hebben dus omtrent die tyden in het aanleggen van hun dorp, d'oude Germanen gevolgt; van welke een oud Schryver (*a*) getuigt, dat een ieder ſo het hem

Oorſprong van dit gehugt.

(*a*) Ik make de woorden van *Tacitus* (*de Mor. German.*

hem beliefde ſig by een fontein, boſchjen, of veld ophield; ſonder ſyn huis naaſt dat van ſyn nabuur te ſetten. Weinig jaren na dat *oude aantekeningen* van dit gehugt gewag gemaakt hebben, wierd het Carſpel van *Zwolle* ſeer bloeijende in rykdommen en inwoonders: *Middelwyk* had in deſen voorſpoed wel het meeſte deel. Veel ligt was de goede gelegendheid, en vrugtbare grond de byſonderſte oorſaken van deſe aanwasſinge. Veel inwoonders van het Zwolſche Carſpel, door het voordeel aldaar te behalen, aangelokt, hebben *Middelwyk* van langſamerhand met huisjes beſlagen; welken van toen af aan niet meer verward wierden aangelegt: maar die nevens malkanderen opgetrokken zyn. De rykdommen begonnen in dit gehugt door den koophandel dagelyks te vermeerderen, en de inwoonders hoe langer hoe welvarender geworden zynde, groeide *Middelwyk* dermaten aan, dat het in het jaar 1233. alle de dorpen der *Zwolſche* Parochie overtrof, en het magtigſte gehugt van het Carſpel geworden is; volgens het verhaal van een *Chronykſchryver* (*b*). Dat egter in *Middelwyk* ſig het grootſte gedeelte van d'inwoonders van het Carſpel ophielt, (*c*) is my niet gebleken: en ſchynt de palen van deſſelfs bloejinge te verre uit te breiden.

Deſſelfs aanwasſinge.

De

German. pag. 441. Litt. C. Edit. Antv. 1607.) by na de myne. *Colunt diſcreti ac diverſi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant non in noſtrum morem, connexis & cohærentibus adificiis: ſuam quisque domum ſpatio circumdat &c.*

(*b*) *Coccius in Chron. Bethem.*

(*c*) *In Middelwyk* (ſegt deſelfde Schryver) *ubi major pars Zwollæ erat.*

De ſaken van dit dorp namen na het jaar 1233. een nadelige omkeringe: de verleninge van het Stads regt aan het dorp *Zwolle* bragt *Middelwyk* 's ondergang te wege. Want het was veel ſekerder en voordeliger voor de beſte en gegoedſte inwoonders hun na een Stad te begeven, welke ſig beter ſcheen tegens de roofkaſtelen van Salland te kunnen verweren, dan in een open vlek te verblyven. D'opkomſt van *Zwolle* is dus d'eenigſte oorſaak van het verval deſes gehugts geweeſt; men vint daarom ook na de dertiende eeuw weinig meldinge hier van meer gemaakt; ten ſy in koop- en giftbrieven aan Klooſters en Kerken, in welken op genoemt worden eenige goederen en landeryen, in dit dorp gelegen.

Het begint na het jaar 1233. af te nemen.

Dog, om wederom tot oudere tyden met ons verhaal te keren, in deſe wyk ſtont in het jaar 1233. een Heren huis, in d'*aantekeningen* het *Hof van Middelwyk* genaamt, ook wel veeltyds onder de naam van *Guede*, en *Hofſtede van Middelwyk* voorkomende (*d*). Het ſelfde lag, volgens de ſekerſte *berigten*, in het midden van het dorp *Middelwyk* (*e*); dus dat het huis en ingang in de Stad aan de nieuwe markt ſtaande het Hof van *Middelwyk* niet kan geweeſt zyn; ſchoon daar voor de volgende inſcriptie geleſen wordt.

Van het Heren Hof van Middelwyk.

Heeft niet geſtaan aan de nieuwe markt.

Op Middelwyk MDCLI – 1651.

Want wat geloof d'opſchriften ook anderſints mogen verdienen, ſy moeten nogtans voor d'oudere brieven ſwigten: en diensvolgens zal nie-

(*d*) In het oudſte *Boek* van S. Michaëls kerke.
(*e*) Volgens het ſelfde *Boek*.

niemant kunnen twyffelen of de memorien van S. Michaëls kerke, omtrent het jaar 1390. gemaakt, zyn veel geloofbaarder, dan wel een opſchrift, dat, maar hondert en elf jaren in weſen geweeſt zynde, veel te jonk is, om tegens een wettige getuigenis van 380. jaar opgewogen te worden.

Wat tot deſe misſlag aanleidinge gaf.

Hebbende die misſlag vermoedelyk ſyn oorſprong ontfangen, ſo wel van het verkeerde begrip, het welke alle de Schryvers en *aantekenaars* van de gelegentheid van het *Middelwykſe* dorp gaven; gelyk te voren aangetoont is: als ook byſonder van de benaminge van het *Hof*; onder welke naam een huis aan de Nieuwe Markt reets in het jaar 1464. bekent was: zynde dit te geloofbaarder, dewyl onſe voorouders menende, dat het dorp en Heren huis *Middelwyk* in de Stad begrepen zoude geweeſt zyn, en weinig kenniſſe dragende, dat 'er ook een *Hof* door de vermaarde Edelman *Jan van Itterſum* by de nieuwe markt gebouwt was (*f*), ligtelyk door de gelykheid van de benaminge van het *Hof* bedrogen kunnen zyn. Miſſchien dat ook tot deſe vergisſinge aanleidinge kan gegeven hebben, dat de Heren *van Middelwyk* een *Hof* of *huis* binnen deſe Stad beſaten; ſchoon het dan nogtans altoos waar blyft, dat het gemel-

(*f*) *De Overyſſelſche Chronyk* (men ſie *Tom.* 2. *Analect. D. G. Dumbar pag.* 455.) melt die Heer van het hof in deſervoegen.

„ 1464. In dit jaar is geſtorven *Jan van Itter-*
„ *ſum*, Licentiaat in de Regten en Burgermeeſter,
„ die getimmert heeft het Hof tot Zwol, 't huis
„ Werkeren, Vooriſt ende Capelle met ſyn Gaſt-
„ huis &c." Van deſe Heer zal ik meer als eens in het vervolg deſer bladeren ſpreken.

melde huis aan de nieuwe Markt nooit 't *Hof* deſer Heren geweeſt is : en ook , dat *d'oudſte Gedenkſchriften* van het *Middelwykſe Hof* ſprekende , het ſelfde niet in het oog hadden.

Van het geſlagte van de Heren van 't Hof van *Middelwyk* , aan weinig familien van dit landſchap wegens den ouden Adeldom wykende , worden in een *oude brief* opgenoemt (*g*) *Burchard* en *Gerard van Middelwyk:* die daar in , in het jaar 1233. de Heren van *Buckorſt* , *Iſſelmuthen* , *Benethem* , en meer andere Edelluiden in rang voorgaan. Twe andere Heren van Middelwyk zyn egter omtrent deſelfde tyd d'eigenaars van 't *Hof* geweeſt : want in een twede brief in het genoemde jaar , ſes weken later afgegeven (*h*) , wordt betuigt , dat *Jan* en *Andries van Middelwyk* de beſitters daar van waren. Seer diep ſtonden deſe twe Heren in Willebrand van Oldenburg vyf-en-dertigſte Biſſchop van Utrecht ſyn gunſt. Hy toonde ſulks byſonderlyk ten tyde dat hy aan het dorp *Zwolle* Stads geregtigheden verleende : want hy ontſloeg hen in perſoon , en de goederen , die ſy in *Middelwyk* beſaten , van alle dienſten en ſchattingen die ſy anderſints doen en opbrengen moeſten (*i*). Het eenigſte waar aan deſe

Vermaardheid van de Heren van Middelwyk.

Voorregten aan Twe van hen door Willebrand geſchonken.

C

(*g*) In de *Stigtings-brief* van het convent , tuſſchen Haſſelt en de Sluis geſtaan hebbende , gemeenlyk het zwarte waters Clooſter genaamt. Welke brief op den 21 July van het jaar 1233. afgegeven is.

(*h*) Stads eerſte *voorregts-brief in het ſevende Hoofdſtuk* deſer *Geſchiedeniſſen* medegedeelt.

(*i*) *Hoc adjecto* (ſegt Biſſchop *Willebrand* in Stads eerſte *voorregts-brief*) *quod Joannem de Ooſtendorp , Joannem & Andream de Middelwyck , nec non domos ipſo-*

ſe Heren onderhevig bleven, was de dienſtbaarheid, welke ſy aan d'Utrechtſche Stoel met de nieuwe Burgers van *Zwolle* bewyſen moeſten. Van welke natuur deſe verpligtinge was, is my nergens gebleken. Hoe bloeyende deſe Familie ook in het jaar 1233. was, vint men niets na die tyd van de Heren van die naam vermelt; als alleen dat *Alfert van Middelwyk*, eigenaar van 't Hof (*k*), het *Leproſen Gaſthuis* geſtigt heeft: aan het welk hy alle ſyne goederen in het jaar 1380. op den Sondag *na quaſi modo* over droeg. Vermoedelyk word hier uit beſloten, dat *Alfert* de laaſte van dit geſlagte was, en dat het ſelfde na ſyn overlyden, ſekerlyk niet voor het jaar 1419. gebeurt (*l*), uitgeſtorven is: immers ſulks is te meerder denkelyk, dewyl my nergens van de Heren van *Middelwyk* na die tyd iets meer voorkomt, en geblykt.

Alfert van Middelwyk ſtigt het buiten Gaſthuis.

Dit geſlagte ſterft uit.

V. Van het gehugt *Ooſtendorp*.

Niet geheel verre van het dorp *Middelwyk*, lag een ander gehugt, in *d'oudſte brief* (*m*) daar van meldende, *Ooſtendorp* genoemt. Aanmerkelyk kwam het my in den beginne voor, dat de naam deſes dorps maar in die eene brief verſcheen. Dog, wanneer myn gedagten op ons hedendaagſch *Aſſendorp* vielen, ſcheen het my toe, dat het in geen bedenken vallen kan, of de

Het word later *Aſſendorp* genoemt.

ipſorum in Ooſtendorp & Middelwyck, ex omni exactione & ſervitio eximinus, excepto ſervitio, quod cum oppidianis prædicti oppidi (Zwolle) ſunt facturi.

(*k*) „ Item *Alfer van Middelwyc* ein pont wt „ ſinen guede gelegen toe *Middelwyc*". ſegt een *oud kerkboek*.

(*l*) Uitwyſens een *giftbrief* door hem op S. Lamberts dag afgegeven.

(*m*) Men ſie hier voren de letter *i*.

de naam van *Ooſtendorp* is in *Aſſendorp* verandert. Want alle *oude aantekeningen*, welke van *Aſſendorp* en 't Heren huis van die naam gewagen, geven geen de geringſte narigt van *Ooſtendorp*, en deſſelfs Heren Hof: hier kan geen andere oorſaak van zyn, om dat deſe twe verſchillende namen een en het ſelfde dorp betekenen? Immers ik begrype niet, hoe dat anderſints *Ooſtendorp* in alle *Gedenkſchriften* en *brieven* dusdanig was vergeten geworden, dat 'er nergens in het minſte van gerept zoude zyn. De gelegentheid van het oude *Ooſtendorp*, en het hedendaagſche *Aſſendorp* ſchynt ook het ſelfde geweeſt te zyn, kan dan de geringe veranderinge in dees dorps naam door langheid van tyd voorgevallen, tegen dit alles opgewogen worden?

Het is dus ſeker genoeg, dat *Ooſt-* en *Aſſendorp* het ſelfde gehugt moet zyn. Veel ongewiſſer, ja ſelfs onſeker is het, waar van het ſyn oorſprong en naam ontfangen heeft. Want met een Schryver (*n*) uit *Aſſendorps* naam te willen beſluiten, dat de nakomelingen van *Aſcanius* aldaar gewoont, en dat die deſe naam aan Deſſelfs onſekere oorſprong.

(*n*) „ Veel Geſtichten (ſegt *Picart in de 25ſte Diſtinctie* van de voorgemelde *Oudheden bladz.* 156.) voorbygaande, wil ick alleen van *Aſſendorp* „ dit ſeggen. Dat dat met meerder recht en redenen voor een ſeer oude Frenkſche plaets mach „ gehouden werden, als andere geſtichten van de „ Scribenten gehouden worden, die den ſelfden „ naem van Aſſen of Aſſchenborg, of eenen gelycken naem ſyn dragende. Welke gehouden „ worden voor woonplaetſen der Deſcendenten van „ Aſcanio, &c. waer van ick in de eerſte Diſtinctie geſproken hebbe.

dit gehugt gegeven hebben, moeſt altoos voor fabuleus geagt worden: maar hoe veel te meer nu, daar dit dorp in oude tyden *Ooſtendorp* en geen *Aſſendorp* genoemt geweeſt zynde, het geen de minſte vermoedelykheid hebben kan, om deſe naam van *Aſcanius* af te leiden?

Dit dorp hadt een Gemene markt met Middelwyk.

Niets vinde ik voor het overige van *Aſſendorp* aangetekent, het welke alhier behoort gemelt te worden, als dat d'inwoonders deſes gehugts, met die van *Middelwyk*, in oude tyden een gemene Markte hadden; welke de *Zwolre Markte* genaamt wierdt; gelyk uit een *Marktebrief* onder ſeker Heers papieren beruſt hebbende, te ſien was (*o*).

Jan van Ooſtendorp is in het jaar 1233. eigenaar van 't

Van het *Ooſt-* of *Aſſendorpſche* Hof (*p*), gelegen in dit gehugt: dog waar ter plaatſe is heden onbekent (*q*), was in het jaar 1233. *Jan van Ooſtendorp* beſitter. Biſſchop Willibrand vergunde aan die Heer en ſyne goe-

de-

(*o*) Heden ſchynt die brief verloren te zyn. Sy was egter niet gemaakt voor het jaar 1233, als die Heer meende: het tegendeel kon uit meer dan eene plaats afgenomen worden. Des niet tegenſtaande is het verlies daar van te beklagen; dewyl daar uit de gelegendheid van Middelwyk, en meer andre ſaken hadden kunnen ontdekt worden.

(*p*) Men plagt dus in ons Carſpel de huiſen der Edelen te noemen; gelyk onder andren te ſien is uit artikel 31. 34. en meer anderen van een *oud Marktеboek van Windeſem*; alwaar men meer als eens van de *Schaapshof*, *Eſſingshof* en *Oordinkhof* ſiet gewagen.

(*q*) Ik weet wel dat in eenige *aantekeningen* geleſen wordt, dat ſeker toorn tuſſchen de Saſſenpoorte, en de Gengverberg ſtaande, het Aſſendorpſche Hof zoude geweeſt zyn: dog ſulks heeft in het minſte geen waarſchynlykheid.

deren deſelfde voorregten, welke wy te voren, ſagen dat aan *Burchard* en *Gerard van Middelwyk* geſchonken zyn. *Jan van Ooſtendorp* wordt ſelfs voor die twe Heren in Willebrands brief opgenoemt (*r*): het is denkelyk om dat ſyn geſlagte nog aanſienlyker, of immers van geen mindre aanſienlykheid, dan dat van de Heren van *Middelwyk* geweeſt is. Hof van Ooſtendorp.

Schoon *Jan van Ooſtendorp* in het jaar 1233. d'eenigſte van deſe Familie was, vint men egter gedurende de veertiende, vyftiende, ſeſtiende, en ſeventiende eeuw nog naſaten van hem in deſe Stad geboren: van welken ſig eenige door geleerdheid, andere door aanſienelyke bedieningen beroemt gemaakt hebben. De twe uitmuntenſte van dit geſlagte zyn geweeſt de geleerde *Jan van Ooſtendorp*, leerling van de Groninger *Jan Weſſelus* (*s*), en *Jan van Ooſtendorp* Rentmeeſter van Salland, gedurende verſcheiden jaren van de ſeſtiende eeuw; als elders breder te ſien is. De laaſtgemelde hadt na vermoedelykheid eenige naſaten, die tot in het begin van de ſeventiende ceuw leefden (*t*). Na de dood van ene *Jan van Ooſtendorp* die het jaar 1614. nog bereikt heeft, en door welkers hand verſcheiden boeken geſchreven zyn, die van ſeker Heer tot heden toe bewaart worden, treffe ik nergens meer iemant van dit geſlagte aan: miſſchien is hy de laatſte daar van geweeſt. Syn naſaten.

(*r*) Men ſie hier voren de letter *i*.

(*s*) *d'Oudheden van 't Bisdom van Deventer bladz. 331. van het eerſte Deel.*

(*t*) Het is te ſien uit het Stadsboek *Copia diverſorum Miſſivarum &c.*

VI. Van het dorp *Zwolle.*

Hoe na dat by Affendorp, van het welke ik affcheide, het dorp ZWOLLE, mede ons Carſpel voormaals uitmakende, gelegen heeft, is hier uit af te nemen, dat deſe Stad gedeeltelyk op of by het ſelfde aangelegt is (*u*). Wanneer en hoe *Zwolle* fyn aanvang nam, wordt verſwegen. Het is egter niet ſonder grond dat ik oordele, dat de Aa en het ongemene vrugtbare weideland, 't welke bylangs dit watertjen lag, d'oorſaak was, dat onſe eerſte bewoners deſe grond voor vele andere landſtreken van het Carſpel uitgekoren hebben; om een gehugt aan te leggen. Veel ligt dat dit het oudſte dorp van het Carſpel is geweeſt, en dat het d'eerſte oorſprong van de Zwolſche Parochie was, en de naam daar aan zal gegeven hebben: immers het eerſte wordt merkelyk hier door beveſtigt, dat de Regenten van het Carſpel aldaar hun verblyfplaats hielden (*v*): natuurlyk wordt hier uit beſloten, dat *Zwolle* dit voorregt, boven d'andere gehugten van het Carſpel, genoot, dewyl dat het, het oudſte dorp was. Het is meerder twyffelinge onderworpen, of het Carſpel na het dorp benoemt wierdt, het komt ons nogtans voor, dat, wanneer men onderſtelt, dat *Zwolle* den aanvang der Parochie was, dit gevoelen voor het waarſchynlykſte moet gehouden worden: aangeſien dat het Carſpel niet eerder een naam konde dragen, dan voor en al eer het een vergaderinge van dorpen geworden was, het welke, ſchoon men niet weet wanneer het geſchiet zy, egter lan-

Is het oudſte van het Carſpel.

En geeft de naam na vermoeden daar aan.

(*u*) Ingevolge Stads eerſte *voorregts-brief.*
(*v*) Stads eerſte *voorregts-brief.*

lange tyd na dat het dorp *Zwolle* in weſen, en onder een ſekere naam reets bekent was, voorgevallen moet zyn. Dog wat hier van zyn mag, dit dorp is den eerſten oorſprong van deſe Stad geweeſt; en geenſints *Middelwyk*. Nergens vint men aangetekent, welk gedeelte van de Stad het dorp *Zwolle* befloeg, dit kan men eger uit oude *berigten* nagaan, dat de grond, welke aan de ſuidelyke en ſuid-ooſtelyke ſyde van de Aa is, ſo verre als deſelfde voor deſen door d'oude Stads muren begrepen was, door dit dorp bevat wierdt; als elders breder te ſien is.

Op welke gedeelte van de Stad het lag.

Al was het gehugt *Middelwyk* in het jaar 1233. bloeijender in menſchen en rykdommen als *Zwolle*, het laatſte gehugt egter was veel aanſienlyker, en wierdt in die tyden als het hoofd van alle de dorpen van onſe Parochie aangeſien: want de beſtierders van het Carſpel en veel Edelen woonden aldaar. Selfs de grote dienſten, welke d'inwoonders reets lange voor de dertiende eeuw, aan de Biſſchoppen van Utrecht beweſen hadden (*w*), tonen ontwyffelbaar dat het ſeer magtig, en veel ligt nog magtiger dan *Middelwyk* geweeſt moeſt zyn.

Deſſelfs aanſienlykheid.

En magt.

Omtrent het jaar 1233. beſaten d'Utrechtſche Prælaten in het dorp *Zwolle*, volgens *Willem Nagge*, een Paleis (*x*), het welke geſtaan heeft op de grond alwaar het Clooſter Belhem t'negentig jaren later geſtigt wierdt. Wanneer dat dit Hof eerſt aangelegt is, wordt

Paleis in Zwolle gelegen.

(*w*) Deſelfde brief.

(*x*) In ſyn meergenoemde Hiſtorie op het jaar 1233.

ongemelt gelaten. So het waar is, dat die Biſſchoppen in het jaar 1233. daar eigenaars van geweeſt zyn, dan ſchynt het, dat dit huis niet voor het laatſte van de twaalfde eeuw opgebouwt is: want die Heren beſogten in vroeger tyden ſelden deſe Landſtreek; weshalven ſy in *Zwolle* ook geen huis zullen gehadt hebben.

Of het de Biſſchoppen toekwam.

Dog vele redenen doen my twyffelen of *Vullenho* (dus noemde men dit Paleis) ooit aan deſe Stoel toebehoort heeft: want of ſchoon Biſchop Willebrandt in dit huis ſiek lag, en in het jaar 1233. overleedt, ſie ik niet dat men hier uit mag beſluiten, gelyk *Willem Nagge* ſchynt te doen, dat hy de beſitter daar van was. En dit gevolg gaat te minder door, dewyl in het ſelfde jaar twe voorname Edellieden leefden, *Pelgrim* en *Wolter Radink van Vullenho* (y) geheten; die dus met meerder ſekerheid, geſegt kunnen worden: d'eigenaars deſes Hof geweeſt te zyn: om dat het voormaals in het Carſpel gebruikelyk was, d'huiſen der Edelen na de naam hunnes geſlagts te noemen (z). Te meerder wordt deſe twyffelinge aannemelyk, gemerkt dat de Heer *Bernard van Vullenho*, Deken van het Capittel van Deventer, omtrent tagtentig jaren later, Heer van dit huis is geweeſt; en dat hy het ſelfde, ten einde het kloofter Belhem te ſtigten, aan de reguliere Canunniken van S. Auguſtyns tugt tot Deuſecom woonagtig, overgegeven heeft (a): want

Of aan de Heren van *Vullenho*.

Bernard van Vullenho ſtigt van het Hof een Clooſter.

(y) De Stigtensbrief van het zwarte waters Clooſter.

(z) Volgens het Markteboek van Windeſem en veel andere brieven.

(a) *Joannes Coccius in Chron. Belhemenſi.*

want behoorde dit Paleis nog na het jaar 1233. aan d'Utrechtſche Stoel, hoe konden de voorouders van *Bernard van Vullenho* weinige jaren later het ſelfde beſitten, ten ware dat ſy door koop of een diergelyk wettig middel eigenaars geworden waren? en waar zyn nu de brieven die ſulks te kennen geven? waar is de toeſtemminge van de Godshuiſen van Utrecht, welke tot deſe handelinge vereiſcht wierdt (*b*)? is het denkelyk dat alle de brieven, welke daar over gewiſſelt moeſten worden, verloren, en tot heden toe door niemant geſien zoude zyn? Men denke hier over ſo men wil, dit heb ik hier, ter gelegentheid van het melden van de Heren van *Vullenho*, nog by te voegen, dat hun geſlagte een van d'uitmuntenſten en edelſten van het dorp *Zwolle* geweeſt is; hebbende het ſelfde, volgens grote vermoedelykheid, met de dood van den Deken in het jaar 1309, een einde genomen. Hun geſlagte ſterft uit.

En dit weinige is het dat ons voorgekomen is over het dorp *Zwolle*, 't welk in het jaar 1233. met Stads regten, door Biſſchop Willebrand van Oldenburg, begunſtigt is: het is te beklagen dat onſe voorouders het ontdekken van de beginſelen eens dorps hebben verwaarlooſt, het welke niet alleen de naam aan deſe Stad gaf, maar dat ook boven dien den waren oorſprong en aanvang van de Stad *Zwolle* geweeſt is. 1233. wordt Zwolle een Stad.

(*b*) Wy zullen in het vervolg meer dan een voorbeeld aantreffen, waar uit blykt, dat de Biſſchoppen geen vaſte goederen, renten &c. verkopen konden, ſonder daar toe de toeſtemminge van de Capittels te hebben.

Na het jaar 1233. ſiet men nog in eenige brieven van een dorp *Zwolle* gemelt (*c*). Onſeker ſchynt het welk gehugt men hier door verſtaan moet? wy agten dat die brieven *Middelwyk* en *Aſſendorp* in het oog hebben: immers men noemde deſe twe boerſchappen veeltyds de *Zwolre markte*.

V. Van de Boerſchappen *Withmen* en *Itterſen*.

Behalven de vier gehugten, uit welken wy geſien hebben, dat het Carſpel voor het jaar 1233. beſtont, ſiet men in een brief van het jaar 1207. (*d*) van de Boerſchappen van *Withmen* en *Itterſen* ook gewagen. Dideryk Biſſchop van Utrecht, ſchonk eenige nieuwe tienden daar in gelegen, aan de Canunniken van het Capittel van Deventer; onder beding dat ſy op de voornaamſte Hoogtyden groter kaarsſen, als ſy te voren gewoon waren, in het Choor moeſten maken te hebben.

Van *Herkelo*.

De Boerſchap *Herkelo* of *Arkelo* is omtrent het jaar 1222. reets bekent geweeſt door een veldſlag, aldaar tuſſchen Biſſchop Otto de Twede, en d'inwoonders van Sálland voorgevallen.

Van de twe Caſtelen te Voorſt.

Ter ſelver tyd waren de twe vermaarde Caſtelen van Voorſt reets in weſen: dog, ſy wierden kort na den veldſlag verdelgt en uitgebrant; als ik elders breder verhalen zal (*e*).

Onſekeren oorſprong van d'andere boerſchappen.

Van d'overige boerſchappen van ons Carſpel, vyftien in het getal, geven nog oude brieven, nog aantekeningen eenig narigt. Het kan egter wel zyn, dat ſy reets voor het jaar 1233.

(*c*) In de *Bulle* van Paus *Clemens de 5de*, en by *Joannes Coccius in Chron. Betlhem.*

(*d*) *Lindeborn Hiſt. Epiſcop. Davent.* pag. 72.

(*e*) Hier beneden op het jaar 1222.

1233. aangelegt geweeſt zyn: dog ſulks is onſeker. Het gene dat wy van deſelve zullen vermelden, zal ſyn plaats vinden, als van het Schoutampt van *Zwolle* zal gehandelt worden.

Sie daar dan nu waarde Leſer, de geringe beginſelen van de Stad, en het Carſpel van ZWOLLE open gelegt, en opgeheldert, voor ſo verre deſelve uit oude *brieven* en *aantekeningen*, door ons geſien, na te ſpreuren zyn. Beginſelen welke, met de hedendaagſche toeſtand van de Stad en het Carſpel vergeleken, de gedagten van een oud Schryver (*f*) bewaarheden: „ Dat d'oorſprongen „ van alle ſaken gering zyn, maar dat ſy „ door haar voortgangen en gebruik groter, „ en vermeerdert worden". En hier mede maken wy liever een einde van dit *Hoofdſtuk*, dan alhier veel ſaken over den oorſprong der Stad, uit verſcheiden *aantekeningen*, by te voegen, welke wegens haar onſekerheid geen geloof verdienen, of waardig zyn.

III. HOOFD-

(*f*) *Omnium rerum principia parva ſunt, ſed ſuis progreſſibus uſuque augentur.* ſegt *Cicero Lib. V. de Finibus.*

III. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Van de Brukters d'oudſte bewoners van het Zwolſche Carſpel.* II. *Hunne onſekere oorſprong en aankomſt alhier. Worden door Druſus geſlagen.* III. *Hunnen opſtand tegens de Romeinen.* IV. *Nieuwen oorlog door Velleda een Brukterſche Maagd veroorſaakt.* V. *De Brukters verdryven hunnen Koning.* VI. *Sy worden door hunne naburen overwonnen en uitgeroeit, welke dit Landſchap in beſit nemen.* VII. *Deſe helpen veel tot de oprigtinge van het Frankiſche verbond, en verlaten dit geweſt: 't welk naderhand door de Saxenaars overheert wordt.*

I. d'Oudſte bewoners van het Carſpel, gehoorden onder de Iſtævonen.

Het is bekent, dat het geweſt van Salland, en dus ook het Zwolſche Carſpel, van oude tyden af bewoont wierdt door een gedeelte van d'Iſtævonen, welke eene van de vyf algemene Natien (*a*) van het oude Germanie uitmaakten. Deſe Natie egter, door vele volkeren hun byſondere naam dragende, onderſcheiden zynde (*b*), gaf ſulks in latere tyden aan-

(*a*) *Cluverius Introduct. Geograp. Lib. III. Cap.* 3. *Audriffet* verdeelt egter d'oude Germanen in vier algemene volkeren. Men ſie hem *Geograp. ancien. & moder. Tom.* 3. *pag.* 5.

(*b*) De laaſtgemelde *pag.* 5. *& ſuivans.*

aanleidinge, dat vele Schryvers twiſten, en weinige hier in overeenſtemmen, welke d'eigen naam van d'oudſte inwoonders van ons Carſpel geweeſt is. Met geen genoegſame ſekerheid kan in deſe duiſtere twiſt geoordeelt worden. Het komt ons nogtans voor, dat de meeſte waarſchynlykheid ſtryt voor het gevoelen van de Heer *Dumbar*, en meer anderen, welken beweren, dat d'oudſte bewoners van ons geweſt, van welken met eenige grond geſproken kan worden, de *Brukters* geweeſt zyn (*c*). Het is my egter uit hunne ſchriften niet gebleken, waarom ſy dit gevoelen omhelſt hebben. Nogtans is het ſeker, dat de redenen van eenige deſer Schryvers, niet aannemelyk kunnen zyn. Dewyl ſy, in ſo verre te regt beſpeurt hebbende, dat, „ naar het verhaal „ van *Strabo* (*d*). *Ptolomæus* en anderen, de „ Brukters geſchift waren in *Grote* en *Kleine*“, oordelen (*e*), dat Salland door de laaſtgenoemden beſeten was geweeſt. Want alſo het tegendeel van dien uit d'oudſte Schryvers geblykt, kunnen diensvolgens de redenen, welken hen bewogen hebben de *Kleine Brukters* al-

(*c*) *Kerkel. en Wereld. Deventer*, 2*de Boek*, 1*ſte Hoofdſtuk*: alwaar hy *Pirckheimerus*, *Cluverius*, *Pontanus*, en *Cellarius*, tot voorſtanders van dit gevoelen aanhaalt.

(*d*) Die Schryver hout egter deſe verdelinge niet altoos in het oog. Men ſie hem *Lib. VII. Tacitus* (*de Moribus Germanor. Cap.* 33. *Lib. V. Hiſtor. & in aliis locis*) maakt ook aldaar van deſe ſchiftinge geen gewag. Waar in hy door *Philip. Cluverius* (*Lib. II. Cap.* 28. *Introd. Geograp.*) nagevolgt wordt.

(*e*) *Kerkel. en Wereld. Deventer* op de genoemde plaatſe.

alhier te plaatſen, van geen het minſte gewigt zyn: aangeſien dat ſig alhier nooit de *Kleine*, maar wel de *Grote Brukters* met de woon ter nedergeſet hebben. Welk laatſte myns bedunkens uit de woorden van *Strabo* kan worden goed gemaakt: *In het ſelfde gedeelte* (ſegt hy) *loopt de Ems met de Weſer en de Lippe, welke laatſte rivier het landſchap van de Kleine Brukters bewatert.* (*In eandem cum Amiſia partem feruntior Viſurgis & Lupia amnis, qui per Bructeros minores fluit*) (*f*). Want vloeide de Lippe door het geweſt van de Kleine Brukters, gelyk ſeker is, dan kunnen ſy diensvolgens ſig ook alhier niet hebben opgehouden: dewyl deſe riviere verre van ons geweſt aflegt, en geenſints onſe Landſtreek beſproeide.

En wierden Grote Brukters genaamt.

Volgens *Strabo's* getuigenis.

Ik weet wel dat de Doorlugtige Prins *Ferdinand van Furſtenberg*, Biſſchop van Paderborn, in d'aangehaalde woorden van *Strabo*, een grove misſlag beſpeurt heeft (*g*): welke zoude kunnen ſchynen het bewys, uit die oude Schryver getrokken, te verſwakken. Dog ik weet ook dat die geleerde Prins, *Strabo* hier om van een verkeerd begrip beſchuldigt, dewyl dat hy de mond van de Lippe kwalyk geplaatſt heeft, en geenſints om dat hy ſchreef die rivier door het land der Kleine Brukteren te lopen: dus dat de misſlag van deſe oude Wereldbeſchryver, in woorden waar op het hier niet aankomt, beſloten zynde, blyft ſyn getuigenis in volle kragt.

Aanmerkingen over de woorden van deſe Schryver.

Het

(*f*) *Lib. VII.*

(*g*) *Monumenta Paderborn. pag.* 15 & 16. *Edit. Amſtelod.* 1672.

Het zyn dan ſekerlyk de Grote Brukters, die voor Sallands oudſte bewoners te houden zyn. Ten minſten is ſulks onbetwiſtbaar, inval men met ons van gedagten is, dat dit geweſte door Brukters ooit beſeten geweeſt zy. Welk gevoelen by de Schryvers van latere tyden ſeer gemeen is (*h*). Om kort te zyn, willen wy ſulks niet gaan beveſtigen. In ſtede van dien delen wy eenige byſonderheden, by ſommigen van Salland 's oudſte bewoners verhaalt, mede.

De Brukters in de latynſche ſprake gemeenlyk *Bructeri* geheten, en ook wel onder de naam van *Burcturi*, *Bructuri*, *Brukteri*, *Briſteri*, *Boructuarii*, en *Borthari* by verſcheidene Schryvers voorkomende, worden ook wel in onſe taal *Broucters* (*i*) en *Broukters* (*k*) genaamt: het zy om de broekagtige en moerasſige landſtreken alwaar ſy ſig ophielden; ofte wel van de menigte bruggen, welken men in de Hoogduitſche ſprake *Brucken* noemt, die in hun geweſt waren. Het is om 't even, welke van deſe twe redenen van benaminge men verkieſe, dit blykt 'er altoos ſonneklaar uit, dat, wanneer een van beiden waar is, men erkennen moet, dat geen geweſt door dit volk heeft kunnen bewoont worden, alwaar Broekagtiger landen en meer bruggen geweeſt zyn, dan het gedeelte van Overyſſel, het welke onder de naam van Salland bekent is.

Verſchillende ſpeldingen van de naam deſes volks.

Waar na genoemt.

Het

(*h*) Behalven de Schryvers hier voren *Litt. C.* aangehaalt, kan men hier nog byvoegen *Monum. Paderb. pag.* 60. *Andriſſet Geogr. anc. & mod. tom.* 3. *pag.* 7.

(*i*) *Monum. Paderborn. pag.* 59 & 60.

(*k*) *Kerkel. en Wereldl. Devent. 2de Boek, 1ſte Hoofdſt.*

Het is ook overſulks dat wy agten, dat de Brukters ſig meer in Salland, als in Twenthe en Vollenho ophielden. 't Welke, inval men *Audriffet* geloven mag (*l*), te vermoedelyker wordt, doordien dat de Grote Frieſen, niet min door menigvuldige overwinningen, als gedurige opſtanden tegens hun overheerders befaamt, het gedeelte van Overyſſel beſaten, het welke aan Friesland grenſt, en dat een ander gedeelte van dit ſelfde landſchap in de magt van de Tubanten was, het welke in gevolge de naam (*m*) en meer andere waarſchynlykheden Twenthe was, ſo hebben diensvolgens de Brukters het geweſt moeten bewonen, in het welke de Stad Zwolle gelegen is.

II. Onſekere oorſprong der Brukters.

Onſeker is het van welke oude volkeren de Brukters herkomſtig zyn. Volgens het verhaal van *Tacitus* (*n*), wiſten d'oude Germanen niets anders van hun oorſprong dan ſeker vertelſel, dat in eenige oude verſen begrepen was. Men kan niet twyffelen, of de Brukters hadden van hunne herkomſt geen grondiger en betere kennis. In hun Seden, Regeringswyſe, en Godsdienſt, verſchilden ſy ook na alle waarſchynlykheid niet van d'overige Germanen (*o*): waar-

Gelykheid van hunne Seden met die

(*l*) *Geograp. ancien. & moder. tom.* 3. *pag.* 5.

(*m*) Getuige hier van kan zyn *Picart* (*bladz.* 149. *van de vergetene antiquiteiten*) daar over in deſer voegen ſprekende: „ En wat is Twent anders als „ Tubant. Want de Romeinen en gebruikten geen „ W, maar in plaats van een hierlantſche W, dat „ een Vandaliſche letter is, gebruiken ſy een B; „ alſo dat 't gene wy noemen Tuwent, ſulks „ noemden ſy Tubant".

(*n*) *De Moribus Germanorum Cap.* 33.

(*o*) *Tacitus de Mor. Germ. Cap.* 28.

waarom met regt alles, het welke d'oude Schryvers, en in het byſonder *Tacitus* van hunne aart verhaalt (*p*), op de Brukters toepaſſelyk is. Het ſchynt egter dat ſy, met eenige andere naburige volkeren, wegens hun gedurig oorlogen en vegten, verſchrikkelyker moeſten zyn als wel d'andre Germanen. Ten minſten een oude lofredenaar verbeelde ſig op het horen noemen van hun namen te ſchrikken: als welken niets anders dan iets krygsagtig of ſchrikkelyks deden erinneren (*q*). De Brukters wierden hier in ook nog van de andre Duitſche volkeren onderſcheiden, dat ſy gedurig van verblyfplaatſen veranderden (*r*): waarom ſy ook by *Cellarius* voor een herom ſwervent volk, het welk ſonder vaſte woningen te hebben was, te boeke ſtaan (*s*). der overrige Germanen.

Te willen ontdekken wanneer dat de Brukters ons geweſt eerſt kwamen bewonen, zoude niet anders zyn dan na het onſekere raden. Het was door hen ſelven dat men van dit aanmerkelyk voorval het ſekerſte konde onderrigt worden: dog ſy hebben ons hier van niets in geſchriften nagelaten. Men kan diensvolgens hier van niets gewis ſeggen. Alleenlyk weet men Wanneer ſy Salland kwamen bewonen.

(*p*) *A Capite primo usque ad* 28.

(*q*) *Quid memorem* (*inquit. Nazar. allegat. apud Matth. de Nobilitat. Lib. I. Cap.* 15.) *Bructeros, quid Chamavos, quid Cheruſcos, Vangiones, Aalamannos, Tubantes: Bellicum ſtrepunt nomina, & immanitas barbaria in ipſis vocabulis adhibet horrorem.*

(*r*) *Monum. Paderborn. pag.* 59 *&* 60.

(*s*) *In Deſcript. Orb. antiq. Cap.* 4. *pag. m.* 52. *Tenfteris* (ſegt hy) *Bructeri conjunguntur, ſed vagabundi & inſtabilis ſedis.*

Sy worden door *Druſus* overwonnen.

dat ſy eenige jaren voor de gemene tydrekening der Chriſtenen, in een ſcheepgevegt door *Druſus* overwonnen zyn (*t*). Waar uit het vermoedelyk wordt, dat ſy ſig reets eenige jaren vroeger alhier hebben opgehouden. Het is waar, dat deſe ſtryd op d'Eems voorviel; het kan daarom egter wel zyn, dat ſy toen al het Sallandſche geweſt beſaten: want de palen van het gebied der grote Brukters, kunnen ſig al in die tyd tot aan d'Eems uitgeſtrekt gehadt hebben; gelyk van latere tyden ſeker is. Of het zyn de Kleine Brukters geweeſt, die door Druſus in de voornoemde ſtryd overwonnen wierden.

En ten ondergebragt.

't Is om 't even wat hier van zyn mag, de Brukters wierden door Druſus 's overwinninge met vele andere Germaniſche volkeren, onder de gehoorſaamheid van Auguſtus, die toen het Roomſche Ryk beſtierde, gebragt. Het leet egter niet lang hier na, dat de Regering van Romen eerſt aan Tiberius, en vervolgens aan Quintilius Varus, welke laaſtgenoemde ſig by vele volkeren wegens ſyn trots gedrag ſeer gehaat maakte, het bewind van den Romeinſchen oorlog belaſtede.

III. Dog ſtaan op tegen de Romeinen.

De gemoederen der Germanen, Varus ſyn ſiegte levens wyſe niet kunnende verdragen, geraakten hier door aan het hollen: Sy begonnen ſig in 't geheim tot den oorlog te bereiden, en aan de Romeinen lagen te ſpannen; ſo lang tot dat eindelyk de Cheruſcen met de Brukters (*u*) onder

(*t*) *Strabo Lib. VII.* - - *Eſt Amiſia in quo Druſus Bructeros navali prælio ſuperavit.*

(*u*) Wy beſluiten ſulks uit de woorden van *Tacitus Lib. I. Annal. Bructeros ſua urentes expeditacum manu L. Stertinius miſſu Germanici fudit: interque ca-*

der Arminius hun verkoren Opperhoofd, de wapens tegens Varus opvatteden. Seer onverhoeds overvielen ſy den Romeinſchen Veldoverſte; het leger van Varus wierdt gehelyk verſlagen. Drie Romeinſche keurbenden, en ſes hulpbenden ſchoten 'er het leven by in (*v*). De Brukters veroverden in dit gevegt het Vaandel van de negentiende keurbende (*w*). En overwinnen Varus.

Seer hart viel Varus nederlaag aan Keiſer Auguſtus: *Varus Varus* (ſchryft men van hem dat hy gedurende eenige maanden uitriep) (*x*) *geef my myne keurbenden weder.* Hoe groot het verlies ook was, het paſte geenſints aan een Monarch als Auguſtus ſig daar over ſo ſeer gevoelig te tonen. De magt van het Roomſche Ryk was in die tyden nog al in ſyn hoogſte top; het was derhalven genoegſaam in ſtaat deſe nederlaag binnen kort te herſtellen. De Germanen, en in het byſonder de Brukters, ondervonden binnen korte tyd hoe waaragtig ſulks was. Pas was Auguſtus overleden, en hadt Tiberius het bewind van het Roomſche Ryk in handen gekregen, of Germanicus trok na den Rhyn, om een muitery in het leger der Romeinen ontſtaan, te ſtillen. Seer ſpoedig ſlaagde hy om de ruſt onder het krygsvolk te herſtellen. Van toen af aan leide hy ſig toe Droefheid van Auguſtus hier over.

eadem & prædam reperit unde viceſimæ legionis aquilam, cum Varo amiſſam. Want hoe konde dit Vaandel in de handen der Brukters gekomen zyn, wanneer ſy niet met de Cheruſcen te velde geweeſt waren.

(*v*) *Bruman. Rer. Tranſiſal. in Tom.* 2. *D. Ger. Dumbar pag.* 7.

(*w*) Sie de letter *u*.

(*x*) *Suetonius in Auguſt. Cap.* 23.

Germanicus bereitsig tot den oorlog tegens de Brukters.

de Germaniſche volkeren wederom aan het Romeinſche geſâg t'onderwerpen. Syn grootſte vreſe was, dat ſy ſig geſamentlyk vereenigt hebbende, tegens de Romeinen te velde trekken, en hem aanvallen mogten. Om ſulks te verhoeden, ſcheen hem het dienſtigſte de Brukters eerſt t'onder te brengen. Veel ligt was hy ook op hen het meeſte wegens de nederlaag van Quintilius Varus gebeten: en dat hy voor hen het meeſte bevreeſt was. Hoe het ook ſy, hy ſond Cæcina en Pedo na d'Eems met een aanſienlyke krygsmagt af. Cæcina trok met veertig Regimenten over de bodem der Brukters, na de genoemde riviere. Pedo geleide derwaarts de Ruitery langs het Landſchap van de Frieſen. Germanicus ter ſelfder tyd de Kauchen in ſyn krygsdienſt aangenomen hebbende, ſeilde te ſcheep met vier keurbenden daar na toe. Het voetvolk, de ruitery, en de vloot kwamen aan de vergaderplaats d'Eems te ſamen. Aanſtonds wierdt aan Stertinius den aanval op de Brukters bevolen. Hy kweet ſig ſeer wel van ſyn pligt: de Brukters wierden gehelyk geſlagen, en de Romeinen vonden tuſſchen de doden wederom het vaandel, dat in de Variaanſche nederlaag was verloren geweeſt (y). d'Overige buit die ſy maakten, was van geen aanbelang: dewyl d'overwonnene alles dat ſy beſaten aan den brand, even voor dat ſy aangetaſt zyn, hadden opgeoffert. De moed der Romeinen was hier mede nog niet gekoelt, hun leger trok tot aan d'uitterſte palen van het landſchap der Brukters; alles, wat dit volk tuſſchen d'Eems en de Lippe hadden leg-

Sy worden overwonnen.

En hun land verwoeſt.

(y) *Tacit. Lib. I. Annal.*

leggen, wierdt verwoeſt en vernielt. Het ſchynt dat deſe overwinninge der Brukters, welke in het ſesde jaar na de neerlaag van Varus voorgevallen is, grote gevolgen gehadt heeft, en de ter onderbrenginge van verſcheiden Germaniſche volkeren, onder hun opperhoofd Arminius vereenigt, van welke ik alhier vermyde te ſpreken, aan Germanicus te lichter heeft gemaakt. Ten minſten is het ſeker, dat, wanneer alle de Brukters met d'andere Germanen te velde hadden kunnen trekken, ſulks deſe kryg twyffelagtiger hadt doen worden, dan ſy nu geweeſt is.

IV. Nieuwe opſtand der Brukters door Velleda veroorſaakt.

De Brukters van toen af aan ten ondergebragt, en vreesagtig voor de magt der Romeinen, hielden ſig onder de Regeringe van *Tiberius*, en ſyn ſeven opvolgers in ruſte. Den opſtand van de Batavieren tegens Keiſer *Vitellius*, gaf aan hen gelegendheid ſig van het jok der Romeinen voor een tyd lang te bevryden. Sy wierden tot deſe onderneminge nog te meerder aangeſpoort, doordien Velleda voor een van de drie befaamſte waarſegſters van Germanie gehouden (z), aan hen, de Batavieren, en andere volkeren voorſeide, dat den oorlog gelukkig zoude uitvallen, en aan de Romeinen ſeer nadelig zyn zoude. Deſe Maagd, afkomſtig van de Brukters, voerde een groot geſag onder de Germanen, welke van ouds meenden dat de meeſte vrouwen waarſegſters, en de bygelovigheden vermeerderende, Godinnen waren (a). Velleda wierdt byſonderlyk van

Byſonderheden van deſe Brukterſche waarſegſter.

D 3 hen

(z) *Audriſſet Geograp. anc. & moder. tom. 3. pag. 3.*
(a) *Tacitus Lib. IV. Hiſtor. Ea virgo Nationis Bructe-*

hen gevreeſt en geagt; en op dat de maagd ſig de gunſt deſer volkeren te beſtendiger konde maken, liet ſy ſig ſeer grote eerbied bewyſen. Want nooit wilde ſy toelaten dat men haar in perſoon ſprak, het was eene van haar nabeſtaande welke d'antwoorden, op het geen dat men van haar begeerde te weten, overdroeg. Sy onderhielt dit gebruik ſo ſtipt, dat het in ſeker gelegendheid aan d'Afgeſanten van de Stad Ceulen ſelfs niet vry ſtont, by haar te komen. En het was daarom dat ſy haar woonplaats hielt op een ſeer hoge toorn (*b*): welke volgens eenige te Genemuiden moeſt geſtaan hebben. Ten minſten ſommige Schryvers getuigen, dat Velleda gewoon was, aldaar haar Hof te houden (*c*); het welke egter van anderen tegengeſproken wordt.

De Romeinen worden geſlagen.

Uit d'hoogagtinge, welke men aan deſe Waarſegſter bewees, kan men afnemen, met welk ontſag de Batavieren en Brukters de voorſegginge van Velleda ontfangen hebben. In de ſekere gedagten van t'overwinnen, trokken ſy te velde: ſy ſlaagden in het begin van deſen kryg ſeer wel in de voorſpellingen van Vel-

Bructeræ late imperitabat: vetere apud Germanos more, quo plerasque fœminarum fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione arbitrentur Deas. Vidimus (ſegt deſelfde Schryver *Cap.* 8. *de Morib. German.*) *ſub divo Veſpaſiano Velledam diu apud plerosque Numinis loco habitam.*

(*b*) *Ipſa edita in turre* ſegt *Tacitus Lib. IV. Hiſtor.* Dog anderen leſen hier voor *Ipſa adyta intrare.* Vid. *Lipſii Annot. in alleg. Locum Tacit. pag.* 416. *Litt. D. Edit. Antv.* 1607.

(*c*) De Heer *Dumbar Kerkel. en Wereldl. Dev. 2da Boek, 1ſte Hoofdſt.*

Velleda te bewaarheden: want sy sloegen het leger der Romeinen by Bonna gehelyk: en sy dwongen eenige tyd later een keurbende, welke een sterkte Vetera genoemt, verdedigen wilde, sig aan hen op lyfs genade over te geven. Tot een teken van dankbaarheid sonden d'overwinnaars de krygsgevangen gemaakte Veld-overste Luperkus, met eenige andere geschenken aan Velleda: dog de Germanen, door een onverschoonlyke ontrouw, hebben den Bevelhebber met de gehele Romeinsche keurbende, welke sy geleideden, omgebragt, voor al eer Luperkus by de waarsegster hadde kunnen aankomen.

En de sterkte Vetera verovert.

Tot dus verre was de voorspellinge van Velleda, door de goede uitslag, welke de wapenen van de Germanen hadde, bekragtigt: sy deden selfs meerder dan de waarsegster voorsegt hadt: want niet alleen hadden sy de keurbenden verslagen, maar selfs waren ook de Romeinen uit het gehele geweft van de segenpralenden, gebannen. Dog de kans begon na dese tyd te keren, in weerwille van de voorseggінge der Brukterfche Maagd. *Petilius Cerealis* door den Roomschen Keiser gelast, met het dempen van den opstand der Germanen, bragt dese veranderinge van saken te wege. Nauwlyks kwam hy in Germanie met eenige keurbende, of hy sloeg de Treveren. Kort daar na geraakte hy met het leger van de Batavieren en Brukters onder hun Bevelhebber *Klaudius Civilis* handgemeen: in welk hoofdtreffen hy d'overwinninge behaalde; niet tegenstaande hy door de vyand overvallen, en selfs in den aanvang

De kans begint te keren.

Cerealis komt hier te lande.

Hy slaat de Treveren.

En daar na *Klaudius Civilis*.

Nieuwe ſtryd.

des ſtryds geſlagen wierdt (*d*). De beide legers hervatteden ſeer ſpoedig een nieuw gevegt, by het welke de Romeinen eenigſints te kort ſchoten: dog ſo het ſchynt ſonder merkelyk verlies (*e*).

Syn derde gevegt met de Germanen.

Een derde hoofdtreffen hadde groter gevolgen. De beide legers, waren ſedert de laatſte veldſlag in malkanders geſigt gekomen by Vetera: de beide Bevelhebbers even begerig zynde om de ſtryd te hernieuwen, geraakten de Romeinen en Germanen wederom in een ſtryd, dewelke in het begin aan de laatſten

Waar in ſig de Brukters ſeer dapper tonen.

het voordeligſte was. De Brukters kweten ſig uitnement van hunne pligt: Sy zwommen ſlagorders wyſe over den Rhyn, ende vielen de hulpbenden der Romeinen ſo dapper aan, dat die verdreven wierden, en wyken moeſten. Dit voordeel der Brukters egter wierdt ſtraks door de Romeinſche keurbende geſtuit: twyfelagtig wierdt hier door de ſegen. Dog een Batavierſche overloper deet aan Cerealis d'overwinninge behalen. Deſe verrader wees de Romeinen een weg aan, door welke men de Germanen in de rugge konde aanvallen. Het viel uit ſo als hy voorgegeven hadde: Cerealis ſont twe keurbenden, die door deſen Batavier geleit wordende, den vyand omringden, en van agteren aanvielen, en op de vlugt dreven. Gehelyk wierden de Germanen verſlagen: de nederlaag en verſtroojinge onder hen was ſo groot, dat, inval de nagt en het ſlegte weer het vervolgen van de vyanden niet hadden doen ophouden, de Germaniſche kryg op deſe dag

Het leger der Germanen wordt verraden.

En geheel geſlagen.

(*d*) *Tacitus Lib. IV. Hiſtoriar.*

(*e*) *Bructerorum cuneus (Rhenum) transnatavit*, ſegt *Tacitus Lib. V. Hiſtoriar.*

dag een einde zoude genomen hebben, en de vryheid der Germanen vernietigt geworden zyn (*f*).

De Germanen gaven nog aanſtonds den moed wegens dit ongelukkig voorval niet verloren: ſy dorſten ſelfs nog onderſtaan de Romeinen t'ontruſten, en hun vloot t'overvallen: het welke hen gelukten, want ſy veroverden verſcheiden Schepen, eene van welken men aan Velleda tot een geſchenk ſont (*g*). Dog deſe kleine overwinninge kwam geenſints in vergelykinge met de grote onheilen, die deſen oorlog verſelden. De Batavieren wierden dan ook eindelyk den kryg moede, en geraakten aan het morren tegens hun opperhoofd Civilis. Want, ſy ſeiden onder anderen, *inval men tuſſchen twe Heren verkieſen mag, ſo is het nog eerlyker de Princen der Romeinen te gehoorſamen, dan de Germaniſche waarſegſters te verdragen* (*h*). Overvallen naderhand de Romeinſche Vloot. Worden egter de kryg moede.

Klaudius Civilis, voor ſyn leven bedugt wordende, verkoos de weg om met *Cerealis* de vrede te ſluiten. By de ſtroom *Nabalia*, welke volgens het gemeen gevoelen den Yſſel is (*i*), ſloten de Romeinſche en Germaniſche Veldheren een En ſluiten de vrede.

(*f*) *Tacitus Lib. V. Hiſtoriar.*

(*g*) En dit is byna de laatſte narigt, welke *Tacitus* van Velleda geeft. Ik vinde ook niets meer aanmerkenswaardig van haar gemelt, dan dat ſy gevangen genomen is: dog by welke gelegendheid is my onbewuſt. Vid. *Lipſi. Annot. ad Lib. Taciti de Morib. Germ. pag.* 438. *Litt. D.*

(*h*) *Etſi Dominorum electio ſit; honeſtius Principes Romanorum, quam Germanorum faminas tolerare.* ſegt *Tacitus fere infine Lib. V. Hiſtor.*

(*i*) *Bruman.* pag. 14.

een verdrag, welkers inhoud onbewuſt is: dog men twyffelt niet, of de Brukters zyn daar by, gelyk ook de Batavieren, en die hunne bondgenoten waren, behoudens de vryheid met het Roomſche Ryk vereenigt (*k*).

V. De Brukters verdryven hun Koning.

De Brukters hielden ſig van deſe tyd af aan in ruſte; ten minſten het ſtilſwygen van alle oude Schryvers, van hunne twiſten niets meldende, maakt ſulks geloofbaar. Aan de eerſte beroerten in hun geweſt ontſtaan, gaven ſy ſelfs aaanleidinge, door het verdryven van hunnen Koning. Het is onbekent wanneer dat ſy hun eerſte Koning verkoren hadden (*l*). Men weet even min waarom dat ſy hun Koning nog voor het einde van de eerſte eeuw verdreven hebben. Dit is ſeker, dat deſe Prins aanſtonds by de Romeinen klaagde, over de hoon en ongelyk hem door ſyn onderdanen aangedaan. De Romeinſche Raad nam des Konings klagten ter harten, en beval aan *Veſtricius Spurvinna*, hem gewapender hand in ſyn Ryk te herſtellen. Dog de Brukters waren te voorſigtig, om ſig wederom met de Romeinen in een oorlog te begeven; ſy beſloten daarom de Koning te gehoorſamen; en namen hem wederom in ſyn Ryk aan (*m*): door welke onderwerpinge ſy ſig van d'onheilen eens nieuwe krygs bevrydeden.

Welke door de Romeinen herſtelt wordt.

VI. Samenſpannin-

Door een veel ſwaarder ongeluk wierden ſy gedrukt, als een binnenlandſche tweſpalt een ge-

(*k*) Deſelfde pag. 15.

(*l*) Dat de meeſte andere Germanen ook door Koningen beſtiert wierden, is te ſien by *Tacit. de Morib. Germ.* op verſcheidene plaatſen.

(*m*) *Bruman. pag.* 15.

geruime tyd (*n*) hier na op volgde: want in het agt-en-negentigſte jaar van die gemene tydrekening der Chriſtenen gebeurde het, dat de Brukters verdelgt en verdreven wierden, door de Chamaven en Angrivarien, welken hunne naburen waren. Het ſy dat die hier toe door de grote hoogmoed der Brukters aangemoedigd zyn, ofte dat ſy door de begeerte om hunne rykdommen te beſitten, aangeſet wierden (*o*). Hier by kwam nog dat de Brukters in den eerſten kryg, welke de Germanen tegens de Romeinen tot behoudeniſſe der vryheid voerden, door gaven en beloften omgekogt, hunne bondgenoten verlieten, en de vrede met de Romeinen maakten (*p*). Schoon het waarſchynlykſte is,

ge tegens de Brukters.

Onderſoek van d'oorſaak hier van.

(*n*) *Tacitus* ſchreef ſyn boek *de Moribus Germanorum*, alwaar men deſe gebeurteniſſe leeſt, by het leven van den Roomſchen Keiſer *Nerva*, (*Cap.* 37. *ibidem*) welke in het agt-en-negentigſte jaar van d'eerſte eeuw, overleet. Met welke grond egter kunnen daarom eenigen ſchryven, dat deſe ſamenſpanninge onder *Nerva* of *Trajanus* ſyn opvolger voorgevallen zoude zyn? waar geeft *Tacitus* ſulks in het minſte te kennen? In tegendeel, hy geeft het op als een voorval, het welk verſcheidene jaren voor Nervaas verheffinge geſchiet was. Gelyk ſulks ſyn woorden (*Cap.* 33.) duidelyk mede brengen. *Juxta Tenčteros Bručteri olim occurrebant, nunc Chamavos & Angrivarios immigraſſe narratur. De Brukters waren eertyds in de naburſchap der Tenčters. Nu wordt verhaalt, dat de Chamaven en Angrivarien ſig aldaar met de woon hebben nedergeſet.*

(*o*) *Tacitus Cap.* 33.

(*p*) *Bruman. pag.* 15. Ik merk hier aan, dat deſe Schryver over al aantekent, dat de Brukters door de Chamaven en Anzibarien verdelgt zyn.

Daar

is, dat de grote opgeblaſentheid d'oorſaak van hun verdelginge was: want ſedert dat Velleda over de Germanen een groot geſag voerde, geraakten de Brukters door de hulpe van deſe waarſegſter in groot aanſien, en ſy wierden daar door ſo verwaant en hoogmoedig, dat ſy van alle vrye volkeren gehaat wierden (*q*).

Het zy ſo het wil, een van deſe oorſaken was alleen genoegſaam in ſtaat om aan de Germaniſche volkeren een grote nyd tegens hen te doen opvatten. Tot het ongeluk der Brukters kwam hier nog by, kort voor dat ſy verdreven zyn, dat d'Angrivarien de woonplaatſen die ſy tuſſchen d'Eems en Weſer hadden leggen, moeſten verlaten. Dit volk was bereidwillig om alles te wagen: het hadt geen vaderland te verlieſen (*r*). Het viel niet beſwaarlyk aan de Germanen, om d'Angrivarien tot het verderf van de Brukters aan te lokken: ſy waren daar toe van ſelfs ſo dra genegen, als ſy maar verſekert waren dat de Brukters geen hulpe van hun naburen te hopen hadden. De Angrivarien dan met de Chamaven vereenigt, trekken en vallen op de Brukters aan, welken ſchoon ſy ſig verweerden, en in het geſigte van het leger der Romeinen waren, geſlagen, en op de vlugt gedreven wierden. Ongemeen groot was de ſlagtinge die d'overwinnaars aanregteden: meer

De Brukters vegten met hunne vyanden.

Sy worden overwonnen.

Daar nogtans *Tacitus* (*Cap.* 33.) duidelyk de Angrivarien noemt. Hy ſchynt derhalven niet te hebben opgemerkt, dat deſe twe verſchillende volkeren geweeſt zyn; als by *Tacitus* (*Lib. XIII. Annal. & Cap.* 33. *de Mor. German.*) en andere Schryvers te ſien is.

(*q*) *Bruman. ibid.*

(*r*) *Bruman. pag.* 16.

meer dan ſeſtig duiſend man van de ſyde der overwonnene, verhalen (*s*) de Schryvers van die tyden, dat 'er geſneuveld zyn. Deſe ſlagtinge is voorgevallen aan de Rhyn en Druſiaanſche graft; inval men eenige Schryvers van latere tyden geloven mag (*t*). Men denke egter niet, dat de verdelginge der Brukteren ſo volkomen was, dat dit volk gehelyk vernietigt wierdt: ſchoon ſulks de woorden van een oude Schryver ſchynen mede te brengen (*u*). Van het tegendeel vint men nog veel aanmerkelyke ſaken van dit volk, na deſe nederlaag, by andere oude Schryvers gemelt. Het welk de gisſinge van eenigen waarſchynlyk maakt, dat een gedeelte van hen ſig niet by de voorverhaalde ſtryd bevonden zal hebben (*v*).

Met verlies van 60000. doden.

Dog niet geheel verdelgt.

d'Overwinnaars betrokken aanſtonds na deſe ſegen, met de woningen het gehele landſchap der Brukteren: dus dat ons geweſt ook in hun handen gevallen is. De Brukters, die het gevegt ontkomen zyn, hebben ſig volgens ſommiger gedagten, na het Aartsbisdom Trier en de Wetterau begeven (*w*), alwaar ſy in latere tyden

Verlaten dit geweſt.

(*s*) *Tacitus de Morib. German. Cap.* 33. *Super ſexaginta millia non armis telisque Romanis ſed quod magnificentius eſt oblectationi oculisque ceciderunt.*

(*t*) *Kerk. en Wereld. Deventer, 2de Boek, 1ſte Hoofdſtuk.*

(*u*) *Pulſis Bructeris ac penitus exciſis*, ſegt *Tacit. Cap.* 33.

(*v*) *Bruman. pag.* 16.

(*w*) *Audriffet Tom.* 3. *pag.* 8. Maar *Cluverius* (*Lib. III. Cap.* 3.) ſchynt hier het Trierſche niet onder te betrekken; dog wel in ſtede van dien het Paderbornſche.

den de naam van Sicambren, met andere volkeren vereenigt, aannamen (x).

VII. 't Welk door de verwinnaars in genomen wordt.

Van vele aanmerkelyke geſchiedeniſſen, in welken de nieuwe bewoonders van Salland, gedurende meer dan twe hondert jaren, deel gehad hebben, ſpreken wy alhier niet. Dog het is te roemrugtig voor dit geweſte, om ongemelt te kunnen laten voorbygaan, hoe dat het ſelfde met andere Germanen op het kragtigſte medegewerkt heeft, om den oorſprong aan het berugte *Frankiſche verbond* te geven; tot het welke volgens de meeſte vermoedelykheid, d'elendige ſtaat van het Romeinſche Ryk aanleidinge gaf.

Elendige ſtaat van het Roomſche Ryk.

Dit Ryk was ſedert de tien laatſte jaren, van de twede eeuw, door een menigte Keiſers beſtiert. Selden kreeg iemant van hen het beſtier in handen; ten zy hy eerſt den gene die Keiſer was, ombragte. Deſe menigvuldige veranderingen, bragten grote verwarringen in het gehele Ryk. d'Overwonnene volkeren tragteden ſig alleen de tweſpalt der Romeinen nuttig te maken. Dog de Germanen wel het meeſte: welken hier toe byſonder wierden opgehitſt, wegens de verloren vryheid, en de dwingelandy door de Romeinen dagelyks tegens hen gepleegt. Hart zal hun ook nog zyn gevallen de grote overwinningen, die de Romeinen op hen bevogten hadden. d'Overrynſche volkeren door deſe inſigten aangeſpoort, hadden reets in het jaar 235. de wapenen opgevat: dog *Maximyn* hadt d'opſtand van hen ſeer gelukkig gedempt (y). Sy egter geen-

ſints

(x) *Audriffet ibidem.*
(y) *Eutrop. Hiſt. Lib. IX. in princip.*

geenſints afgeſchrikt, en ſelfs veel ſtouter onder Keiſer *Valeriaans* regeringe geworden zynde, ondernamen niet alleen ſig de vryheid te verwerven: maar ook het Roomſche Ryk aan alle kanten t'overvallen; en het ſelfde op een gelyke wyſe te handelen, als Germanie door de Romeinen gehandelt was. Het was aan Valeriaan onmogelyk, deſe menigte van Barbaren het Ryk van alle ſyden aanvallende, te beteugelen: en hy konde hen te weiniger tegenſtand bieden: dewyl hy de handen vol werks hadt met het ten onderbrengen van de dertig dwingelanden; welken ten ſynen tyd opgeſtaan zyn (z).

De Germanen vallen in Italien.

Nog beter gelukten d'invallen der Germanen, na dat *Valeriaan* ſyn Leger door de Perſen geſlagen, en die Vorſt in perſoon gevangen genomen was. Want onder de regeringe van ſyn Soon Gallieen, verwoeſteden ſy het gehele Romeinſche gebied; en drongen tot by *Ravenne*, een Stad in Italien, door (*a*). Gallieen, die tot het verderf des Ryks, de Keiſerlyke Waardigheid in handen ſcheen gekregen te hebben, hadt in het begin wel getragt de ſtoutheid van hen te beteugelen: dog by gebrek van magt, en door ſyn ſorgeloſe wyſe van leven, kregen ſy aan alle ſyden d'overhand. d'Ongeſtraftheid welke d'onderneminge der Germanen verſelde, en veelligt de vreſe van wederom onder het juk van de Romeinen, gedurende de regeringe van een gelukkiger en kloeker Vorſt, dan Gallieen was, te geraken, en de voorverhaalde inſigten bewogen, eenige Duit-

(z) *Petav. Ration. Part.* I. *Lib. V. Cap.* 12.
(*a*) *Eutropius Hiſt. Lib. IX.*

Duitſche volkeren deſe tydſtip ſig nuttig te maken. Met alle verwoeſtingen en invallen in het Roomſche Ryk, werkten ſy niets beſtendigs voor de beſcherminge van de vryheid uit. Andere gronden moeſten 'er daarom gelegt worden, voor al eer ſy vrye volkeren wierden.

De Chamaven en Angrivarien worden nog ſtouter, en maken een verbond.

In deſen toeſtand van ſaken waren de Chamaven en Angrivarien d'allereerſten, welke de gegrondheid van deſe aanmerkinge ſchynen te hebben beſpeurt, en die te gelyk de middelen in het werk geſtelt hebben, om ſig voor altoos onafhangelyk van het Roomſche Ryk te maken. Omtrent het jaar 270. hadden ſy ſig met de Bruktters tot de beſcherminge van de gemene vryheid verbonden (*b*). Sy ondernamen ter ſelfder tyd tegens de Romeinen ſamen te ſpannen, en ſig openlyk als een vry volk te gedragen; en hierom was het dat ſy ſig *Franken* lieten noemen: het welke in hunne taal *vrye luiden* betekent (*c*).

En worden *Franken* genoemt.

En ſie daar den waarſchynlykſten oorſprong van het berugte Frankiſche verbond, door Overyſſel s' bewoonders en de naburigſte volkeren allereerſt begonnen, en in latere tyden door de meeſte Germanen omhelſt. Ik weet wel, dat ſommige deſen roem aan ons en andere geweſten benydende, de Franken van de Trojanen herkomſtig willen hebben, ja dat eenige ſchryven, dat dit berugte volk uit Franken-

Andere gevoelens over den oorſprong van dit verbond.

(*b*) *Audiffret Geogr. Antien. & modern. tom.* 3. *pag.* 8. *& le P. La Barre Hiſt. d'Allemag. tom.* 1.

(*c*) *Bertius Tab. Geograph. pag.* 271. *Picart vergetene Antiquiteiten &c. bladz.* 114. En dit gevoelen ſchynt het waarſchynlykſte te zyn, wat een ander Schryver (*dans les diſſertations ſur l'origine des France*) uit onkunde van de Duitſche taal, ook hier over ſeggen mag.

kenland, anderen dat het selfde uit Vrankryk voortgekomen is (*d*). Dog d'onwaarheid van alle dese gevoelens, is door vele vermaarde Schryvers aangetoont; waar na toe ik den Leser kortheidshalven wyse (*e*). Ik kan egter niet ongemerkt voorby laten gaan, (iets het welke d'onwaarheid van dese meningen aantoont, en dat bewyst dat geen geweest sig met meerder sekerheid kan beroemen, het vaderland der Franken te zyn, als wel het Landschap van Overyssel.) Dat, of schoon de Franken by *Claudianus Sicambren* genoemt worden, ofte dat sy by den Lofredenaar *Nazarius* onder de naam van *Brukters* voorkomen, of dat sy by den Digter *Ausonius Chamaven*, by anderen *Ansuarien*, door *Marcellinus Saliers*, en by sommigen *Tubanten* geheten worden, het sonne klaar is, dat die Schryvers met dese namen de bewoonders van Overyssel beogen; en diensvolgens ook voor de ware Franken erkennen. Want alle dese volkeren hebben dit geweest bewoont; volgens het gevoelen van naukeurige Schryvers (*f*), en sulks kan ook gedeeltelyk uit het vorige gesien worden.

Die onwaarschynlyk zyn.

d'Overyssselsche verscheidentlyk genoemt.

Wy willen egter hier door geensints bewe- Andere volkeren voegen

ren, dat d'inwoonders van Overyssel alleen de Fran-

E

(*d*) *Monum. Paderborn pag.* 83.

(*e*) *Monum. Paderborn pag.* 84. *seqq.* en de Heer *Dumbar Kerkel. en Wereldl. Devent., 2de Boek, 1ste Hoofdst.*

(*f*) Men sie over alle dese benamingen *Matthaus de Nobilit. Lib. I. Cap.* 21. *pag.* 80. *Scriptor vitæ S. Swiberti. Bertius in Tab. Geograph. pag.* 274. *Monum. Paderborn. pag.* 85. *Audiffret Geograph. ancien. & modern. tom.* 3. *pag.* 6.

ſig by de Chamaven.

Franken geweeſt zyn; gelyk eenige (*g*) vermenen. In tegendeel wy ſtaan toe, dat de meeſte andere Germanen ſig by hen in latere tyden gevoegt gehadt hebben.

Grote daden der Franken.

Seer magtig is hier door het Frankiſche verbond geworden: veel aanmerkelyke ſaken hebben deſe volkeren bedreven. De berugte wetten, *de Saliſche* genaamt, ſyn volgens eenigo door hen (*h*) in het dorp *Sallik*, omtrent twe kleine uren van deſe Stad gelegen, gemaakt. Sy hebben het magtig Vrankryk overheert. Het verval van het Roomſche Ryk ſelfs wordt met regt aan hunne dapperheid toegeſchreven (*i*). Maar welk deel d'inwoonders van Salland in alle deſe roemryke daden gehadt hebben, is geenſints uit d'oude Schryvers te onderſcheiden; weshalven wy ons niet zullen inlaten met ſulks alhier te verhalen.

Die ons geweſt verlaten.

Na d'oprigtinge van het Frankiſche verbond, is dit geweſt van inwoonders ſeer ontbloot geworden (*k*), door de menigvuldige oorlogen, welke de Chamaven, en Angrivarien met hunne bondgenoten, tegens de Romeinen voerden. Dog nog meer gelegentheid gaf hier toe, dat de Franken den Setel hunner heerſchappye, uit dit en de byleggende geweſten, in het door hen veroverde Gallien, overgebragt hebben. Geheel Overyſſel veranderde, door de verhuiſinge van de meeſte inwoonders, het welk omtrent het midden

(*g*) *Bruman. Rer. Tranſ. pag.* 19. & 20.
(*h*) *Bertius Tab. Geograph. pag.* 274. *Hadrianus Junius Batav. Cap.* 9.
(*i*) *Brumanus Rer. Tranſ. pag.* 20.
(*k*) De Heer *Dumbar*, *2de Boek*, *1ſte Hoofdſt.*

den van de vyfde eeuw gebeurde (*l*), van gedaante (*m*). d'Overgeblevene bewoonders wierden in de fevende, en eenige volgende eeuwen, nog wel Franken, en Boructuariers, in plaats van Brukters, genoemt. Dog veeltyds fiet men dat fy Friefen geheten wierden (*n*). En dit is denkelyk, om dat het gebied der Friefen fig tot in defe Landftreek, nu en dan, uitgeftrekt heeft (*o*). Twyffelagtiger is het waarom d'Overyffelfchen, en in het byfonder de befitters van ons Carfpel, onder de naam van Saxers of Saxenaars, voorkomen (*p*). Men weet wel dat Salland onder het land der Saxers begrepen wierdt (*q*). Waarom fulks en federt wanneer dit egter allereerft gefchiet is, fchynt met geen naukeurige fekerheid nageípeurt te kunnen worden. Veelligt hebben de Saxenaars ten tyde van Keifer Karel, bygenaamt den Groten, ons land overheert, en in het befit genomen. Men zoude in fulk een geval moeten erkennen, dat de Sallanders gedeeltelyk van de overgeblevene overheerde Franken, gedeeltelyk van hun overwinnaars de Saxenaars, afftammen.

d'Overyffelfche dragen na defe tyd verfcheidene namen.

Dog gemeenlyk Saxers.

En waarom?

(*l*) *Petavius in Ration. Lib. VI. Cap.* 13.
(*m*) *Brumanus pag.* 42.
(*n*) *Brumanus ibid.*
(*o*) *Ubbo Emmius Rer. Friſ. Lib. I. pag.* 25. . . . *tempus fuit*; (fegt hy) *cum ultra vidrum. Gelmuda, Campena, Zuolla, Friſiæ accenſerentur.* . . . . *een tyd is 'er geweeft, dat de Steden Genemuiden, Campen, en Zwolle, gelegen voorby de Vegte, onder Vriesland betrokken wierden.*
(*p*) *Hucbaldus in vita S. Lebuni Cap.* 10. *& alibi.*
(*q*) *Audriffet Geograph. antien. & mod. tom.* 3. *pag.* 352.

By welke gelegentheid dat deſe overmeeſteringe van onſe landſtreek, na vermoedelykheid gebeurt is, ſtaat ons in het volgende *Hoofdſtuk* te verhalen; alwaar wy van de Bekeringe van ons Carſpel gaan ſpreken.

IV. HOOFD-

IV. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Chriſtus Leere wordt de Sallanders omtrent het jaar* 628. *allereerſt verkondigt: dog vrugteloos.* II. *Wilfrid predikt in Friesland. Egbert en Wigbert na hem. Willebrordt en ſyn geſellen, hun aankomſt hier te lande.* III. *De H. Bonifaas bekeert eenige Sallanders, en ſterft.* IV. *Gregoor ſent Lebuin en Marcellyn na den Yſſel om te predikken.* V. *Het is waarſchynlyk dat ons Carſpel toen bekeert is.* VI. *Na Gregoor en Lebuin's dood wordt de Godsdienſt in Salland vernietigt, en wordt de regeringswyſe der Saxers aldaar ingevoert.* VII. *Den H. Ludger herſtelt de Godsdienſt albier, en komt in Aſſendorp.* 628. tot 644.

I. Salland blyft lang ongelovig.

Schoon d'oude bewoners van Salland, veel bekender door de gehele wereld geweeſt zyn, dan vele Europiſche volkeren, is nogtans hun geweſt, ſpader als dat van anderen, door het ligt van het H. Euangelie beſchenen. Want verſcheidene jaren van de ſevende eeuw na Chriſtus geboorte waren 'er reets vervloten, toen het ſelfde nog in een duiſtere nagt des heidendoms ingedompelt lag. Ten minſten geen de geringſte ſekerheid heeft het gevoelen van ſulken, die oordelen, dat aan de Frieſen (waar onder de Sallanders van ouds betrokken wier-

den) Godts woord reets in de twede eeuw aangekondigt is (*a*). Dewyl het niet denkelyk is, dat, inval sulks op eenige grond steunde, d'oude Kerkvaders dit aanmerkelyk voorval zouden verswegen hebben.

Dagobert sent eenigen af om het te bekeren.

Het was ten tyde van Koning Dagobert den Eersten, die sedert het jaar 628. tot het jaar 644, het Fransche Ryk bestiert heeft (*b*), dat aan de Sallanders de genade-leer allereerst aangekondigt is geworden. Desen Koning de Frieſen overwonnen hebbende (*c*), sont eenige tyd hier na verscheiden Godsgeleerden af, die dit heilsaam werk bylangs den Yssselstroom begonnen hebben; volgens de getuigenis van een *oud Chronyk-schryver* (*d*); en meer andere waarschynlykheden elders te sien (*e*). Dog het schynt dat dese aankondinge van Christus leere weinig voortgang onder hen gehadt heeft: het welk bysonder aan hunne wreedheid en grote ruwheid (*f*) toe te schryven is. Immers is het vermoedelyk, dat sy, die door het ontsag van Dagobert, een magtig Koning, niet wederhouden wierden, om de kerk of het

Dog vrugteloos.

(*a*) *P. Rosweidus in de Kerkel. Hist. der Nederlanden*, die egter dit gevoelen geensints goedkeurt.

(*b*) Volgens *Petavius in Rationario Lib. VIII. Cap.* 2.

(*c*) *Johan. de Leidis* by de Heer *Dumbar*, 2*de Boek*, 1*ste Hoofdst.* aangehaalt.

(*d*) Syn woorden luiden dus: „ By tyd van Koo„ninck Dagobert den ierstten, werde dat Kerstlen „ gheloef aan de Yssel allerierst verkondigt.

(*e*) By de Heer *Dumbar*, 2*de Boek*, 1*ste Hoofdst.*

(*f*) De Frieſen staan hierom ook in het verdigte leven van den *H. Swibertus*, voor de allerruwste heidenen (*asperrimi pagani*) te boek.

het bedehuis door hem ſelfs tot Utrecht gebouwt, en ter eren van den H. Thomas ingewyt, uit een bittere haat tegens de Chriſtelyke Godsdienſt te vernielen, geenſints eenige ongewapende Euangelie-predikers, en de weinige nieuw bekeerde Chriſtenen geſpaart zullen hebben.

De Sallanders volharden dan, niet tegenſtaande de grote genade die hen beweſen was, in hun oude blindheid, en bleven aan de Duivelſche bygelovigheden, gelyk te voren, verſlaaft, tot eenige latere jaren van deſelfde eeuw: als wanneer het Godt behaagde, een weg tot de bekeringe van deſe en naburige landſtreken, door een toevallige gebeurteniſſe, ſo het ſcheen, te bereiden, die d'uitkomſt toonde, dat waarlyk door ſyn voorſienigheid beſtiert was geweeſt.

Het was omtrent het jaar 678. (g), dat d'Engelſche Biſſchop *Wilfrid* in d'ongenade van *Egfrid*, Koning van Nortumberland gevallen zynde, van het Bisdom van York berooft wierdt. *Wilfrid*, ten einde ſig over het ongelyk en onregtvaardigheid hem aangedaan (h) te wreeken, na Romen willende reiſen, ging in Engeland te ſcheep; en kwam met een gunſtige wind in Friesland aan te landen. *Aldegisio*, Koning der Frieſen, ontfing den verdrevene Biſſchop met veel ere en beleefdheid. Hy ſtont hem ſelfs toe, de leere van Chriſtus aan

678. II. *Wilfrid* verkondigt aan de Frieſen het geloof.

(g) *Beda Lib. IV. Cap. 12. Hiſt. Angl.*

(h) Ten minſten ſulks geeft onder anderen de Hiſtorieſchryver *Malemsburienſ.* (*Lib. III. de Geſt. Pontif. Angl.*) genoegſaam te kennen: *Eodem die* (ſchryft hy) *quo ille præjudicium in Eboraco paſſus fuerat.*

aan ſyn onderdanen, gedurende ſyn verblyf aldaar, te mogen verkondigen. In welk heilſaam werk *Wilfrid* gedurende de gehele winter dermaten ſlaagde, dat hy veel duiſend Frieſen van hun bygelovigheden verloſte, en tot omhelſinge van Chriſtus Wetten bewogen heeft (*i*). In het voorjaar verliet Wilfrid Friesland, en vertrok na Romen; alwaar hy ſyn ſaak ſo wel verdedigde, dat hy van Paus Agatho met hondert en vyf-en-twintig Biſſchoppen een Kerkvergaderinge houdende, waardig geoordeeld is, in ſyn Stoel herſtelt te worden (*k*).

687. Egbert en Wigbert na hem.

Na Wilfrid's te rug komſt in Engeland, verſpreide ſig de mare van de grote vrugten, die ſyn predikingen onder de Frieſen gedaan hadden. d'Engelſchen, welkers gemoederen nog van den ſelfden yver blaakten, met welke Auguſtyn met ſyn medegeſellen omtrent een eeuw te voren Engeland bekeert hadt, wierden door het verhaal van Wilfrid dusdanig ontſtoken, dat eenige aanſtonds het beſluit namen, om het Euangelie onder de Frieſen te verkondigen. Egbert, een Monnik uit een adelyk geſlagte geboren, en Wigbert, ondernamen dit werk het aldereerſt, ſonder merkelyke gevolgen. Egbert wegens den kwaden uitſlag geenſints afge-

(*i*) Ik gebruike hier omtrent d'eigene woorden van *Beda Lib. V. Hiſt. Angl. Cap.* 20. *Wilfridus pulſus Epiſcopatu Romamque iturus, & coram Apoſtolico Papa cauſam dicturus, ubi navem conſcendit, flante favonio pulſus eſt in Friſiam: & honorifice ſuſceptus a barbaris, ac Rege illorum Aldgisio, prædicabat eis Chriſtum; & multa eorum millia verbo veritatis inſtituens, a peccatorum ſuorum ſordibus fonte Salvatoris abluit.*

(*k*) *Beda ibid.*

geſchrikt, en door Pypyn, Groothofmeeſter van Frankryk aangemoedigt, en verſogt zynde om wederom eenige andere geloofs-verkondigers na Friesland af te ſenden (*l*), verkoor hier toe twaalf Engelſche Prieſters, die in het jaar 690. (*m*), in een van de havens van Hibernien of Ierland, te ſchepe gegaan zynde, tot Utrecht met een voorſpoedige wind kort hier na aanlandeden (*n*). Onder deſe twaalf Euangelie-verkondigers muntede wel voornamentlyk uit den H. Willebrordt, die in het jaar 696. door Paus Sergius tot eerſte Biſchop van Utrecht gewydet was (*o*). Met welke vlyt, ſorge, en onverſchroktheid Willebrordt en ſyn medegeſellen, door de Nederlandſche geweſten, in de bekeringe der heidenen hebben gearbeid, is het nogtans ſeker, dat het uit egte ſchriften niet blykt (*p*), dat het Euan-

690. Eindelyk den H. Willebrordt met elf medegeſellen.

Dog Salland is door hen niet bekeert.

(*l*) *Bruman. pag.* 49.
(*m*) *Molanus Nat. S. S. Belgii die* 7 *Novembr.*
(*n*) *Vita S. Adelbert Cap.* 2. & 3.
(*o*) *Beda Lib. V. Cap.* 12.
(*p*) Meer byſonderheden zouden wy van de bekeringe van Salland kunnen verhalen, inval wy met *Brumannus Rer. Tranſ. pag.* 50. & *Ubbo. Emmius Rer. Friſ. Dec.* 1. *Lib. IV. pag. m.* 128. het leven van den H. *Swibertus* voor egt hielden. Dog, ſchoon dit geſchrift met d'agtbare naam van den H. *Marcellyn* pronkt, en deſſelfs verdigtheid wil bedekken, kan men d'onegtheid daar van uit veel plaatſen beſpeuren. Geen meerder geloof verdienen twe brieven, pralende met de namen van *Rixfrid*, en den H. *Ludger*, welke tot een byvoegſel van dit leven gemaakt zyn. Want vele ſaken worden daar in gemelt, welke in latere tyden, en geenſints in het jaar 800, toen deſe brieven gemaakt moeſten zyn, in gebruik waren.

gelie-ligt door hem ſelfs of een van ſyn geſelſchap in Salland voortgeplant is.

III. 718. Den H. Bonifaas komt hier te lande.

Het was Wenfrid die, door Paus Gregoor de Twede tot Biſſchop gewyt, en by de ſegeninge de naam van Bonifaas ontfangende (*q*), ondernam het heidendom uit Salland te verbannen. Deſe vermaarde man was in het jaar 718 (*r*), ten tyde dat tuſſchen Pypyn en Koning Radboud een oorlog ontſtaan was, uit Dorſtat tot Engeland aangekomen (*s*). Hy reisde van toen af verſcheiden malen na Romen, en hadt van Paus Gregoor de Twede de magt ontfangen, om het Euangelie onder de Frieſen te verkondigen (*t*). Onder alle de volkerën, welkers bekeringe hem door Paus Gregoor aanbetrouwt wierdt, zyn ook de *Borthars* geweeſt (*u*): waar door men volgens het gevoelen van ſommige onſe Sallanders, en naburige volkeren verſtaan moet (*v*). Bonifaas hadde reets voor het jaar 738. eenigen van hen bekeert (*w*). Paus Gregoor de Sevende, hun ſaligheid ter harten nemende, gaf daarom aan Bonifaas, in het jaar 738. uit Romen vertrekkende, een brief mede, aan d'inwoonders van Salland, en meer andere Germanen, geſchreven. Met een ongemenen yver vermaande hy hen hier in, dat ſy Godts woord met eerbied zouden aanhoren. Met krag-

Hy verkondigt Chriſtus Leer de Sallanders.

738. Aan welken Paus Gregoor een brief ſchryft.

(*q*) *Otholonus in vita S. Bonifac. Lib. I. Cap.* 14. & *Lib. II. Cap.* 29.

(*r*) *Miraus in Cod. Don. Piar. Cap.* 10. *in Annotat.* ſchryft van het jaar 704. Dog t'onregt.

(*s*) *Otholonus Lib. I. Cap.* 6.

(*t*) *Otholonus Lib. I. Cap.* 9.

(*u*) *Otholonus ibid. Cap.* 29.

(*v*) *Monum. Paderborn. pag.* 59.

(*w*) *Otholonus d. Cap.* 29.

kragtige reden drong hy de nieuw bekeerden aan, dat sy niet alleen sig selven zouden wagten, van alle bygelovigheden te bedryven: aan welken de meeste menschen in dese gewesten verslaaft waren; maar dat sy ook hunne mede bewoonders daar van aftrekken zouden. Welke uitwerkingen Paus Gregoors brief gehadt heeft, en of den H. Bonifaas dese gewesten na die tyd besogt heeft, is onbekent. Dit weet men dat die H. Man, omtrent het jaar 755. in Friesland besig zynde, met d'ongelovigen te bekeren, en de nieuwe Christenen de standvastigheid in het geloof in te boesemen, by Dockum jammerlyk vermoort is geworden (x). 755. De H. Bonifaas dood.

Den H. Gregoor, uit een edel Frankisch geslagte in het jaar 707. geboren (y), wierdt aanstonds van Paus Stephen tot opvolger van Bonifaas aangestelt (z). Dese godvrugtige man (gelyk de Heer *Dumbar* hem noemt) volgde volkomentlyk de voetstappen van syn voorsaten Willebrordt, en syn meester Bonifaas, die hy zedert syn veertiende jaar gedurig hadt vergeselschapt: geen moeite nog vlyt sparende in het bekeren der ongelovigen. In welk heilsaam werk hy door Alubert Bisschop (a), en eenige andere godvrugtige mannen, die met Gregoor in S. Salvators Clooster tot Utrecht door Willebrordt gestigt, woonden, na hun vermogen en met alle yver ondersteunt wierdt. Dog sy waren te gering in getal, om in alle d'onge- IV. Gregoor Bisschop van Utrecht.

(x) *Otholonus Lib. II. Cap.* 2. & 24.
(y) De Heer *Dumbar*, 2*de Boek*, 2*de Hoofdstuk.*
(z) *Ludgerus in vita S. Gregorii Cap.* 12.
(a) *Othelgrimus in vita S. Ludgeri Lib. I. Cap.* 5.

gelovige geweſten, onder het Bisdom van Utrecht gehorende, de genade-leer aan te pryſen. Salland was van deſe landſtreken geenſints het geringſte, dat by gebrek van Euangelie predikers hier door gedeeltelyk ongelovig bleef. Tot
758. geluk van dit Landſchap kwam ſeker Engelſch
Sent Lebuin na den Yſſel. Prieſter Lebuin genaamt, eenige jaren na Gregoors verheffinge, t'Utrecht: verhalende dat hy driemaal van Godt vermaant was, om het Euangelie bylangs den Yſſel te verkondigen; en verſoekende dat hem deſe plaats mogte aangeweſen worden (*b*). Gregoor verheugt over Lebuins voorſtel, geeft hem tot een medegeſel den H. Marcellyn (*c*), en ſent hen beide na den Yſſel af, om de bekeringe onder de heidenen aldaar te beginnen; of gelyk waarſchynlyker is, dit werk nog verder voort te
Alwaar reets Chriſtenen waren. ſetten. Want het is ſeker, dat den H. Plechelm te voren dermaten d'Euangelie-leer omtrent Deventer had uitgebreit, dat 'er by het leven van Bonifaas reets openbare Chriſtelyke byeenkomſten gehouden wierden (*d*).

De twe Heilige mannen begaven ſig omtrent het jaar 758 of 759. op weg, en doorreisden eerſt de Veluwe (*e*). Dog Marcellyn

(*b*) *Othelgrimus in vita S. Ludgeri Lib. I. Cap. 6.*
(*c*) *Hucbaldus vita S. Lebuini Cap. 10.*
(*d*) De Heer *Dumbar*, *2de Boek*, *2de Hoofdſt.*
(*e*) Het jaar van deſe beſendinge, wordt by d'oude Schryvers verſwegen, die van latere jaren raden daar na als de blinde na de couleur: dus ſiet (mēn eenigen het jaar 752, anderen het jaar 753, en ſommigen het jaar 754. opwerpen. Dog men merke op dat Gregoor niet voor het jaar 755. in Bonifaas plaats tot Biſſchop wierdt verkoren, en dat Lebuin uit Engeland

lyn kwam het ſpoedigſt binnen Deventer, het welke hy binnen korte tyd verlaten hebbende, is naar het Twente vertrokken: ſig onophoudentlyk aldaar en elders bevlytigende met de bekeringe der heidenen, tot dat hy door de dood weggerukt wierdt. Lebuin kwam uit de Veluwe insgelyks tot Deventer, en nam ſyn intrek by ſekere weduwe Abachilda. Hy verkondigde van toen af onophoudelyk het H. Euangelie aan d'ongelovigen: waar door vele van hun bekeert zyn; op welkers koſten ook een bedehuis aan de Weſtlyken Oever van den Yſſel opgerigt is. Een groter kerk wierdt men niet lang hier na genoodſaakt aan de Ooſt ſyde van deſen ſtroom op te rigten: doordien het getal der gelovigen dagelyks toenam en aangroeide (*f*).

En daar hy eenige Heidenen bekeert. Die twe kerken bouwen.

V. Terwyl Lebuin met een onverſchrokken moed dagelyks d'ongelovigen, Chriſtus leere in en buiten Deventer aankondigde, komt het ons ten hoogſten met ſommigen waarſchynlyk voor, dat de bewoonders van ons Carſpel ook door

Volgens waarſchynlykheid is het Carſpel toen ook bekeert.

land overkwam ten tyde) dat den H. Gregoor de kerk van Utrecht reets beſtierde, (*Vid. Othelgrim in Vit. S. Ludgeri Lib. I. Cap.* 4 & 6.) dus zyn deſe gevoelens van ſelfs wederlegt. Met meerder waarſchynlykheid brengt *Arn. ten Boeſop* het jaar 755, en *Dumbar* het jaar 756. hier toe ten voorſchyn. Geen reden vinde ik egter om deſe tydſtip ſo kort na Gregoors verheffinge te bepalen: van het tegendeel, ſlaat men naaukeurig op de woorden van *Othelgrim* (*Cap.* 5 & 6.) gade, zo zal het waarſchynlyker zyn, dat Lebuin later, en ſelfs niet voor het jaar 758, uit Engeland t'Utrecht kwam.

(*f*) *Hucbaldus Scriptor Saculi* Iomi *in vita S. Lebuini Cap.* 10.

door hem bekeert zyn geworden (*g*). Het is immers niet denkelyk, dat die yverigen Prediker aan de Saxenaars, die omtrent de Weser woonden, de genade-leer zoude hebben gaan aanpryſen; gelyk een oud Schryver getuigt (*h*); inval de Zwolſche Carſpelingen, het geweſt bewonende, dat deſen H. man ſo ſeer aan 't harte moeſte leggen, en het welke ſo naby ſyn verblyfplaatſe was, nog aan de heidenſche bygelovigheden verſlaaft waren geweeſt. Was het geene waar, het welke by ſommigen verhaalt wordt (*i*) van Stads Parochie-kerk: als of deſelfde in het jaar 770. door den H. Gregoor ter eeren van den Aarts-Engel Michiël was ingewyt, ras zouden onſe voorgemelde giſſinge in een ontwiſtbare ſaak zyn verandert: Dog by gebrek van genoegſame ſekerheid laten wy ſulks daar. Dit dan nog niet kunnende ongemelt laten, dat inval de Carſpel-kerk niet ten tyde van Gregoor geſtigt is, het kan egter niet veel later geſchiet zyn: dewyl men anderſints hier en daar in oude Kerkſchriften zouden moeten aangetekent vinden, in welk jaar dit Godshuis zoude opgerigt geweeſt zyn: Dewyl men van het gebeurde onder ſyn opvolgers beter onderrigt is, als wel van dat t'welk by ſyn leven geſchiet is.

VI. 777. Dood

Dog hoe het omtrent dit alles ook zy ofte niet, den H. Lebuin ons geweſt voor een tyd lang

(*g*) Swibertus (ſegt *Dom. Picart in de* 28 *diſtinctie van de vergetene Antiquiteiten bladz.* 169.) heeft ſig begeven naar het Stift Munſter, en aldaar de Heidens bekeert: Marcellinus en Lebuinus in Salland en Twente, tot Deventer, Campen, Zwol, en Oldenſaal.

(*h*) *Hucbaldus Cap.* 11.

(*i*) *In ongedrukte aantekeningen.*

lang verlaten hebbende, keerde eenige tyd voor van Gregoor en Lebuin. fyn dood tot Deventer te rug: alwaar hy, op den 12 November van het jaar 777, het tydelyke met het eeuwige verwiſſelde: hebbende dus Gregoor maar drie maanden overleeſt, die op den 15 Auguſtus van het ſelfde jaar overleden was (*k*). Een man, van velen, t'onregt voor de derde Biſſchop van Utrecht gehouden: Want nooit hadt hy de ſalvinge ontfangen (*l*); dog die aan geen van fyn naſaten in heiligheid en geleerdheid behoefde te wyken.

Na doode van deſe twe grote mannen, ſchynt Marcellyn (geenſints in het jaar 762. overleden) (*m*) voortgevaren te hebben met de ongelovigen alhier te bekeren. Dog het is onbekent, welke uitwerkingen op fyn prediken gevolgt zyn. Dit is ſeker, dat even na het afſterven van Alberik, vierde Biſſchop van

(*k*) De Heer *Dumbar*, *2de Boek*, *2de Hoofdſt.*

(*l*) *Nam ipſe ut dictum eſt Presbiter Epiſcopalem tenuerat ſedem*, ſegt *Othelgrim in vita S. Ludgeri Lib. I. Cap.* 5.

(*m*) De Heer *Dumbar* (in de *aantekeningen op de Overyſſ. Chron. bladz.* 210.) is met *Heda* van gedagten, dat Marcellyn in het jaar 762. overleden is. Dog het tegendeel van dien blykt ſonneklaar by *Othelgrim.* (*Lib. I. Cap.* 1.) verhalende, dat Ludger een viſioen na Gregoors overlyden gehadt heeft, welkers uitlegginge hem *Marchelmus* (dus wordt *Marcellyn* by eenigen genoemt, men ſie *Surius in Annot. ad vit. S. Ludgeri Lib. I. Cap.* 6.) gegeven hadt. Marcellyn moet dan ook nog het jaar 777, toen Gregoor geſtorven is, overleeft hebben. Wanneer egter fyn ſterfdag geweeſt is, kan ik geenſints uit d'oude Schryvers bepalen. Vermoedelyk is het nogtans, dat Oldenſaal fyn ſterfplaats was. Men ſie de Heer *Dumbar*, *2de Boek*, *2de Hoofdſt.*

794. De Saxers overheren Salland.

van Utrecht, omtrent het jaar 794 (*n*), de Christelyke Godsdienst uit Salland gebannen wierdt. Gelegendheid hier toe gaf den Oorlog, die Wetekind Hartog der Saxers, tegen Karel den Groote ondernam. Wetekind bediende sig van de tydstip, dat 'er kort te voren een samenspanninge tegens Karel gemaakt was (*o*), om de Saxers tot den afval van het Keiser Ryk op te hitsen. Sy die grote vyanden van de Christenen waren, wierden tot dese onderneminge ligtelyk bewogen: dewelke hen so wel gelukte, dat sy tot aan onsen Yssselstroom doordrongen. De wrede Saxers niet vergenoegt met de overmeesteringe van ons geweest, verwoesteden boven dien de kerken, verjaagden de Geloofpredikers, en dwongen d'inboorlingen het kortelyks van hen verlatene heidendom wederom t'omhelsen: tot het welke sig de meeste maar al te bereidwillig getoont hebben. Ludger een seer heilig en geleerd man, was toen ter tyd wel de uitmuntenste van alle de Geloofpredikers in dese Landen: die egter, oordelende dat syne vermaningen geduirende dese tyd van geen vrugt zouden zyn, dit Land ook verlaten heeft (*p*).

En vernietigen aldaar den Godsdienst.

Ter selfder tyd is de regeringswyse der Saxers al hier ingevoert.

Schoon Karel de Grote de Saxers, niet lang hier na overwinnende, tot gehoorsaamheid gebragt heeft, is het nogtans denkelyk, dat vele van hen in Salland gebleven zyn: waarom ons geweest by de Schryvers van volgende eeuwen, onder het Land der Saxers betrokken zal zyn ge-

(*n*) *P. C. Bockenb. in Catalog. Episc. Ultraj. in Alberico.*

(*o*) *Godeau Hist. de l'Eglise 8. Siecle Liv. II. N. 51.*

(*p*) *Othelgrim. Lib. I. Cap. 13.*

geworden (*q*). Geen tydſtip heb ik tot nog toe kunnen ontdekken, omtrent het welke de Sallanders de regeringsform van de Saxers aangenomen hebben, en enige van hen jaarlyks na de Weſer ſonden, om over de ſaken van Vrede, Oorlog, en alles wat nuttig aan het gehele Land was, met d'andere Saxers te raadplegen, ende te beſluiten; gelyk een oud Schryver van hen verhaalt (*r*), inval ſulks by deſe overheringe niet in gebruik geraakt is. Het welke te vermoedelyker wordt, als men gade ſlaat op d'oude Schryvers, na deſe tyd tot in de tiende Eeuw toe, die de Sallanders voor Saxers houdende, het welke my nogtans voor deſen inval van Wetekind uit geen Schryvers gebleken is, dat ſy ſulks te doen gewoon waren.

Keiſer Karel overwint de Saxers.

Het zy ſo het zy de Saxers door Keiſer Karel overwonnen, ſtonden na deſe tyd met de Frieſen nog verſcheiden reiſen op: dog eindelyk door den Keiſer een en andermaal geſlagen, hebben ſig aan hem onderworpen; en vele omhelsden na deſe tyd de Chriſtelyke Godsdienſt. Ludger wierdt by deſe gelegendheid tot eerſte Biſſchop van Munſter aangeſtelt (*s*). Hy ſpaarde op 't nieuw geen arbeid, ſo wel hier als elders om de heidenen het Euangelie te verkondigen, en de nieuwe Chriſtenen door d'ommegang der Saxers bedorven, wederom tot den waren Godsdienſt op te wekken. Terwyl die H. man ten dien einde dit Land doorreisde, heeft

Vele worden bekeert.

Den H. Ludger komt alhier.

(*q*) *Hucbald. vita S. Lebuini.*
(*r*) *Hucbald. ibid.*
(*s*) *Vitæ Mònach. Werdin. in vita S. Ludgeri Lib. I. Cap.* 21. *ex edit. ſurii.*

En hielt ſig 's nagts tot Aſſendorp op.

hy, van een plaats Meppen, gelegen in het Land der Saxers, komende, en na Friesland willende gaan, ſig in ons Aſſendorp opgehouden.

Want ſchoon de plaatſe alwaar hy 's avonds aankwam, by de Schryver van ſyn leven *Asſcenthorp* genoemt wordt, maken egter d'omſtandigheden van ſyn reiſe deſe gedagten ten hoogſten waarſchynlyk (*t*). Wat hier van zyn moge, den yverigen Biſſchop (*u*) in het jaar 809. overlydende, hadt nog voor ſyn dood het vergenoegen alle de Saxers, en dus, ſo het ſchynt, ook de Sallanders bekeert te ſien. En zyn 'er toen nog enige in Salland ongelovig geweeſt, hunne omhelſinge van de Chriſtelyke Godsdienſt, is ſekerlyk nog gedurende deſe eeuw geſchiet. Het welke het verblyf dat enige Biſſchoppen van Utrecht tot Deventer wegens de verwoeſtinge der Normannen hielden (*v*), buiten alle twyffel ſtelt. Want geenſints kan men vermoeden, dat die hun werk niet zou-

809. Hy overlyt.

(*t*) *At vero veſperi illius diei* (ſegt *Othelgrim. Lib. I. Cap.* 28.) *cum Epiſcopus itineris ſex ab eo milliaria peregiſſet, manens in villa, quæ vocatur Aſſcenthorp &c.* *Maar des avonds van dien ſelven dag als den Biſſchop hy ſes mylen reiſens van die plaats afgedaan hadde, blyvende in een dorp Aſſcenthorp genoemt &c.* Overweegt men hier by, dat Meppia wel het Drentſche Meppen zyn kan, gelyk men uit de afgelegendheid van Aſſendorp, en Meppen, zynde omtrent ſes mylen, (juiſt overeenkomende met dat *Othelgrim.* van Meppen en Aſſcenthorp getuigt) met ſekerheid ſchynt te kunnen beſluiten: het geval zal ontwiſtbaar worden.

(*u*) *Othelgrim. Lib. I. Cap.* 37.

(*v*) Breder te ſien by de Heer *Dumbar*, *2de Boek*, *5de Hoofdſt.*

zouden gemaakt hebben de weinige ongelovigen tot omhelfinge van Chriſtus Wetten te bewegen.

En ſie daar alle het geen, het welke wy tot nog toe hebben kunnen ontdekken, van den oorſprong van de naam Zwolle, den eerſten aanvang van de Dorpen onſes Carſpels, desſelfs oudſte bewoonders, en hun bekeringe tot den Chriſtelyken Godsdienſt! Met de Geſchiedeniſſen van ons Carſpel en Stad in het byſonder betreffende, maken wy in het volgende Hoofdſtuk een begin.

V. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *In het jaar* 1040. *wordt door den H. Bernold de Zwolſche kerk aan het Capittel van Deventer geſchonken.* II. *Biſſchop Willem neemt deſelfde het Capittel af, dog na ſyn dood komt deſe Kerk weder aan het Capittel.*

1040. Wat moeite men ook mag aanwenden, om Stads naam in opene brieven van de Negende en Tiende eeuw aan te treffen, dat is alles verloren arbeid. Omtrent het midden van de Elfde eeuw ontfangt men d'eerſte gegrondſte narigt van Zwolle, by deſe gelegendheid.

I. De Zwolſche kerk behoort aan de Utrechtſche Stoel.

Sedert de bekeringe tot het Chriſten gelove, wierdt van de bewoonders van Zwolle in het Carſpel een kerk geſtigt, welke, ſo het ſchynt, van hout gemaakt was. Ten minſten is dit ſeker, dat men omtrent die tyden gewoon was niet alleen gemene woningen, maar ook Kerken en Kloofters van deſe ſtoffe te timmeren (*a*). Den eigendom van dit Godshuis behoorde aan de Biſſchoppen van Utrecht: na vermoedelykheid uit kragt van de *Canonique* of *regelmatige* Regten, waar by gewilt is, dat de Bis-

(*a*) De Heer *Dumbar*, *Kerkel. en Wereldl. Deventer*, *2de Boek*, *3de Hoofdſt.*

Biſſchoppen van alle de Kerken, in hun Bisdom leggende, eigenaars zyn zullen (*b*). Hoe gering het voordeel van d'opkomſten van de Kerk van Zwolle, gedurende d'Elfde eeuw, ook zyn mogte, de Prooſt van het Capittel van Deventer liet niet na om na den eigendom daar van te haken, en ten dien einde aan den H. Bernold, twintigſte Biſſchop van Utrecht, te verſoeken, dat hy aan hem deſe kerk wilde ſchenken. Bernold door het ſmeken van den Prooſt bewogen, ſchonk eenige tyd voor den 7 December van het jaar 1040. deſe kerk aan hem, en na dees Prooſt overlyden aan het Capittel van Deventer: alleenlyk den eigendom van het plein en den offer deſer kerke voor hem en ſyn opvolgers, Biſſchoppen van Utrecht, behoudende. Van deſe gifte is de brief nog in weſen, welk' ik, om dat ſy d'oudſte is, waar in Stads naam voorkomt, mededele; klinkende, volgens het wettige affchrift in het jaar 1364. door den Notaris Ghelmar van Deventer gemaakt, in deſer voegen. 1040. Dog Bernold geeft deſelfde aan het Capittel van Deventer.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Notum eſſe volumus cunctis Sanctæ Dei eccleſiæ fidelibus tam futuris, quam modo præſentibus, quod ego Bernoldus, Dei ſolummodo gratia Sanctæ Trajectenſis ſedis præſul indignus, vere confiſus in Domino cum tranſitoriis acquirere perennis vitæ gaudia, annuens voluntati & petitioni Theodorici Daventrienſis Præpoſiti, quandam eccleſiam ad me pertinentem in Swolle, pago Salland nominato, quam ipſe dum viveret habendam a me recepit, pro remedio animæ meæ trado & tranſfundo in futurum poſſidendam

(*b*) *Gratian. 2da Part. Decret. Cauſ.* 10 *quæſt.* 1. *Cap. Decretum eſt.*

1040. *fratribus Daventrienſibus Cœnobii, eo tenore & conditione, ut quamdiu vivat illam in poteſtate ſua, ſine alicujus contradictione retineat, & omni anno eisdem fratribus unam libram Daventrienſem, ſicut ipſe rogavit, perſolvat; unde illis per totum annum omni die dominico unus tractus, quod teutonice dicitur* een gerichte, *tribuatur, exceptis tamen illis diebus dominicis & feſtis, quibus ex conſuetudine fratribus convivium miniſtratur. Poſt ipſius vero ex hac luce diſceſſum, Fratres ejusdem monaſterii in ſuam poteſtatem eandem eccleſiam recipiant, & in ſuum ſtipendialem uſum, quomodocunque melius potuerint, vertant: Ita ut neque ego, neque ullus ſucceſſorum meorum, ex illa amplius quicquam exhibitionis exigat, præter circatum, & oblationem. Præpoſitus vero decimam in villam Wenghelo, quam prius in manu ſua tenuit, ſupradictis fratribus ſua ſponte dedit, ut cæteris ſolempnibus diebus, quibus novem lectiones leguntur, inde* een gerichte *poſſint habere. Acta ſunt hæc Anno dominicæ incarnationis milleſimo quadrageſimo, indictione octava, ſub die ſeptima iduum Decembris, publice Daventriæ coram teſtibus iidoneis, quorum hic nomina ſubternotantur: Nazeko, Wydelo, Odo Dodo, Thyemo, Erlof, Robracht, item Robracht, Kuenraet, Eghiltet, Avo, Naubraucht. Et ut hæc traditio per ſuccedentium temporum curricula ſtabilis, & a ſucceſſoribus noſtris pro Dei amore & animarum ſuarum remedio, inconvulſa permaneat, hanc præſentium literarum Cartam ſigilli noſtri impreſſione fecimus roborari. Huic autem literæ, ex vetuſtate aliquantulum conſumptæ, appoſitum erat quoddam ſigillum magnum de plumbo, formæ rotundæ, in quo ab una parte ſchulpta erat, quædam ymago ad modum Epiſcopi ſedentis in Cathedra pontificalibus induti, habentis in manu dextera baculum paſtoralem, in manu vero ſiniſtra ad modum libri: literæ vero, ipſum ſigillum ab illa parte circumſcriptæ, ſic legebantur: Sanctus Martinus Archiepiſcopus. Ab alia vero parte ſchulpta erat alia ymago, ad modum Epi-*

Episcopi pontificalibus induti in Cathedra sedentis, habentis in manu dextera ad modum baculi pastoralis & in manu sinistra ad modum libri: literæ vero, ipsum sigillum ibidem circumscriptæ, siclegebantur: Bernoldus servus servorum Dei. 1040.

Et ego Wernerus Ghelmaride Daventria, Clericus Trajectensis Diocæsis, publicus Imperiali auctoritate Notarius approbatus, quia tenorem literæ seu privilegii præscripti per ordinem ex Originali (ejusdem vero sigillo cujus esse dicitur, prout prima facie apparebat, impresso & sigillato) extraxi in præsentia testium infrascriptorum & diligenter auscultavi, & de verbo ad verbum, ita ut præscribitur, scriptum inveni, in hanc publicam formam redegi, meoque consueto signo signavi, requisitus specialiter & rogatus, sub anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo quarto, Indictione secunda, secundum stilum & consuetudinem Civitatis & diocæsis Trajectensis, Mensis Maji die penultima, hora vesperarum, vel quasi, in loco Capitulari Ecclesiæ Daventriensis dictæ Trajectensis diocæsis. Præsentibus ibidem honorabilibus & discretis Viris dominis, Everardo de Fessa, Ottone de Essche, & Ernesto de Essche, ejusdem Ecclesiæ Daventriensis Canonicis, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

1040. *Luidende dese brief vertaalt.*

„ In de name der Heilige en onverdeelde Drie-
„ vuldigheid. Wy willen dat het aan alle ge-
„ lovigen van Godts H. Kerke kundig zy, dat
„ ik Bernold (*c*), door Gods genade alleen on-
„ weerdig Biſſchop van Utrecht, waarlyk op den
„ Heere betrouwende, om door de tydelyke goe-
„ deren, de vreugde des eeuwigen levens te ver-
„ krygen, op de begeerte en verſoek van Dide-
„ rik Prooſt van Deventer, ſekere kerk in Zwol-
„ le, in het dorp Salland genoemt, (*d*) my toe-
„ behorende, dewelke hy van my ſyn leven lang
„ heeft gekregen te beſitten, tot een hulpmiddel
„ myner ſiele ſchenke, en overdoe aan de broe-
„ ders van het Convent te Deventer (*e*); om
„ voortaan van hen beſeten te worden, onder be-
„ ding en voorwaarden, dat hy gedurende ſyn
„ leven deſelfde ſonder iemants tegenſprake be-
„ houden, en alle jaar aan deſe broederen een
„ Deventer pond betalen zal; gelyk hy ſelfs ver-
„ ſogt heeft: waar voor hen lieden alle Sonda-
„ gen een gerichte zal worden gegeven, alleen
„ die Son- en Feeſt-dagen uitgeſondert, op wel-
„ ke hen volgens gewoonte een maaltyd wordt
„ opgediſt. Maar dat na ſyn dood, de broeders
„ van het geſeide Clooſter deſe kerk in hun magt
„ zul-

(*c*) Dus wordt deſe Prælaat in de brieven gemeenlyk genoemt. Men ſie de Heer *Dumbar*, *3de Boek*, *18de Hoofdſt.* *en het 4de Boek*, *1ſte Hoofdſt.* Dog de Schryvers noemen hem Bernulphus *Bockenb. in Catalogo Epiſ. Ultraj. Dumbar 3de Boek*, *1ſte Hoofdſt.*

(*d*) Over de vertalinge van deſe woorden kan men naſlaan *bladſ.* 24 en 25. *van deſe Geſchiedeniſſen.* Voor meerder als waarſchynlyk geven wy egter dit gevoelen niet op.

(*e*) Hier uit blykt dan, dat deſe Canunniken in het jaar 1040. nog geregelde, en geen wereltlyke Canunniken waren.

„ zullen hebben, en d'inkomſten (*f*) ..... ſo ſy 1040.
„ beſt kunnen gebruiken. Alſo dat nog ik, nog
„ iemant van myn opvolgers, iets anders voor er-
„ kenteniſſe zal mogen eiſchen, dan het plein en
„ de offergiften. Voorts heeft de Prooſt de tien-
„ de in het dorp Wengheloe, welke hy te voren
„ beſat, aan de voorſchreven broeders vrywillig
„ gegeven, ten einde ſy daar uit op de overige
„ Feeſtdagen, wanneer 'er negen leſſen geleſen
„ worden, een gerichte komen hebben. Dit
„ alles is gedaan tot Deventer, in het Jaar
„ van de Menſchwordinge Chriſti 1040, in de
„ agtſte indictie. op den 7 December, in het
„ openbaar, en ten overſtaan van bequame getui-
„ gen, welkers namen hier onder geteken ſtaan:
„ Nazeko, Wydelo, Oddo, Dodo, Thyemo,
„ Erlof, Robracht, insgelyk Robracht, Kuen-
„ raet, Eghiltet, Avo, Naubracht. En ten
„ einde dat deſe overgevinge by verloop van ty-
„ den vaſt, en van onſe Navolgers om de lief-
„ de Godts, en tot hulp hunner ſielen, onver-
„ anderlyk verblyve, ſo hebben wy deſe brief
„ met ons ſegel doen bekragtigen. Aan deſe
„ brief, een weinig door den ouderdom verſle-
„ ten, hong een groot rond loden ſegel, op
„ het welke aan de eene ſyde de beeltenis van
„ een Biſſchop, op ſyn ſetel met ſyn Biſſchop-
„ pelyke klederen ſittende, uitgegraveert was;
„ hebbende in ſyn regterhand den herderlyken
„ ſtaf,

(*f*) Wat men door de woorden, *in ſuum uſum ſtipendialem* verſtaan moet, erkenne ik niet te weten. Ten minſten, dit met *van Rhyn* (*Oudh. van Devent.*, 2*de Deel*, *bladſ.* 73.) te vertalen, *ten behoeve van hunne beſolding*, is wel een letterlyke overſettinge van de woorden: maar ſulks heeft geen verſtaanbaren ſin. Miſſchien wil de Biſſchop hier door te kennen geven, dat de Canunniken d'opkomſten zouden mogen aanwenden, tot den dagelykſen nooddruft, die ſy met geld kogten: want het woord *ſtipendialis* kan wel van het woord *ſtipes*, in onſe taal geld betekenende, afgeleit zyn.

1040. „ ſtaf, en in ſyn linkerhand een boek; de letters rontsomme het ſegel geſchreven waren „ deze: Den H. Martyn Aarts-Biſſchop. Aan „ de andre ſyde van het ſegel was deſelfde beel„ tenis: dog de letters daar rontsomme ſtaande „ waren deſe: Bernold dienaar van Gods dic„ naren.

„ En ik Werner Gelmar van Deven„ ter, Clerk van het Bisdom van „ Utrecht, publique en openbare „ Notaris door ſyn Keiſerlyke Ma„ jeſteit goedgekeurt, om dat ik „ den inhoud deſes briefs, of voor„ ſchreven voorregt, in tegens„ woordigheid der ondergeſchre„ ven getuigen, volgens ſyn ordre „ uit de oorſpronkelyke brief (met „ het ſegel van die geen beſegelt, „ van welke het wordt geſeid te „ zyn; voor ſo verre op de eer„ ſte aanſchouwinge gebleek) van „ woord tot woord, als het te „ voren geſchreven wordt, gevon„ den hebbe, ſo heb ik deſelfde in „ deſe gerigtelyke forme gebragt, „ en met myn gewone ſegel, daar „ byſonderlyk toe verſogt zynde, „ beſegelt, in 't Jaar ons Heren „ 1364, in de 2de Indictie, vol„ gens ſtyl en gebruik van de Stad, „ en het Bisdom van Utrecht, op „ den 30 Mey, ter Veſper tyd, „ of daar omtrent, in de Capittel „ plaatſe van de kerk van Deven„ ter; onder het Bisdom van Ut„ recht gehorende, in tegenswoor„ digheid van d'eerſame en be„ ſcheidene mannen Everard van „ Feſſa, Otto van Eſſchen, en Er„ neſt

„ neſt van Eſſchen, Canunniken
„ van deſelfde Kerk van Deven-
„ ter, getuigen tot het voorgaan-
„ de geroepen, en byſonder ver-
„ ſogt.

Het is uit hoofde van deſe gifte van den H. Bernold, dat het Capittel van Deventer het regt van het ſenden van de Paſtoors, en het genieten der tiendens en overige opkomſten deſer Kerk ſedert het jaar 1040, tot 1580, beſeten heeft. Geduirende de Elfde en eenige volgende eeuwen was deſe gifte van een geringe aangelegendheid; dewyl het Carſpel weinig in vergelykinge van latere tyden bevolkt was: derhalven konden nog de tiendens, nog de offergiften, nog d'andere geregtigheden, waar in d'opkomſten deſer Parochie voor het meeſtendeel beſtonden, van geen veel aanbelangen zyn. Dog toen het dorp Zwolle tot een Stad gemaakt was, en dat aldaar de ſaken begonnen te bloeijen, vermeerderden hier door d'inkomſten der Kerk ook dagelyks, en ſulks bragt te wege, dat Bernold ſyn geſchenk van de grootſte aangelegendheid voor het Capittel van Deventer is geworden; gelyk elders breder aangetekent zal worden. Aanmerkinge over deſe gifte.

II. De grote weldoender van het Deventerſche Capittel den H. Bernold, die in het jaar 1054. overleet, kreeg Biſſchop Willem tot opvolger (g). Deſe Prælaat ſig weinig bekreunende aan het uitdrukkelyk bevel van ſyn voorſaat, en ſeer ſterk ſteunende op het geſag van Keiſer *Hendrik de Vierde*, by welke hy ſeer ve- 1054. 1075. Biſſchop Willem ſchonkt deſe Kerk aan een ander.

(g) *P. C. Bockenb. in Cat. Epiſc. Ultraj.*

1054. vele vermogte (*b*), ontſag ſig niet den eigendom der Zwolſche Parochie, na Dideriks dood,
1075. aan den Utrechtſchen Prooſt Anſelm, tegens alle regt en billykheid te ſchenken. Gedurende Biſſchop Willem ſyn leven bleef Anſelm in het beſit van deſe Kerk. Dog na des Biſſchops dood, in het jaar 1075 voorgevallen (*i*), verloor deſe onwettige overleveringe ſyn kragt, doordien Conrad de twee-en-twintigſte Biſſchop van Utrecht, d'onregtvaardigheid het Capittel van Deventer aangedaan, niet kunnende verdragen, in het jaar 1093. deſe Kerk wederom aan de wettige eigenaren overgaf; gelyk Biſſchop Conrad ſelfs in de volgende brief getuigt, uit welke wy dit verhaal getrokken hebben, klinkende in deſer voegen.

Dog Conraad geeft deſelfde weder aan het Capittel.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Notum ſit Chriſti fidelibus tam futuris quam præſentibus, quod Bernoldus Trajectenſis Epiſcopus eccleſiam in Swolle, quam ex dono ipſius habuit Theodericus Præpoſitus, fratribus in Daventria dedit, ea conditione, ut idem Præpoſitus in vita ſua teneret, ſingulis annis libram Daventrienſium denariorum, fratribus inde perſolvens, & poſt ipſius diſceſſum in proprietatem & uſum fratrum tota veniret. Mortuo autem Bernoldo Epiſcopo ac Thedorico Præpoſito, Wilhelmus Epiſcopus non ita ut anteceſſor ejus Bernoldus ordinaverat, eſſe permiſit, ſed eandem eccleſiam Ancelmo Trajectenſi Præpoſito dedit. Ego vero Conradus Dei gratia Epiſcopus quod ſum, defuncto Ancelmo Præpoſito ſententiam Bernoldi Præſulis ſecutus, propter donum quod fratribus inde prius fecerat, & pro remedio animæ Wilhelmi Epiſcopi, qui ipſe eis abſtulerat, fratribus illam cum te-

(*b*) De Heer *Dumbar*, 3*de Boek*, 18*de Hoofdſt.*
(*i*) *Bockenh. in Cat. Epiſ. Ultraj.*

toto usu in perpetuo possidendam restitui, & tradi- 1093.
di, præter circatum & oblationem, quam solvunt Episcopo, tam liberam atque absolutam, ut neque Præpositus eorum, neque persona omnino aliqua de illa proprietatem habeat, nisi soli fratres; eo tenore, ut amplius in anniversario meo memoriam meam faciant Communi Vigilia & Missa. Et ut hujus meæ traditionis auctoritas stabilis semper & inconvulsa permaneat, hanc cartam scribi, & sigilli mei impressione roborari præcepi. Testes Clerici: Godebaldus præpositus Sancti Johannis, Netzelo Camerarius, Thideboldo Decanus, Chichertus, Popo, Godeschalcus, Radolphus, Bibrandus, Hildeghenus, Johannes, Laici: Ghisbertus de Holland, Volkerus de Tonard, Bernhardus de Buckhorst, Arnofus & Riquinus de Malberghe, Eybertus de Herche, Ludolphus de Zelnaten, Meinso Comes de Frisia, Engelbertus Witzelo, Eyzo, Udetricus, Rothericus, Watzo, Alfardus, Encho. Actum est hoc anno dominicæ incarnationis millesimo nonagesimo tertio, Indictione octava, regnante Henrico quarto Imperatore.

Luidende dese brief vertaalt.

„ In de naam der Heilige en onverdeelde Drie-
„ vuldigheid. Wy willen dat het alle Chri-
„ stus gelovigen, so tegenswoordigen als toeko-
„ mende, bekent zy, dat Bernold Bisschop van
„ Utrecht, de Kerk in Zwolle gelegen, welke hy
„ Diderik Proost van Deventer geschonken had-
„ de, aan de broeders van Deventer op sulke
„ voorwaarden gegeven heeft, dat gemelde Proost
„ deselfde kerk so lang hy leefde behouden zou-
„ de; mids daar voor de broeders jaarlyks een
„ pont Deventer penningen betalende: Edog,
„ dat na des Proost afsterven, den gehelen ei-
„ gendom en gebruik van deselfde aan de broe-
„ ders vervallen zoude. Dog Bisschop Willem
„ heeft tegens Bernolds wille, na desselfs en

„ Prooft

1093. „ Prooſt Dideriks dood, deſe kerk aan Anſelm
„ Prooſt van Utrecht gegeven. Maar ik Coen-
„ raad, door de gratie Gods onweerdig Biſſchop,
„ hebbe na het overlyden van den Prooſt An-
„ ſelm de meininge van den Prælaat Bernold ag-
„ tervolgende, wegens de gifte, welke hy de
„ broeders daar van gedaan hadde, en tot een
„ hulpmiddel voor de ſiele van den Prælaat Wil-
„ lem, welke hen de kerk afgenomen hadde, de-
„ ſelfde met alle het gebruik van dien, aan de
„ broeders, weder in handen geſtelt en overgege-
„ ven, om ten eeuwigen dage, uitgenomen het
„ plein en het offer, alſo vry en vrank te be-
„ ſitten, dat nog hunnen Prooſt, nog iemand an-
„ ders, als de broeders alleen, deſe kerk in ei-
„ gendom hebben zullen: met dit beding, dat ſy
„ op myn Jaargetyd's dag myner ſiels gedagtenis-
„ ſe zullen houden, met de gemene Vigilie en
„ Miſſe. En op dat het geſag van deſe myne
„ overleveringe altoos vaſt en onverbreeklyk
„ blyve, heb ik deſen brief laten vervaardigen,
„ en bevolen met myn Segel te bekragtigen.
„ Getuigen die geeſtelyke perſonen waren, zyn
„ Godebald Prooſt van S. Jan, Netzelo Kamer-
„ link, Thedebold Deken, Chicbert, Popo,
„ Godeſchalc, Radolph, Bibrand, Hildeghenus,
„ Jan, en de Leken: Ghisbert van Holland, Vol-
„ kert van Tonard, Berent van Bukhorſt, Ar-
„ nofus, en Requinus van Malberghe, Eybert
„ van Herche, Ludolph van Zeynaten, Meyn-
„ ſo Graaf van Friesland, Engelbert, Witze-
„ lo, Eyſo, Udetric, Rotheric, Watzo, Al-
„ ferd, Engho. Dit is geſchiet op het jaar na
„ de Menſchwordinge Chriſti 1093, de agtſte
„ indictie, terwyl Keiſer Hendrik de Vierde re-
„ geerde.

Het welk ſyn naſa- Verſcheiden Biſſchoppen van Utrecht, om ſulks maar in het kort alhier aan te tekenen, heb-

hebben aan deſe gifte en wedergevinge hun goedkeuringe willen hangen. In het jaar 1129. heeft Andreas van Cuik ſulks gedaan (*k*). In later jaren heeft Jan van Arkel in ſyn twe brieven deſe gifte bekragtigt, waar van den eene op S. Getruid's dag, en den andere op den 13 Maart van het jaar 1364, gedagtekent is. Nog heeft deſe Biſſchops opvolger Jan van Verneburg in het ſelfde jaar daar aan ſyn toeſtemminge gegeven (*l*). Wy zullen in het volgende Hoofdſtuk het verhaal der Gebeurteniſſen van oudere tyden hervatten. 1093. ten goedkeuren.

VI. HOOFD-

(*k*) De Heer *Dumbar*, 3*de Boek*, 18*de Hoofdſt.*
(*l*) *Lindeborn Hiſt. Epiſcop. Dav. pag.* 295.

VI. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *In het jaar* 1086. *geraakt Salland aan het Bisdom van Utrecht.* II. *Dit geweſt werdt te voren door een Saxiſch Prins beſtiert. Aanmerkinge over het woord Islegouwe Sallands oude naam.* III. *Salland de Biſſchoppen in 't jaar* 1087. *ontnomen en kort daar na wedergeſchonken.* IV. *Warm winter in* 1172. *De Zwollenaren ſenden een volkplantinge na Zeeland.* V. *Ongeſtuimig jaar. Oorſaak van een oorlog in Salland.* VI. *De Biſſchop ſlaat de Sallanders in ons Carſpel. Vernielt de Caſtelen Voorſt, Bukhorſt, en andere meer. Vrede hier op gevolgt.*

1085. I. Egbert ſtaat tegens den Keiſer op.

Middellerwyl, dat den eigendom van de Zwolſche Parochie kerk, wederom aan de Canunniken van het Capittel van Deventer door Biſſchop Conrad toegekent was, veranderde het Landſchap Salland met d'onderhorige dorpen en gehugten, waar onder die van het Zwolſche Carſpel ook waren, van Heer. Hier toe gaf aanleidinge den opſtand, welke de Saxiſche Markgraaf Egbert de Twede, die tot het jaar 1085. in dit geweſt het gebied hadde gevoert, met de Saxers en Thuringers, tegens Keiſer Hendrik de Vierde ondernam: ten einde deſen Vorſt van het leven, en het Keiſerryk te beroven,

ven: Want Hendrik, alle de goederen en beſetene Landſchappen van den Markgraaf overheert hebbende, liet kort daar na de Ryks-Staten vergaderen; welken by een geregtelyk Vonnis verſtonden, dat de Markgraaf Egbert, als een openbare verſtoorder en vyand van het Duitſche Gemeenebeſt, te vervolgen was: en dat alle ſyne goederen, wegens ſyn gepleegde oproerigheid, ten profyte en nut van den Keiſer, verbeurt en vervallen waren. Het geweſt van Salland, onder deze goederen begrepen, geraakte door dit Vonnis in Hendriks handen. Deſe Monarch ſyn mildadigheid, en de grote dienſten, die Biſſchop Conrad aan het Duitſche Ryk gedurig bewees, bewogen hem dan eindelyk het Sallandſche geweſt aan het Bisdom van Utrecht te ſchenken. In het jaar 1086. op den 3 April is deſe giftе van Salland, onder de benaminge van het Graafſchap *Islegouwe*, gedaan; gelyk in het brede uit de brief van Keiſer *Hendrik de Vierde* af te nemen is; dus luidende. 1086.

Syn goederen vervallen aan den Keiſer.

Die Salland aan Conrad ſchenkt.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Henricus divina favente clementia Romanorum Tertii Imperator Auguſtus, univerſis Dei noſtriquè fidelibus tam futuris quam præſentibus notum eſſe volumus, qualiter nos Marchionem Ecbertum poſt priorem rebellionem, quam ipſe adhuc puer cum cæteris Saxonibus in nos exercuerat, gratiam noſtram requirentem, data venia ad nos benignè recepimus; receptum omnino ſicut filium amplexi ſumus, magis videlicet ætati ejus & conſanguinitati condeſcendentes, quam impietatis facta penſantes. Deinde cum aniverſa Thuringia & Saxonia nobis reconſiliata obedire cæpiſſet, eccè de improviſo adoptivus ille noſter filius Ecbertus, quaſi ex ipſo dilectionis noſtræ

Keiſer Hendriks giftbrief.

1086. *sinu prosiliens, arma corripuit pietate, fide, legibus, & Sacramentis suis promiscue violatis: Saxones & Thuringos, quoscunque potuit, in societatem furoris ac sceleris attrahens, absque omni justa & probabili causa non solum exinanire dignitatem nostram, sed & vitam erecto vexillo moliebatur extinguere. Ob ejusmodi culpam conprovinciales ejus Saxones & Thuringii, præsentibus nobis ac principibus nostris, in ipsum judiciario ordine quæsitam sententiam proferentes, eum sicut manifestum Imperii inimicum persequendum censuerunt; prædia vero & quæ a nobis tenuerat beneficia, nostræ ditioni ex jure gentium, & consensu omnium qui aderant adjudicaverunt. Ex iisdem bonis nos comitatum quendam, nomine Islegouwe, cum omni jure & utilitate, quam Ecbertus Marchio exinde habuerat, tum pro remedio animæ nostræ, tum ob fidele servitium dilecti nostri Conradi Trajectensis Episcopi, beato Martino ad Ecclesiam Trajectensem in proprium tradidimus. Cujus donationis authoritas, ut in perpetuum stabilis, & inconvulsa permaneat, hanc Chartam inde conscribi, quam sicut infra apparet, manu propria roborantes, impressione sigilli nostri jussimus insigniri:*

Signum Domini Henrici Quarti Romanorum Imperatoris Augusti. Hermannus Cancellarius, vice Wezellonis Archicancellarii, recognovi. Data III. *Non April: anno Dominicæ Incarnationis* MLXXXVI, *indictione nona, anno autem Domini Henrici regni* XXXI. *Imperii vero tertio. Actum Ratisponæ in Christi nomine feliciter, Amen.*

Welke brief wy dus vertalen.

„ In de naam der Heilige en onverdeelde Drie-
„ vuldigheid. Wy Hendrik de Derde, door
„ Gods goedertierentheid Roomsch Keiser, ver-
„ meerderaar des Ryks, willen dat het aan alle
„ onse getrouwe Christelyke onderdanen, so te-

„ gens-

„ genswoordige als toekomende kondig zy, hoe 1086.
„ dat wy den Markgraaf Egbert na syn eerste we-
„ derspannigheid, welke hy nog een kind zynde
„ met de Saxers tegen ons ondernomen hadde,
„ onse gunst wederom begerende, na verleende
„ vergiffenisse goedjongstelyk tot ons hebben ge-
„ nomen, en meer aan syn jonkheid toegeven-
„ de, als de trouwloosheid syner daden betrag-
„ tende, als onsen Soon omhelsd gehadt heb-
„ ben. Daar na als nu geheel Saxen en Thurin-
„ gen, met ons versoent, wederom begonde te
„ gehoorsamen: siet so heeft dese ons aangeno-
„ mene Soon Egbert, als uit de schoot van onse
„ liefde springende, onvoorsiens de wapenen op-
„ gevat: na dat hy de godvrugt, getrouwigheid,
„ de wetten, en syn eeden alle te gelyk ge-
„ schonden hadde; en de Thuringers en Saxers
„ tot medegesellen van syn woede en schelmstuk
„ aanlokkende, poogde hy sonder de minste
„ regtvaardige en bewyslyke oorsake niet alleen
„ onse weerdigheid te vernietigen: maar ook het
„ leven ons door de wapens te benemen. Het
„ is daarom dat syne Landsgenoten, de Saxers
„ en Thuringers, in tegenswoordigheid van ons
„ en onse vorsten, een gerigtelyk vonnis vellen-
„ de, geoordeelt hebben, dat hy als een open-
„ bare vyand des Ryks te vervolgen was, en
„ dat sy syne goederen en giften, die hy van
„ ons gehadt hadde, volgens het regt der vol-
„ keren, en met bewillinge van hen aldaar te-
„ genwoordig, aan onse Heerschappye toege-
„ wesen hebben. Uit dese goederen hebben wy
„ een Graafschap Islegouwe genaamt, met alle
„ regt en voordeel, dat de Markgraaf Egbert
„ aan het selve hadde, so tot een hulpmiddel
„ voor onse siele, als wegens de trouwe dienst
„ van onse lieve Conrad Prælaat der Kerke van
„ Utrecht, ter eeren van den H. Martyn aan de
„ gemelde Kerke overgegeven. Op dat dan
„ d'overleveringe van dese gifte voor altoos vast

1086. „ en onverbrecklyk verblyve, hebben wy daar
„ van deſe brief met ons eigen hand, als onder
„ te ſien is, bekragtigt, laten vervaardigen, en
„ met ons ſegel bemerken.

„ Het teken van de Heer Roomſch Keiſer
„ Hendrik de Vierde altoos vermeerderaar des
„ Ryks. Ik Hermen Cancellier, hebbe deſe in
„ plaats van Wezelo Aarts-Cancellier, overge-
„ ſien. Gegeven in het Jaar na de Menſchwor-
„ dinge des Heren 1086, den 3 April, de ne-
„ gende indictie, maar van het jaar van het Ryk
„ het 31ſte, en het 3de van het Keiſer Ryk van
„ Heer Hendrik. Gedaan tot Regensburg ge-
„ lukkig in Chriſtus naam, Amen.

Geen andre brief, d'overgave van Salland aan het Bisdom van Utrecht behelſende, is 'er bekent, wy zullen derhalven niet buiten ons beſtek lopen met eenige aanmerkingen op deſelfde te maken.

Of Hendrik de 3de of ſyn opvolger deſe brief afgaf.

Eerſtelyk ontmoet men in het begin dat deſe brief door Keiſer Hendrik de Derde zoude afgegeven zyn. Dog Hendrik de Derde was reets lang te voren volgens ſommige overleden (*a*), en de brief draagt ſelfs ook in het einde d'ondertekeninge van Hendrik de Vierde: de laaſtgemelde Vorſt moet diensvolgens deſe giftbrief afgegeven hebben.

II. Onderſoek of Salland te voren aan Conrad of Egbert toekwam?

Voor het twede blykt hier uit ontwiſtbaar, dat de naukeurigſte Overyſſelſche Schryvers mistaſten, als ſy wanen, dat het Landſchap Salland aan de Biſſchoppen van Utrecht, voor den opſtand van den Markgraaf Egbert, toebehoord heeft: dog dat die Prins ter gelegendheid van den ontſtanen oorlog, Salland met de wapenen beſprongen en overheert zoude gehadt heb-

(*a*) *Petav. in prim. part. Ration. Lib. VIII. Cap.* 17.

hebben (*b*). Want inval het waar was, dat dit geweſt, voor het jaar 1086, onder het wereldlyk geſag van de Biſſchoppen van Utrecht geſtaan hadde, dan zoude Keiſer Hendrik nooit hebben geſegt, gelyk in deſe brief gemelt wordt, dat hy den eigendom van Salland aan Biſſchop Conrad overgaf; met byvoeginge dat deſe overgaaf een geſchenk was (*c*): gemerkt dat Conrad Salland in dien val geenſints als een gifte, maar veel eer als ſyn wettigen eigendom wederom ontfangen zoude hebben. Ja ik vertrouwe, als die Schryvers al verder deſe brief naukeurig hadden gade geſlagen, ſy aanſtonds zouden beſpeurt hebben, dat de Markgraaf voor ſyn opſtand regtvaardige beſitter van deſe Landſtreek geweeſt is: want hoe had het ſelfde anderſints aan den Keiſer ooit by Ryks-vonnis toegekent kunnen worden; inval het den Utrechtſchen Biſſchop door Egbert met geweld ontwrongen was, en de Ryks-Vorſten zouden dan nimmer den eigendom daar van aan Keiſer Hendrik, maar wel aan Conrad, als daar toe alleen beregtigt, toegewesen hebben. Behalven dat, is het geenſints vermoedelyk, dat Keiſer Hendrik, den eigendom van Salland aan Conrad overgevende, betuigen zoude, dat hy het ſelfde overdroeg met alle het regt en nut dat Egbert op dit geweſte hadt, en daar uit genoot. Aangeſien het niet denkelyk is, dat hy in deſervoegen ſpreken zou-

1086. Waarſchynlykheid van het laatſte?

(*b*) *Bruman. Rer. Tranſ. pag.* 64. Waar mede den Heer *Dumbar* ten dele over een emt. Men ſie 't 4*de Boek*, 1*ſte Hoofdſt.*

(*c*) *Cujus donationis authoritas*, ſegt Hendrik in ſyn Giftbrief.

1086. de, van een landſtreek, het welke Biſſchop Conrad, een bondgenoot van hem, door den Markgraaf tegens alle regt en reden ontweldigt was. Seker is het derhalven, dat den Saxiſche Prins reets lang te voren in Salland het Hoge gebied gevoert heeft.

Sedert wanneer en hoe Salland de Saxiſche Prinſen toebehoorde.

Maar hoe, ſal iemant vragen, geraakte dit geweſt in handen van deſen Saxiſchen Vorſt? Sie hier, wat ons daar omtrent het waarſchynlykſte voorkomt. De Prins Witekind, dit Landſchap omtrent het jaar 794. overmeeſterende (*d*), wierdt eenige tyd daar na door Keiſer Karel overwonnen. Dog deſe groten Vorſt, wel verre van hem van ſyn Statendommen te beroven, ſchonk hem aanſtonds, na dat hy den Chriſtelyken Godsdienſt omhelſt hadt, het Hartogdom *Angarien* wederom. Dit Hartogdom, dus genoemt na de *Angariſche Saxers* (*e*), ſtrekte ſyn palen uit tot in ons Sallandſche geweſte (*f*). Witekind was diensvolgens door Keiſer Karel's gifte ook Heer van Salland wederom geworden. Wanneer hy overleet, liet hy na twe Sonen. Aan Wigbert, d'oudſte van hen, viel het Hartogdom *Angarien* te beurte. Van twe Sonen, die Wigbert hadt, kreeg de eerſtgeborene dit Hartogdom: dog verder vint men van de naſaten van Wigbert's oud-

(*d*) Men ſie hier voren bladſ. 80.

(*e*) De Saxers wierden verdeelt in *Weſtphalen*, *Angarien*, en *Ooſtfalen*. *Monum. Paderb. pag.* 144. En *d'Oude Keulſche Chronyk*, omtrent het jaar 1500. gedrukt. d'Angarien wil men dat na d'Angrivarien, van welke wy te voren geſproken hebben (men ſie bladſ. 59. 60. en 64.) genoemt zyn. *Monum. Paderb. ibid.*

(*f*) *Mon. Paderb. pag.* 145.

oudſte Soon geen ſeker beſcheid. Het is hier- 1086.
om, dat dit Hartogdom zal zyn vervallen, op ſyn broeder Brunon; welkers geſlagt ſeer bloeyende geweeſt is, en waar uit Hendrik de Vogelaar, in het jaar 920. Koning van Duitsland gekoren, en meer andere Keiſers in latere tyden voortgeſproten zyn (g). Van deſe Vorſten ſtamde Egbert de twede Markgraaf van Saxen af (h): en hier uit blykt dus dan, hoe dit Landſchap Salland onder het Angariſche Hartogdom gehorende, van Witekind af, in Egbert's handen geraakt is. En ſie daar onſe gedagten omtrent de Heren en beſitters van Salland, van Keiſer Karel de Grote ſyn tyden af, tot het laatſte van de Elfde eeuw. Dit gevoelen ſtoot wel de meninge van de meeſte Schryvers om verre, die ſig verbeelden, dat, het wereldlyke geſag van de Biſſchoppen van Utrecht, kort na Keiſer Karel's tyd, ſig tot in ons geweſte uitgeſtrekt heeft: dog gelyk ik toeſta, dat deſe Prælaten reets omtrent het midden van de Agtſte eeuw (i) in Salland het geeſtelyke gebied voerden, ſo vinde ik van het andre, in plaats van een gegront, een ſtrydig beſcheid; gelyk te voren gebleken is.

Ten derden ſien wy in Keiſer Hendriks brief, dat het geweſt aan Conrad geſchonken, het Aanmerkingen over het

(g) *Audriffet Geogr. ancien. & mod. Tom.* 3. *pag.* 354.

(h) *Ubbo Emmius. Rer. Friſic. Decad.* 1. *Lib. VI. pag. m.* 256.

(i) *Tunc Gregorius* (ſegt *Altefrid. in Actis S. Ludgeri §.* 2.) *eo quod locus idem* (*nempe Sallandia*) *ad Parochiam pertineret.*

1086. het Graafſchap *Islegouwe* genaamt wierdt. Of ſchoon men door dit *Islegouwe*, uit de woorden *Isla*, en *Gouw*, te ſamengeſtelt, een ſtreek Lands bylangs den Yſſel gelegen verſtaat (*k*), zyn het de Geletterden nogtans niet eens, welk geweſt hier door betekent wordt. Volgens *Menſo Alting* is het Graafſchap *Islegouwe* deſelfde Landſtreek, welke negen jaren te voren door Hendrik de Vierde aan Biſſchop Conrad, onder den naam van het Graafſchap *Staveren*, geſchonken was (*l*).

woord *Islegouwe*, Sallands oude naam.

Dog op wat grond, en om welke redenen, die Schryver dat gevoelen beweert, kan ik tot nog toe niet ontdekken. In tegendeel agte ik met anderen (*m*), dat indien ſyn gemaakte onderſtellinge waar was geweeſt, dan zoude Keiſer Hendrik in ſyn tweden brief, voornamentlyk om dat daar in een andere naam, naar het gevoelen van Alting, wordt gegeven, meldinge hebben gedaan van de vorige giſte, gelyk hy wel uitdrukkelyk naar het verhaal van *Heda* deet, in dien brief van het jaar 1089, waar by hy voor de twedemaal, onder eenen en den ſelfden naam, aan Biſſchop Conrad opdroeg de Landſchappen Opſtergouwe en Weſtergouwe (*n*). Anderen verſtaan door dit Islegouwe geheel Overyſſel (*o*). Dog buiten twyffel t'onregt. Dewyl dat Vollenhove reets in het jaar 1042, en nog een ander gedeelte van Overyſſel

(*k*) De Heer *Dumbar*, 4*de Boek*, 1*ſte Hoofdſt.*
(*l*) *Notit. Germ. Infer. in V. Isla.*
(*m*) De Heer *Dumbar het gemelde* 1*ſte Hoofdſt.*
(*n*) *Diploma Henrici ap. Matth. in annot. ad Anonym. de Reb. Ultraj. pag.* 102. *Edit. Hag. Com.* 1740.
(*o*) *Brum. pag.* 65.

yſſel in het jaar 1046. aan het Bisdom van Utrecht geſchonken is, en dat verſcheiden andere delen van het Twente, eerſt lange tyd daar na, in handen van de Biſſchoppen van Utrecht geraakt zyn (*p*). Nader komt men aan de waarheid, wanneer men door dit *Iſſelgouwe* ons Salland verſtaat: want, behalven dat de naam Iſſelgouwe ſulks te kennen geeft (als wordende Salland eertyds, altoos het land bylangs den Yſſel genoemt, welke naam my niet blykt, dat men gewoon was aan het Graafſchap Stavero, en geheel Overyſſel te geven) ſo moeſt men anderſints toeſtaan en erkennen, dat 'er niets van de overgave van ons geweſt, aan den Utrechtſchen Setel, bekent was; het welke geenſints te vermoeden is. Islegouwe egter heeft geenſints geheel Salland beſlagen: want de Stad Deventer, met eenig land daarom leggende, was reets in het jaar 1046. aan het Bisdom geſchonken (*q*): maar het heeft ſig uitgeſtrekt in het land dat bylangs den Yſſel lag, van het dorp Olſt af, tot dat deſe rivier ſig in de Suider Zee ſtort, ten minſten is dit by my ten hoogſten waarſchynlyk. Wy verlaten hier mede Keiſer Hendriks brief, en hervatten den draad der geſchiedeniſſen. 1086.

Pas was de giſte van Salland aan Biſſchop Conrad gedaan, of den Markgraaf Egbert kreeg berouw van ſyne wederſpannigheid, en hy wiſt ſo door ſig ſelfs, als andre Princen, Keiſer Hendrik dermaten te ſineken, dat die hem wederom in genade ontfing, en 1087. III. Egbert vereenigt ſig met de Keiſer.

(*p*) De Heer *Dumbar*, *4de Boek*, *1ſte Hoofdſt.*

(*q*) Men ſie Keiſer *Hendriks brief*, by de Heer *Dumbar*, ter gemelde plaatſe.

1087. Die hem ſyne goederen weder geeft.

in het volgende jaar aan hem alle ſyne goederen weder ſchonk; tot groot ongenoegen van Biſſchop Conrad (*r*); die het Graaffſchap Oſtergouwe en Weſtergouwe, en gelyk het denkelyk is, het geweſt van Salland (*s*) aan Egbert op het nieuw overgeven moeſt. Nauwlyks was nogtans de Markgraaf in het beſit van

1089. Syn nieuwen opſtand tegens Hendrik.

ſyne goederen geraakt, of hy vattede op het nieuw de wapenen tegen den Keiſer op, en hy verloor by deſe onderneminge ſyn leven. Want als hy volgens ſommige (*t*); beſloten hadt, de Stad Hildesheim, welke aan Hendrik getrouw was, te belegeren, ſont hy het grootſte gedeelte van ſyn krygsknegten voor uit, om die Stad in te ſluiten. Hy ſelfs, met weinig volk verſeldſchapt, volgde het leger. Om des vyands handen t'ontwyken, nam hy ſyn weg door een Boſch. Door de hitte der ſonne afgemat, treet hy binnen een mole, en verſoekt den molenaar dat hy hem enig water wilde toereiken. De molenaar na buiten gegaan zynde, om den drank te halen, ontmoet enige Keiſerlyke ruiters, die hy van des Markgraafs ſchuilplaats verwittigde, dewelke aanſtonds op Egbert aanvallen, en hem, wat tegenſtand hy ook bood, in het jaar 1389, in de mole van het leven beroofden. Keiſer Hendrik van des Markgraafs dood (*u*), of ten minſten van ſyn opſtand

Waar by hy het leven verlieſt.

(*r*) *Buchelius in annot. ad Hedam.*

(*s*) Alle de goederen, *omnia bona*, getuigen de Schryvers.

(*t*) *Bruman. pag.* 65. Die ſig egter in Egberts' ſterfjaar vergiſt; gelyk door de Heer *Dumbar* opgemerkt is in het gemelde 1*ſte Hoofdſt.*

(*u*) *Bruman. pag.* 65.

ſtand verwittigt, ſtelde Biſſchop Conrad aanſtonds wederom in het beſit van het Graaffchap Ooſtergouwe en Weſtergouwe (*v*): en men kan geenſints twyffelen, dat inval ons Salland den Biſſchop in het jaar 1086. ontnomen was, het ſelfde by deſe gelegendheid, aan den Utrechtſchen Stoel wederom geſchonken zal geweeſt zyn: ſchoon ik nergens den brief van deſe wedergevinge hebbe kunnen aantreffen. 1089. Biſſchop Conrad wordt wederom in het beſit van Salland geſtelt.

IV.

Van geen aanmerkingswaardige gebeurtenisſen, van deſe tyd af, tot in het jaar 1172, in ons Carſpel voorgevallen, maken *d'aantekeningen* gewag. Alleenlyk getuigt een oud *Chronyk-ſchryver*, dat men, in het gemelde jaar, in deſe geweſten, ſulk een ſagt, ja warm winter hadde, dat in de maand January de graſige weiden ſig in haar volle ſchoonheid vertoonden (*w*). Dat men egter alhier in deſe maand boter, als in de Mey, zoude gehadt hebben; gelyk de Chronyk-ſchryver van Drenthe getuigt (*x*), erkenne ik met anderen (*y*), nergens aangetekent gevonden te hebben. 1172. Een ongemeen warm winter.

Omtrent deſe jaren heerſchte onder de bewoonders van ons Carſpel nog d'oude luſt en gewoonte om hunne woningen ligtelyk voor die van de naburige Landſchappen te verlaten. Een voorbeeld hier van ſag men korte tyd na het jaar 1170 (*z*), toen men uit ons Carland. De Zwollenaren ſenden een volkplantinge na Zee-

(*v*) *Diploma ap. Matth. in ann. ad Anonym. pag.* 102.

(*w*) De Heer *Dumbar*, *4de Boek*, *2de Hoofdſt.*

(*x*) *Picart op het jaar* 1172.

(*y*) De Heer *Dumbar*, ter gemelde plaatſe.

(*z*) *J. Reigersberg Chronyk van Zeeland het 23ſte Hoofdſtuk*, verhaalt ons dit geval in de volgende woor-

1172. Carſpel, ſeer volkryk geworden zynde, een volkplantinge na Zeeland ondernam te ſenden; alwaar, op den 23 September van het jaar 1170, vele dyken doorgebroken, en veel eilanden onder water geraakt waren. Verſcheiden van de Zwolſche Carſpelingen, met eenige inwoonders van de Stad Deventer, en het toen nog een dorp zynde Campen, koſen elk aan de weſtſyde van Noortbeveland, een goede ſtreek van het verdronkene land uit, op het welke ſy, na dat het droog gemaakt, en bedykt was (*a*), drie dorpen aanleidden: die Wiſſenkerke, Zwollerkerk, en Campen (*b*) ge-

woorden. „ In 't jaar 1170. waſt een ſo groten „ ſtorm ende hooghe vloet, dat ter tyt veele dyc„ ken in Zeelant braken, ſo dat ter veel eilanden „ inundeerden, dewelke gebeurde op den 23 dach „ van September. Ter ſelve tyd wierdt in Noord„ Beveland aan de Noortſyde drie dorpen buiten „ gedykt, en kurts daer na quam ſo een groten „ anwas van lande van de Weſtſyde, dat an die „ ſelve ſyde weder drie dorpen bedykt werden: „ als Wiſſenkerk, Zwollerkerk, ende Campen; „ die welke bedyct werden van de drie Steden in „ t'Overſtigt, als Campen, Zwolle, ende Deven„ ter; als men mercken mogte aen de waepens, „ die deſe dorpen voerden, na die voorgenoemde „ drie Steden, eert Land van Noordbeveland laa„ ſtemaal inundeerde."

(*a*) *Bruman. pag.* 79.

(*b*) *Varnewyk, Nederl. Chron. 4de Boek, 28ſte Hoofdſt.*, ſprekende van de Zeeuwſche Stad Ter Veer, maakt ook in deſe woorden van het dorp Campen gewag. „ Men wilt ſeggen dattet een dorp „ gheweeſt is, Campen ghenoemt in Noortbeve„ landt, maer nu al gheinundeert, dus lach daer „ een veer van Campen daer nu ter Vere ſtaet: „ dus plach Vere te heten Camperveer." En daarom

genaamt zyn; voerende elk van deſe gehugten het wapen, van de plaats, alwaar de ſtigters van elk gehugt gewoond hadden. Ongelukkig is aan deſe Overyſſelſche volkplantingen den H. Felix dag (*c*) van het jaar 1530. geweeſt: want een hoge watervloed, door een heftige Noordweſtenwind aangeſet, heeft deſe en meer andere dorpen gehelyk vernielt; dus dat 'er niets van, als alleen de naam, overgebleven is (*d*). Of het waar is, dat men, tot in het begin van deſe eeuw, de toorns deſer gehugten, by laag water, beſchouwen konde; gelyk ſekere aantekeninge getuigt, is my onbekent. 1172.

Na het jaar 1178, ſeer ongeſtuimig door de ſware donder, blixem en ſtortregens, die ſo wel hier, als elders, de veldgewaſſen bedorven; en waar op een ſware hongersnoot gevolgt is; gebeurde in ons Carſpel niets gedenkenswaardig voor het twe-en-twintigſte jaar van de volgende eeuw, wanneer aldaar een ſwaren oorlog ontſtont, in welke de Heren van Voërſt, d'Ingeſetenen van Zwolle, en d'overige Sallanders, veel deel hadden; waarom het niet ondienſtig zyn zal de beweegredenen, omſtandigheden, en uitſlag van deſe gebeurteniſſe hier in het kort te verhalen. V. 1178. Een ſeer ongeſtuimig jaar. 1222. Ontſtaat een oorlog in Salland.

Seer verſchillende wordt over deſen oorlog tuſſchen Biſſchop Otto de Twede, en de Graaf van Gelder met d'inwoonders van Salland vereenigt, Wie 'er de ſchuld van heeft?

om worden d'inwoonders van Ter Veer ſekerlyk *Campiverenſes* genoemt, *ap. Michaël. ab Iſſelt. Hiſt. ſui temporis pag.* 62.

(*c*) Volgens *Aantekeningen.*

(*d*) *Bruman. pag.* 79.

1222. eenigt, ontſtaan, geſchreven. Seker Schryver, die gewoon is veeltyds d'Utrechtſche Biſſchoppen in 't ongelyk te ſtellen, leit d'oorſaak des krygs af van de grote geldgierigheid van Otto (*e*). Volgens hem, hadt de Biſſchop geen regt om aan den Graaf de tiendens van het onbebouwde land in Salland te verweigeren, niet alleen alwaar nieuwe volkplantingen aangelegt wierden: maar ook als de boeren, andere erven bewoonden, deſe grond beploegden: dewyl des Biſſchops voorſaat dit voorregt, by wyſe van Lheen, aan Gerard geſchonken hadde. Des Graafs' meyeren hadden ook veel te lyden van de bediendens, die Biſſchop Otto de Twede, gedurende ſyn anderhalve jarige reiſen na het Heilige Land, in Salland gelaten hadt: welke ongemene grote ſchattingen van Gerards' meyeren af eiſchten. Genoegſaam wierd dan de Graaf gewettigt, wegens het ongelyk aan hem ſelfs en ſyn Sallandſche goederen aangedaan, de koopmanſchappen die voor Sallands inwoonders den Rhyn op- of afkwamen, met ſware tols afperſingen by ſyn Tolhuis Lobek, by wyſe van wraak aan te houden, en te beſwaren. Dog anderen, en onder die een geloofwaardig Schryver van dien tyd, d'oorſaak van deſen oorlog onderſoekende, maakt daar ter plaatſe van d'eerſtgenoemde beweegreden geen meldinge (*f*). Van de twede is volgens hem het tegendeel waar: dewyl Hermen van der Lippe, de broeder des Biſſchops, na ſyn te rug komſt van ſyn reiſe, het gehele Bisdom aan hem hadt overgegeven; na dat hy het ſorgvuldig-

(*e*) *Bruman. pag.* 89.
(*f*) *Anonym. de Reb. Ultraj. Cap.* 18.

diglyk en ſeer vreedſaam beſtiert hadde: het welke geenſints met onverdragelyke ſchattings afperſinge overeenkomt. De tols afeiſingen te Lobek, hout deſe Schryver, ook al verder voor geen gevolg van de beſwaarniſſen door Gerard tegens den Biſſchop ingebragt: maar eerder als door den Gelderſchen Graaf ſonder regt èn reden begonnen (*g*): het welke hy diensvolgens voor de voornaamſte beweegreden deſes krygs aanſiet; en hier komen hem te hulpe verſcheiden brieven van Keiſer Frederik (*h*), in welke deſen Monarch nooit aan Gerard deſe tols afperſingen ſo ſtrengelyk zoude verboden hebben; inval hy Gerard onſchuldig bevonden hadde. 1222.

Het ſy omtrent deſe redenen ſo het wil, den Graaf ſchoon in het eerſte weigerig aan Frederiks bevelen te gehoorſamen, koos egter, veelligt voor des Keiſers magt bedugt zynde, volgens den uitterlyken ſchyn de ſyde van gehoorſaamheid. Dog in het geheim gedroeg hy ſig geheel anders: Hy ſiende, ſo ſommige willen (*i*), het ongelyk, dat de Heer van Bukhorſt door Biſſchop Otto aangedaan wierdt, die het Advocaatſchap (*k*) van Salland deſen Edelman betwiſtede, wiſt den haat, welke deſen Heer tegen Otto opgevat hadt, meer en

Gerard van Gelder hitſt de Heer van Bukhorſt tegens Otto op.

(*g*) *Ibid. Et maxime pro theloneo, quo comes homines Epiſcopatus injuſte, & crudeliter apud Lobede depauperabat.*

(*h*) By de Heer *Dumbar*, *4de Boek*, *5de Hoofdſt.* te ſien.

(*i*) *Bruman. pag.* 90.

(*k*) Dus noemde men omtrent deſe tyd het Drosſaertſchap van Salland. Ten minſten ik ſie niet, dat tuſſchen deſe beide ampten veel onderſcheid is. *Vid. Matthæ. in Annot. ad Anony. pag.* 175.

1222. en meer te voeden, en dien onder belofte van ſyn byſtand tot den hoogſten top te doen ſteigeren. De Heer van Bukhorſt, door Graaf Gerard geſtyft, haalde de twe Heren van Voërſt beide Hermen genaamt, en meer andere Sallandſche Edelen, in ſyn belangen over. De meeſte bewoonders van Salland tragtede hy ook tegens Otto op te hitſen, onder een voorwendſel, als of de Biſſchop te veel deet, met ſyn paarden twemaal des jaars in hunne weidelanden en erven te ſturen; het welke nogtans een ſeer out regt en gewoonte was, tot deſe tyd toe aan geen der Biſſchoppen betwiſt (*l*); en van deſen overlaſt verſekerde men hen te bevryden.

Ook de Heren van Voërſt.

En de gemene inwoonders van Salland.

VI. 1223. Otto trekt tegens hen te velde.

Den Biſſchop, van deſe ſamenſweringe verwittigt, liet hen alle door d'Utrechtſche Edelen vermanen (*m*), dat ſy deſe ſamenſpanninge ſtaken, en tot hunne pligt wederkeren zouden. Dog ſulks alles was vrugteloos. Otto wierdt derhalven bedagt hen met de wapenen te bedwingen, die na geen ſagtſinnigheid wilden luiſteren. Na dat hy dan hulp van ſyn broeder Hermen van der Lippe, en de Biſſchoppen van Munſter en Bremen (*n*) ontfangen hadde, trok hy met een aanſienlyk leger te velde. Intusſchen hadt de Heer van Bukhorſt met d'andere Edelen en inwoonders niets verwaarlooſt, ſig in een goede ſtaat van tegenweer te ſtellen: ſy had-

Die ſig in ſtaat van tegenweer ſtellen.

(*l*) *Nimium gravamen pro ſe allegantes, ſcilicet quod equi Epiſcopi in bonis ipſorum indebite in anno bis hoſpitarentur: quod tamen, ex antiquiſſimo jure & conſuetudine, nulli Epiſcoporum unquam denegabatur. ita Anonym. d. Cap.* 18.

(*m*) *Milites.* leſe ik by deſelve Schryver.

(*n*) *Bruman. pag.* 90.

hadden ſelfs ſig van uitheemſche krygsknegten voorſien, die hen ten getalle van twe duiſend mannen, door Walraaf Hartog van Limburg, en ſekere Graaf Hendrik, aangevoert wierden. Sallands bewoonders, met deſe krygsmagt verſterkt, lagen verſchanſt in de boerſchap Herkelo, een weinig meer dan een uur gaans van deſe Stad afgelegen. Terwyl ſy hier den Biſſchop afwagteden, was die Prælaat in Salland gevallen, en hy trok ſonder vertoevinge tot aan de verſchanſinge der Sallanders door. De twe legers bleven niet lang ſonder handgemeen te worden in elkanders geſigte. 1223.

Verſchanſen ſig te Herkelo.

Van des Biſſchops ſyde deden d'Utrechtſchen den felſten aanval op den vyand; welke, ſig eenige tyd dapper verweert hebbende, begon af te deinſen, en de vlugt nam (o): weinig wierden 'er van wederſyden gedoot, maar het getal der krygsgevangen gemaakte Sallanders was ongemeen groot (p): ſchoon men het ſelfde nergens bepaalt ſiet (q). Straks na de behaalde ſeegen trok den Biſſchop op weg, om de vrugten van deſe overwinningen te plukken, en de Caſtelen der wederſpannige Edelen te bemagtigen. De twe Sloten Voërſt (r),

Alwaar ſy geſlagen worden.

Otto belegert de Caſtelen Voërſt en Bukhorſt.

(o) *Bruman. ibid.*

(p) *Anonym. Cap.* 18. *& Religioſus Windeshemienſis.*

(q) *Bruman. pag.* 90.

(r) *Duo caſtra quæ ambo Voerſt dicebantur.* De twe Caſtelen die alle beide Voërſt genaamt wierden, ſegt d'onbekende Schryver door *Matthaus* in het ligt gegeven; Die men verder over het overige van deſen kryg kan naſlaan. *Heda in Ottone Secundo*, maakt ook in deſe woorden van twe Caſtelen Voërſt gewag. *Cujus occaſione Epiſcopus duo caſtra ſisnam ſive Voerſt deſtruxit.*

1223. en het Caſteel te Bukhorſt, alle drie bylangs den Yſſel gelegen, waren ter deſer tyd in onſe Landſtreek wel de ſterkſte van alle huiſen der Edelen. Moeijelyk moeſte het beleg van deſelve nog worden, door dien het gehele land onder water ſtont. Dog des niet tegenſtaande wierdt het beleg van deſe drie Sloten ondernomen, met ſo een gelukkigen uitſlag, dat deſelve ſeer ſpoedig verovert en ingenomen wierden. De twe huiſen Voërſt wierden tot de grond toe vernielt. Het derde wierdt aan de vlammen opgeoffert, en op de grote toorn na verbrant, welke van de vlammen ongeſchonden bewaart wierdt. En dus hebben deſe drie Heren, die voor de hoofden van deſen opſtand wierden gehouden, ſeer duur hunne weder-ſpannigheid moeten boeten. Gelukkig was het geweeſt, indien eenige van hun naſaten dit ſtraffe voorbeeld voor ogen hadden gehouden; gelyk ons het vervolg deſer Geſchiedeniſſen leren zal. De huiſen en goederen van andere oproerige inwoonders, en van de meeſte Sallandſche Edelen wierden ook niet geſpaart: Want Otto verdreef hen gedeeltelyk uit hunne woningen, en liet ſyn paarden op het Sallandſche voeder een geruime tyd aſen. En hier mede is den Biſſchop, dit geweſte verlatende, afgereiſt.

En vernielt deſelve.

Andere huiſen door Otto overheert.

1224 Geweldiger borſt deſen oorlog in het volgende jaar uit: Den Graaf van Gelder trok toen met meer andere Prinſen tegens Biſſchop Otto te velde.

Den oorlog duurt.

Dog dewyl onſe Landſtreek ſig na des Biſſchops overwinninge wederom onder ſyn gehoorſaamheid begeven hadde, verbiet ons het beſtek deſer bladeren hier iets meer van te melden:

Dog de meeſte Sallanders vereenigen

den: ſchoon deſen kryg, tot ſyn einde toe, het gevolg is geweeſt, van den opſtand, die in ons Carſpel, en de andere gedeelten van Salland, tegens Otto de Twede in het jaar 1222. ontſtaan was. 1224. ſig met Otto.

Gelukkig heeft ſig Otto uit deſe kryg geret. Dog ſeer ongelukkig was hy in een anderen oorlog, omtrent het jaar 1227. tuſſchen hem en de Drenthenaars uitgeborſten, welke nogtans voor ons Carſpel voorſpoedige gevolgen hadt. Met regt kan men daar aan toeſchryven, dat het dorp Zwolle met Stads geregtigheden beloont wierdt, gelyk wy in het volgende Hoofdſtuk breder zullen ontvouwen.

VII. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Het dorp Zwolle bewyst grote dienſten, byſonder in den Drenthſchen oorlog, aan de Biſſchoppen van Utrecht.* II. *Biſſchop Willebrand maakt het daarom, en om de grote magt der Edelen in Salland, tot een Stad.* III. *Aanmerkingen over Willebrands brief.* IV. *Blydſchap over deſe gebeurtenis. Groten toeloop van nieuwe inwoonders. De Stad wordt verſierkt. Wetten en een Wapen aan Zwolle gegeven.* V. *Willebrand overlyt kort hier na te Zwolle.*

1227. d'Ordre des tyds ons, tot het jaar 1227, hebbende gebragt, ſo zullen wy in dit Hoofdſtuk verhalen, waarom en wanneer door de grote getrouwigheid en dienſten, die de Zwollenaren, in verſcheiden voorvallen aan de Utrechtſche Kerke, beweſen hadden, Willebrand van Oldenburg, Vyfendertigſte Biſſchop van Utrecht, de verleninge van Stads geregtigheden aan het dorp Zwolle, geſchonken heeft.

I. De voorſpoed van het Carſpel.

De neringe en koophandel van wolle (*a*), vette oſſen, en veelligt meer andere waren, met welke ſedert een geruime tyd in dit dorp handel gedreven was, had het ſelfde niet alleen in bewoonders doen aanwaſſen, maar deed ook bo-

(*a*) *Simon van Leuwen, Batavia illuſtrata.*

boven dien de rykdommen en middelen onder d'inwoonders ſeer vermeerderen. De Biſſchoppen van Utrecht, die, ten tyde dat het weinig bevolkt was, een gering voordeel daar uit trokken, ondervonden reets in de Twaalfde eeuw, hoe voordelig hen deſen voorſpoed der Zwollenaren was; die geenſints nalieten hun Opperheren, in verſcheiden gevallen, ſeer aanmerkelyke dienſten, welke men egter meerendeels niets weet waar in deſelve beſtonden, (*b*); meer als eens uit enkele edelmoedigheid en buiten alle verpligtinge, te bewyſen. Dog nooit blonk deſe hun getrouwigheid meerder uit, dan by het ontſtaan van den oorlog tuſſchen Biſſchop Willebrand, en de Drenthenaars; waar toe de ongelukkige nederlaag van Biſſchop Otto de Twede, de eenigſte aanleiding gaf. 1227. Is nuttig aan de Utrechtſche Biſſchoppen.

Deſe Prælaat, niet lang na het ſluiten van de vrede met de Graaf van Gelder (*c*), in een oorlog tegens den Drentſchen Heer Rudolf van Coeverden, en het magtig Groninger geſlagte der Gekkelingen, ingewikkeld wordende, geraakte hy, in het jaar 1227. op den H. Pantaleons dag, digt by het dorp Anen, tegens ſyne vyanden in een gevegt: in het welke ſyn leger gehelyk geſlagen wierdt, en waar by Otto, Nederlaag en dood van Otto in den Drentſchen oorlog.

(*b*) *Cum igiter* (ſegt *Willebrand in Stads eerſte Voorregts-brief*) *dilecti noſtri milites, Scabini, & univerſus populus villæ de Swollis, Prædeceſſoribus noſtris, a longis retroactis temporibus, ſervitia fidelia impenderunt.* „ Dewyl dan onſe Edellieden, Raden, en d'overige inwoonders van het dorp „ Zwolle onſe voorſaten, lange tyden te voren uit „ godvrugt, getrouwe dienſten beweſen hebben.“

(*c*) Men ſie het einde van het vorige *Hoofdſtuk*.

1227. to, met meer dan vyftig Edellieden (*d*), het leven verloor (*e*).

Seer nadelig aan t'Bisdom.

Deſe nederlaag, van het Biſſchoppelyke krygsheier, bragt de ſaken van het Opper- en Neder-Stigt, of, gelyk men heden ſeggen zoude, van de Landſchappen Overyſſel en Utrecht, in een grote verwarringe: ja daar waren grote onheilen te vreſen, inval 'er in plaats van den geſneuvelden Biſſchop Otto, iemant van mindere bekwaamheid, als Willebrand van Oldenburg, verkoren geworden was. Deſe vermaarde man nam, omtrent de tyd van ſyne verheffinge op den Utrechtſchen Stoel, de ſaken van Keiſer Frederik de Twede waar: dog van ſyn verkieſinge verwittigt, verliet hy, ſo dra het hem mogelyk was, Italien, en begaf ſig na

Willebrand word ſyn opvolger.

1228. Utrecht: alwaar hy in het jaar 1228. aankwam. Aanſtonds ſtelde hy ſig in ſtaat om, de oproerigheid der Drenthenaars, door de wapenen te ſtraffen; en was het mogelyk de dood van Biſſchop Otto te wreken en d'eere van ſyn Kerke, gelyk men in die tyden gewoon was te ſpreken, te herſtellen. Hy ſond aan vele Vorſten om hulp. Men predikte ſelfs, ſo wel hier als elders, een Kruistogt tegens de Drenthenaars (*f*): even eens als of die, door hun afval van de gehoorſaamheid des Utrechtſchen Stoel, ook van hun voorvaders geloof afgevallen waren. Willebrand, door deſe middelen

Hy onderneemt den oorlog tegens de Drenthenaars.

een

(*d*) Welkers namen by den Heer *Dumbar*, (*Tom. 2. Analect. pag.* 228.) te ſien zyn.

(*e*) In het brede ſpreekt, van deſen oorlog, de ongenoemde Schryver van de Utrechtſche ſaken, (*Cap.* 22. 23. 24 & 25.) door *Ant. Matthæus* in het ligt gegeven.

(*f*) *Ubbo Emmius Rer. Friſ. Decad.* 1, *Lib. IX. pag.* 362.

een aanſienlyke krygsmagt by een vergadert hebbende, trekt daar mede op ſes verſcheidene plaatſen in Drenthe, en dwingt hun aanvoerder Rudolf van Coeverden ſtraks de wapenen neder te leggen, en de vrede op ſeer harde voorwaarden te ſluiten (*g*). Eene hier van was, volgens ſommige (*h*), dat deſe Heer beloven moeſt een Klooſter, van vyf-en-twintig Religieuſen van den H. Benedictus tugt, op ſyn eigen koſten, digt by Zwolle, te ſtigten: dog het is my onbewuſt, waarom de ſtigtingsplaats verandert is; en om welke reden, dat dit Convent in het jaar 1233, tuſſchen Haſſelt en Sluis, aangelegt is geworden (*i*). 1228. Die hy overwind. De voorwaarden der vrede.

In deſen dus geëindigden oorlog boden de Zwollenaren Biſſchop Willebrand ſeer groten byſtand (*k*); en ſchoon, men niet in het byſonder gemelt vint, waar in ſulks beſtaan heeft, twyſſelen wy geenſints, dat die gene, welke met ons de gelegendheid van het Land- De Zwollenaren beweſen in deſen oorlog grote dienſten.

(*g*) *Anonym. de Reb. Ultraj. Cap.* 30.

(*h*) *Ubbo Emmius Rer. Friſ. Decad.* 1. *Lib. IX. pag.* 365. *Poſtremo quoque promittere* (*Rudolphus debuit*) *cœnobium ſe ſtructurum, non procul Swolla, reditusque aſſignaturum in uſum* 25 *virginum familiæ Benedicti.* In tegendeel melt d'onbekende ſchryver van de Utrechtſche ſaken, dat de Drenthenaars by deſe vrede belooft hadden, op de plaats, daar Biſſchop Otto geſneuvelt was, een Klooſter te zullen ſtigten. *Vid. Eum Cap.* 30. Wil men dit verhaal nu, waarſchynlyker als het vorige, houden, ſo blyft 'er nogtans altoos die onſekerheid over, waarom de ſtigtingsplaats van dit Klooſter verandert is?

(*i*) *Vid. D. Lindeborn Hiſt. Epiſcop. Daventrienſ. pag.* 261. *& ſeq.*

(*k*) *Stads eerſte voorregtsbrief.*

1228. ſchap Drenthe, en deſe Stad, gade ſlaat, het voor ſeer waarſchynlyk houden zal, dat alhier een verſamelplaats van het Biſſchops leger geweeſt is, en dat d'inwoonders het krygsvolk met levensmiddelen, en andere krygsbehoeftigheden, voorſien zullen hebben. Ten minſten het ſchynt, dat Willebrand, gedurende den nieuwen oorlog, niet lang hier na ontſtaan, ſig met ſyn leger, voor en al eer hy tegens den vyand te velde trok, in ons Carſpel plagt op te houden (*l*). Tot deſen nieuwen kryg gaf Rudolf van Coeverden, in het volgende jaar, (*m*) ſelfs gelegenheid. Want als hy het Caſteel van Coeverden, aan Willebrand afgeſtaan, door een krygsliſt in het midden van de vrede hem hadde ontweldigt, wierdt deſelfde genoodſaakt, den Heer van Coeverden, op het nieuw, met de wapenen te beſpringen. Edog de grote ſchulden, die ſyn voorſaat, en hy ſelfs hadde moeten maken, ſtelden hem buiten ſtaat de Drenthenaars aanſtonds door een leger te kunnen bedwingen. Om hen egter, intuſſchen in toom te houden, en het Sallandſche geweſt van hun aanvallen en ſtroperyen te bevryden, en te dekken, beſloot hy, op de grenſen van Drenthe, een Caſteel op te werpen. Hardenberg, niet verre van Nienſtede gelegen, was de plaats, die tot oprigtinge der veſtinge uitgekoren wierdt.

Nieuwen oorlog in Drenthe.

Willebrand laat het Caſteel Hardenberg bouwen.

In deſe omſtandigheden van ſaken, wanneer Willebrand bedagt zyn moeſt de penningen, daar

(*l*) *Anonym. de Reb. Ultraj. Cap.* 34.

(*m*) Ten minſten dit ſchynen eenige omſtandigheden mede te brengen: ſchoon men by de laaſtgemelde Schryver het jaar 1228 leeſt.

daar toe nodig, te vergaderen, kwamen hem de Zwollenaren seer kragtdadig te hulpe, en hadden d'edelmoedigheid den Bisschop een aanmerkelyke stuiver gelds, tot het aanleggen van dese versterkinge, te schenken (*n*): het zy dat sy daar toe van hem versogt zyn geworden; ofte dat sy sulks uit eigener beweginge gedaan mogen hebben. Omtrent den feestdag van de Apostelen Simon en Judas sloeg men de handen aan het werk, met so veel yver en naarstigheid, dat de Hardenbergsche vestinge nog voor Kerstyd voltooit is geworden (*o*). 1230. Gedeeltelyk op kosten der Zwollenaren.

II. 1233. Willebrand besluit Zwolle tot een Stad te maken.

Dese nieuwe dienst, door de Zwollenaren aan Bisschop Willebrand bewesen, was dan ook eindelyk van die uitwerkinge, dat hy het besluit nam het dorp Zwolle tot een Stad te maken: niet tegenstaande dat hy, d'overige tyd, dat het Bisdom door hem bestiert wierdt, in den Drentschen oorlog ingewikkelt bleef. Dog een andere reden, welke dit syn besluit te meerder moest versterken, is myns bedunkens dese.

Gebrek van Steden in Salland.

Het is bekent, dat het altoos aan een Landstreek seer voordelig is vele bemuurde Steden in sig te bevatten. Sulks was omtrent dese tyd voor Salland niet alleen voordelig, maar selfs noodsakelyk. Want behalven het oude Deventer, twyffele ik, niet sonder reden, of in dit geweste een eenige Stad meer was. Deventer konde derhalven, al wilde men onderstellen, dat het in 't jaar 1233. een stem in staat uitlever-

(*n*) *Et maxime* (segt *Willebrand in syn brief*) *in ædificatione Castri Hardenborch, ad cujus operis nostri consumationem largas & sumptuosas contulerunt pecunias.*

(*o*) *Anonym. de Reb. Ultraj. Cap.* 33.

1233. de, geenſints de magt van onſe Sallandſche Edelen evenaren. Van hoe veel aanbelang ſulks egter aan de Biſſchoppen van Utrecht was, kan men ligtelyk hier uit bevatten. By gebrek van Steden, maakte de Burgerſtand alhier geen Lid van Regeringe uit. De Edelen derhalven aan d'eene, en de bewoonders van het platte land aan de andere ſyde, waren d'eenigſte Staten. Dog ſo verre was het van daar, dat de laaſten de Edellieden, in hun oogmerken konden, of derſden wederſtreven, dat ſy in tegendeel alles doen moeſten wat die Heren verlangden: die door hun grote rykdommen, en voorregten, veel meer gevreeſt waren, als de Biſſchoppen van Utrecht ſelven. Dit was by verloop van tyden ſo verre gegaan, dat ſy op de gemoederen der inwoonders, boven deſe Prælaten, dusdanig d'overhand gekregen hadden, dat het altoos in hun magt was deſe menſchen tegens hun Opperheren op te hitſen, en tot ſamenſpanningen te bewegen: en hier van ſagen wy in het vorige Hooſdſtuk een helderſchynend voorbeeld; om maar van meer andere diergelyke gevallen, ſo hier, als in de andere Staten van het Bisdom, gebeurt, niet te ſpreken. Dit groot geſag der Edelen was daarom gevaarlyk voor den Utrechtſchen Setel geworden, het was dierhalven, herhalen wy, in Salland ten hoogſten noodſakelyk de Steden te vermeerderen: als zynde ſulks het bekwaamſte middel, waar door de magt der Edelen, in die oude tyden, welken deſe aanmerkinge alleen beoogt, het beſt konde geſnuikt worden. En inderdaad heeft d'uitkomſt getoont, dat ſedert dat de Biſſchoppen van Utrecht, Willebrand

Grote magt der Edelen alhier.

Was gevaarlyk voor de Biſſchoppen geworden.

brand navolgende, de Steden alhier hebben vermenigvuldigt, hun verloren geſag, by verloop van tyden, wederom tot de wettige palen aangewaſſen is. Dog het is tyd om wederom tot ons afgebroken verhaal te rug te keren. 1233.

Biſſchop Willebrand dan, als gemelt, d'uitſtekende getrouwigheid der Zwollenaren willende belonen, maakte, in het jaar 1233, van het dorp Zwolle een Stad. Maar geenſints komen de Schryvers over een, op welke wyſe deſe aanmerkelyke gebeurteniſſe voorviel. Volgens ſommige (p) lag deſen Kerkvoogd omtrent Hoe Zwolle tot een Stad gemaakt is.

(p) *Bruman. Rer. Tranſ. pag.* 101. & 102. *Wilh. Nagge in ſyn Overyſſ. Jaarboeken op het jaar* 1233. laat ſig hier over dus horen: „ Biſſchop Wille„ brandus van Oldenburg hadde in dit jaar een „ erve of ſtuk goedes, dat hem ende de Kerk „ van Utrecht toequam, genaemt Vollenho, en „ was gelegen in dat Carſpel van Zwolle, in de „ Bourſchap van Medeblik; op welke erve ſtaat „ rechtevoort dat Clooſter Bethleem, binnen de „ Stad van Zwolle, daer de gemelte Biſſchop lan„ ghe crank lagh. Soo t' nu plaets geeft, wil ick „ hier verhaelen, hoe deſe Stadt haer aenvanck heeft „ gehadt, ende van ſo cleyne boerſchap tot ſulken „ heerlycken Stadt is gewaſſen; ende ſoo veele, my „ daer van bewuſt is, verhalen. Deſe boerſchap „ Middelwyck was in dit jaer een cleyne opene „ vlecke ofte bourſchap: ende de ingeſetenen van „ Middelwyk worden ſeer van de omgeſetenen be„ ſchadicht, ende inſonderheyt uyt de huyſen Voorſt, „ Rechteren, en meer anderen die ſe doen roof„ huyſen noemden. Waar uit niet alleen de ingeſe„ tenen, huysluidenen ende bouren worden beſcha„ dicht, maar ook den vreemden en de reyſenden „ man. Soo hebben de Ingeſetenen van Middelwyk „ den Biſſchop van Utrecht (die daer op ſyn goet „ Vollenho crank lagh) gebeden, dat hy haer wil„ de vergunnen, dat ſy de bourſchap met een „ plane

1233. trent het jaar 1233. ſeer gevaarlyk ſiek op het Biſſchops hof Vollenho, ſtaande, ſo ſy ſeggen, in het gehugte Middelwyk. d'Inwoonders van dit dorp dagelyks geplaagt, beſchadigt, en overvallen wordende, van die gene, die ſig ophielden in de huiſen Voërſt, Rechteren, en meer andere Sloten, welke in deſe tyden roofhuiſen genoemd wierden, namen deſe gelegenheid van Biſſchop Willebrands' verblyf op Vollenho waar, om hem te ſmeken, dat hy hen wilde vergunnen, dat ſy de boerſchap met een houten tuin omtrekken en verſterken mogten; als mede, dat hy hen Stads regten verlenen wilde: die dan ook eindelyk, hun bede inwilligende, door ſyn Landvorſtelyke magt, van deſe Boerſchap een Stad gemaakt heeft.

Andere Schryvers in tegendeel verwerpen dit verhaal, en beweren (q), dat Willebrand aan de Zwollenaren, wegens beweſen trouwe dienſten, Stads regten verleende, op den 31 Auguſtus van het jaar 1230; terwyl hy tot Deventer was: en hier omtrent beroepen ſy ſig op Willebrands brief; ſchoon ſy deſelfde nooit hebben kunnen te ſien krygen. Dat dit laatſte gevoelen nu ook alleen het ware is, op het jaargetal na, dat die Schryvers verkeerdelyk opgeven, bewyſen wy mids deſen door Biſſchops Willebrands brief; welkers woorden deſe ſyn. *Wil-*

„ plancken tuyn mochten omtrecken, ende veſten:
„ op dat ſy vry van de roofhuyſen mochten wo-
„ nen, ende den reyſenden man onbeſchadicht
„ mochte trecken, ende haer Stadtrecht wilde ver-
„ gunnen. De Biſſchop van Utrecht heeft haer,
„ als Landvorſt, de privilegie vergunt &c.

(q) *Apud D. Gerh. Dumbar in anuot. ad tom. 2. Analect. pag.* 231.

Willebrandus, Dei gratia, Trajectenſis Epiſcopus, præſentem paginam inſpecturis, ſalutem in Domino. Ut ea, quæ aguntur in tempore, proceſſu temporis non vileſcant, debent a voce teſtium, & literarum apicibus accipere firmamentum. Cum igitur dilecti noſtri Milites, Scabini, & univerſus populus Villæ de Swollis prædeceſſoribus noſtris, a longis retro actis temporibus, ſervitia fidelia impenderunt, ac devota; id ſideliter circa nos obſervantes in urgenti neceſſitate Eccleſiæ Trajectenſis, contra Drenthenos videlicet, & maxime in ædificatione Caſtri Hardenborch, ad cujus operis noſtri conſummationem largas & ſumtuoſas contulerunt pecunias. Nos eis pro beneficiis Eccleſiæ noſtræ impenſis reſpondere volentes, prout noſtram condecet honorem, perſonas ipſorum, & locum promovere decrevimus cum effectu, eorumque precibus inclinati, de Conſilio Prælatorum & Miniſterialium Eccleſiæ noſtræ, ipſis liberam concedimus poteſtatem, de prædicta villa Swollenſi oppidumque faciendi, illudque muniendi foſſatis, & plancis ſive muris, ad Eccleſiæ noſtræ & ſuum commodum & honorem. Inſuper, ut idem oppidum in rebus ſuſcipiat incrementum, & in eo fidelis populus augeatur, nos, de conſilio Prælatorum & Miniſterialium prædictorum, præfatum oppidum perpetuo liberamus, oppidanis ipſius omnia jura, quæ Daventrienſes a noſtris Anteceſſoribus rite hactenus habuerunt, ex certa ſcientia concedimus & donamus: Sed libertas & jurisdictio ejusmodi oppidi extra munitionis terminos nullatenus extendatur. Hoc adjecto quod Joannem de Ooſtendorp, Joannem & Andream de Middelwyk, nec non domos ipſorum in Ooſtendorp & Middelwyk, ex omni exactione & ſervitio eximimus, excepto ſervitio, quod cum Oppidanis prædicti oppidi ſunt facturi. Ut autem hæc conceſſio & libertas ipſis a nobis & noſtris ſucceſſoribus, inviolabiliter obſervetur, præſens ſcriptum noſtro, nec non Prælatorum noſtrorum ſigillis, ſignatum, eis concedimus in munimen. Acta ſunt hæc Daventriæ Anno Domini milleſimo 1233.

du-

1233. *ducenteſimo triceſimo . . . . . pridie Kal. Septembris.*

Hujus facti teſtes ſunt: Ludolphus Plebanus de Swollis, Alexander & Bartholdus Notarii, Gerardus de Herveten, Arnoldus de Karel, Albertus de Honlo, Herbarthus Denthro, Leo Marſchalcus, Wenemarus, Advocatus de Sallandt, Goſuinus & Joannes, Patres de Daventria, Egbertus de Barkmen, Joannes de Creyenſchaete, Pelegrinus de Putte, Wolterus Redinus, Baſilius de Scopingen, Suederus Heringh, Arnoldus de Merſen, Ghiſebertus de Buckhorſt, Arnoldus Ardea, Reigerus de Seyſe, Hermannus de Deyſe, Nicolaus de Tye, Hugo de Oxe, Alferus de Yſſelmuden, Hermannus de Gerver, Godeſcalcus de Dalffen, Egbertus de Eme, Joannes de Rame, Borchardus de Thorg, Gerardus de Ooſtenwolde, Hugo Storm, Hugo Duncker, Ghiſelbertus de Lhewech, Henricus de Stenenbrinck, Wicherus Bentinck, Bernardus Clericus, Rodolphus de Nurch, Rodolphus de Langelo, Hugo de Lare, Milites, Swederus de Vorſte, Ludolphus de Deventer, Wolterus, & Egbertus van Yſſelmuden, ac plures alii.

Welke brief na onſe vertalinge aldus luit.

„ Willebrand, door Gods genade, Biſſchop
„ van Utrecht, wenſcht alle die gene,
„ die deſe tegenswoordige brief zullen inſien,
„ heil in den Here. Op dat de ſaken, welke in
„ den tyd geſchieden, by verloop van jaren niet
„ weinig geagt worden, moeten ſy van de ver-
„ klaringe der getuigen en brieven haar vaſtig-
„ heid ontfangen. Naardien dan onſe lieve Edel-
„ lieden, Raden, en d'overige inwoonders van
„ het dorp Zwolle, ſo wel aan onſe voorſaten,
„ lange tyden te voren, uit godvrugt, getrouwe
„ dienſten beweſen hebben; als aan ons ſelven,
„ in de dringende noot der Utrechtſche Kerke,
„ tegens de Drenthenaars, en wel ten allermee-

ſten

„ ſten by d'opbouwinge van het Kaſteel Har- 1233.
„ denborch, tot welker werks voltrekkinge ſy
„ een aanmerkelyke ſtuiver gelds opgebragt heb-
„ ben, hebben wy, door hun ſmekinge bewo-
„ gen ſynde, hen voor deſe weldaden, aan
„ onſe Kerk aangewent, willende belonen, ge-
„ lyk het onſe waardigheid betaamt, beſloten hun
„ perſonen en goederen kragtig te bevorderen,
„ en wy geven hen daarom, met raad der Præ-
„ laten en Bediendens van onſe Kerke, de vrye
„ magt, het voornoemde dorp Zwolle tot een
„ Stad te maken, en deſelfde met gragten, en
„ planken ofte muren, tot nut en ere van hen
„ ſelfs en onſe Kerke, te verſterken. Op dat
„ daarenboven deſer Stads ſaken voorſpoedig
„ mogen aanwaſſen, en het getal der gelovi-
„ gen (r) aldaar vermeerderen mag, ſo bevry-
„ den wy, met raad van de voorſeide Prælaten
„ en Bediendens, deſe Stad voor altoos van al-
„ le regten, welke de Deventerſchen tot nog
„ van onſe voorſaten aldaar wettiglyk gehadt heb-
„ ben: en deſe regten geven en ſtaan wy toe,
„ met een ſekere voorwetenſchap aan d'inwoon-
„ ders: ſonder dat egter daarom deſe vry-
„ heid, en dit regtsgebied van de Stad, ſig bui-
„ ten de palen der veſtingwerken uitſtrekken mag
„ en zal. Dit hier nog bygevoegt, dat wy Jan
„ van Ooſtendorp, en Jan van Middelwyk, als
„ mede die hun huiſen, in Ooſtendorp en Mid-
„ delwyk leggen, van alle ſchattingen vry ver-
„ klaren te zyn, en ook van alle dienſten, uit-
„ gefondert die gene, welke ſy met d'inwoon-
„ ders der voorgemelde Stad doen zullen. En
„ op dat dan deſe vergunninge en vryheid, van
„ ons en onſe opvolgers, aan d'inwoonders
„ de-

(r) In myn afſchrift vinde ik geſchreven *fidelium populus*. Ik agte dat men hier voor leſen moet *fidelis populus*, ofte *fidelium numerus*: welke laatſte leſinge de waarſchynlykſte is; en die ik daarom ook in de vertalinge gevolgt hebbe.

1233. „ deſer Stad ongeſchonden mag worden be-
„ waart, ſo geven wy hen tot een vaſtigheid
„ deſen tegenswoordigen brief, met ons en on-
„ ſer Prælaten ſegelen bekragtigt. Deſe ſyn ge-
„ daan tot Deventer, in het jaar onſes Heren
„ duiſend twehondert dartig . . . . . den 31 Au-
„ guſtus.

„ Van dit gehandelde zyn getuigen (*s*): Lu-
„ dolph Paſtoor van Zwolle, Alexander en Bar-
„ teld Notariſſen, Gerard van Herveten (*t*),
„ Arnold van Karel (*u*), Albert van Honlo,
„ Herbert Denthro (*v*), Leo Marſchal, Wene-
„ maar, Advocaat van Salland, Gooswyn (*w*)
„ en Jan, Prieſters van Deventer, Egbert van
„ Barkmen, Jan van Creyenſchaete, Pelgrim
„ van Putte, Wolter Redinus (*x*), Baſilius van
„ Scopingen, Sueder Heringh, Arnold van Mer-
„ ſen, Ghysbert van Buckhorſt, Arnold Ardea,
„ Reyger van Seyſe, Harmen van Deyſe, Ni-
„ claas van Tye, Hugo van Oxe, Alfert van
„ Yſſelmuden, Hermen van Gerver (*y*), Go-
„ deſchalk van Dalſſen (*z*), Egbert van Eme,
„ Jan van Rame, Burchard van Yborg, Gerard
„ van Ooſtenwolde, Hugo Storm, Hugo Dunc-
„ ker, Ghysbert van Lewech, Hendrik van Ste-
„ nen-

(*s*) De Heer *Dumbar* (*Tom. 2. Anal. pag.* 231.) getuigd wel van deſe brief geen affchrift te hebben gehadt: hy geeft egter de namen daar ondergeteekent ſtaande op. Dog eenige van deſelve verſchillen van myn affchrift, byſonder in de volgende namen: welke wy hier zullen byvoegen: als

(*t*) G. de Heneten.
(*u*) A. de Kael.
(*v*) L. Drento.
(*w*) Wenemaar voor Gooswyn: het welke feker een ſchryffout is.
(*x*) W. Reding.
(*y*) H. de Garner.
(*z*) G. de Dalwersheim.

„ nenbrink, Wicher Bentink, de Klerk Bernard, 1233.
„ Rudolf van Nurch, Rudolf van Langelo, Hu-
„ go van Lare, Ridders (*a*), Sweder van Vor-
„ ſte, Rudolf van Deventer, Wolter en Egbert
„ van Yſſelmuiden, en meer anderen.

III. Aanmerkingen over Willebrands brief.

Sie daar dan deſen aanmerkelyken brief, na welke, een van de grootſte oudheidkundige Schryvers van Overyſſel, ſo ſeer verlangde, dat in het ligt mogte worden gegeven (*b*). Wy agten den Leſer geen ongenoegen te zullen doen, wanneer wy by deſelfde alhier eenige aanmerkingen voegen.

1. Over d'Edellieden.

1. Siet men 'er uit, dat 'er des tyds, ſeer magtige inwoonders te Zwolle waren: welke wy, wegens het Latynſche woord *milites*, Edellieden genoemt hebben. Want, ſonder ons alhier op te houden, met de verſchillende betekeniſſen, welke dit woord hebben kan, (*c*) dit blyft ſeker, dat men daar door in oude tyden altoos verſtont, geen gemene lieden, maar ſeer magtige Heren, en veeltyds van een grote geboorte, die, wanneer ſy te velde trokken, met eenige dienaren vergeſelſchapt waren (*d*).

2. Over de Schepenen.

2. Blykt ook uit deſe brief, dat het dorp Zwolle, en buiten twyffel mede ons Carſpel, door Schepenen beſtiert wierdt.

(*a*) *H. de Late militem.*

(*b*) *Utinam & addidiſſent ipſa diplomatis verba, ad eruendam ex tenebris rei veritatem* ſegt den Heer *Dumbar tom. 2. Analect. pag.* 232. na dat hy de namen der getuigen van deſen brief medegedeelt hadde.

(*c*) Men ſie hier over *Matthæus de Nobilit. Lib. IV. Cap.* 10. *& alibi.*

(*d*) *Matthæus ibid.*

1233. 3. Van het gelyk ſtellen der Regten van Zwolle met die van andre Steden.

3. Ontmoet men hier geenſints, als ſig eenige verkeerdelyk hebben verbeelt, (e) dat Biſſchop Willebrand de Stads regten van Zwolle, met die, welke de Steden Deventer en Campen hadden, gelyk geſtelt heeft. Dog dat ſig daar om niemant verwondere, dat deſe Stad heden geen mindre voorregten geniet, als deſe twe Steden: en ſelfs ook niet als men ſiet, dat aan de Steden Ommen (f), en Genemuiden (g) deſelve Stads regten gegeven zyn, als de Steden Deventer, Campen en Zwolle beſitten: ofte wel, wanneer men in de brief van Stads geregtigheden, aan het Steedtjen Grafhorſt, door Jan van Dieſt, in het Jaar 1333. gegeven, leeſt, dat die regten in allen manieren zullen zyn, als die van Zwolle en meer andre Steden (h): ſchoon een ieder weet, dat de regten van deſe drie kleine ſtedekens ſeer van die van Deventer, Campen, en Zwolle verſchillen. Want de reden hier van, om voor als nog meer andren voorby te gaan, agte ik deſe te zyn, dat, gelyk de Biſſchoppen van Utrecht, als Lands Heren van Salland, bevoegt waren, volgens hun welgevallen, aan de dorpen Stads regten te verlenen, ſy op deſelfde wyſe de magt hadden, de voorregten van de Steden, welke ſy wilden, te vermeerderen, of te vergroten: en dat houden

(e) *Van der Horſt Overyſſ. Oog bladſ.* 25.

(f) *Revius Dav. illuſtr. ex annal. Boccopii. pag.* 25.

(g) Ingevolge de *drie en ſeſtigſte articul van de Deductie van de voorregten van Genemuiden*; tot nog toe ongedrukt: maar die waardig was het ligt te ſien.

(h) *D. Gerh. Dumbar in annot. tom.* 2. *Analect. pag.* 253.

den wy ſtaande, dat ten aanſien van de drie grote Steden van Salland, met uitſluitinge van de kleine, ten tyde van Biſſchop Jan van Arkel, en van eenige ſyner navolgers geſchiet is; gelyk wy veelligt elders breder ſien zullen. 1233.

4. Ontneemt Willebrand, de Deventerſchen alhier, ſekere regten, welke ſy op, of in het dorp Zwolle, van ſyn voorſaten verkregen hadden; en welke hy aan de nieuwe Stedelingen weg ſchenkt. Wat moeite wy ook gedaan hebben in het onderſoeken, van de nature deſer regten, nogtans hebben wy tot nog toe nergens, iets in het geringſte daar van kunnen naſpeuren. Ja wy zyn ſonder hoop, van ooit of ooit, hier van iets ſekers te zullen ontdekken: ten ware men mag oordelen, dat de Stad Deventer dit regt, ten tyde dat Salland door de Romeinen overheert was, bekomen hadde. Men weet dat die overwinnaars, hier en daar (*i*) gewoon waren na de overheringe, ieder wingeweſt te verdelen, of te ſmaldelen, in een ſeker getal van diſtricten; gemeenlyk Burgerſchappen (*j*) genoemt; en dat in ieder van deſelve een hooftſtad was, welkers regts gebied ſig uitſtrekte over alle de Carſpels en dorpen van het ſelfde gebied. Of Deventer nu door de Romeinen tot een ſulke Hooftſtad opgerigt is, onder welkers regtsban ons Carſpel was? en of Willebrand deſe regten, die wy onderſtellen, dat door de Biſſchoppen van Utrecht, aan de Stad Deventer eerder beveſtigt, dan gegeven zyn, hier mede heeft beoogt? 4. Welke regten die van Deventer op Zwolle hadden.

I 2 Sulks,

(*i*) Als in Frankryk en meer andre Landſchappen.

(*j*) In de Latynſche taal *Civitates* genaamt.

1233. Sulks, is te denken, dat men al mede nooit met sekerheid ontdekken zal.

5. Onderzoek of Zwolle in 1230 of 1233 tot een Stad gemaakt is?

5. Schynt in den eersten opslag, het selfde lot te zullen moeten hebben die vrage, wanneer of in welk Jaar dese Stad haar geregtigheden ontfing? want dat sulks in het Jaar 1230 gebeurt is, houden sommige Schryvers staande, die sig op Willebrand's brief beroepen (*k*). In tegendeel anderen, die van veel oudere tyden en meerder in getal zyn, komen eenparig daar in over een, dat dese gebeurteniſſe in het Jaar 1233 voorviel (*l*). Ontwyffelbaar moest men het eerste gevoelen voor het andre omhelsen, indien het selve op de brief was gegrondvest. Maar wanneer men daar op naukeurig wil gade slaan, en aanmerken, dat, in d'afschriften door my gesien, wel het Jaar 1230. gelesen wordt: dog dat na dit Jaargetal eenige openinge of plaats gelaten is, moet men diens volgens besluiten, dat sulks geschiet is, om dat het bygevoegde Jaargetal, in den oorspronkelyken brief, onleesbaar was. Geensints kan derhalven Willebrands brief in het Jaar 1230. afgegeven zyn. Het Jaar 1233. is dan de tydstip, dat den Bisschop Zwolle, door syn brief, tot een Stad maakte. Want, behalven dat d'oudste Schryvers sulks getuigen, so komt hier nog mede over een die gene, welke Willebrands brief in het Stads privilegie boek

(*k*) *Christian. Assuerus in Oratione* 14. *Cal. Febr.* 1683. *habita. Beschryv. der Nederl.* 2*de Deel bladz.* 956.

(*l*) *Gerard. Coccius in Chron. Bethl. De Schryver van de Overyss. Chronyk. Willem Nagge in syn Overyss. Jaarboeken. Beschryvinge der Nederlanden* gedrukt in het Jaar 1766. En meer andre Schryvers.

boek overgeſchreven heeft: die niet tegenſtaande hy, het origineel uitſchryvende, geenſints meer leſen konde, welk Jaargetal by 1230. gevoegt was, egter, in ſyn voorreden op deſe brief gemaakt, erkent, dat deſelve in het Jaar 1233. afgegeven is (*m*). Men ſiet dus ſeker genoeg, welke ſyde men in dit geſchil volgen moet, en geenſints is het derhalven nodig, met ſommige t'onderſtellen (*n*), dat in het Jaar 1230. aan Zwolle het Stads regt gegeven wierdt, als aan Genemuiden en andre kleine Steden: dog dat drie Jaren later, dit voorregt gelyk geſtelt wierdt met dat van de Steden Deventer en Campen. Dewyl de brief dit vergelyk genoegſaam wederlegt; het welke boven dien tegens alle gronden van waarſchynlykheid aanloopt; als wy alhier onnodig agten aan te tonen: en hier mede eindigen wy onſe aanmerkingen op Willebrands 1233.

(*m*) Dus ſchryft hy daar ter plaatſe pag. 25. *Privilegium primum, quomodo villa dicta Zwolla erecta ſit in oppidum, muris, plantis, ſive foſſatis, muniendum; cum omni jure & libertatibus, quæ antea Daventrienſes poſſederant, & hæc conceſſa per D. Willebrandum Epiſcopum Trajectenſem, Anno Domini milleſimo ducenteſimo triceſimo tertio, cum conſenſu Prælatorum & Majorum terræ.*

(*n*) „ Dog beide (ſegt *van der Horſt Overyſſ. Oog*
„ *bladſ.* 25.) by den anderen vergeleken kunnen
„ op deſe wyſe verſtaan worden myns oordeels: in
„ den Jare 1230. is het Stad-regt gegeven als die
„ van Genemuiden (berugt door Karel van Eg-
„ monds Slot, het Blokhuis genoemt), die van Wil-
„ ſum, Grafhorſt, en Ommen; maar in het Jaar
„ 1233. ſyn die voorregten gelyk geſtelt met de
„ twee andere grote Steden Deventer en Cam-
„ pen."

1233 brief, en keren tot den afgebrokene draad der Geſchiedeniſſen te rug.

IV. Blydſchap over deſe gebeurtenis.

Ongemeen groot was de blydſchap van d'inwoonders der nieuwe Stad, en de buitenlieden daar rontsomme wonende, toen het bekent wierdt, dat Willebrand Zwolle tot een Stad gemaakt hadde (*o*). Selfs vele van de laaſtgenoemden verlieten hunne woningen, welke ſy op het platte land hadden, en begaven ſig binnen Zwolle: alwaar ſy oordeelden met ter tyd in ſtaat te zullen zyn, ſig voor de ſtroperyen en roveryen van de Caſtelen van Rechteren, Eerde, Voërſt, (*p*) en Bukhorſt (*q*) te dekken en te bevryden.

Groten toeloop van nieuwe inwoonders.

De Stad wordt verſterkt.

Hier om waren de nieuwe Burgers ook terſtond bedagt de Stad te verſterken, ſy ſloegen ten dien einde, met de naburige boeren, welke Biſſchop Willebrand bevolen hadde, om aan Stads verſterkinge t'arbeiden (*r*), ſtrax de handen aan het werk, en graafden, volgens eenige (*s*), een gragt van een middelmatige breedte om de Stad; dewelke men ook met

(*o*) Volgens *ſekere aantekeninge*

(*p*) *Gerard Coccius* ſpreekt hier over (*in Chronico Bethlemenſi*) in deſer voegen. *Quo audito ex omnibus circumvicinis villagiis: ſcilicet Aſſendorp, Iterſum, Zuthem, Windeſem, Herkelo, Oldeneel, Schelne, Spoolde, Weſtenholte, Vekaten, Maſtebroek, Langenholte, Ghenne, Haerſt, Herſte, Berckmede, Wytman, &c. conglobati in Middelwyk, ubi major pars Zwolle erat, oppidum effecerunt; timore Raptorum, qui, in caſtris Voorſt, Rechteren, & Eerde morantes, frequentes irruptiones in illos facientes, prædas agebant velut e Speluncis latronum.*

(*q*) *Bruman. R. T. pag.* 101.

(*r*) *Bruman. R. T. pag.* 102.

(*s*) *Bruman. ibid.*

met een aarden wal, of ſo andren ſchryven, met een planken tuyn (*t*) omringde. De Stad, met deſe brooſe veſtingwerken verſterkt, bleef tot omtrent 90 Jaren hier na in deſe ſtaat: hoe duur d'inwoonders deſe ſorgeloosheid betaalt wierdt, zullen wy op zyn plaats verhalen. 1233.

Willebrand, gedagtig dat de voorſpoed van een gemenebeſt altoos van de goede ordre van politie en wyſe wetten afhangt, verkoor ſelfs (*u*), of, ſo andren willen, liet door de Burgers twaalf Schepenen verkieſen, aan welken ſy met eede beloven moeſten, dat ſy hen altoos gehoorſaam zouden zyn, en dat ſy elkanderen nergens met regt zouden mogen aanſpreken, als voor deſe Magiſtraat (*v*): welke de magt gegeven was, om alleen de twiſten in de Stad onder Burgers en ingeſetenen ontſtaande, te beſliffen. Sommige zyn 'er egter die vermenen, dat de Rigter of Scholtus, door den Biſſchop ter deſer tyd aangeſtelt, ook eenige inſage te gelyk met de Magiſtraat zoude Aanſtelinge van 12 Schepenen. En een Scholtus.

(*t*) Dus ſpreekt *Willem Nagge op het Jaar* 1233.

(*u*) *Bruman. ibid.*

(*v*) *Willem Nagge*; welkers woorden in deſer voegen luiden: „Daar na, zyn de ingeſetenen van Zwolle by den anderen gecomen, en hebben twaelf Schepenen van haer borgers genomen, ende alle de inwoonders worden borgers; en hebben de Stadt een borgerlyken eedt gedaen, en hebben met den anderen gefloten, dat de borgeren, voor de Borgermeeſters ende Schepenen, den anderen ſouden met recht aenſpreken, ende deſelve in alles gehoorſaam weſen, als goede borgers toeſtond. Ende hebben daer toe een richter genomen, die men nu Scholte noemt, die ſoude de ſaecke van des Heren wegen verrichten, ende ſyn gerichte om den vreemden man ſoude hebben."

1233. zoude gehadt hebben, in het vonniſſen van de verſchillen tuſſchen de Burgers (*x*). Schoon andren verhalen (*y*) dat het regtsgezag van de Scholtus maar alleenlyk tot de verſchillen, en gerigtelyke handelingen der inwoonders van ons Carſpel, en van andre vreemde menſchen, dog geen Burgers, door Willebrand bepaalt is.

Welke deſſelfs magt was.

Deſe Prælaat gaf ook aan de nieuwe Stad een ſegel en wapen: het ſelve was een toorn, met het afbeeldſel van den Aartsengel Michaël, onder ſyn voeten een Draak hebbende, die hy met een lancy of ſpeer doorſteekt (*z*); waar van wy elders breder meldinge zullen maken.

Willebrand geeft aan Zwolle een wapen.

Terwyl Biſſchop Willebrand beſig was, met alles in deſe nieuwe Stad in een goede ſtaat van politie te brengen, en deſe en meer andre willekeuren te maken, wierdt hy in het Paleis Vollenho, door een ſware ſiekte overvallen: welke hem, korte tyd daar na, het tydelyke met het eeuwige deet verwiſſelen; na dat hy het Bisdom van Utrecht, volgens ſommige, negen Jaren (*a*), volgens eenige agt (*b*), en volgens andren (*c*) welkers gevoelen het waar-

Hy wordt alhier ſiek.

En overlyt;

(*x*) *Gerardus Coccius in Chron. Bethlem.* ſegt *Conſeſtim igitur, convocata multitudine, conſtituerunt duodecim ex Proceribus conſules ſive ſcabinos; qui, una cum judice ab epiſcopo conſtituto, multitudinis agerent cauſas, atque judicia decernerent.*

(*y*) *Bruman. R. T. pag.* 102. en *Willem Nagge* in de vooraangehaalde woorden.

(*z*) *Gerard. Coccius in Chronico Bethlem. & alii.*

(*a*) *Hadrian. Barlandus, in Catalogo.*

(*b*) *Gerard. Noviomagus, Beka, Heda & alii.*

(*c*) *P. C. Bockenbergius in Cat. Epiſc. Ultraj. in Willebrando.*

waarſchynlykſte is, (*d*) ſes jaren beſtiert hadde. Syn lichaam wierdt van hier, in tegenswoordigheid van vele geeſtelyken en Bedienders van den overledene, na Raalte, en van daar vervolgens, binnen eenige dagen, na Utrecht vervoert, (*e*) al waar het in de Kerk van St. Servaas, door hem ſelfs geſtigt, begraven wierdt (*f*). 1233. Syn lichaam wordt t' Utrecht begraven.

En aldus is overleden Willebrand van Oldenburg vyf en dertigſte Biſſchop van Utrecht; een man die niet minder door ſyn ſtaatkunde, als door ſyn dapperheid en krygskunde beroemt is: en waar in hy dusdanig uitgemunt heeft, dat hy voor d'ervarenſte krygs overſte van ſyn tyd gehouden is. Hy was boven dien ſeer edelmoedig Syn hoedanigheden.

(*d*) En wel voornamentlyk om deſe reden. De meeſte Schryvers ſtemmen hier in over een, dat Willebrand in het jaar 1233. overleet. Men ſie *Gerard Coccius in Chron. Willem Nagge op het jaar* 1233. *Matthæus in annot. ad Anonym. pag.* 231. Nu getuigt Willebrand in de ſtigtings brief van het ſwarte waters clooſter, dat het jaar 1233. (*vid. Lindeborn Hiſt. Epiſ. Dav. pag.* 264. en t'onregt leeſt men by de Heer *Dumbar Tom.* 2. *Analect. pag.* 229. het jaar 1232. die deſe drukfout in het *Kerkel. en Wereldl. Devent. bladſ.* 464. ook heeft verbetert,) het ſesde jaar ſyner regeringe was; hy heeft derhalven maar ſes jaren Biſſchop van Utrecht geweeſt: dewyl hy in 1233. geſtorven is. Dog de dag van ſyn dood is onſeker; en wordt van *Nagge* op den 16, van *Beka* op den 26, en van *Heda* en *Matthæus* op den 27 Julius bepaalt: met hoe weinig waarſchynelykheid dit gepaart is, kan men nagaan uit deſer Stads eerſte voorregt brief: welke op den 31 Auguſtus, en dus meer als een maand later, van het ſelfde Jaar, als Willebrand geſtorven was, afgegeven is.

(*e*) Volgens een *aantekeninge.*

(*f*) *P. C. Bockenberg. in Catal.*

1233. moedig niet alleen voor syn weldoenders: maar selfs ook voor syn grootste vyanden; gelyk hy meer dan eens betoont heeft (*g*). Dog, dat aanmerkelyk is, dese en meer andere grote hoedanigheden, zyn geensints beswalkt geworden door eenige daden onwaardig aan een Bisschop: ten minsten geen andere verwyt, het welke eenige grond heeft, siet men aan hem gedaan, dan dat hy in geen geleerdheid heeft uitgemunt (*h*).

Hoe veel de Stad Zwolle aan desen Prælaat verschuldigt is, gaan wy in het vervolg deser Geschiedenissen sien: waar uit niet onduister blyken zal, dat Willebrand, door de verleninge van het Stadregt, den eersten trap gelegt heeft, op de welke Zwolle geklommen is tot de top van gesag, magt, achtbaarheid en rykdommen; welke men heden kan beschouwen, dat dese Stad besit.

VIII. HOOFD-

(*g*) *Vid. Anonym. de Reb. Ultraj. Cap.* 34.
(*h*) *Magis strenuus quam doctus* noemt hem *Barlandus in Catalog.*

VIII. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Men dryft hier groten handel op Duitsland en elders. Het ryden der Heſſewagens begint op deſe Stad. Welke een Hanze Stad wordt. Genemuiden tot een Stad gemaakt.* II. *Graaf Florens ſchenkt groote voorregten aan Campen, Zwolle &c.* III. *De drie Overyſſelſche Hoofdſteden bloeijen ſeer. En leggen een verſchil tuſſchen Hamburg en Harderwyk by. Ook ſekere oneenigheid tuſſchen Reinoldsburg en Harderwyk.* IV. *Zwolle helpt Jan van Naſſauw in den oorlog. Wordt hier om met een voorregt beloont. Dure tyd. Jan van Naſſauw wordt afgeſet.*

In plaats, van den afgeſtorvene Biſſchop Wilelebrand van Oldenburg, wierdt tot het Utregtſche Kerkvoogdyſchap verheven Otto de Derde, ſoon van den Graaf van Holland. Onder deſſelfs regeringe, als mede onder die van ſyn twe opvolgers, Gooswyn van Amſtel, en Hendrik van Vianen, is in deſe Stad, volgens onſe berigtsſchriften, niets aanmerkings waardigs voorgevallen. Alleen ontdekt men uit het vervolg van de weinig overige Gebeurteniſſen deſer eeuw, dat in, of omtrent, die tyd van 34 Jaren, dat deſe drie Biſſchoppen het Opper en Nederſtigt beſtierden, die bloeijende Koophandel 1250.

I. Men dryft hier groten handel op Duitsland en elders.

1250. handel alhier, op de haven Swin in Vlaanderen, en de Steden Dordregt, Hamburg, en meer andren, syn aanvang nam: welke dese Stad, nog in de dertiende eeuw, so agtbaar bekent en beroemt maakte, dat de wyse Graaf Florens van Holland vele voorregten aan d'Inwoonders van Zwolle schonk; om de neringe van hen in syn Staten te trekken: en dat de Steden Hamburg en Harderwyk hun verschil ter beslissinge, der Schepens van dese Stad, en de twe andre Overysselsche Hoofdsteden, overgaven, gelyk wy sulks hier beneden breder zullen sien. Het is ook buiten tegensprake, dat, tot de vermeerderinge van magt en bloeyinge der Stad Zwolle, veel aanleidinge gegeven heeft het doorryden en den koophandel van de so genoemde Hessenwagens: dewelke omtrent het jaar 1250, op dese Stad begonnen is; volgens het verhaal van seker aantekeninge (*a*).

Het ryden der Hessewagens begint op dese Stad.

1272. Welke een Hanse Stad wordt.

Desen handel, welke men dus seker weet, dat dese Stad op Duitsland des tyde dreef, maakt het gevoelen van sommige schryvers seer aannemelyk, die van gedagten zyn, dat de Steden Deventer, Campen en Zwolle omtrent het

(*a*) Dese *aantekenaar* voegt 'er by, dat dese wagens al van een oud gebruik zyn; als uit dit vers van den Dichter *Virgilius* (*vid. Georgic.* 3. *vers* 204.) blyken zoude.

Belgica vel molli potuis feret esseda collo.

Hy haalt hier ook nog toe aan de *Commentarien* van *Julius Cæsar* (ik denke dat hy de twe plaatsen *de Bello Gallico Lib. IV. pag. m.* 66. *&* 69. in het oog heeft) alwaar het woord *Essedum* ook voorkomt, waar door hy wil, dat dese wagens bekent worden.

het jaar 1272. tot medeleden van het berugte verbond der Hanſe Steden zouden aangenomen zyn (*b*). Want het is bekent, dat de vereeniginge dier Steden in het begin de beſcherminge van den koophandel in Duitsland in het oog hadt: het is daarom denkelyk, dat de drie Overyſſelſche Hoofd-Steden, daar by veel belang hebbende, ſig by d'andere, ook in den aanvang deſer Maatſchappye, van eenige op het jaar 1247, van andren, met meerder regt, op het jaar 1254 of 1255. geſtelt, (*c*) gevoegt zullen hebben. 1272.

Het zy hier omtrent ſo het zy, na dode van Hendrik van Vianen beklom Jan van Naſſauw den Utrechtſchen Setel. Deſe Kerkvoogd wydede, in het jaar 1275. (*d*), de nieuwgeboude kerk tot Genemuiden, in. Waar na, als hy uit dit dorp vertrokken, en in de Stad Zwolle gekomen was, verleende hy aan d'inwoonders van Genemuiden dusdanige Stadsregten, als de Steden Deventer, Campen en Zwolle genietende waren (*e*): en hier van gaf hy hen een beſegelde brief, welke door hem ſelfs, de Steden Deventer, en Zwolle, (*f*) en, volgens 1275. Genemuiden tot een Stad gemaakt.

(*b*) *Bruman. R. T. pag.* 135. *Menen Chronyk van Deventer bladſ.* 20.

(*c*) *Le P. de la Barre Hiſt. d'Allem. tom.* 6.

(*d*) Waarom, *d'Overyſſ. Chron. Arent ten Boecop, Brumanus*, en andere Schryvers, d'inwydinge deſer Kerk, en het verkrygen van het Stadregt van Genemuiden, op het jaar 1272. aantekenen, is niet wel te begrypen; dewyl de Stadregts-brief in het jaar 1275. afgegeven is.

(*e*) Volgens het *afſchrift van deſen brief.*

(*f*) *Rev. ex Annal. Boecop. in Dav. Illuſt. ad an.* 1272.

1275. gens eenige, ook door de Stad Campen, (g) als mede door de Heren Frederik van Barmentlo, Arnout van Almelo, Wolter Coen, Hendrik Ridink, Andries en Sweder van Voorſt, en Willem van Bukhorſt, op den dag voor den H. Pontiaan, in deſe Stad onderteken is.

1276 II. Graaf Florens ſchenkt grote voorregten aan Campen, Zwolle &c.

In het volgende jaar vergundde Graaf Florens van Holland aan Campen, Zwolle, Deventer, en Wilſem, (want volgens deſe rang worden de Steden in den volgenden brief opgenoemt) ſeer grote voorregten, by deſe gelegenheid. De kooplieden van deſe Overyſſelſche Steden waren, tot die tyd toe gewoon, hun koopmanſchappen, na de vermaarde haven *Swin*, niet verre van Sluis in Vlaanderen gelegen (*h*), te vervoeren, en aldaar ter markt te brengen. Dog omtrent het jaar 1276. beſloten ſy hunne vaart te veranderen, en met hun koopwaren na Dordregt ofte andre Hollandſche Steden te ſtevenen. Den Graaf van Holland, inſiende hoe veel nut en eere, gelyk hy ſig ſelfs uitdrukt, het ſyn gehele Land zoude aanbrengen, indien hy deſe kooplieden bewegen konde om in hun voornemen en beſluit te volharden, ſchonk hen ten dien einde verſcheiden voorregten. Onder welken de byſonderſten zyn, dat hy beloofde de goederen, uit de verongelukte ſchepen geborgen, tot voordeel van de kooplieden en hunne erfgenamen te zullen bewaren, gedurende een jaar en dag lang; na welke

(g) D. *Ger. Dumbar tom.* 2. *Anal. pag.* 233. *in annot. & Brum R. T. pag.* 108.

(*h*) Als ik ergens by *Aub. Miraus* (*in Operibus Hiſtoricis & Diplomaticis*) geleſen hebbe.

ke tyd deſelve ten ſynen nut vervielen. Ten 1276.
tweden, dat hy de tollen, die ſy in Vlaanderen van haring, tarwe, rogge, haver, garſte, erften, en bonen, hadden moeten betalen, verminderde: van andre waren hier niet onder begrepen, liet hy de tollen bepaalt, als ſy die tot Swin ſchuldig te geven waren. Voor het derde gaf hy aan de kooplieden de magt, om het ſcheepsvolk, over het vegten en ſlaan, ſonder manſlag, in de ſchepen voorgevallen, te ſtraffen: gebeurde het gevegt tuſſchen het volk van byſondere ſchepen, dan wierdt het oordeel aan de Hollandſche Rigteren en onpartydige kooplieden overgelaten: dog wanneer de twiſt op het Land voorviel, ſo wierdt de misdaad volgens de wetten van den Lande gekaſtyt. Dede iemant van d'ingeſetenen aan de kooplieden en het ſcheepvolk enig leet, ſulks nam de Graaf op ſig genoegſaam te wreken. Ten vierden verſprak Florens aan hen, dat, waar het ſake hy met de Biſſchop van Utrecht in een oorlog wierdt ingewikkelt, hy den koophandel daarom geenſints ſtremmen zoude, maar hy verleende in tegendeel in dien geval, een vrygeleide, uit kragt van het welk ſy, ſonder belemmeringe, den koophandel, even als in tyd van vrede, in ſyn Staten zoude kunnen voortſetten. Voorwaar een teken van een ongemene wysheid, en een grote liefde voor het menſchelyk geſlagt in den Hollandſchen Graaf: want den koophandel is een verbond van het gehele menſchelyk geſlagt: deſelfde te ſtremmen, is diensvolgens dit verdrag te verbreken (*i*): hoe veel

(*i*) *Sublatis commerciis rupto fœdere generis humani* ſegt den Romeinſchen Hiſtorieſchryver *Florus Lib. III.*

1276. veel verligter dese eeuw ook boven de Dertiende zyn mag, het is ligter te wenschen, dan te hopen, dat dit voorbeeld heden veel navolgers vinden zal.

Ter verzekeringe van dese en meer andre voorregten, gaf Graaf Florens aan de voornoemde Overysselsche kooplieden een brief, welke hy met de Steden Dordregt, Middelburg, Zirkzee en Westkappelle, en de Heren van Vorne, Symon van Haerlem, Diderik van Thelingen, Diderik van Wassenaar, Peter van Borselen, en Niclaas van Sulberg, in de maand September besegelde; luidende in deser voegen.

Florencius Comes Hollandiæ universis præsentes literas inspecturis salutem, & noscere veritatem. Cum mercatores civitatum & villarum sequentium, videlicet de Campen, de Swollen, de Daventria, de Wilshem, & de aliis locis intermediis vicinis, qui hactenus in Flandria ad portum ibidem, qui Suin appellatur, cum suis mercimoniis se transferre consueverunt, nunc ad portum nostrum de Durdrecht, vel alias in terra nostra, secundum quod ipsis melius placuerit, cum suis mercimoniis abhinc infra se transferre desiderant & intendunt, Nos, considerantes quod ipsorum adventu toti terræ nostræ utilitatis & honoris advenire & accrescere poterit incrementum, eisdem, dummodo accessum suum prædictum ad terram nostram adhibeant, libertatem & gratiam concedimus subsequentem. Videlicet si dicti mercatores naufragium patiantur, & bona sua ad terram nostram applicentur, illa bona applicata faciemus sub nostra potestate per annum & diem unum integra reservari; ita ut si aliquis, naufragium passus, vivus superveniat, vel insequatur, eidem bona sua reddantur sine aliqua contradictione; & etiamsi hæredes morientium insequuntur

tur infra dictum tempus cum teſtimonio fide digno 1276.
vel interſigno vero, præfata bona ſua reddantur eisdem, & ultra dictum tempus nullis inſequentibus poſſimus nobis attrahere dicta bona, vel ille, qui infeodatus ſit a nobis in hoc caſu, & hoc de licentia a nobis prius obtenta ſuper eo. Item mercatores prædictorum locorum, per quamcumque viam intraverint terram noſtram, & ante Thelonea noſtra tranſire voluerint, iidem dabunt de quolibet laſt allecum duos denarios ſterlingorum ratione thelonei, de quolibet boda tritici, vel ſiliginis quatuor denarios hollandenſes, de quolibet boda havenæ & ordei duos denarios hollandenſes, de quolibet boda piſarum & fabarum unum denarium ſterlingorum; de aliis vero bonis hic non expreſſis dabunt de eisdem theloneum, ſicut dare conſueverunt apud dictum portum de Suena & ſi ſemel de his theloneum ſolverint, ex tunc amplius de eisdem ſolvere non tenentur. Si vero aliqua bona emant infra terram noſtram, & ea deducere voluerint extra terram, dabunt idem theloneum prout alii mercatores hactenus dare conſueverunt in hoc caſu, & ſi forte bona, quæ duxerint in terram noſtram, reducere voluerint, ex hiis nullum alium theloneum dabant quam dederunt. Item ipſis concedimus, ſi dicti mercatores aut ſocii vel famuli unius navis inter ſe pugnaverint in ſua navi, ſine perpetratione homicidii, hoc mercatores inter ipſos emendari faciant prout juſtum fuerit & honeſtum. Si vero homines duarum navium inter ſe pugnaverint, judex noſter emendari faciat per mercatores quos cauſa non tangit ſupra dicta. Et ſi forte dicti mercatores aut famuli ſui extra navem ſuam pugnaverint ſupra terram, hoc emendabunt ſecundum legem patriæ; & nulli punientur ex hoc facto, nec in perſonis, nec in bonis, niſi qui rei inveniantur ſuper eo. Et recipimus dictos mercatores & bona ipſorum veniendo, morando, & redeundo per totam terram noſtram ſub noſtro firmo conductu & ſecuro. Et ſi aliquis injuriam irrogaret eisdem in perſonis ipſorum

1276. *aut in bonis, nos ipsis injuriam illatam faciemus competenter emendari. Concedentes ipsis, licet aliqua discordia suboriretur inter nos & terram nostram ex una parte, & dominum Episcopum Trajectensem dominum ipsorum & terram suam ex altera, quod iidem mercatores venire possint cum suis mercimoniis infra terram nostram sub nostro conducto supra dicto. Item si aliquis emerit bona sua, emptor satisfaciet eis de bonis emptis infra eandem diem emptionis factæ, vel faciet eis securitatem infra dictam diem secundum quod convenit cum eodem, ita quod satisfaciat venditori. Quod si emptor hoc non fecerit ex tunc venditor elapso die prædicto facere potest, alias de bonis venditis suam voluntatem. Item quicunque bona ad proprios usus scilicet ciborum, vestimentorum, & aliorum utensilium, comparaverit, inde nullum theloneum ubivis exhibebunt. Item volumus ut omnia ponderabilia vendita per stateras ponderentur. Hæc enim omnia prædicta & singula dictis mercatoribus concedimus, reservata nobis & ipsis libera potestate addendi, mutandi, & corrigendi, prout nobis utrisque ad hoc negotium videbitur expedire. In cujus rei testimonium & munimen præsens scriptum sigillo nostro & sigillis fidelium nostrorum sequentium scilicet domini de Vorne, domini Simonis de Harlem, domini de Theylingen, domini Theodorici de Wassenare, domini Petri de Borsalia, domini Johannis de Remisse, militum, Wilhelmi de Egmunde, Henrici Borchgravii de Leyden, Wissonis de Colderkercke, Wilfardi de Borsalia, Nicolai de Sulborch, item sigillis Opidorum nostrorum de Durdrecht, de Middelborch, de Zircze, de Harlem, de Westcapplen, fecimus communiri. Datum apud Leyden feria sexta post exaltationem sanctæ Crucis. Anno Domini millesimo, ducentesimo, septuagesimo sexto, mense Septembri.*

Van desen brief is nog een oude duitsche vertalinge in wesen: dog, gemerkt wy dese voor-

voorregten in het brede hebben opgegeven, zullen wy deselfde, ter vermydinge van alle langheid, agterhouden. 1276.

Het vervolg doet sien, dat de Zwolsche en andre Overyssselsche handeldryvers door dese voorrechten aangelokt, so niet van toen af aan, egter in latere tyden, den Hollandschen koophandel, voor de Vlaamschen hebben beginnen te verkiesen. En het is ook nog seker, dat d'inwoonders van Deventer, in het jaar 1278, op de Hollandsche Havens ondernomen te varen, waarom den Graaf hen, op den Sondag na *quasi modo Geniti*, nieuwe voorrechten toestont (*k*). 1278.

Door dese, als mede door den koophandel op Duitschland, floreerden de Steden Deventer, Campen en Zwolle, omtrent het jaar 1280, seer (*l*): en hier door vermeerderde d'agtbaarheid deser Steden dusdanig, dat, wanneer 'er in het genoemde jaar, tusschen de Steden Hamburg en Harderwyk een hevige twist ontstaan was, de Heren Schepenen van Deventer, Zwolle en Campen, (dus leest men in de volgende brief) als scheidsmannen gekoren wierden (*m*), om dese on- 1280.

III. De drie Hoofd-Steden bloeijen seer. En leggen een verschil tusschen Hamburg en Har-

(*k*) De Heer *Dumbar*, *Kerkl. en Wereldl. Deventer*, *bladz.* 484. *en* 485.

(*l*) *De Overyss. Chron.* op het gemelde jaar.

(*m*) *Petrus Lambecius Rer. Hamburg. Lib. II.* by den Heer *Dumbar*, *in het 4de Boek*, *het 10de Hoofdstuk* aangehaalt, vergist sig dan met te schryven, dat de Steden Deventer en Campen, dit verschil alleen zouden beslist hebben. In desen misslag heeft hy *Brumanus* (*R. T. pag.* 109.) tot navolger: die nog verder de bal misslaat, met al den Duitschen koophandel aan de Steden Deventer en Campen toe te schryven.

1280. derwyk by. oneenigheid te beſliffen: die, onder anderen, verſtonden, dat de wederſyds gevangenen op vrye voeten zouden geſtelt worden; gelyk ſulks uit de verdragsbrief, in de Paaſch week, door den Graaf van Holſtein, en de Stad Hamburg afgegeven, breder te vernemen is, zynde van deſen inhoud.

Gerardus Dei gratia Comes Holſatiæ & Stormariæ, Conſules & Univerſitas de Hamburch univerſis præſentia viſuris in perpetuum. Dignum & rationi conſentaneum eſt, ea, quæ providorum virorum juvamine geſta ſunt, ne ab humana evaneſcant memoria, ſcripturarum patrocinio perennari: Noverint igitur univerſi, quod diſcordia inter noſtros Burgenſes ex una, & oppidanos de Harderwich ex altera parte, de maturo prudentum virorum Scabinorum videlicet de Daventria, Swollis, & de Campen, Conſilio ſopita eſt, ut in ſubſequentibus continetur. Si aliquis poſt hæc ex una parte in alium ex parte altera auſu temerario, ſive in rebus, manu, vel vita (quod abſit) delinqueret, ſecundum delicti ſui quantitatem emendare debet eidem, Concordia & pace nihilominus perdurante. Præterea omnes Captivi utriusque partis abſolvi debent, & bona adhuc in navibus obſervata, cum inſtrumentis earum ex utraque parte reſtituent; & 55 Marcæ Sterlingorum, marcam per 10 ſolidos computando, fidejuſſori Alverici de Kilo reſtitui debent in feſto Paſchæ nunc inſtante. Et dicti Oppidani de Harderwich poſt inſtans feſtum Paſchæ in 4 annos 200 Marcas Sterlingorum, marcam per 10 ſolidos computando, noſtris Burgenſibus reſtituent; & dabunt 50 Marcas Sterlingorum quolibet feſto Paſchæ. Inſuper ſi famuli nautæ aliquarum navium ex parte una, aliquem ex parte altera (quod abſit) offenderent, Dominus navis, ſi ipſum tueretur quatenus læſo non emendaret, pro eodem famulo tenebitur reſpondere. Conditione autem hæc præhabita compoſti-

tio

tio antiqua cum ſuis juribus ſtabilis permanebit. Ut autem hæc omnia robur perpetuæ firmitatis obtineant, præſentem paginam ſigillorum noſtrorum appenſione duximus roborandam. Teſtes hujus Compoſitionis ſunt Scabini de Daventria, Swollis, & de Campen, & Theodoricus de Groeve, & Fredericus Miles, Coſſ. Hamburgenſes & alii quam plures. Datum anno Domini 1280. *in Septimana Paſchali.* 1280.

Een ander verſchil, dat de Stad Harderwyk des tyds met de Stad Reinoldburg hadde, wierdt op het gemelde jaar en dag, op diergelyke voorwaarden, en door tuſſchenſprake van de drie Overyſſelſche Hoofd-Steden bygelegt; als de Graaf van Holſtein en Stolmar, met de Burgermeeſteren en Gemeente der Stad Reinoldsburg, in een ander brief getuigt (*n*). Ook ſekere oneenigheid tuſſchen Reinoldsburg en Harderwyk.

In het ſelfde jaar verhalen eenige (*o*), was de Stad Campen in oorlog met de Koning van Denemarken (*p*). De Zwollenaren deden ter IV. Zwolle helpt Jan van Nas-

(*n*) De brief is te ſien by de Heer *Schraſſert in het 2de Deel van het Hardervicum antiq. bladſ.* 4.

(*o*) *Overyſſ. Chron. op het jaar* 1280.

(*p*) De Heer *Dumbar*, erkent (*in d'aantekeninge op d'Overyſſ. Chron.*) nergens te hebben ontdekt op wiens geſag die Schryver dat verhaalt. Ik oordele, dat deſen oorlog met de Koning van Noorwegen, Olaus Magnus, en niet met die van Denemarken, geweeſt zy: want die eerſte Vorſt heeft volgens het verhaal van verſcheidene Schryvers (*Albert. Crantz Lib. VI. Werdenh. Rerump. Hanſ.*, *part* 3. *Cap.* 14.) een langdurigen oorlog met de Hanſe Steden gevoert, die in het jaar 1280. door een vredes verdrag beſlift is. En dus hadde de Stad Campen, als een Hanſe Stad, ſig daar mede kunnen bemoeijen. So deſe ſeer gegronde onderſtellinge waar is, ſo wordt het nog ſekerder, dat de drie Overyſſel-

1280. fauw in den oorlog.

selfder tyd grote onkosten, om den Bisschop Jan van Nassauw t'ondersteunen in den kryg, die hy tegens den Graaf van Holland, by Harderwyk voerde. Het was om sulks te belonen,

1283. Wordt hierom met een voorregt beloont.

dat dese Kerkvoogd eenige tyd later, op den H. Laurensdag, van het jaar 1283., aan de Stad Zwolle het voorregt schonk, om op ieder aam wyn, het welke in de Herbergen vertapt wierdt, een takke of twe kannen accys te setten. Hierom bevool hy, dat een aam wyn in dese Stad, ten eeuwigen dage uit 41 *takken*, in plaats van 40, als het te voren was, bestaan zoude. Van dit voorregt lesen wy in een der Stads boeken (*q*) den volgenden brief.

Johannes Dei gratia Trajectensis Electus, universis præsentem visuris & audituris notum esse volumus, dilucide protestantes, quod nos dilectis nostris oppidanis in Swollis in recompensam expensarum, quas fecerunt in servitio nostro apud Harderwyck, dum contra Comitem Hollandiæ querram haberemus, & ob multa alia servitia, quæ Nobis & Ecclesiæ nostræ liberaliter impenderunt, concessimus eisdem . . . . de qualibet ama vini, quæ in posterum vendi contigerit ad tabernam in Oppido ipsorum, recipiunt unam Takam, ad usus sui Oppidi communes, & ob hoc mensuram vini diminuere poterunt; ita quod ama, quæ hactenus tenere consuevit quadraginta takas, de cætero quadraginta unum tenebit: & hoc in dicto Oppido nostro volumus perpetuo observari. In cujus rei testimonium præ-

yssselsche Hooftsteden sig alreets omtrent het jaar 1272, of al vroeger, met de Hanse societeit verbonden hebben.

(*q*) *In het privilegie boek bladf.* 25. alwaar men voor dese brief leest. *Privilegium quo oppidum Swollense potest diminuere mensuram vini, in lucrum & usus suos.*

præsentes literas sigillo nostro fecimus communiri. 1283.
Datum Anno Domini milleſimo, ducenteſimo, octuageſimo tertio, die S. Laurentii.

Klinkende deſe brief overgeſet in deſer voegen.

„ Jan door Gods genade gekoren tot Biſſchop
„ van Utrecht (*r*). Wy willen, dat het aan
„ alle de gene, die deſe tegenswoordige brief
„ zullen ſien of horen leſen, bekent zy, het
„ ſelve openlyk betuigende, dat wy aan onſe
„ lieve Stedelingen tot Zwolle, in vergeldinge
„ der onkoſten, welke ſy in onſen dienſt by Har-
„ derwyk gedaan hebben, toenmaals als wy te-
„ gen den Graaf van Holland in oorlog waren,
„ en om veel andre dienſten, die ſy aan ons en
„ onſe Kerke mildelyk hebben beweſen, ver-
„ leent hebben, dat ſy van ieder aam wyn, die
„ in het vervolg in de herberg in haar Stad ver-
„ tapt zal worden, een takke tot het gemene
„ nut der Stad ontfangen zullen; en hierom zul-
„ len ſy de wynmate alſo verminderen, dat
„ een aam, welke tot nog toe uit 40 takken
„ beſtont, in het gevolg 41 houden zal: en dit
„ willen wy dat ten eeuwigen dage in onſe ge-
„ ſeide Stad onderhouden zal worden. In getui-
„ genis van het welk, hebben wy deſe tegens-
„ woordige brief met ons ſegel laten bekragti-
„ gen. Gegeven in het jaar onſes Heren twaalf
„ hondert en drie-en-taggentig, op den H. Lau-
„ rensdag.

Ter onderrigtinge van ſommige, die alhier vragen zouden, hoe deſe vergunninge van Jan Aanmerkinge op deſe brief.

(*r*) Hy noemt ſig hierom geen Biſſchop van Utrecht: dewyl hy wel tot deſen Stoel verkoren was, maar om dat hy nooit de Biſſchoppelyke wydinge ontfangen hadt. *Chron. van Holland. Div.* 19. *Cap.* 5. *&* 6.

1283. van Naſſauw een voorregt zoude kunnen zyn: gemerkt de Stad ſelfs het regt heeft accyſen te kunnen ſetten, voegen wy hier by, dat ſulks in oude tyden anders in deſe Stad geweeſt is; en dat de tollen en impoſten, tot het jaar 1404, ten profyte van de Biſſchoppen van Utrecht geheft wierden, en geenſints tot nut van de Stad (*s*).

1285. Dure tyd. Ik zal niet melden, van den duren tyd, twe jaren na dit verkregene voorregt alhier, en in de bygelegene Landen, ontſtaan. Alleen tene ik aan, dat den gekoren Biſſchop Jan van

1287. Jan van Naſſauw wordt afgeſet. Naſſauw, in het jaar 1287, met de eenparige toeſtemminge van de geeſtelyke en wereldlyke Staten van Utrecht, als mede van Paus Honorius de Vierde, om ſyn onkunde, en de grote ſchulden, met welken hy het Bisdom overlade-de, is afgeſet (*t*).

Nergens gemelt vindende, dat onder de regeringe van ſyn twe opvolgers, van den Utrechtſchen Setel, binnen deſe Stad iets voorgevallen is, ſo ſtaat ons in het begin van het volgende Hoofdſtuk te ontvouwen, het gebeurde alhier, ten tyde van Guido van Holland; die in het jaar 1301. Biſſchop van Utrecht is geworden.

IX. HOOFD-

(*s*) *Uit de brief van Frederik van Blankenheim van het jaar* 1404.

(*t*) *P. C. Bockenberg. in Catalog. Epiſc. Ultraj. in Johan. Naſſow.*

IX. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Van den Spoolderberg. Alwaar men een Landag houd over Dyksaken. Inwydinge van het H. Geest Kerkjen. Stigtinge van het Klooster Belhem. Verschil tusschen den Pastoor en de Religieusen ontstaan.* II. *Zwolle is weinig versterkt, en seer gehaat van eenige, die de Stad in brand steken. Wordt weder opgebouwt en versterkt.* III. *Landag op Spoolderberg gehouden. De drie Steden en Hasselt worden tolvry in Twente gemaakt. Oorlog tusschen den Bisschop en S. van Voërst. Zwolle met byna geheel Overyssel wordt verpand &c.* IV. *En door Jan van Arkel verlost. Eenige Joden albier verbrand.* V. *Jan van Arkel sluit een verbond met de drie Hoofdsteden &c. Laat Arkelstein bouwen. Syn belofte aan de drie Steden, aangaande dit Slot gedaan.*

1308. I. Van den *Spoolderberg.*

Een quartieruur gaans Suid-westwaarts van de Stad Zwolle legt een heuvelagtige Landstreke, genaamt den *Spoolderberg*: na de Boerschap Spoolde, welkers palen sig tot even voorby desen heuvel toe uitstrekken. Niet min vermaart, *als het veld van den Krygsgod Mars* by de Romeinen (*a*), *het geheiligde wout* by de

(*a*) Men sie hier over *l'Histoire Romaine par Rollin.*

1308. de oude Batavieren (*b*) *het veld Colo*, niet verre van Warſchouw, by de Polakken (*c*), en veel velden by de Franſchen (*d*) en andere volkeren waren, is by onſe oude Overyſſelſchen geweeſt den *Spoolderberg*. Alwaar de nieuwe Landsheren onder den blaauwen hemel wierden ingehuldigt, en daar d'aanmerkelykſte Wetten voor de Landſchap Overyſſel gemaakt zyn. Het is buiten twyffel, dat deſe gewoonte by ons ſyn oorſprong genomen heeft, van d'oude Saxers, die hunne Landagen in het veld Marklo, by de Weſer leggende, ten tyde van den H. Lebuin, gewoon waren te houden (*e*). Wanneer men nogtans in Overyſſel den Spoolderberg allereerſt tot het houden van de Staten vergaderinge, heeft beginnen te gebruiken, ſchynt onbekent te zyn. Dit weet men, dat in het jaar 1308, waar aan wy met de geſchiedeniſſen gekomen zyn, Guido van Holland, Twe-en-veertigſte Biſſchop van Utrecht, daar ter plaatſe, „ bi rade eens eerachtichs, ende eens „ wiſen mans, Heren Gyſebrecht Ridder, here „ wten Goye, Borchgreve van Utrecht, ende „ by anders gueden luden", om des Biſſchops woorden de myne te maken, een breedvoerig Reglement over de Dykregten in Salland maakte; en den dingsdag na Pinxteren liet afkondi-

Waar op men een Landag hout over Dykſaken.

(*b*) *Tacitus Lib. IV.* §. 14. *Hiſtor.* verhaalt, dat Claudius Civilis, op deſe plaatſe ſyn Landsgenoten op een gaſtmaal genodigt hebbende, hen eindelyk bewoog, het juk der Romeinen af te werpen.

(*c*) *Memoires du Chevalier Beaujeu Liv. I. Chap. 4.*

(*d*) *Mœurs & Coutumes des François par Mr. le Gendre pag. 9.*

(*e*) *Hucbaldus vita S. Lebuini Cap. 11.*

digen: (*f*) waar over het volk deſer geweſten ten hoogſten voldaan was (*g*). En waarlyk niet t'onregt, want deſe *Guyen Dykbrief*, gelyk men deſelfde in oude tyden plagt te noemen, behelſt ſeer billyke, ſchone en wyſe Wetten, welke des tyds in Salland ten hoogſten noodſakelyk waren. 1308.

In het ſelfde jaar wyde de Biſſchop Guido het Heilige Geeſt Kerkjen, in de Dieſerſtraat, 's woensdag na middevaſten, in (*h*). Het Gaſthuis, by dit Godshuis ſtaande, was reets, volgens ſommige (*i*), omtrent het jaar 1302. geſtigt. Inwydinge des H. Geeſt Kerkjen.

Nog nam in het jaar 1308. het beroemde Klooſter Belhem (*k*), door de mildadigheid van de Heer Bernard van Vullenho, te voren Deken van het Capittel van Deventer, ſyn aanvang. Stigtinge van het Klooſter Belhem.

Pas begonnen de Religieuſen, uit het Klooſter Betlehem by Deutekom, in de nieuw geſtigte woninge in deſe Stad gekomen, de vrugten der grote rykdommen, van hunnen overledenen weldoender, te plukken, of ſy geraakten, met Heſſel Heink, Canunnink van het Capittel van S. Jan tot Utrecht, en in het jaar 1316. Paſtoor van S. Michaëls kerke alhier, in een hevig verſchil. De Paſtoor eiſchte van hen, uit hoofde van de Kerkelyke Regten, de Canonique portie, of het vierde part van 1316. Verſchil tuſſchen de Paſtoor en de Religieuſen ontſtaan. Over de offergiften.

(*f*) *D. Gerard. Dumbar Tom. II. Analect. pag.* 233. *& ſeq.*
(*g*) *Bruman. Rer. Tranſ. pag.* 111.
(*h*) *Ex Littera Dedicationis.*
(*i*) *Arnoldus Wayer in Mſſ.*
(*k*) *Gerard. Coccius in Chronico Bethlemenſi.*

1316. En het regt van begraffeniſſe.

van de giften, die in de Belhemſche kerke geoffert wierden. Hy wilde hen ook geenſints toelaten, dat iemant in deſe kerk begraven mogte worden, ſchoon de Religieuſen hem aanboden de regten, die de Moederkerke daar van zoude kunnen vorderen, te betalen (*l*), en niet tegenſtaande dat Biſſchop Guido, in het jaar 1311, dit voorregt aan de inwoonders van Belhem gegeven hadde (*m*).

Terwyl de twiſtende partyen, over dit verſchil, een koſtbaar pleitgeding voerden, wierdt Zwolle door een ſeer hard noodlot getroffen: waar toe egter d'inwoonders, door hun ongemene ſorgeloosheid, de meeſte aanleidinge gegeven hebben.

II.

1324. De Stad is weinig verſterkt. En wordt van ſommigen gehaat.

Men heeft ſig maar t'erinneren, dat ſy de Stad in deſelfde ſtaat van tegenweer, als ſy in het jaar 1233. was (*n*), tot in 1324. gelaten hadden. Verſcheiden van de naburige Heren waren, ter deſer tyd, ſeer nydig op den al te groten voorſpoed der Zwollenaren. Regt nog reden kwam by hen nooit te paſſe; wanneer ſy de magt in handen hadden. Stroperyen, ſtraatſchenderyen, uitbrandingen, en uitplonderingen, wierden by hen voor geen misdaad ofte oneer gerekent: Mids dat deſe geweldadigheden maar buiten de grenſen van hun gemeenten geſchiededen. So diep ſaten de verfoeijelyke ſeden, en boosaardige gewoontens der oude Germanen (*o*), nog in hunne naſaten de Sallanders ingewortelt. Een van deſe Heren

(*l*) *Idem.*
(*m*) *Ex Litt. Guidonis.*
(*n*) Men ſie hier voren bladſ. 134 en 136.
(*o*) *Commentar. Jul. Cæſar. de Bello Gallico Lib. VI.*

ren dan, om ſig over de Stad Zwolle te wreken, en ſyn vyandig gemoed te verkoelen, gaat volgens het gemene gevoelen (*p*), op St. Margareten nagt, zynde den 13 Julius, of volgens anderen op den 4 May (*q*), van het jaar 1324, met een groot gedeelte van ſyn volk voor de Stad trekken, en laat aanſtonds vuur, en andre brandende ſtoffen, daar in werpen: het welke een dusdanigen en ſchrikkelyken brand veroorſaakte, dat meeſt alle de huiſen, na de gewoonte van die tyden van hout opgebouwt, en met riet, ſtro, en andere ligt vuur vattende ſtoffen gedekt, in een korte tyd in de aſſche gelegt wierden. Alleen ſyn van de vlammen onbeſchadigt gebleven vyf (*r*), of, ſo andren verhalen, negen huiſen (*s*); en het kerkjen of bidhuisjen, met een klein gedeelte van het Klooſter Belhem. Het blykt niet klaarlyk uit d'oude berigten, of d'oude St. Michaëls Kerke mede in deſen brand verteert zy. Dit is ſeker, dat ſulks de woorden van ſommige Schryvers, dit Godshuis onder d'onverbrande gebouwen niet optellende, medebrengen.

1324. Die haar in brand ſteken.

Felle brand.

Die weinig huiſen ſpaart

Wie

VI. *Et Pomponius Mela*, die van hen ſegt, *jus in viribus habent.*

(*p*) *Coccius in Chron. Bethlem. & alii.*

(*q*) *Albertus Snavel in Chronicis.*

(*r*) *Brumanus Rer. Tranſ. pag.* 119.

(*s*) *Coccius* laat ſig hier over dus horen. „ *Anno* „ *Domini* 1324, *anno videlicet ſexto decimo poſt fun-* „ *dationem Domus noſtræ, incendio periit Zwolla* „ *inopinato; in tantum ut vix novem domus incom-* „ *buſtæ remanſerint. Periit etiam non minima pars* „ *ſtructuræ, præter oratorium noſtrum, eo, quod illo* „ *tempore totum oppidum Zwollenſe erat levis ſtructu-* „ *ræ; hoc eſt arundinibus atque ſtramine tectum.*

1324. Wie d'oorſaak hier van is.

Wie den autheur of ſtigter van deſen ſchromelyken brand geweeſt is, valt geenſints met ſekerheid te ſeggen. Vele zyn van gevoelen, dat dit deerlyk ſchouwſpel, door den berugten Heer Sweder van Voërſt, uit ſyn Stins te Voërſt, aangeregt is (*t*): die ter deſer tyd met de Zwollenaren over hoop lag; en reets tot vyandelykheden uitgeborſten was (*u*). Anderen egter, waar by ik my voege, derven ſulks geenſints voor ſeker verhalen: dewyl d'oudſte ſchryver hier van meldende, ons in twyffel laat (*v*).

Telverſen hier op gemaakt.

Den Burgermeeſter Albert Snavel, bekent door vele telverſen, laat ſig over dit ongeluk in deſer voegen horen.

Quinque quater deni ſunt anni mille trecenti
Quarta dies Maji dum Swollis uritur ignis.

Men ſiet de gedagteniſſe van dit voorval ook nog in het volgende vers bewaart.

Poſt M, *poſt tria* C, *poſt* X, *duo quatuor*, Ique
Nox Margar. tollis igne tu concite Zwollis.

Meer geeſt en cierlykheid zal den Leſer, in een beroemt Wysgeer ſyn woorden, aantreffen: welke op deſe droevige gebeurteniſſe ſeer toepaſſelyk zyn. *Inter (magnam) urbem & nullam nox fuit* (*w*). „ Daar is maar eene nagt „ geweeſt tuſſchen een (grote) Stad en een „ Stad welke 'er niet meer is.“

Hoe

(*t*) *Ongedrukte Gedenkſchriften van latere tyden.*

(*u*) *Brumanus ibidem.*

(*v*) *Ferebatur hoc incendium* (ſegt *Coccius*) *a Caſtrenſibus ex caſtro Voorſt perpetratum. Et Brumanus ibidem.*

(*w*) Segt *Seneca* ſprekende van den brand van Lyons.

Hoe ſeer de Zwollenaren dit ongeluk ook ter harten ging en trof, ſy gaven geenſints den moed verloren: in tegendeel, ſloegen ſy ſtraks de handen aan het werk, om de Stad veel heerlyker op te bouwen; en met toorns en muren te verſterken. Van deſe nieuwe Stads veſtingswerken vint men reets blyken, in een brief van het jaar 1329., afgegeven „ op Sanct. „ Peters dach als hy op de Stoel klam.“ Wanneer de Schepens deſer Stad, aan Hilbrant van Baerlo, en Berte ſyn ehevrouw, een groten „ toern te Viſcerdes havene, de gelegen ys to „ Deſerſtraete wairt“, verkogten: dog welkers gebruik de Magiſtraat ſig by tyd van oorlog voorbehielt. Dog genoeg hier van ter deſer plaats. 1324. De Stad wordt opgebouwt. En verſterkt.

In de Maand September, van het ſelfde ongelukkige Jaar (x), kwam Biſſchop Jan van Dieſt alhier; van waar hy na Spoolderberg vertrok, om, ſig te laten inhuldigen, en teſſens met de Staten van Overyſſel voor het welvaren des Lands te ſorgen. Men maakte 'er op dit pas over het Thiend-recht verſcheiden Wetten, welke Engelbrecht van Garner, door den Biſſchop daar over geraadpleegt zynde, opgegeven hadde. Dit Thiend-recht, des woensdag na de H. Maria Geboorte afgekondigt (y), wordt III. Jan van Dieſt maakt op Spoolderberg Wetten over het Thiend-recht.

(x) Sommige ſchryven in het voorgaande. Dog volgens *Bockenberg in Catal. Epiſc. Ultraj.*, leefde de voorſaat van Jan van Dieſt nog op den 19 September van 1323. derhalven heeft de laaſtgenoemde geen wetten voor half September van het ſelfde jaar kunnen maken.

(y) In een oud geſchrift leeſt men het volgende van deſen Landag op Spoolderberg. „ In den Jare „ ons

1324. wordt heden naukeurig in agt genomen; en het heeft nog deselfde kragt als te voren.

De drie Steden en Hasselt worden tolvry in Twente gemaakt in 1328.

Behalven het opbouwen der huisen, en het arbeiden aan Stads vestingen, waar mede men in 1325, en volgende jaren besig was, ontdekken wy niets, dat 'er volgens onse berigtschriften, van dese Stad iets te melden valt, voor het jaar 1328, toen Jan van Diest, aan de Burgeren der Steden Deventer, Campen, Zwolle, en Hasselt, des saturdags na Mey vergunde, om door de gehele Landstreek Twente, tolvry met hun goederen te mogen reisen, en passeren; so lange tyd als den Bisschop sulks goedvinden mogte. Het is breder te vernemen uit de volgende brief; klinkende aldus.

Wy

„ ons Heren 1324, des woensdach na onser Vrou-
„ wen der Lateranen dach, quam tot Spolberge
„ Bisschop Jan van Diest, Bisschop te Utrecht,
„ man ende dienstman, Stede, ende gemene Land;
„ en dair vraechde hy een oordeel: een man die
„ Thinde schuldich is te geven, ende syn saet is
„ reede, hoe hy t' sinen Tentheren sal doen te
„ weeten? Ende dat oordeel woorde gevraecht
„ Engelbert van Gerner, en hy dededet aldus: dat
„ de man synen Tentheren driewarff sal te weten
„ doen, ende dat mach hy doen driewarff binnen
„ eenen daege; ende vertynt hy dan niet, soe sal
„ hy nemen dair toe twe van syn naesten buiren,
„ ende vertenden hem selven, ende setten den ten-
„ den uit: ende hy sal setten op een iegelycken
„ gast, die vertyndet is, eenen groenen struick;
„ voort meer sal hy het hoeden drie daegen, en-
„ de drie nachten, voor syn selves vee, ende voor
„ anders niemant.

Wy Johan van Dieſt, by der genaden Godes Biſſcop to Utrecht, maken kondt allen luden, dat wy gegeven hebben onſen Burgeren van Deventer, van Campen, van Zwolle, ende van Haſſelt, dat ſy vrylicke varen mogen mit oeren guede, doer onſen Lande van Twenthe, ende doer alle die Stalle, die daer ſyn, ſonder enich toll of weggelt daer aff te nemen, tot onſen wederſeggen. Waeromme wy ontbieden onſen Schulten van Twenthe-land, ende alle ſyne baeden, dat die deſſe vurſcreven Burgeren, ende horen baeden, mit horen guede door die ſtall to Ryſſen, ende anders waer over all, ſonder enich aftreckinge of ſchattinge vrylicke, ende ſonder wederſeggen laten lieden ende laten vaeren, ende hem die doerne apenen, ſo dat wys geen meer clage en horen. Gegeven to Deventer in 't Jaer onſes Heeren MCCCXXVIII. des ſaterdags nae Meye. 1328.

Twe jaren later ontſtont 'er een oorlog tuſſchen den Biſſchop van Utrecht, en de Heer van Voërſt met ſyn aanhangeren, over de bedykinge van Maſtebroek (z). Het was in deſen kryg dat de Stad Ommen, op den H. Gregoors nagt, door die van Voërſt en Rechteren overvallen, en in brand geſtoken wierdt (a). 1330. Oorlog tuſſchen de Biſſchop en S. van Voërſt. Ommen verbrant.

Het leet niet lang hier na of de Heer Swe- Wordt bygelegt.
der van Abcoude, en Jacob Mirlaer wiſten een vredes verdrag te bewerken, op voorwaarden dat Maſtebrock onbedykt zoude blyven

L leg-

(z) *Overyſſ. Chronyk.*

(a) *Coccius in Chron.* Men maakte op dit ongeval deſe telverſen.

Poſt M, *tria* C, *ter* & X, *nox Gregoriique,*
Ommen ab his Caſtris Voorſt, Rechteren, flammat in aſtris.

leggen, en de regten der oude beſitters ongeſchent bewaart moeſten worden (*b*).

1336. Zwolle en byna geheel Overysſel verpant.

De ruſt pas in Salland herſtelt zynde, wierdt Jan van Dieſt, in het Jaar 1336, genoodſaakt de Stad Zwolle, en het grootſte gedeelte van Overyſſel, Campen en Diepenheim alleen uitgenomen, aan Reinout Graaf van Gelder en Zutphen, voor 43000 zware Tournoiſen te verpanden: wegens het aankopen van het land van Diepenheim, en het Graafſchap Dalem, als mede om de grote onkoſten die hy in verſcheiden oorlogen gedaan hadde. Alle de Steden, burgten, en dorpen van dit geweſte kreeg den Graaf in onderpand, met de gehele wereldlyke magt, die de Biſſchoppen van Utrecht daar gewoon waren t'oeffenen. Den brief daar over gemaakt wierdt, des woensdach na Palmdag, door de voornaamſte Edellieden van Overyſſel, en de Steden Deventer, Zwolle, Haſſelt, en meer andren getekent, en beſegelt; waar na toe ik den Leſer kortheits halven wyſe (*c*.)

Den Biſſchop voert oorlog met S. van Voërſt.

Jan van Dieſt, ſchryven ſommige, (*d*) deſe penningen ontfangen hebbende, liet aanſtonds krygsvolk werven, om ſyn vyanden te ſtraffen. Met dit leger viel hy op de Heer Sueder van Voërſt aan: die ter deſer tyd, ſyn haat tegens de Zwollenaren afgelegt hebbende, met hen een verbond geſloten hadde.

Die met deſe Stad in boete ſtelde

De Biſſchop, geen tegenſtand vindende, de gemene Ingeſetenen wederom in het beſit

(*b*) *De aantekeningen op de Overyſſ. Chronyk.*

(*c*) *Apud Dom. Ger. Dumbar tom.* 2. *Analect. pag.* 254. *& ſeq.*

(*d*) *Bruman. pag.* 119. Die ſig egter in de tydſtip van deſe gebeurteniſſe vergiſt.

beſit van het gebruik der Maſtebroeker weiden, hen door Ruderik van Voërſt ontweldigt; en ſloeg niet alleen deſen Heer maar ook de Zwollenaren in een ſware boete, welke ſy genoodſaakt zyn geworden te betalen. Daar en boven moeſten ſy door een brief beloven, dat ſy niemants beſittingen ontweldigen zouden. 1336. wordt geſlagen.

Het verſchil, het welke wy te voren ſagen, dat tuſſchen Heſſel Heink, en de Religieuſen van Belhem, in het jaar 1316, ontſtaan was, en tot het jaar 1339 duurde, wierdt eindelyk ter deſer tyd in der minne bygelegt, op voorwaarden: dat het Kloofter alle offergiften, als mede alle geſchenken, ſo by leven als by uiterſte wille gedaan, zoude kunnen genieten; en dat ieder in de Belhemſche Kerk zoude mogen begraven worden, mids dat de regten van begraaffeniſſe aan de Moederkerk betaalt wierden. Dit verdrag vint men door de Pauſen Urbaan, en Bonifaas, den Biſſchop Jan van Arkel, het Capittel van Deventer, en Stads Magiſtraat goedgekeurt en beveſtigt (*e*). 1339. d'Oneenigheid tuſſchen den Paſtoor en Belhem bygelegt.

IV.

In het volgende jaar overleet Jan van Dieſt. Hy kreeg eerſt Nicolaas de Caputiis, en in het jaar 1342, Jan van Arkel, een der wyſte Biſſchoppen van Utrecht, tot opvolger. Deſe Kerkvoogd, ons Landſchap, op Campen en Diepenheim na, verpant, en met veel ſchulden overladen vindende, gaf de wereldlyke beſtieringe van het Bisdom aan ſyn Broeder over, en vertrok na Frankryk, alwaar hy in het geheim twe jaren lang een ſobere levenswyſe onderhielt. Door deſe pryswaardige ſpaarſaamheid wierdt hy in ſtaat geſtelt, na dat hy door 1340. Dood van J. van Dieſt. 1342. Jan van Arkel wordt Biſſchop van Utrecht. Leeft ſpaarſaam.

(*e*) *Coccius in Chron.*

1346. Overysſel van de verpandinge.

ſyn broeder te rug geroepen was, het Landſchap Overyſſel uit de handen van den Graaf van Gelder te verloſſen (*f*). Hy verſogt ten dien einde aan ſyn Steden, burgten en dorpen hem in dit ſyn oogmerk te willen helpen, het welke een ieder gaarn en gewilig dede: door welken byſtand hy dan ook het Landſchap, in het jaar 1346, voor ſeſtig duiſend Gelderſche Ryders wederom onder ſyn magt gebragt heeft (*g*).

1349. Worden hier Joden verbrant.

Drie jaren hier na wierden in deſe Stad, in het laatſte van de maand Auguſtus, eenige Joden verbrant; volgens het getuigenis van een Zwollenaar, die in deſe eeuw geleeft heeft (*h*). Waar door, egter, de Joden ſig deſe ſchrikkelyke ſtraffe op den hals gehaalt hebben, laat hy ongemelt. Wy zouden daarom hier niets van weten t'ontdekken, inval een geloofwaardig Schryver (*i*), waar by men deſe uitlegginge niet zouden verwagten, ons niet de reden aan de hand gaf. Deſe verhaalt, dat op S. Bartholomæus dag, invallende in het laaſt van Auguſtus, de Joden ſig ſelven in Keulen verbrand had-

Onderſoek waarom?

(*f*) *Bruman. pag.* 122.
(*g*) *Chron. van Holland. Div.* 24. *Cap.* 4.
(*h*) *Albertus Snavel in Chronicis* ſegt:

Ter C milleno, minus uno, jungitur L que,
Fine ſub Auguſti occiſi ſunt, ſimul uſti,
Swollis Judæi; prorſus amore Dei.

(*i*) Van de *Keulſche Chronyk*, gemaakt omtrent het jaar 1500. Alwaar men op het jaar 1349. het volgende leeſt.

„ In den vurſ. jair, up Sent Bartholomæus dach,
„ verbranten ſich die Joeden ſelffs tſo Coelne in
„ yren huyſeren: ind man brant ſy ouch over all.
„ Want ſy die waffen unde puyts venynt hadden;
„ und hadden dat beſtalt durch die Chriſtenheit.“

hadden: en dat men hen ter selfder tyd over al met het vuur strafte, om dat sy hadden getragt de waters en putten door de gehele Christenheid te vergiftigen. Dog, schoon men zoude kunnen denken, dat de Joden sig geensints aan de misdaad, byna onmogelyk om uit te voeren, schuldig gemaakt hebben: kan het nogtans wel zyn, en het is selfs seer waarschynlyk, dat men dese menschen, so hier te Zwolle, en te Keulen, als elders, om dese beschuldiging, gestraft heeft. 1349.

V.

1352. Jan van Arkel sluit een verbond met de Overysselsche Hooftsteden.

Jan van Arkel, in het jaar 1352, bespeurende, dat 'er geen beter middel zyn zoude om syn tegenstrevers, en de vyanden der Steden Deventer, Campen, en Zwolle, te beteugelen, dan sig met de drie Steden te verbinden, ging, op den dag van S. Jan, *ante portam latenam*, voor de tyd van drie jaren, een verdrag met haar aan: waar by besloten wierdt, dat niemant buiten gemene inwillinge en voorkenniſſe een Stad, Burgt, ofte huis, in Salland zoude mogen versterken; uitgenomen de Heren van Voërst en Rechteren. Ondernam iemant buiten 's Lands eenige sterktens aan te leggen, waar uit de drie Steden beschadigt konden worden, sulks namen sy voor met geweld te beletten. Men vergat by dit verbond ook niet, op het sorgvuldigste, voor de veiligheid van den koophandel, so wel te water, als te lande, gedreven wordende, te sorgen: want sy verbonden sig de land- en zee-rovers strengelyk te straffen, en de geweldadigheden, aan hunne handeldryvende inwoonders bedreven, eenpariglyk te zullen wreken. Dede iemant, een van de leden deses verbonds, eenig

1352. leet aan, dan beloofden sy malkanderen so lange te zullen helpen, tot dat drie van hen oordeelden de vrede te moeten maken. Ook sorgde men, om alle oneenigheid tusschen malkanderen voor te komen: waarom men goed vont, dat, indien 'er twist tusschen twe Leden ontstaan was, de twe anderen sulks zouden moeten beslissen. Dog dit verbond strekte sig niet uit tot verschillen, en daar uit ontstane oorlogen, die een van haar vieren alleen, en sonder toestemminge van de drie anderen, begon. Van dese eerste of- en desensive alliantie, tusschen den Bisschop, en de drie Overysselsche Hoofdsteden gemaakt, hebben wy een brief, luidende in deser voegen.

Wy Johan, by der ghenaden Goeds Bisscop t'Utrecht maken kont allen luden, dat wy mit gueden beracde mit onsen Steden over Yssel len, als Deventer, Campen, ende Swolle, eenpaerlike syn overdraghen tot drien Jaren to, van date deses briefs, durende van zaken ende punten de hyr na beschreven staen.

In t'yrste waer yemant, de onder ons binnen onsen in Zallandisschen rychte, tusschen Holthoen, Nyensteden, of Ernelwerden, of oec buten onsen lande voerscreven, of daer by ghesseten ware, de eenighe borghe, voerburchte, Steden, of andere Veste tymmeren, maken of vermeerren, begraven of vestighen wolde binnen onsen lande voerscreven sunder oerlof, ende consent van ons, ende van alle onse Steden voerscreven, dat zolde wy mit onsen voerscreven Steden, ende sy mit ons eendrachtlike keren, ende wederstaen, na alle onser beyder bester macht, uetgenomen de borghe to Voerst ende to Rechtere; de in desen vorwarden niet begrepen en syn. Voert waer yemant, de buten onsen lande voerscreven

ſcreven alſo na by onſen palen tymmeren wolde, 1352.
dat daer ons of onſen Steden voerſeyt hinder of ſwaerniſſe af comen mochte, dat zole wy ende onſe voorgenoempde Stede mallic mit anderen ſcutten ende keren; alſo voel als wy ende ſy dat mit beſcheyde doen mochten. Voert waer dat yemant ons of onſen Steden en burgheren, of anders onſen luden van onſen lande, of den Coeman, de in onſen lande, ende Steden voerſcreven wandert, beyde to lande ende to water, venge, of berovede, of enigherhande ſchade dede binnen onſen lande, ende ſteden voerſcreven, of dees openbare ware, dat hyt doen wolde als voerſcreven is, dat zolde wy en onſe voorghenoempde Steden to ſamen rychten, keren, ende wederſtaen, ende wreken eendrachtlyke na alle onſer beſter macht, tot der tyt to dat wy of die ſtede voerſeyt, welk oer de zaken niet aenginghen, hem alſo voel als ons duchte, dat beſcheit ware, helpen mochten. Ende waer dat voert van alle deſe punten voerſcreven, of van enighen van hem ons, of onſen voerghenoempten ſteden, of onſer enighen ſunderlinge twyſt of oerloch quame, daer zolde wy mallic anderen inne helpen, ende dat ghelike uetdraghen, elk na ſyner beſter macht, ſunder alle argeliſt: ende wen dat oerloghe aen droghe, et ware ons alle vieren ghelike, of onſer enighe ſunderlinge, in den dat den drien van ons vieren zone of vrede daer van macede, daer zolde die vierde mede van nemen, by raede van den drien, dat beſcheit ware. Voert waer dat zaeke, dat enigh van ons vieren twyſt of oerloghe makede by hem ſelven, ten waere eenpaerlike by ons vieren, des en ſolden hem de anderen niet uth helpen draghen umme des voerſeiden verbands willen. Ende ware dat tuſſchen ons vieren twyſt ofte ſtoet gevele, wes den tween van den, de de zaeken niet aendroeghen, daer af duncket beſchet weſen, dat zal male van ander nemen en doen. In oercunde ende veſteniſſe deſer dinge ſo hebben wy Johan

1352. han Biſſcop t'Utrecht voerſcreven, onſe Zeghel aen deſen brief gehangen, mit ſegelen van onſer Steden van Deventer, Campen, en Zwolle, die mede aen deſen brief ſyn gehangen, ende gheloven in deſen brieve alle deſe voerwarden en punten voerſcreven vaſt ende ſtade te holdene, ende te voldoene in manieren als voerſcreven is, ſunder alle arghelift. Ende wy Stede van Deventer, Campen, ende Swolle, geſien alle deſe voerwarden ende punten voerſcreven, dat onſe Here van Utrecht voerghenoempt der mit ons eenpaerlicke is overdraeghen, ende wy mit hem, ende ghelovende in deſen brieve ende der onſen Zeghelen, de hyr aengehangen ſyn, vaſt ende ſtade te holdene, ende to voldoene in manieren als voerſcreven is, ſunder alle Arghelift. Ghegeven in t'Jaer ons Heren Duſent, drie hundert, twee en vyfftygh, up ſunte Johans dach, als men ſchryvet *ante portam latinam.*

1359. De Keiſer vergunt hem een Fryſtoel.

Wy zullen ter deſer plaats niet melden van de vergunninge, die Keiſer Carel de vierde, in het Jaar 1359. aan den Utrechtſchen Biſſchop dede, om alhier en in Twenthe *een Fryſtoel* (*k*) op te mogen rigten (*l*). Nog ook niet, dat deſen Prælaat, in het volgende Jaar, tuſſchen Wheg-geſtapel en Bathmen, tot beſcherminge van Salland, liet aanleggen en volbouwen een huis, of Caſteel, na hem ſelfs Arkelſtein genoemt: dog dit kunnen wy niet met ſtilſwygen voorbygaan, dat de Steden Deventer, Campen en Zwolle, vreſende, dat ſy uit dit Caſteel, indien het by verloop van tyden in andermans handen geraakte, nadeel zouden komen te lyden, Jan van Arkel aan haar, den

1360. Hy laat Arkelſtein bouwen.

1361. Syn beloften aangaande dit ſlot

dag

(*k*) *Vetitum Judicium* in het Latyn genaamt.
(*l*) *Overyſſ. Chron.*

dag voor S. *Magdalena* beloofde, niet alleen, dat dit huis altoos aan het Bisdom zoude gehegt blyven; maar ook dat alle syn opvolgers verpligt zyn zouden, by hunne inhuldinge, met opene brieven, dese versprekinge te vernieuwen. Den Bisschop verleende hier van aan de drie Steden den volgenden brief. 1361. aan de drie Steden den gedaan.

Wy Johan van Arkel, by der ghenaeden Godes Bisscop t'Utrecht, doen te weten allen luden, de nue sun of hur namaels wesen zullen, dat wy tot onser behoef onser kercken ende onser nacomelingen Bisscoppen t'Utrecht, ende um oerbaer onses Lants getymmert hebben een hues en veste, ghelhegen in onsen Lande van Zallant, tusschen Weggheslapel ende Batmen, geheten Arkelstein: ende ghelove in gueden trouwen mit diesen tegenwoordighen brieve voer ons, ende voer onse nagomelinghen Bisschoppen t'Utrecht, onsen lieven ghetrouwen Scepenen ende Raet ende den ghemenen borgheren onser Steden van Deventer, Campen, ende Swolle, dat wy onse voerscreven huis ewelicken in handen en in machten des Bisscops en der kercken t'Utrecht laten ende houden zullen, ende niet van der kercken ende Bisschoppen t'Utrecht ontverren, noch vervreemden in gheenerhande manieren. Voert loven wy hem in gueden trouwen, dat wy, en onse ambochts lude, en de ghene die op den voerscreven huese woonachtich weesen sullen in der tyt, den Coepman en de Coepluden ende hoer guet, dat door onse lant wandert, off gevuert wart, van onsen huise voerscreven af en toe, niet veronrechten en zullen. Voert willen wy dat alle Bisscoppen t'Utrecht, de na ons comen, als sy yrst ontfangen zullen werden in onsen Steden voerseyt, en eer sy hem hulden, alle dese voerschrevene punten geloven ende sekeren mit hoe-

1361. ren brieven, open bezeghelt mit hoere Zeghelen, vaſt ende ſtade to houden in allen manieren als onſen tiegenwoirdigen brieff begrepen heeft. Ende umme dat wy willen dat alle deſe voerſcrevene puncten vaſt ende ſtade blieven, ende ewelicken gehouden waerden, zoe hebben wy deſen openen brief bezeghelt mit onſen Zeghel. Ende deſer brieven heeft elc van onſen voorgenoempden dreen Steden een van ons ontfangen, tot eenre ewelicke memorien. Gheghéven in 't Jaer ons Heren duſent, drie hondert, een ende ſeſtich, op ſente Marien Magdelenen avunt.

X. HOOFD.

X. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Salland raakt in een ſlegte ſtaat door S. van Voërſt ſyn heerſugt. J. van Arkel verklaart hem den oorlog. Zwolle belooft aanſtonds byſtand. De twe andre Steden later ook.* II. *S. van Voërſt trekt 's nagts voor Zwolle. Verbrant de Voorſtad. Wordt door de Burgers vervolgt: die in een hinderlage vallen, ſy worden overwonnen.* III. *Het Biſſchops Leger berent Voërſt. Sterkte van dit Slot. Wordt belegert. J. van Arkel breekt het beleg op.* IV. *Hy bereit ſig tot een nieuw beleg, en komt tot Zwolle. Syn Leger rukt voor Voërſt. En begint het beleg, de Voorburg verovert, en de ringmuur verplettert.* V. *Standvaſtigheid der Beſettelingen en van J. van Arkel. Die andere werktuigen uitvint, te Zwolle op de Blymarkt gemaakt. Nieuwen aanval met die Blyden.* VI. *De beſettelingen krygen gebrek aan water, en geven het Slot over. Het wordt geſlegt, en de Stenen aan Zwolle vereert,* VII. *S. van Voërſt geſtraft. Overlyt kort hier na. Syn hoedanigheden. Syn kinderen vereenigen ſig met J. van Arkel.*

Ter ſelfder tyd, dat deſe drie Steden ſig tegens gevaren, op verre vooruitſigten al- I. 1361. Salland

1361. raakt in een flegte ſtaat.

alleen gegront, tragteden te beveiligen, openbaarde ſig in Salland een dadelyker en veel verſchrikkelyker kwale, die by na den ondergang van onſe veroorſaakt hadde. Het zoude elendig met de Steden Deventer en Campen, en byſonder Zwolle geſtelt zyn geweeſt, indien Jan van Arkel ſyn manmoedigheid haar niet bewaart, en uit dit dringende gevaar geret hadde.

Door S. van Voërſt ſyn heerſugtigheid.

Den Heer Sweder van Voërſt, geenſints vergenoegt met ſyn grote rykdommen, middelen, beſittingen, en het gefag tot het welke hy opgeſtegen was, ſtreet nu niet langer onder het voorwendſel van de beſcherminge van ſyn vryheid, maar veel meer om d'Ingeſetenen en bewoonders van het platte Land onder ſyn ſlaverny te brengen, en over al den baas te ſpelen. De benden krygsvolk, die des tyds op ſyn huiſen Keppel en Voërſt in beſettinge lagen, roofden, plunderden, en branden geheel Overyſſel uit (*a*), en overvielen dagelyks d'arme boeren en inwoonders: d'ongelukkige die in hunne handen vielen, wierden nooit losgelaten voor dat ſy den laaſten penning, die ſy beſaten, aan die rovers gegeven hadden. Deſe moetwil en geweldadigheden (*b*), die reets al te lang tot ſchade der goe-

Jan van Arkel

(*a*) *Cum igitur*, ſchryft, *Coccius in Chron. Bethl.* 'er van, *inſolentiæ, cædes, atque rapina, ſimiliter & incendia, Caſtrenſium de Voërſt, indies magis ac magis invaleſcerent, nec Domini Epiſcopi admonitiones curarent &c.* Zie ook de *Chron. van Holland.* 25*ſte Div. het* 1*ode Hoofdſt.*

(*b*) Den Heer *Arent Toe Boecop* ſpreekt hier over in deſer voegen. „ Ondertuſſchen is eenen nieuwen oorlog aangegroeit in Overyſſel, waar toe oor-

goede ingeſetenen geduurt hadden, kon Jan van Arkel geenſints langer uitſtaan en verduwen: waarom hy den trotſen en heerſugtigen Heer van Voërſt, in het laaſte van Auguſtus, ontſegt (gelyk men in deſe tyden ſprak) en den oorlog opentlyk verklaart heeft. 1361. verklaart hem den oorlog.

Den Kerkvoogd gaf terſtont van ſyn gedane verklaringe des oorlogs aan deſe Stad kennis, en verſogt ook dat de Zwollenaren hem na vermogen byſtand verlenen mogten; dien ſy hem volvaardig toeſeiden; wegens het aanbelang dat ſy hadden, dat de magt van den Heer Sweder, onder hun muren byna wonende, gefnuikt wierdt. Zwolle belooft aanſtonds byſtand.

Dog de Steden Deventer en Campen waren, na mate ſy wegens d'afgelegentheid van de roofneſten Voërſt, en Rechteren, minder te vreſen hadden, ook minder geneigt den Biſſchop t'onderſteunen. Hy bragt het nogtans onder beloften van verſcheiden voorregten te zullen verlenen, ſo verre, dat ſy op den 14 October bewogen wierden, een merkelyken onderſtand aan den Biſſchop te verſpreken. Deventer en Campen later ook.

Terwyl, die beſig was een aanſienlyke krygsmagt by een te vergaderen, zat den Heer van Voërſt niet ſtil, ſmekende by alle ſyne magen en II. S. van Voërſt trekt 's nagts

„ oorſaek gegeven heeft Sweder van Voërſt, om
„ dat uit ſynen huiſe Keppel veele gewelt ende
„ moetwil geſchiede: waerom men den ſelven Hee-
„ re heeft ontſegt in 't laeſte van Auguſtus, om
„ hem met wapen te dwingen, daer toe die van
„ Zwolle willig waeren: maar die van Deventer
„ en Campen vielen hier inne ſeer traeg: doch de
„ Biſſchop heeft haer daer toe bewogen, door het
„ verlenen van enige privilegien, dat ſy hem by-
„ ſtant belooft hebben den 14 October."

1361. voor Zwolle. en vrinden om bystand en hulpe. Met een gedeelte syner krygsknegten op de Kastelen Voërst en Rechteren in besettinge leggende, begon hy den oorlog, en trok met hen s'avonds, of in het begin des nagts van den 14 October, voor

Verbrant de Voorstad. dese Stad. Des anderen daags morgens vroeg smeten sy de brand in de Dieserpoorten voorstad (*c*). Veel Burgers, seer toornig over dese nieuwe moetwilligheid, borsten met een gedeelte van des Bisschops krygsvolk alhier in besettinge leggende de Dieserpoorte uit, en vervolgden de met opset afgetrokken brandstigters so lang agter na, tot dat sy kwamen ter plaatse, alwaar de Voërtsche krygsknegten, 's a-

De Burgers hem vervolgende, vallen in een hinderlage. vonds te voren na de Stad aantredende, veel volk in een hinderlage gelegt hadden. Hier sag men het seggen van een oud Schryver bewaarheden, namentlyk: dat, wanneer een krygsoverste wykt, sulks veeltyds een krygslist, en geensints een teken van vrese is (*d*).

Ter deser plaatse wierdt het gevegt heviger als te voren. De Burgers deden in dese schermutselinge hun beste (*e*). Dog de hinderlage waar

(*c*) Volgens *oude aantekeningen.*

(*d*) *Bellicosus dum in bello fugit artis est, non timoris*, segt den *Oudvader Chrysologus.*

(*e*) „ Die borgers, schryft 'er *Ten Boecop* van, „ hebben haer best gedaen tegens die vyanden, „ ende zynde in goeden aentall tegens haer uitge„ trocken, hebben een schermutsel met haer ge„ holden, maer verloren den strydt, en bleven om„ trent 70 van de beste gevangen. Hier werde den „ Heer van Voërst gevangen van des Bisschops „ volk, het welke den Bisschop, en den Lande „ van Overyssel voordeel dede, die anders buiten „ twyffel veel langer, en veel moeijelyker oorlog „ met hem zouden gehat hebben."

waar in sy gevallen waren, benam hen eindelyk de moed, en sy wierden genoodsaakt na een korte tegenstand het slagvelt te verlaten, en sig met verlies van eenige doden, en seventig van de rykste Burgers gevangen, agter te laten, op de vlugt te begeven, en met den Heer van Voërst, die door des Bisschops volk in dese schermutselinge, tot een seer grote wedervergoeding, gevangen wierdt genomen, na de Stad te deinsen. Voorwaar voor Salland een groot geluk, het welke ook merkelyk de nederlaag van onse Burgers vergoedede. Want het is seker, dat men een veel langer en moeijelyker oorlog met dien Heer gehadt zoude hebben, inval hy niet in des Bisschops handen geraakt was. 1361. Worden overwonnen. En vluchten na de Stad.

III. Het Bisschops Leger berent Voërst.

Den Bisschop, van het ongeluk der Zwollenaren kennisse gekregen hebbende, wierdt seer door dese tydinge aangedaan; en hy leide sig van toen af gantschelyk toe het Slot te Voërst, oorsaak van alle dese onheilen, te verdelgen. Hy brak dan in aller yl met syn krygsheir op, en rukte voor dit huis, omtrent een half uurtjen westwaarts van Zwolle, in de Boerschap Westenholte gelegen, veeltyds genaamt den Stins of Stein (*f*) te Voërst, dat allersterkste en onwinnelyke Kasteel, gelyk een oud Schryver verhaalt

(*f*) Men moet desen Stins of Stein (gelyk men de Sloten alhier in oude tyden noemde) wel onderscheiden van het Kasteel te Voërst, gelegen een weinig agter het Franklhuis, heden al nog onder de naam van het huis te Voërst bekent. Die naukeuriger van de gelegenheid deser twe Kasteelen onderrigt wil zyn, heeft maar d'Overysselsche Landkaarte door *Ten Have* uitgegeven, in te sien.

1361. haalt (*g*), „ dat in alle dat gehele Stigt „ ſtaande was" hebbende, om de naukeuriger beſchryvinge van de Heer *Arent Toe Boecop* de myne te maken; „ dubbele wyde grachten, „ modderich en weeck aen beyden ſyden, met „ eenen ſtenen muir opgemetzelt, uit den „ gront boven twaelf voeten diek, en tachten- „ tich hooge; ende buiten ſyne grachte nog een „ vierkant voorborg, dat ook ſeer ſterck was: „ zynde de deuren of poorten van dick yſer „ gemaakt; waer van nog eene binnen Cam- „ pen op de Schepen kamer hangt, daer die „ Stadts kiſte ſtaet" (*b*). Het Slot was van agteren, wegens de lage en moeraſſige weidens, niet min, als aan de ſyden ongenaakbaar; en het wierdt ook nog met verſcheiden to-

Sterkte van dit Slot.

(*g*) *Chron. van Holland*, 25*ſte Diviſ.* 10*de Hoofdſt.*

(*b*) Tot dus verre de woorden van *Arent ten Boecop*. *Coccius* ſtemt in deſe Beſchryvinge genoegſaam over een. *Erat autem Voorſt*, ſegt hy, *caſtrum adeo validum, imo ex omni parte munitiſſimam præ omnibus caſtris hujus Patriæ: ſcilicet Inferioris Germaniæ. Foſſata ſiquidem habebat duplicia, & hæc lata atque profunda. Muris ex fundamentis utrimque altiſſimis: murus autem interior & principalis ipſius caſtri habebat in altitudine pedes octoginta, in latitudine duodecim: habuit inſuper & antemurale & fortalitium inexpugnabile. Supererat* (melt *Pontanus Hiſtor. Gelricæ Lib. VII. pag.* 278.) *munitiſſimum illud, cujus jam ante meminimus, caſtrum Voerſtanum, ſub oculis propemodum Zuollanæ civitatis ſitum; habens non tantum turres altitudine viſendas, ſed & muros, una cum loricis, ea ſoliditate ac craſſitie, ut pene viderentur inexpugnabiles.* *Heda* (*in Johanne Arculeo*) egter, ſchryft, dat de torens 80 voeten hoog, en 12 dik waren: waar in hy met *Coccius*, *Ten Boecop*, en *Brumanus* verſchilt, die deſe hoogte en dikte aan de muren toeſchryven.

torens, van een verwonderingswaardige hoogte, een aarden wal, en alle andre veſtingwerken, die de kunſt en vreſe in deſe tyden uitgevonden hadden, gedekt en beſchermt (*i*). 1361.

Het wordt belegert.

Deſe was de toeſtand van de veſtinge, welkers beleg Jan van Arkel, na het midden van de maand October, ondernam: dog de belegerden verweerden ſig ſo kloekmoedig, en het reets te verre verlopene jaargetyd, en menigvuldige regens kwamen hen ſo wel te hulpe, dat alle aanvallen vrugteloos afliepen: waarom den Kerkvoogd genoodſaakt wierdt het beleg op te breken; met voornemen egter om het, ſo haaſt het doenlyk was te hervatten.

J. van Arkel breekt het beleg op.

Gedurende den volgenden winter verſuimde den Utrechtſchen Biſſchop niets, dat tot dit ſyn oogmerk dienen kon. Hy bewoog ſelfs Eduard van Gelder, Otto van Arkel ſyn neve, en een menigte van Barons en Edellieden hem in het aanſtaande beleg t'onderſteunen (*k*). Met deſe magt, waar by ſig veel voetvolk en ruiters voegden, kwam hy donderdags na S. Jacob, tot Zwolle. Hier wierdt het leger door onſe Burgers aanmerkelyk vermeerdert (*l*). Waar na het, ras de Stad verlaten hebbende, ſig wederom na het Caſteel te Voërſt begaf: mede brengende alles, dat tot het overmeeſteren van deſe ſterkte noodſakelyk was, en voorſien 1362. IV.

Hy bereit ſig tot een nieuw beleg.

Komt tot Zwolle.

Syn leger rukt voor Voërſt.

(*i*) *Brumanus R. T. pag.* 130.

(*k*) *Bruman. pag.* 130. & 131.

(*l*) *Ipſe Reverendus Dominus & Epiſcopus, ad illorum refrænandum audaciam, venit Zwollam* 1362. *feria quinta poſt feſtum Jacobi; cum poteſtate magna Baronum & militum, peditum ſcilicet, & equitum, cum civibus Zwollanis, obſeditque conſeſtim caſtrum de Voorſt.*

1362. ſien van allerlei krygstuig in die tyden in 't gebruik zynde ; waar onder verſcheiden grote Blyden waren , ten dele op koſten van den Biſſchop , ten delen op koſten van de Stad Deventer gemaakt. De Zwollenaren hadden ook verſcheiden van deſe krygstuigen , op de wyſe der Romeinſche vervaardigt , en van een verwonderingswaardige grote , medegebragt.

En begint het beleg. Wanneer het krygsheir dit ſterke ſlot genadert was , alwaar de Heer van Voërſt tot bevelhebber hadt aangeſtelt een man , van geen mindere dapperheid , als ondervindinge in de krygskunde (*m*) , beval de Biſſchop het ſelve van alle kanten , ſo veel doenlyk was , in te ſluiten , (*n*) „ alle noodwendigheden aan te brengen , „ ook de vereiſchte krygstuigen toe te ſtellen , en „ greep na verloop van etlyke dagen met alle „ magt 's ſlots vierkanten ſteenen voorburg aan : „ Ja het duurde niet lang of de beleggers „ hadden een grote bres in de muur van den „ Voorburgh gemaakt. Toen beladderde en

De Voorburg verovert „ beklom men den muur , drong ter breſſe in , „ en overmeeſterde den Voorburgh ſtormenderhandt na een wakkere tegenweer der bezettinge , in het laatſte van July ; als *Heda* „ getuigt (*o*). De Beleggers ſigh hier door „ eenen weg geopent hebbende tot de twede „ of binnenſte gragt , en dus beter in ſtaet „ om het ſlot ſelf van naerby an te taſten , lie-

„ ten

(*m*) *Brumanus pag.* 131.

(*n*) Hier beginnen de woorden van de Heer *Dumbar* 4*de Boek* 18*de Hoofdſt.*

(*o*) So dit ſchryven van *Heda* waar is , dan moet men deſe Voorburg binnen drie of vier dagen verovert hebben : want na den 26 July begon men het beleg.

„ ten met alle ſpoet vervaerdigen drie drief- 1362.
„ werken, die ſe op drie beſondere plaatzen,
„ over de binnenſte gragt tot beneden aan den
„ ringmuur van het ſlot, dreeven, om hem
„ dus te beter te kunnen rameyen, ende de-
„ den eene der grootſte blyden oprechten,
„ waer uit ſe van tyd tot tyd, inſonderheid
„ als men met rameyen beſig was, ſeer groote
„ ſteenen op het ſlot wierpen. Slots ring-
„ muur op ſommige plaatzen door het geduu-
„ rig rameyen ten dele ingeſtort zynde, maekt En ſlots
„ men de overige blyden ook gereet, en ſmeet ringmuur
„ door middel van deeze alle ſulk een menig- verplet-
„ te van ſware ſtenen op het ſlot, dat ſyn tert.
„ grootſte tooren over hoop raakte, die door
„ ſynen val het zael, en een gedeelte van den
„ ringmuur verpletterde.

V. Standvaſtigheid der Beſettelingen.

„ Toen zagen de belegeraars niet anders te
„ gemoet, dan eene ſpoedige overgave van
„ het ſlot: waer in zich egter deerlyk vonden
„ bedrogen, aangezien de bezettelingen niet
„ alleen de gemaakte breſſen, zoo beſt kon-
„ den, toemaakten, en daer tegens van bin-
„ nen nieuwe wercken aanleiden, maar ook
„ veel heviger dan voorheene ſchoten op de
„ belegeraars brandende ſtoffen, uit kleene
„ Mangheleenen, op hun en hunne dekſcher-
„ men wierpen, en door behulp van lange
„ houten, met yſere haken vooraen beſlagen,
„ de ſchermen der Beleggeren na ſig trokken.
„ Hier op gaf de Biſſchop bevel den arbeid
„ van ſyne kant te verdubbelen, liet uit de
„ blyden als een hagelbui van grote ſtenen on-
„ ophoudelyk op het ſlot nederdalen, deed
„ door nieuwe vonden en krygsliſten de Beſet-

1362. „ telingen etlyke dagen en nachten achter een „ buiten ruſte houden (*p*). “

Dog de belegerden bleven ſtandvaſtig in hunne dappere verweeringe ; met een dusdanige ſtoutigheid , dat ſy door hunne ſchimpagtige , ſpottige , en tegens het krygs gebruik ſtrydende , en eerrovende taal , de belegeraars hoe langer hoe meer derſden verbitteren (*q*). Den winter tyd kwam aan , het was te vreſen , dat Jan van Arkel het beleg zoude moeten opbreken , waar toe hy ook ſekerlyk zoude overgegaan hebben , indien ſyn grote dapperheid , en beleid , hem niet hadde aangeſpoort liever het uiterſte te wagen , als onverrigter ſaken te vertrekken. Syn uitſtekend' ervarentheid in de krygskunde deet hem dan een ſeker ſoort van krygstuig uitvinden , waar mede men in ſtaat was allerlei vuiligheid , drek , en onreinigheid in de gragten niet alleen , maar ook in het Caſteel te werpen , ten einde de Beſettelingen hier door van het gebruik des waters te beroven (*r*); en hen , die door gewelt niet te bedwingen waaren , door den ſtank t'overmeeſteren. Te Zwolle liet hy vier van deſe blyden gereet maken , op een plaats die heden daar na nog de *Bly* of *Blydemerkt* genoemt wordt (*s*).

En van J. van Arkel

Die nieuwe werktuigen uitvint;

TeZwolle op de Blymarkt gemaakt.

Deſe

(*p*) Tot dus verre heb ik de woorden van de meergenoemde Schryver de myne gemaakt.

(*q*) *Coccius* , ſegt van hen , *illi autem nefandos ſermones jactarent.*

(*r*) *Bruman. pag.* 132.

(*s*) „ Vertellingen (ſegt *van der Horſt Overyſſ. Oog bladſ.* 34. *in d'aanteken.*) „ Wat daar van te hou„ den zy omtrent deſe benaminge , laat ik ider oor„ delen ;

Deſe krygstuigen, vervaardigt zynde, wierden door een groot getal paarden de Stad uitgetrokken, na het Caſteel geſleept, en aldaar op de vier hoeken na by de gragt opgeregt. Aanſtonds begon men met deſe nieuwe werktuigen het ſlot met een nieuwe moed aan te vallen (t), en men liet deſelve onophoudelyk met 1362. Nieuwen aanval met deſe Blyden.

„ delen: eerder denk ik, dat de Segepralende benden, van Voërſt wederkerende, hier zyn komen „ ſtaan; en alzo de naam aan de Blymarkt is ge„ worden". Een dubbelde misſlag tref ik in deſe woorden aan. Want het is een ſekere ſaak, en geenſints een vertellinge, dat men in dit beleg *Blyden* gebruikt heeft: en ook dat deſelve op de *Blydemarkt* gemaakt zyn: waarom zal men dan in twyffel trekken, dat deſe markt daar na genoemt is: te min is men hier toe beregtigt, dewyl *Coccius*, die voor 250 Jaren *de Chronyk van ſyn Clooſter* ſchreef, deſe benaminge voor ſeker opgeeft. *Fecit igitur (Epiſcopus) fabricari quatuor machinas ingentes ligneas volubiles in Zwollis, loco qui ex effectu nomen ſumpſit, De Blymerkt*, luiden ſyn woorden. Het is nog minder gegront, het geen, dat hy van de betoonde blydſchap der ſegepralende en wederkerende beleggers gift. Immers die eenige kenniſſe der oudheid heeft? weet, dat men hier gewoon was, na het ſluiten der vrede, op ſtaande voet, de krygsknegten af te danken. Daar en boven is 't niet belaggelyk ſig een diergelyk krygsgebruik te verbeelden, het welke vele Jaren later eerſt in ſwang geraakt is. Het is even eens dan, of die Schryver dagt, dat het krygsvolk, in de 14de en 15de eeuw, op deſelfde wyſe in de wapens geoeffent wierdt, als de Soldaten, die hy geduurende deſe eeuw in deſe Stad geſien heeft.

(t) *Coccius* ſchryft ter deſer gelegenheid. *Paratis inſtrumentis & machinis, fecit illas equis attrahi uſque ad foſſata in quatuor locis; impletis quoque cadaveribus ac ſtercoribus humanis longe illa jactaban-*

tur.

1362. vuiligheden en onreine ſtoffen opvullen; welke dagelyks in de gragten en het Caſteel geworpen wierden.

VI. De beſettelingen krygen gebrek aan water

Het gebruik van water begon hier door binnen kort aan de belegerden t'ontbreken (*u*). Hier by kwam nog dat het Caſteel van vuiligheid opſwol; het welke eindelyk een algemene ſiekte onder hen veroorſaakte.

En geven het Slot over.

De beſettelingen door den gedurigen arbeid, de voorverhaalde ongemakken, en ſwakke lichaams geſtelteniſſe afgemat, en buiten ſtaat geſtelt het ſlot langer te beſchermen, als mede geen hoop van byſtand hebbende (*v*), daar het leger van den Kerkvoogd dagelyks vermeerderde (*w*), verloren omtrent den 9 November de moed, en gaven aan den Biſſchop te kennen, dat ſy ſig by verdrag wilden overgeven. Jan van Arkel luiſterde ſeer gretig na deſen voorſtel. Men kwam ras omtrent de voorwaarden over een. Ingevolge deſelve wierdt het aan de Beſettelingen toegelaten, dat ſy, het leven en goederen behoudende, met de krygseere in die tyden gebruikelyk (*x*), het Caſteel op den 9 November, na een beleg van 15 weken, zouden moeten ontruimen. Vele verwonderden ſig over de grote ſagtmoedigheid des Biſſchops. Eenigen oordeelden, dat deſe halsſterkige ongehoorſaamheid en opſtand ſwaar-

tur ultra foſſata, & trans murum &c. Fuit ergo illic tantus fætor quod omnes fere infirmarentur fætoribus.

(*u*) *Brumanus pag.* 132.

(*v*) *Coccius in Chron.*

(*w*) *Chron. van Holland* ter gemelde plaatſe.

(*x*) *Brumanus pag.* 132. by welken Schryver alleen ik deſe omſtandigheid aantreffe.

ſwaarder hadde moeten geſtraft en geboet wor- 1362.
den.

So dra de beſetting uitgetrokken was, en men alles, dat van eenig nut en dienſt kon zyn, uit het ſlot hadde geborgen, wierdt het ſelve door een groot getal boeren uit dit Landſchap, ten dien einde ontboden (*y*), in byweſen van de meeſte Edellieden van Salland (*z*), geheelyk tot den grond toe vernielt, en geſlegt: op dat ſelfs de voetſtappen deſer ſterkte aan den nakomelingen onbekent blyven zoude (*a*). Tot een beter gebruik wierden de ſtenen van dit afgebrokene rooſneſt aangewent: want Jan van Arkel ſchonk alle den duiffteen, wegens beweſene moeite en trouwe hulp, aan de Zwollenaren: die daar van in de volgende eeuw de verwonderingswaardige toorn, by S. Michiëls kerke geſtaan hebbende, opbouwden (*b*).

Verlaten het ſelve.

Het wordt geſlegt

En de ſtenen aan Zwolle vereert.

Dusdanig waren de gevolgen en uitſlag van het beleg van de beroemde Stins te Voërſt. Veel moeite en geld had deſe veroveringe gekoſt (*c*): dog die overweegt d'onheilen die daar uit opgereſen waren, en het gedurig gevaar van de vryheid te verlieſen, waar aan Salland te voren onderhevig was, zal deſe onkoſten

Aanmerkinge over deſe veroveringe

(*y*) *Bruman. ibid.*
(*z*) *Coccius in Chron.*
(*a*) *Bruman. ibid.*
(*b*) *Coccius*, ſchryft 'er van: *At lapides dono dedit Zwollanis civibus, qui allatis iis ad Eccleſiæ turrim conſumandam uſi ſunt.*
(*c*) Het kwam de Stad Deventer te ſtaan op 2284 ponden; bedragende ruim twe duiſend Caroli guldens: die in die tyden een aanmerkelyke ſtuiver gelds uitmaakten.

1362. ſten ſeer gering agten. Nog meerder zal men de grote voordelen deſer veroveringe, uit het vervolg deſer Geſchiedeniſſen, beſpeuren: ten minſten ſulks zullen doen die Leſers, welke met my de vernielinge van een menigte roofhuiſen en neſten, onder de beſtieringe van Florens van Wevelinkhove gebeurt, aanſien als de vrugten, uit het ſtraffe voorbeeld van de Stins te Voërſt geplukt.

VII. S. van Voërſt geſtraft.

Na de veroveringe van het Voërtſche Caſteel wierdt Sueder genoodſaakt, voor het wettig geſag van den Utrechtſchen Kerkvoogd te bukken. Die hem zyn moetwilligheid duur betalen liet, en hem ook te gelyk ontnam, alle de regten die hy tot deſe tyd toe in de Stad Zwolle geoeffent hadde (*d*). Waar in nogtans deſe Geregtigheden beſtaan hebben, is my nergens klaar en ſeker gebleken.

Het is buiten twyffel, dat deſe welverdiende ſtraffe den Heer van Voërſt ſeer diep ter herten gegaan is, alſo het alle trotſe en heerſugtige menſchen ſuur valt, van een grote magt, en geſag, tot een ſeer geringe ſtaat, en in ie-

1663. ders haat, te vervallen. Hy overleefde egter

Hy overlyt kort hier na.

ſyn wederwaardigheden niet lang: want op den 21 Januarius, van het volgende Jaar, verwiſſelde hy het tydelyke met het eeuwige (*e*).

Syn hoedanigheden.

Dus overleet de magtigſte en rykſte Heer van dit Land, die buiten tegenſpraak grote hoedanigheden beſat: maar welke ſyn geeſts begaaſtheden door ſyn wreden aart, en al te grote heerſuchtigheid, ofte onuitbluſſchelyke begeerte, om over al den meeſter te ſpelen, ſo ſeer

(*d*) *Brumanus pag.* 132.
(*e*) *Chronyk van Holland Div.* 25. *Cap.* 10.

ſeer beſwalkt ſyn, dat hy van niemant byna bemint, en van ſyn meeſte tydgenoten, en hunne nakomelingen, dodelyk gehaat is. 1363.

Syn nagelatene kinderen volgden geenſints de hoogdravende voetſtappen van hunnen Vader. Sy, vreedſamer van aart zynde, kwamen in het ſelfde Jaar, des ſondags voor S. Olof, te Rhenen; alwaar ſy door Jan van Arkel met grote vrindſchap ontfangen wierden (*f*); die ook eenige tyd later aan Roderik van Voërſt, d'oudſte van hen, ſyn ſuſter Hendrina ten Huwelyk gaf (*g*), en met hen een verdrag floot; gelyk wy in het volgende Hoofdſtuk breder zullen ſien. Syn kindren met J. van Arkel vereenigt.

(*f*) *Chronyk van Holland. ibid.*
(*g*) *Bruman. pag.* 133.

XI. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Maſtebroek is een Moeras. Ontwerp om het te bedyken. Nader verdrag hier over. Een vergaderinge albier belegt over de koſten der bedykinge, loopt vrugteloos af. Den Dyk wordt opgeworpen.* II. *J. van Arkel wordt Biſſchop te Luik. Syn Opvolger. Goch klaagt over Zwolle. Stigtinge van het oude Convent. Zwol en Campen leggen een verſchil by. Twiſt over de vergevinge van het Paſtoorampt albier.* III. *Vrede tuſſchen Waldemaar en de Hanze Steden. d' Aanmerkelykſte voorwaarden hier van.* IV. *J. van Verneburch s' opvolger. Wordt door H. van Putten albier beſogt, die misnoegt vertrekt. Sluit een verdrag met Campen. Hy verbreekt het ſelfde. De drie Steden verbinden ſig. Puttenſtein wordt verovert. De drie Steden leggen een twiſt by.* V. *Jan Celé wordt oppervoogd van Stads Schole. Hy maakt deſelfde door geheel Europa vermaart.* VI. *Stigtinge van het Buiten Gaſthuis en het Kerkjen. F. van Wevelinkhove wordt ingebuldigt. Syn beloften. Geeft aan de drie Steden het voorregt van de Claringe aldaar by beurten te houden.* VII. *Aanmerkinge over ſyn brief. E. van Elſen den oorlog aangeſeit. Syn Slot Eerde belegert en verbrant. Drie andere roofneſten vernielt.*

Ras

RAS begon heel Salland, en in het byſonder het, aan deſe Stad nabuurige, en onder deſſelfs Schoutampt gedeeltelyk leggende Maſtebroek, een merkelyk voordeel te trekken, uit de vereniging der gemoederen van den Landsheer, en dit Edele Geſlagte. I. 1363.

Maſtebroek, dus genoemt na de maſt of Dennenbomen, die in dit broekagtige Land veel groeiden (*a*), lag tot dit Jaar toe, byna geheel als een poel, of moeras, het welke ongenaakbaar was. Een klein gedeelte van deſe grote ſtreek Lands, hebbende in het geheel by de negen uren in den omtrek, wierdt ter deſer tyd al reets tot hooi en weide Land gebruikt. Dog de grote overſtromingen van de Suider Zee, en de rivieren den Yſſel en het Swarte Water, ſchoon deſelve dat Land dagelyks verhoogden, en verbeterden, beletteden nogtans de beſitters, wegens d'al te grote nattigheid, en menigte van waters, veel voordeel daar uit te genieten. Jan van Arkel, een der grootſte eigenaars in Maſtebroek, had ſig reets in het Jaar 1349, met den overledene Heer Sueder van Voërſt, verbonden, om deſen polder te bedyken (*b*): dog wegens de grote oneenigheden en verſchillen, die dagelyks tuſſchen hen ontſtonden, bleef dit verdrag ſonder kragt (*c*). Ter gelegenheid van de herſtellinge der vrindſchap, tuſſchen hem en Sueder ſyn kinderen, kwam het aanleggen van een Dyk rontſomme Maſtebroek weder op het tapyt; en

Maſtebroek is een moeras.

Ontwerp om het te bedyken.

Nader verdrag hier over.

(*a*) *Brumanus pag.* 133.
(*b*) Men ſie de brief *Tom.* 2. *Analect. pag.* 274. *& ſeqq.*
(*c*) *Brumanus pag.* 133.

1363. en den Biſſchop ſtoot eindelyk met Roderik en Wolter van Voërſt, door tuſſchenſprake van Otto van Arkel, en de magtigſte kerkelyke en wereldlyke Heren van het Bisdom, 's maandags na S. Odulfs dag een accoort: waar by men over een kwam, dat alle het voorgevallene in den vorigen oorlog van wederſyden vergeven en vergeten zoude worden: dat den eigendom van de grond van het ingenomene Caſteel Voërſt aan den Biſſchop zoude blyven; die egter ſig verbond geen nieuwe ſterkte daar aan te leggen: dat den Kerkvoogd, om meer andre voorwaarden ongemelt te laten, binnen de tyd van twe jaren Maſtebroek zoude bedyken en toeſlaan. Ook vint men, ten aanſien van deſe Stad, in deſe vereenigingsbrief nog bedongen (*d*): dat de Zwollenaren het beſit van de gragte, welke door de *Lure* in den Yſſel gegraven was, en heden nog aan de linker ſyde, des wegs van Zwolle na het Coterveer, ſigtbaar is, tot aan de oude Schans toe, zoude mogen behouden; mids dat ſy een brugge daar over leggen moeſten, welkers gebruik de Heren van Voërſt altoos vry zouden hebben: en indien de Stad eenig Land, Roderik toebehorende, afgegra-

(*d*) Dus luiden de woorden van deſen brief (*Tom. 2. Analect. pag. 295. ſeqq.*) in het ligt gegeven. „ Voert „ ſoe ſal die Stat van Zuolle behouden dien gra„ ven, den ſi van hoere Stat doer die Luere in „ die Yſſel ghegreven hebben, behoudelic dat ſi „ ene brugghe daer over maecken ende houden „ zullen op hoeren coſte, ende Roederic ende zinen „ erfghenaemen een onverſpierden wech daer over „ houden tot ewighen daghen. Ende waert dat ſi „ Roederic enich landt afghegreven hadden, dat „ ſouden ſi hem ghelden tot ſegghen des Biſſchops „ van Utrecht alſe redelic ware.“

graven hadde, ſulks moeſt ſy hem vergoeden met ſo veel penningen, als Jan van Arkel na redelykheid oordelen zoude te behoren. 1363.

Een vergaderinge alhier belegt over de koſten der bedykinge.

Den Kerkvoogd beleide kort na het Geſlotene verdrag een vergaderinge, tegens den dag van S. Jans Onthoofdinge, binnen Zwolle; na voor af de drie Overyſſelſche Hoofdſteden door brieven verwittigt te hebben, en verſogt, dat ſy hunne afgeſanten in deſe byeenkomſte wilden ſenden. „ De Stedegezanten " om de woorden van een beroemt Schryver de myne te maken (*e*); „ op den beſtemden tyd in de „ vergaderinge gekomen zynde, ſtelde de Bis„ ſchop voor, of niet Maſtebroek ten dienſte „ van den Lande, op gemene koſten behoor„ de te worden bedykt; en vervolgens onder„ linge beraemt hoe zulks op de minſte kos„ ten, en ten meeſten nutte van het gemene„ beſt, voegelykſt werkſtellig zoude kunnen „ worden gemaekt: maer dewiel de Stedege„ ſanten eenparigh nergens anders toe waren „ gelaſt, dan alleen om des Biſſchops voorſtel „ aen te horen, en daer van verſlag te doen, „ liep deſe vergadering vrugteloos af: uitge„ ſondert dat men daer in met gemene toeſtem„ minge een naedere byeenkomſte beraemde, „ en vaſtſtelde tegens Sint Egidus dag naeſt„ komende; in welke byeenkomſte de Geſan„ ten der drie Steden voornoemt te zamen ver„ klaerden, dat de Steden, niet gezint zich met „ deſe bedyckinge te moejen, zulks overlieten „ ten dienſte en aen het goetvinden van den „ Biſſchop: die dan ook, om van ſyn kant het

Loopt vrugtloos af.

„ ver-

(*e*) De Heer *Dumbar*, *Kerkl. en Wereldl. Deventer*, *bladſ.* 538.

1363. „ verdragh met de Zoonen van wylen Zweder „ van Voërſt hier over gemaekt, na te komen, „ het voorſchreven werk op eigen koſten" (*f*), omtrent het laatſte van dit jaar, ondernam, en den dyk rontsomme Maſtebroek liet opwerpen, door d'ingeſetenen der naburige dorpen, onder wien den arbeid des dyks verdeelt wierdt (*g*).

Den dyk begonnen.

1364. Voor den winter tyd van het volgende jaar, wierdt den gehelen Maſtebroeker dyk vervaardigt, ſekerlyk tot groter genoegen van Jan van Arkel, en ſyn tydgenoten, dan de hedendaagſche Geërfdens in Maſtebroek; die van deſe Landen meer nut zouden hebben kunnen genieten, indien deſelve, in later tyden bedykt waren: doordien ſy dan door de gedurige overſtrominge, hoger zouden geworden zyn. Het land daar binnen gelegen, des tyds door Hendrik Stouwen of Stoeveken (*h*) geſworen Landmeter van den Biſſchop, en den Graaf van Gelder, gemeten zynde, wierdt groot bevonden te zyn 6927 morgen, 1 hond, en 59 roeden (*i*).

En voleindigt.

II. J. van Arkel

Dog eenige tyd te voren, dat deſe nuttige onderneminge volbragt was, wierdt den Groten

(*f*) Tot dus verre ſyn het de Heer *Dumbar* ſyn woorden.

(*g*) *Brumanus pag.* 133.

(*h*) Andren noemen hem *Frederik Stove. D. Gerard. Dumbar*, *Tom.* 2. *Analect. pag.* 300.

(*i*) „ Dit zyn (luiden de woorden van *een oud* „ *geſchrift*) de Margentalen van Maſtebroek, die „ by tyden Heren Johan van Arkel, hoger ge„ dachteniſſe, Biſſchop te Utrecht, is gemeten by „ Hendrik Stouwen of Stoeveken, geſworen Land„ meter des Heren voerſcr., en des Forſten van „ Geldre anno 1364; en alſo was ganſch groot, „ met alle de maeden binnen dyks in Maſtebroek „ gelegen, te ſamen 6927 margen, 1 hond, en „ 59 roeden."

een Jan van Arkel, door Paus Urbaan, tot Bisschop van Luik aangestelt; alwaar hy in het jaar 1378. op den 1 Junius overleden is (*k*). Nalatende van sig desen onsterselyken roem, dat hy in staat, en krygskunde, geleerdheid, en in een onberispelyk leven, vele van syn voor en nasaten overtroffen heeft. 1364. wordt Bisschop te Luik.

Hy kreeg in het selfde jaar Jan van Venenburch tot opvolger: die in het volgende jaar een Landrecht van Overyssel liet afkondigen (*l*). Syn Opvolger 1365.

Ter selfder tyd klaagden die van Goch, aan Eduart d'Eerste, Derde Hartog van Gelder, dat eenige van hunne Poorters of Burgers, sonder de minste reden, op een vrye markt tot Zwolle waren aangehouden, en in hegtenisse geset, en versogten dat den Vorst in dese beswaarnissen voorsien wilde (*m*). Hoe het met dese oneenigheid afliep, is my onbewust. Goch klaagt over Zwolle.

Het jaar, in het welke het eerste Maagdenklooster deser Stad, het oude Bagynen Convent genaamt, gelegen in de Proost of Prauwenstraat, syn aanvang nam, is mede onbekent (*n*). Verscheiden omstandigheden doen my geloven, dat het omtrent het jaar 1370. of niet veel later gestigt is. 1370. Stigtinge van het oude Convent.

In het selfde jaar leiden de Steden Campen, en Zwolle, een twist, die in het voorgaande jaar, tusschen Jan van Vernenburch, en de Stad Deventer, belangende den Bisschops tol, ont- Zwol en Campen leggen een verschil by.

(*k*) *Heda in Johanne Arculejo pag.* 246.

(*l*) Volgens des *Bisschops brief.*

(*m*) *Sligtenhorst*, *Gelders. Geschied.*, *8ste Boek*; *bladz.* 156.

(*n*) Het is een misslag van d'oversetter der *Oudheden van het Bisdom van Deventer*, *2de Deel*, *bladz.* 196. die meent, dat dit Klooster in het jaar 1369. opgebouwt is.

1370. ontſtaan was, en waar over reets een pleitgeding voor het Hof van Romen gevoert wierdt; by (o).

Twiſt tuſſchen het Capittel en Anchona over het Paſtoors ampt alhier.

Een ander verſchil, betreffende de bedieninge van het Paſtoors ampt der Parochiale kerke deſer Stad, rees op, tuſſchen het Capittel van Deventer en Seguinus Anchona, na dode van den Paſtoor Heſſel Heink, ter deſer tyd overleden. Aanſtonds na dit ſterfval kwam Seguinus Anchona ten voorſchyn met ſeker Brevet, door Paus Gregorius d'Elfde afgegeven, waar by aan den prieſter Reinold van Drynen het eerſte openſtaande kerkelyk ampt van het Capittel toegeſtaan wierdt; en droeg vervolglyk, uit kragt van deſe Bulle, de beſtieringe van Stads kerke aan van Drynen op: die met dit ampt niet lang hier na voorſien is geworden: in weerwil van de Capittelheren, die niet nalieten om hun regt van vergevinge te doen gelden, appellierende over deſe twiſt ſelfs aan den Paus (p).

III. Vrede tuſſchen Waldemaar en de Hanze Steden.

Nog wierdt ter ſelver tyd een groter oneenigheid vereffent, welke in het jaar 1365. tuſſchen den Deenſchen Koning Waldemaar de Derde, en de Hanze Steden, waar onder deſe Stad reets lange te voren getelt is, ontſtaan was, over den vryen ſcheepvaart en koophandel, die deſen Vorſt haar wilde betwiſten (q). Men was den vyfjarigen oorlog aan beide ſyden moede. Daar-

(o) De Heer *Dumbar*, *Kerkl. en Wereldl. Deventer*, *bladſ.* 543.

(p) Men ſie de Heer *Dumbar*, *bladſ.* 345. *van het Kerkl. en Wereldl. Dev.* En *Coccius* getuigt, en noemt van Drynen, op verſcheiden plaatſen van ſyn *Chronyk*, d'eerſte opvolger van Heſſel Heink.

(q) *Pontan. Hiſt. Gelr. pag.* 281 & 290.

Daarom wierdt te Straalsund, op den dag na Hemelvaartsdag van Christus, tusschen Waldemaars' Raadslieden, en de Hanze Steden, een korte vredes brief getekent; luidende in deser voegen. 1370.

Nos Consules ac Senatores Civitatum Vandaliæ, ac Borussiorum, Lubecæ, Rostochii, Stralesundæ, Wismariæ, Gripswaldæ, Stetini, Colbergæ, Nystargardæ, Coloniæ Agrippinæ, Hamburgi, ac Bremæ, tum & Livonicarum, Rigæ, Torpati, Revaliæ, Panorviæ, nec non & earum, quæ ad mare Austrini sinus inque Hollandia Zelandiaque sunt sitæ, Campi, Daventria, Ultrajectum, Zwolla, Hasseletum, Groninga, Zutphania, Briela, Middelburgum, Armuda, Harderwicum, Ziricea, Elburgum, Stavora, Dordracum, Amsterdamum, profitemur ac publico hoc instrumento testamur, inter nos &, Regni Daniæ Senatores, virum honoratum Podebuskium Regni Præfectum, Itemque Nicolaum Archiepiscopum Lundensem, Ericum Episcopum Othoniensem, Nicolaum Roschildensem aliosque equites ac Regni Nobiles, Armigerosque amice esse conventum, dissidiaque illa ac bella omnia, quæ hactenus inter Serenissimum Regem Valdemarum ejusque subditos ac nos nostrarumque Civitatum indigenas atque incolas agitata fuere, utrimque composita placideque placata esse: ita scilicet ut Rex jam dictus hanc inter nos reconsiliationem suo sigillo ac manu obsignatam sub proximum festum Michaëlis anno circiter ab hinc integro nobis sit exhibiturus. Hæc acta dataque Stralesundæ postridie Ascensionis Dominicæ Anno a nato Christo post millesimum trecentesimum Septuagesimo.

De ses-en-twintig voorwaarden deses verdrags, vervat in een anderen brief, op den selfden dag door de wederzydse gevolmagtigden bekragtigt, zyn reets elders in het ligt ge- d'Aanmerkelykste voorwaarden hier van.

1370. geven ; waar na toe ik den Leſer verſende (*r*). Die deſelve naleeſt , zal ſig ſekerlyk moeten verwonderen , over de grote voorregten die de Hanze Steden genoten. Men zal daar in wel vinden d'opmerkelykſten te zyn , dat dit Genootſchap in Denemarken gehele *Vitten* of Landſtreken hadt , door Burgers en Ingeſetenen van haar Steden bewoont , die allerlei ambagten doen , en koophandel dryven mogten. Ook dat in ieder Vitte of Landſtreek een Hanzeatiſche Voogt of Rigter was , die aldaar het regtsgebied voerde , ſo wel over burgerlyke als criminele , (*r*) niet aan het leven gaande , geſchillen. Als mede ſiet men daar by , „ aan de „ Deuderſche Kopleude “ , om de woorden des briefs de myne te maken , ſeer grote voorregten omtrent de tollen en ſchipbreuk geledene goederen , te lang om alhier in het byſonder te melden , verleent.

IV.

1371. J. van Vernenburch ſyn opvolger.

Onder de beſtieringe van den vreedſamen Biſſchop Jan van Vernenburch , in het jaar na deſe gemaakte vrede overleden , en onder die van ſyn opvolger Arent van Hoorn , ontſtonden in deſe Landſtreek nieuwe onluſten. Herbern (*s*) Heer van Putten , een ſeer magtig Veluws Edelman , het Stigt gedurende deſe oneenigheden ſeer beſchadigt hebbende , kwam in het jaar 1373. in deſe Stad om den Biſſchop te groeten ; en de belening van eenige goederen van hem te verſoeken. Dog de Kerkvoogd , die van deſen Edelman om ſyn hovaardy een groten afkeer hadt , wilde hier toe in genen dele verſtaan ,

1373. Wordt door H. van Putten alhier beſogt.

(*r*) *Kerkl. en Wereldl. Dev. bladſ.* 540. en volgenden.

(*s*) By ſommigen Hubert genaamt.

ſtaan, voor en al eer dat Herbern hem d'agterſtallen ende geleden ſchade vergoet hadt. Herbern beriep ſig, in het begroten der ſchade het Stigt aangedaan, op d'aanſtaande uitſpraak en vonnis der Steden Deventer, Campen, en Zwolle, waar aan hy bereit was ſig te onderwerpen: en den Biſſchop verweigerde ſulks, en ſprak van geen rechters, maar van een daadelyke vergoedinge; over welke verweigeringe de Steden ſeer gevoelig waren, en Herbern nog meerder, die met een toornig gemoed, en ſeer op den Biſſchop gebeten, deſe Stad verliet. 1373. Die misnoegd vertrekt.

Hy maakte niet lang hier na met de Stad Campen een verbond; waar in hy meer ſyn voordeel als de goede trouwe beoogde. Want als hy de hulp van die van Campen niet meer benodigt was, verbrak hy ſonder de minſte reden het verdrag, en verklaarde hen opentlyk den oorlog (*t*). Sluit een verbond met Campen dat hy breekt.

Ten einde deſe moetwilligheid te keren, wierden de drie Overyſſelſche Hoofdſteden in het jaar 1375. op S. Jacobsdag te rade, voor de tyd van drie jaren een verdrag aan te gaan, waar by ſy beſloten, dat ſy alle geweldadigheden, in Salland te water en te lande bedreven wordende, zouden tegen gaan en ſtraffen: Dat ſy malkanderen in alle twiſten en oorlogen zouden byſtaan en helpen: Dat de vyanden van een der drie Steden in de twe andere Steden niet mogten verblyven, maar dat ſy aldaar na verdienſten geſtraft moeſten worden: Verder dat ſy geen verbonden met iemant mogten aangaan, die vyand van een deſer Steden was. Men ſonderde nogtans, van alle de- 1375. De drie Steden verbinden ſig.

(*t*) *Sligtenhorſt Gelderſ. Geſchied. bladſ.* 156. en 157.

1375. ſe voorwaarden, den Graaf van Holland en ſyn onderdanen uit: welkers vrindſchap den eene Stad om den andren niet verpligt was te verbreken. Ook bepaalde men in een der articulen deſer verbinteniſſe, dat, inval een der Steden alleen met iemant in twiſt verviel, ſulks de twe andre Hoofdſteden mogten byleggen: waar aan de derde Stad genoodſaakt was ſig t'onderwerpen: „ uitgeſeghet Heren Herbertslyf „ van Putten en ſine Slote “, melden de woorden van deſen tweden, tuſſchen de drie Overyſſelſche Hoofdſteden gemaakten verbonds brief; welke nog meer andere punten inhout, en in deſer voegen luit.

Wy Schepen ende Raet ende ghemeyne Borghers van Zwolle, doen kunt allen luden, ende betughen openbaer in deſen open brieve, dat wy eenpaerlic overdraghen ſyn mit dien Eerſaemen luden Schepen ende Raet ende ghemeynen Borgheren der Stede van Deventer, ende van Campen, allen punten ende vorwaerden die hyr na volghen, ende ſekeren ende loven an goeden trouwen drye jare lang na daten des briefs hem die Stede ende vaſt te holden ende niet te breken enighes ſynnes. Int yrſt dat wy gan, en geloven tot hem ſoelen hebben, als onſe vorvader gehat hebben. Voertmeer weer yemant die gheweldelike ſaken dede in den land van Zalland te water ofte te lande of op der Zuyder Zee, ſo wye daer yrſt by comen conde van ons of van hem, die ſolde daer over richten ſonder vertrec; en ſoe wes daer af queme dat ſoelen ſy mit ons ende wy mit hem ghelyck uitdraghen. Voert meer weer yemant die dier Stede enigh ontſegede ofte vyant worde, ofte overlaſt dede en ontſeghet, dat ſoelen wy mit ter ſtad, dier nier ontſeghet en is, ofte gheen overlaſt ghedaen is, vervolghen aen den ghenen, die die ontſeghinghe

ghe ghedaen hadde ofte die overlaſt en ontſeghet, ende weert dat die niet rechts ende beſcheides by dier Stat ende ons bliven en wolde, ſoe ſal de Stat ende wy dier voerſcreven Stat hulper worden bynnen eenre maent op dier Stat ende ons ſelves ghewin ende verlies. Voert meer ſo en ſoelen wy der andere twyer ſtede voerſcreven vyande in onſe ſtat buten oeren Conſente niet velighen. Voertmeer ſoe en ſoelen wy der ander ſtede vyanden niet holden ofte huyſen ofte behulpelick weſen in gheenrehande ſaken, die hem te ſtade moeghen coemen, ende dien voerſcreven ſtede ontſtade doen moeghen. Voertmeer weert ſake dat enighe luden quemen in onſe Stat, die der ander Stede voerſcreven enich vyande weren, ende die ſtat of yemant van oere weghe wolde claghen, daer ſolde men overrichten onvertrect. Voertmeer ſoe en ſoelen wy noch zoenen nog vreden buyten den anderen tween ſteden voerſcreven, ſy en hebben mit ons een eenpaerliken vrede ende zoene. Voertmeer, ſoe ſeghe wy uyt in alle deſen voerſcreven punten den Greve van Holland, ende ſyne onderſaeten. Voertmeer weer t'ſake dat wy ofte enich van den anderen tween Steden voerſcreven tot enigher tyt ſonderlinghen wille of herdichheit hebben over enighe punten voerſcreven, ſoe wes van die twe van ons ofte van den anderen tween Steden voerſchreven daer van overdroeghen, dat ſal die derde Stat volghen, alſoe dat et daer mede doer ſolde ghaen. Voertmeer weert ſaeke dat wy of die twe Steden voerſcreven voervhede hadden, ende ons mit den anderen ſteden een ofte den tween ſteden voerſcreven wedervuere, dat die Stat beſcheit hebben mochte by dien tween ſteden, dat mochten ſy vreden of ſoenen dan, ende des ſoelen wy ofte die derde Stat, die die voorrhede hadden, volghen, uytgeſeghet heren Herberts lyf van Putten ende ſine Slote. Voertmeer alle 1375.

1375. ſaecken die van deſen punten ende voerwarden comen moeghen, ſoele wy mjt den tweenSteden ende die twe ſtede mit ons helpe uytdraghen. Al argheliſt ende quade beſcheyndicheit in alle deſe punten ende voerwarden voerſcreven claerlic uytgeſeghet. In kenniſſe der waerheit en om veſtenis aller dingen voerſcreven, op dat ſy ſtede ende vaſt bliven alſe voerſcreven is, ſoe hebbe wy onſer Stat Seghel aen deſen brief doen hangen. Ghegeven int Jaer ons Heren duſent driehundert t'ſcoeventich en vyve, op Zante Jacobs dagh eens Apoſtels.

Puttenſtein wordt verovert.

Arent van Hoorn ondernam ter ſelfder tyd, met de Stad Campen, het beleg van Puttenſtein; en veroverde dit Slot omtrent het begin van October (*u*); ſonder hulpe van de Steden Deventer, en Zwolle.

1376. De drie Steden leggen een twiſt by.

In het jaar daar na (*v*) wierdt de Heer van Kuinre in Duitsland vermoort, waar over ſyn Soon Hermen, Graaf van Kuinre, wraak wilde nemen op de Hamburgers. Dog voor en al eer het tot dadelykheden kwam, leiden de drie Overyſſelſche Hoofdſteden door hunne Afgeſanten, ten dien einde na de Kuinre geſonden, dit krakeel in der minne by.

V.

1377. Jan Celé wordt

d'Yver en liefde voor de letterkunde en geleerdheid, welke tot het jaar 1377. uit deſe Stad gebannen ſcheen te weſen, wierdt ter deſer

(*u*) *Sligtenhorſt bladſ.* 158.

(*v*) *Dom. Monen in ſyn Chronyk van Deventer*, melt deſe gebeurtenis op het jaar 1373. De Heer *Dumbar* (*Tom. 2. Analect. pag.* 306.) neemt ook het jaar 1376. voor de egte tydſtip van dit voorval niet aan. Ik vinde egter by die Heer geen genoegſame reden, om van het gevoelen van de Schryver der *Overyſſelſche Chronyk* af te wyken.

ſer tyd (*w*) door Jan Celé in de gemoederen van Stads inwoners ontſtoken. Deſe vermaarde en geleerde Zwollenaar, uit de twe oude geſlagten van *Sobbe* en *ten Weerde* geboren, was alhier in ſyn jongſte jaren in de kenniſſe der latynſche taal onderweſen. Ouder geworden zynde verliet hy Stads School, en begaf ſig na Praag (*x*): alwaar hy in allerlei wetenſchappen dusdanig toenam, dat, als hy in ſyn vaders veſt te rug gekeert was, de Magiſtraat hem aanſtonds de beſtieringe van Stads School toevertrouwde. 1377. Oppervoogd van Stads Schole.

Men ſag ras hoe veel de grote hoedanigheden van een man alleen vermogten. Toen hy Oppervoogd wierdt, was deſe Schole nergens bekent, en deſelve wierdt door geen vreemdelingen betreden (*y*). Dog de roem van ſyn grote geleerdheid en ervarentheid in alle wetenſchappen, maakte deſe School gedurende deſe eeuw ſo beroemt, dat ſig haar naam door de gehele Chriſtenheid verſpreide. Men ſag dat de Schoole, welke Jan Celé om de geringe kenniſſe der letteren aldaar te halen, hadt moeten verlaten, by alle Europiſche volkeren geagt wierdt. Men begaf 'er ſig uit alle Landen na toe: even eens als of daar alleen het ligt der geleerdheid te ſcheppen was. „ Keulſchen „ en Trierſchen (ſegt een Zwollenaar der Vyf- „ tiende Eeuw (*z*), waar mede de beroemſte Hy maakt deſelve door geheel Europa vermaart. Menigte ſyner Leerlingen.

(*w*) *Thomas à Kempis in appendice ad Chron. Montagnet. Cap.* 20.

(*x*) Dus ſtaat my voor ergens geleſen te hebben.

(*y*) *Joann. Buſſchius Chron. Windeshem. Lib. II. Cap.* 68. *pag.* 602. *&* 603.

(*z*) *Colonienſes & Treverenſes* (ſegt deſelfde Schryver,)

1377. „ Religieus van S. Agnes Bergclooſter over-
„ eenſtemt (*a*).) Luikenaars en Utrechtſchen,
„ Brabanders, Vlamingen, en Hollanders,
„ Saxers, Cleefſchen, Gelderſchen, en Frie-
„ ſen, en veel andre uit verſcheiden oorden,
„ Steden en Dorpen van Duitsland, kwamen
„ in een groot getal nu en dan meer als agt
„ hondert en tot duiſend toe, den Groten Jan
„ Celé horen", om door hem in allerhande wetenſchappen onderweſen te worden. Een ieder begon het ſig van toen af aan tot eere te rekenen, tot Zwolle onder deſen Oppervoogd ter Schole gelegen te hebben. De Religieuſen van S. Benedictus, Bernard, en Bruno's tugt, moeſten erkennen, dat hun geleerdſte Hoogleeraars en Opperhooſden, leerlingen van Jan Celé geweeſt waren (*b*). Selfs de vermaardſte Hoge Scholen ſtemden toe, dat de Zwolſche Schole een menigte beroemde Mannen ten tyde van Jan Celé voortgebragt hadt. „ Het groot Parys weet", (roepen de twe voorgenoemde oude Schryvers hier op ſtarogende uit.) „ Het heilig Keulen erkent
„ opentlyk, Erfurt ſtemt toe, en het is aan
„ het

ver,) *Leodienſes, & Trajectenſes, Brabantini, Flamingi, Weſtphali, & Hollandini, Saxones, Clivenſes, Gelrienſes, Friſones, ac alii quam plures de diverſis Theutoniæ partibus civitatibus & oppidis & villis in magno ſæpe numero, quandoque ultra octo vel decem centenaria ad ipſum confluxerunt.*

(*a*) *Thomas à Kempis in app. ad Chron. Montagn. Cap.* 20. ſegt: *Brabantini, cum Flaminghis, Hollandini, cum Friſonibus, Weſtphali, cum Saxonibus, ſub eo frequentarunt. Et paulo poſt: Treverenſes cum Colonienſibus, Leodienſes cum Trajectenſibus, Clivenſes cum Geldrienſibus ibi fuerunt.*

(*b*) *J. Buſſchius Cap. eod. pag.* 606.

„ het Roomſche Hof niet onbekent, welke 1377.
„ grote Mannen de Zwolſche Schole uit haar
„ heeft weggeſonden, ten tyde dat Jan Celé
„ daar van Oppervoogd was (*c*)". Die ſyn leerlingen niet alleen in de kenniſſe der Latynſche taal, de redenkonſt, de ſedenkunde, en de Philoſophie of Wysbegeerte onderwees: maar hen wel byſonder op Son- en Feeſtdagen een Chriſtelyke manier van leven tragtede in te prenten (*d*). Dog waar heen vervoert ons den yver, om den welverdienden roem van Stads Schole van het ſchandelyk ſtilſwygen van ſeker Schryver te wreken? die nergens anders om ſo ſorgvuldig vermyt, hier van eenige meldinge te maken, dan om dat hy niet genoodrongen zoude kunnen worden t'erkennen, dat onſen Zwollenaar Jan Celé den herſteller der geleerdheid in Overyſſel en naburige Landſchappen geweeſt was; gelyk ik naderhand breder ontvouwen zal, inval den Leſer nieuwsgierig mogte zyn, deſe en meer andre omſtandigheden van onſe Schole te weten.

Ter ſelfder tyd, dat Stads Regenten Jan Ce-

(*c*) *Novit Pariſia magna, fatetur Colonia Sancta, agnoſcit Erfordia, nec ignorat Curia Romana, quantos ex ſe emiſerit litteratos viros Schola Swollenſis, Magiſtro Joanne, usque ad canos multi temporis ſtudioſe regente*, ſegt *Thomas à Kempis ibid.* met *Jan Buſſchius pag.* 606.

(*d*) *Quamvis autem*, (ſegt de laaſtgenoemde Schryver, *pag.* 604.) *magnam adhibuit diligentiam, ut diſcipuli ejus in ſcientiis Scholaſticalibus, Grammatica Logica, Ethica, & Philoſophia valde proficerent, non tamen minorem imo ſæpe majorem, excercuit ſollicitudinem, ut etiam in ſcripturis divinis, moribus bonis & honeſtis &c., ſimiliter proficerent: dies maxime feſtivos in hoc ipſum oppertune totum expendens.*

1377. lé tot Oppervoogd aanſtelden, toonden ſy ook
VI. een byſondere mildadigheid voor d'arme Me-
Stigtinge laatſchen, of met de dusgenoemde Laſarus ſiek-
van het te beſmette menſchen, tot wiens behoef ſy het
Buiten Buiten Gaſthuis gemeenlyk, *ten Heiligen Cru-*
Gaſthuis. *ce* genaamt, lieten aanleggen (*e*), welkers in-
komſten drie jaren later door de grote mildadig-
heid van Alfert van Middelwyk, aanmerkelyk
1379. vermeerdert zyn (*f*). Dog in het jaar te vo-
Inwydin- ren was het kerkjen deſes Gaſthuis volbouwt,
ge van en door *Folker van Cybelheten*, Wy-Biſſchop
het kerk- van den nieuwen Utrechtſchen Prælaat Florens
jen. van Wevelinkhoven, ingewyt geworden (*g*):
en het is aan deſe inſegeningsdag, dat de dus-
genoemde *potjes kermis* ſyn oorſprong toe-
ſchryft; als wy elders verhalen zullen.

F. van Florens van Wevelinkhoven, in het jaar
Wevelink- 1379. voor Biſſchop van Utrecht erkent, kwam
hoven in het jaar na ſyn verkieſinge in Salland; alwaar
wordt hy ingevolge het oude gebruik (*h*), en dus ſo
ingehul- het ſchynt, op den Spoolderberg ingehuldigt is.
digt. Hy verſprak toen ook Sondags na S. Marten,
Syn be- aan alle de Steden, dat hy ſorge dragen zou-
loften. de, dat 'er in het gehele Land geen onregt-
vaardigheden in het vellen der vonniſſen en an-
dere Gerigtelyke handelingen gepleegt wierden.
Aan de drie Overyſſelſche Hoofdſteden beloof-
de hy in het byſonder, dat de Droſten, Schou-
ten, en overige Lands Amptenaars, den Eed van
getrouwigheid aan haar zouden moeten afleg-
gen, met verdere verſprekinge dat die Rigters al
hun

(*e*) Uit de *Stigtingsbrief.*
(*f*) Volgens de *giftbrief.*
(*g*) *Ex littera Dedicationis.*
(*h*) *Aront Toe Boecop In ſyn ongedrukte jaarboeken.*

hun geſag aanwenden zouden, dat geen der ingeſetenen onregtvaardigheid aangedaan wierde. Het is ſeker, dat Florens ter ſelfder tyd ook een Reglement over de Claringe maakte: dog voor en al eer wy daar van ſpreken, is het nodig in het kort te gaan ſien, wat men door dit woord alhier gewoon was te verſtaan. 1379.

Wat de Claringe is.

De Lands of Grote Claringe, is ter deſer tyd een bekende Gerigtsbank in Overyſſel geweeſt, in het byweſen van de Biſſchoppen van Utrecht, door de Ridders, of verſchrevene Edellieden, en d'afgeſanten van de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, twemaal in het Jaar, eens in de winter, en eens in de ſomer tyd geſpannen: alwaar men „geen ſaeken bren„gen noch claeren" mogte „dan wederſpro„kene ordele, die voir onſen gerichte" (ſeide Biſſchop Florens van Wevelinkhoven in de naaſtvolgende brief) „wederſproken ſyn van „ſcade of van ſculde (*i*)".

Hy geeft aan de drie Steden het voorregt aldaar de Claringe by beurten te houden.

Het is ſeker, herhalen wy dat Biſſchop Florens over de Claringe ter ſelfder tyd een Reglement maakte: eenige Schryvers komen ſelfs in ſo verre over een, dat daar by bepaalt geworden is, waar ter plaatſe deſe vergaderinge te houden was. Dog dan beginnen ſy te verſchillen: want ſommige ſchryven ront uit, dat de Grote Claringe, ingevolge des Biſſchops beſluit, altoos binnen de Stad Deventer belegt moeſt

(*i*) Jan van Vernenburch ſpreekt hier over in ſyn *Landsbrief van het jaar* 1365. in deſervoegen. „Alle wedderſpraken ordel (ſegt hy) ſollen wi ver„klaren mit mannen, denitmannen, und mit ſche„penen van Steden, na des Lands rechten; und „dit ſollen wi to voren verkundigen laten van „kercken tho kercken.

1379. moeſt worden (*k*), andren derven ſulks niet voor ſeker opgeven (*l*), en laten daarom onſes oordeels de plaats ongemelt. Ik daarentegen, ſo ſeer als iemant overtuigt, dat de Stad Deventer heden in het wettig beſit van dit voorregt is, ſtelle en houde voor ſeker, dat voor het jaar 1379. de Biſſchoppen van Utrecht, „ in Zallandt dair 't „ hem guede en nutte duchte geclairt heb- „ ben (*m*): dog dat Biſſchop Florens van Wevelinkhoven aan de drie Overyſſelſche Hoofdſteden in het ſelfde jaar toeſtont, dat de Claringen by beurten in ieder Stad, het ſy dan by graeſe, ofte by ſtroy (*n*) belegt zoude worden, en dat of ſchoon „ wy (ſegt den Bis- „ ſchop) nu ierſt te Deventer klairden, en „ kennen wy hen niet dat ſy meer rechtes heb- „ ben tot ter claringe, dan onſe Steden van „ Campen en Swolle". Vreemt zal aan ſommige beminnaars van onſe Overyſſelſche oudheden dit ons gevoelen voorkomen: dog wy verſoeken hen, dat ſy doorleſen willen Florens van Wevelinkhoven ſyn volgende brief; klinkende aldus.

Wy Floris van Wevelingh, by der gnade Godts Byſſchop t'Utrecht, maken kondt allen luden, dat wy geloeft hebben en loeven in goeden trouwe onſen getrouwen Burgemeeſters, Schepen en Raedt onſer Steden Deventer, Campen, en Zwol, dat wy claeren ſullen toe Campen by graeſe naeſtkomende, en daer nae toe Zwol-

(*k*) *Overyſſ. Chronyk op het jaar* 1379.

(*l*) *Revius Dav. Illuſt. ad hunc annum.*

(*m*) Dus luiden de woorden *van den volgenden brief.*

(*n*) En geenſints leeſt men *by hoy*; als *Arent Tot Boecop*, en *Revius* ſchryven.

Zwolle by ſtroe, ſonder myddel als wy toe Deventer by ſtroe geclaert hebben . . . . . ſonder wederſegge, en ſonder verrek. En omme dat wy nu ierſt toe Deventer claerden, en kennen wy hem niet dat ſy meer rechtes hebben totter Claeringe, dan onſe Steden van Campen, en Zwolle, want wy verſtaen hebben van onſe Ridderſchap en knaepen van Zallandt, dat onſe Voervaderen Byſſchoppen van Utrecht, voirtyds in Zallandt, dair t'hem guede nutte duchte geclaert hebben, ſonder argeliſt (o). 1379.

VII. Aanmerkingen over ſyn brief.

Sie daar dan de Steden Campen en Zwolle, in het jaar 1379, tot de belegginge van de Grote Claringe binnen haar muren, even eens beregtigt, als de eerſte Hoofdſtad van Overyſſel. Wy ſeggen *de Grote Claringe*. Want of ſchoon de Biſſchoppen van Utrecht op het Slot Vollenho, en elders waar ſy wilden, de *Kamer Claringe* konden beleggen, is het nogtans ſeker, dat deſe *Kleine Claringe* door Florens brief niet beoogt wordt: gemerkt deſelve melt van *het klaren by graeſe ende by ſtroy*; het welke te kennen geeft de twe gewoonlyke Claringen alle jaar in Overyſſel gehouden: daar in tegendeel de Kamer Claringen in lange tyden nu en dan niet belegt wierden, en dus geenſints aan een ſekere tyd des jaars gebonden waren.

Het was op het hoogſte tyd geworden, dat Florens van Wevelinkhoven, ſchoon vreedſaam 1380.

(o) Schoon deſe brief nog het jaar, nog den dag draagt, wanneer deſelve afgegeven is, twyffele ik nogtans geenſints, of ſy is van het jaar 1379: dewyl *Toe Boecop*, de Schryver *van de Overyſſelſche Chronyk*, en *Revius* getuigen, dat in dat jaar het Reglement over de *Claringe* gemaakt is.

1380. ſaam van aart, nogtans tot de krygkunde ſeer bekwaam, in plaats van Arend van Hoorn het oppergebied in Salland voerde. Evert van Eſſen, met de ſwakke regeringe van Jan van Verneburg, en ſyn Opvolger, ſyn voordeel doende, hadt in het Carſpel van Ommen, aan de Vecht, het Slot Eerde laten opbouwen, het welke, uit ſwaar hout en ſteenwerk ſamengeſtelt, van een ongemene ſterkte was. Uit dit Slot bedreef hy deſelve moetwilligheden, welke Sueder van Voërſt uit ſyn Sloten te voren hadt aangeregt. Dagelyks ſtrooptten de beſettelingen, en plunderden d'omliggende inwoonderen uit, de Boſſchen kapten ſy af, en ſy verboden de boeren de gemene weidens te gebruiken (*p*). Florens van Wevelinkhoven, de voetſtappen van Jan van Arkel navolgende, beſloot in het 80ſte jaar van deſe eeuw, d'oproerigheid van Evert van Eſſen te ſtraffen. Den Edelman, het onweer voorſiende, tragtede ſig daar voor te dekken. Een verbond met Campen ſcheen hem het dienſtigſte aan ſyn oogmerk. Deſe Stad liet ſig daar toe ligtelyk bewegen, dewyl deſſelfs inwoonders weinig of niets van de roveryen van Evert van Eſſen te vreſen hadden. Donderdags na middevaſten kwamen ſy overeen, dat men ſig onderling niet mogte beſchadigen, maar integendeel elkanderen moeſte beſchermen, ſo lang tot dat 't verdrag wierdt opgeſegt; het welke een maand voor de verbrekinge geſchieden moeſt (*q*).

Florens van Wevelinkhoven immiddels ſig met de Steden Deventer en Zwolle verbonden, en

Roveryen van E. van Eſſen uit Eerde.

Hy maakt met Campen een verbond.

De Biſſchop bemet

(*p*) *Bruman. R. T. pag.* 142.
(*q*) *Arent Toe Boecop in ſyn ſchriften.*

en verſcheiden Heren van aanſien in ſyn belangens overgehaalt hebbende, bragt met ſyn Geallieerden op gemene koſten een leger op de been, het welke op den 3den Mey, 'tSlot Eerde berende. Men rigtede 'er aanſtonds krygstuigen van een ongemene grote voor op, en liet hier uit een hagelbui van ſtenen op Slots veſten regenen: die egter daar van als ballen afkaatſten (*r*); ſchoon deſe Stenen van een ongemene ſwaarte waren, en ettelyken het gewigt van 2000 pond, en meer evenaarden (*s*). Toen men ſag, de kleine of ſlegte uitwerkinge der Blyden, liet men het Slot onophoudelyk met Canons, welkers gebruik reets vroeger in Salland ingevoert was (*t*), beſchieten. Eerlang verloren de beſettelingen de moed, en vonden raadſaam het Caſteel na een beleg van ruim drie weken, en geenſints vyf weken, als andren verhalen (*u*), op den 28 Mey over te geven: onder voorwaarden dat Evert van Eſſen het Slot binnen een maand tyds ſlegtende, de goederen mogt bergen, en het hout en ſteen van hier vervoeren: mids dat de Biſſchop, en de Steden Deventer, en Zwolle, met alles, dat na de vervlotene maand aldaar bevonden wierdt, mogten handelen na hun goeddunken. Ten andren dat de beſettelingen ſonder losgeld te betalen, aftrekken zouden. Ten derden, dat den Biſſchop deſen Edelman binnen drie jaren tyds over de voorgevallene ge-

1380. legert Eerde.

De beſettelingen geven het over.

Voorwaarden hier van.

(*r*) *Appendix ad Chron. Beka ad ann.* 1380.
(*s*) *Revius. ad hunc annum.*
(*t*) *Brumanus pag.* 143. is van andere gedagten: dog t'onregt. Men ſie de Heer *Dumbar bladſ.* 548.
(*u*) *Revius, Brumanus, Van Waveren in alleg. App. ad Chron. Beka.*

1380. geweldadigheden niet mogte ſtraffen (*v*). Eindelyk moeſt Evert van Eſſen met eede ſweren, dat hy om deſe veroverings halven, nog Florens van Wevelinkhoven, nog de Steden Deventer, en Zwolle, geen leet aandoen, of wegens de vernielinge ſynes ſlots wraak nemen zoude; Gelyk uit des Edelmans brief blykt.

Eerde verbrant. De tyd van een maand, die de beſettelingen verleent was, om hunne goederen te bergen, en te vervoeren, verlopen zynde, ſtak men het Caſteel, om dat het niet wel geſloopt konde worden, in den brand, die een gantſche maand volgens vele Schryvers (*w*): geduurt zoude hebben: iets dat beſwaarlyk te begrypen is.

Azoelen, Laer en Gerner vernielt. Het vereenigde Leger trok van daar na het Slot Azoelen, niet verre van Menningeshave gelegen; het welk door de Beſettelingen, ſonder tegenſtand te bieden, overgegeven wierdt. Men hadt het pas tot de grond toe vernielt, toen Florens van Wevelinkhoven, ſyn leger verdeelt hebbende, te gelyk de roofneſten Laer en Gerner belegerde: na welkers voorſpoedige veroveringe en verbrandinge, deſen kryg een einde nam (*x*).

(*v*) *De zoenbrief* by den Heer *Dumbar bladſ.* 558.
(*w*) *Append. ad Chron. Beka. Arent Toe Boecop*, en *Revius* na hem.
(*x*) De Heer *Dumbar bladſ.* 559. Die ſig vergiſt aangaande het beleg van het Slot ter Moolen, niet in dit, maar in het volgende jaar, ondernomen.

XII. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *De drie Steden lenen de penningen om Arkelſtein uit het pandſchap te loſſen. Deſelve verſtrekken aan den Biſſchop de kooppenningen van het huis te Diepenheim; waarom hy haar een voorregt ſchenkt.* II. *Nieuwe onluſten verwekt door S. van Schulenburg. Syn Slot wordt vernielt. Aanmerkinge over deſe gedurige opvattinge der wapens. Verbond van den Biſſchop en de drie Steden, om de verſterkinge der Huiſen te beletten.* III. *Belofte de drie Steden gedaan ten aanſien van de bewaringe van Arkelſtein. Verbond der drie Steden, dat haar burgers geen bewaringe van Sloten op ſig mogen nemen.* IV. *Stads vryheid wordt met de Markte Dieſe vergroot. Stigtinge van het arme Fraterhuis. Van Gerrit Groet en ſyn leerlingen alhier. Deſe ſtigten een vergaderinge op den Berg.* V. *Geheim-verbond tuſſchen Campen en Zwolle. Aanmerkinge hier op. Deventer bewiſt de twe Steden dat de Claringe binnen haar muren gehouden mag worden. Vonnis van den Biſſchop ten nadeel van haar tween. Aanmerkinge hier over. De Steden weigeren te gehoorſamen.* VI. *Stigtinge van het Cloſter Windeſem. Nieuw verſchil tuſſchen den Paſtoor en het Cloſter Belhem. Wordt door de Magiſtraat bygelegt.* VII. *Aan E. van*

Ruitenborch wordt vergunt ſyn huis te verſterken. Ook aan J. van Bukhorſt. VIII. *De twe Steden doen afſtand van het regt der Claringe. Klagten van E. van Ulſt tegens Overyſſel. Worden door de drie Steden ongegront bevonden. Deſelve laten de timmeringe van Windeſem beſien. Twente en Salland verpant. De drie Steden bewaren haar regten.*

1380. I. De drie Steden lenen de penningen om Arkelſtein uit het pandſchap te loſſen.

Biſſchop Florens, door het voeren van deſen oorlog buiten ſtaat geraakt, om uit ſyn ſchatkiſt het Caſteel van Arkelſtein, kort na deſſelfs opbouwinge door Jan van Arkel voor 3350 guldene ſchilden, aan Hendrik Stakenborch verpant, te loſſen; verſogt de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, in het ſelfde jaar, om hem te willen te hulpe komen, ten einde door het lenen van de voornoemde ſomme gelds, het landſchap Salland, van de geweldige ſtroperyen en roveryen, uit Arkelſtein, door Hendrik Stakenborch, dagelyks geſchiedende, te verloſſen (*a*), en het Caſteel van het pandſchap te bevryden: het welke ſy ook volvaardig ten gemene nutte des Lands inwilligden: den Kerkvoogd gaf aan haar hier van, op donderdag na S. Margriet, den volgenden brief, waar by hy belooft deſe penningen met ten eerſten te zullen wederom geven; luidende in deſer voegen.

Wy

(*a*) *Vid. D. Ger. Dumbar, Tom. 2. Analect. pag.* 292.

Wy Florens, by dier genade Goedes, Biſſchop t'Utrecht, doen toe verſtaen allen luden, dat wy ſchuldig ſyn van gerede geleenden gelde onſen leven, en getrouwen Steden, alſe Deventer, Campen, en Zwolle, drie en dertich hondert olde guldene en vyftich olde guldene ſchilde, die ſy ons om onſen bede wille, afgedaan en verlegt hebben, an Henricken van Stakenborch, daar wy onſe huis, ende Slot ten Arkelſteene van dien voerſz: Henrice van Stakenborch mede geloeſet, ende gequiteet hebben tot onſes ſtichts behoef. Waaromme dat wy geloevet hebben ende loeven mit deſen breve, onſen dreen Steden voerſz: dat wy werren ſoelen binnen onſen Lande van Zallant, en bede toe eenre gemenen ſchattingen, daar wy hem dit voerſz: gelt weder af betalen moeghen, ende af betalen ſoelen van dien eerſten gelde dat dair af in coempt. Voert meer dat wy na alle onſe macht die ſchattingen by em ſoelen doen inwynnen, ende in oeren handen brengen mit dien yrſten, dat wy kunnen ende moegen ſonder eenigherhande argeliſt, in Oerconde des briefs beſegelt mit onſen Segele. Ghegheven toe Deventer in dien Jaer ons Heren Duſent drie hondert ende tachentich des donderdachs na Sante Margareten dach. 1380.

In geen mindere verlegentheid van penningen was Florens door deſen kryg geraakt, om aan den Heer van Brederode, op den aanſtaanden S. Martensdag, te betalen 2500 oude ſchilden; voor welke ſomme als dan de Heerlykheid Diepenheim, met den aankleve van dien; ingevolge beding hier over, door ſyn Voorſaat Arent van Hoorn, in het voorgaande jaar gemaakt (b), wederom ingeloſt konde

De Steden verſtrekken aan den Biſſchop de koop-penningen van Diepenheim.

(b) D. Cor. Dumbar, Tom. 2, Anal. pag. 367. & ſeq.

1380. worden. Het was al te voordelig en nuttig aan het Sticht, om fulks agter te laten; waarom hy vriendelyk aan de drie Overyſſelſche Hoofdſteden, voor ſyn vertrek na Utrecht, verſogt, hem drie vierdeparten van deſe penningen, onder verbant van deſe Heerlykheid te willen verſtrekken; met verdere verſprekinge, dat nog hy ſelfs, nog niemant ſyner nakomelingen, hier ooit een amptman of caſtellein aanſtellen zoude, dan met goedkeuringe der drie Steden: en mits dat die amptman by eede beloofde, dat hy het Slot in des Biſſchops, en der drie Stedens naam bewaren zoude: Ja dat hy ſelfs by het afſterven eens Kerkvoogds, het Huis aan ſyn opvolger niet zoude mogen overleveren, ten ſy dat die door Deventer, Campen, en Zwolle voor wettige Landsheer erkent was. Wanneer de Steden in des Biſſchops verſoek toegeſtemt, en de verſogte penningen overgegeven hadden, gaf hy haar tot meerder beveſtinge ſyner beloften, op den 11 December, een dusdanigen brief.

Waarom hy haar een voorregt ſchenkt.

Florens, by der ghenaeden Godes, Biſſcop t'Utrecht, maken kundich allen luden, dat wy aangeſien hebben grote noetzaken en onverwinlicken ſchaden, die onſen Lande van Zallant dachlix geſchiede, overmids dat onſe huys en ampt van Dypenheim by ons voervaren tiden Biſſcopen t'Utrecht, verſat en verweeret was van onſen Geſtigte van Utert, ende want wy dat niet vervallen en konnen mit onſen rechten, dat hues en die Heerſcop voerſcreven weder te loeſene ende weder te brenghen aan onſen Geſtichte, ſoe hebben wy gebeden eerſamen, wyſen, en beſceydenen luden, Scepenen, ende Raede onſer Steden van Deventer, Campen, ende Zwolle, dat

ſy

ſy mit ons geloevet en betaelt hebben den Here van Brederode vyf ende twintich hondert oelde ſchilde, daer men onſe huys ende ampt voerſcreven mede loſen ſal, ende weder an onſen Geſtichte mede brenghen. Van welken ſummen gelts wy ſchuldigh ſin onſen goeden luden, Scepenen, ende Raede voerſcreven, die drie deel comende op achtyen hondert ende vyf-en-tſeventich oelde ſchilde, guet van golde en van gewichte, dat ſie mit ons daer voer geloeft ende betaelt hebben, ende die wy hem geloeft hebben, en gheloven weder te geven ende te betalen van den eerſten gelde, dat ons coempt van onſen bede, die wy weren ſoelen nae alle onſe vermoeghen uyt onſen Lande van Twenthe, ende van onſen upcoemingen die ons yrſt vervallen van onſen boeten ende broecken binnen onſer Heerſcap to Dyepenheim. Voert meer ſoe bekennen wy voer ons ende onſen nacomelingen Biſſcopen t'Utert, dat wy onſen voerſcreven drien Steden ghezat hebben ende zetten mit deſen brieve tot eenen onderpande vor hore vorſcreven geelt, onſe vorſcreven huys en Heerſcap to Dyepenheim te hebben en te bezitten ter tyd toe dat wy of onſe nacomelingen Biſſcopen t'Utert, hem hoer vorſcreven geelt weder geven ende betaelt hebben. Ende die Caſtellyn ons voerſ. huſes die nu is ſal ſekeren, ende ſweeren ons ende onſen vorſcreven drien Steden, dat hy onſe vorſcreven huys en Heerſchap to Dyepenheim hoelden ende wairen ſal tot onſes ende onſes voerſcreven drien Steden behoef, tot der tyd toe dat wy of onſe nacomelingen Biſſcopen t'Utert hem hoer voerſcreven geelt weder gegeven ende betaelt hebben. Voert meer ſo hebben wy onſen vorſcreven drien Steden geloevet in gueden trouwen, dat wy nu en hier naemaels gennen amptman nog Caſtellyn zetten en ſoelen up onſe vorſcreven huys to Dyepenheim, anders dan by rade onſen drien Steden vorſcreven, en dat die Caſtelleyn en amptman 1380.

1380. zekeren en zweeren ſoelen in hare opene brieven ons en onſen vorſcreven drien Steden, dat ſy onſe huys ende Heerſcap to Dyepenheim vorſcreven hoelden ende waeren ſoelen tot behoef onſes Geſtichtes en onſen drien Steden vorſcreven, ende dat ſy geenen upſlach daer up doen en ſoelen. Ende waert ſaecke dat wy gevangen worden, dat God verbieden mote of aflivich worden of transferiert worden an een ander Geſtichte, dat ons Caſtellyn en amptman vorſcreven, onſen vorſcreven huys to Dyepenheim hoelden en waren ſal tot behoef onſes Geſtichts en onſen drien Steden vorſcreven, ende dat hy onſen nacomelingen Biſſcopen t'Utert, onſe vorſcreven huys to Dyepenheim niet overleveren en ſal hy en ſy yrſt to Deventer, to Campen, en tot Zwolle ontfangen als gewoentlic is, en hi en hadde ook yrſt onſen vorſcreven drien Steden alſulcken breve gegheven up onſe vorſcreven huys to Dyepenheim, alſe wy hem daer up gegheven ende bezeghelt hebben. In orconde des hebben wy deſſen brief mit onſen ſeghele beſeghelt. Gegheven in 't Jaer ons Heren duſent driehondert en tachentich, des elften daghes van December.

II. 1381. De ſugt, of eerder de boosaardige gewoonte, om ſig ſelfs liever door de wapens, dan de Wetten te laten wreken, was ſo diep in onſe magtigſte Edelen ingewortelt, dat ſy nog door de beginſelen van den Godtsdienſt, en van menſchelykheid, nog door de ſware onheilen, verſcheiden Edelen overkomen, wederhouden wierden de wapens tegens hunne landsgenoten, even als de buitenlanders, op te vatten. Sueder van Schulenburg leverde in het volgende jaar een nieuw voorbeeld hier van uit. Hy, op Florens van Wevelinkhove, die twe van ſyn bediendens hadde laten op hangen, ſeer

Nieuwe onluſten alhier door S. van Schu.

feer verſtoort geworden zynde, hitſte den Hartog van Gelder dusdanig op, dat die den Kerkvoogd den oorlog opentlyk verklaarde; terwyl deſen Edelman ſig in den beginne ſtil hielt, om daar na te beter wrake te kunnen nemen. Deventer, Campen, en Zwolle kregen hier ras de weet van, en haar burgers en krygsknegten in aller yl te velde trekkende, belegerden het Caſteel ter Moolen, naderhand Schulenburg volgens ſommige genaamt (*c*), gelegen by het riviertjen de Regge, en namen het ſelve na een korte tegenweer in. Men handelde hier mede, als met d'andre Sloten in het vorige jaar, en vernielde het geheellyk, om, was het mogelyk geweeſt, daar door de Sallanders van deſe oproerigheden af te ſchrikken (*d*). 1381. Schulenburg verwekt. Syn Slot wordt vernielt.

Dog van welke geringe uitwerkinge, dit ſtraffe en billyke voorbeeld, te voren geweeſt was, en hoe weinig het d'oproerigen wederhielt, van hunne verderffelyke oogmerken af te ſien, hebben wy tot hier toe bemerkt. Intuſſchen kan een ieder ligtelyk oordelen, hoe ſchadelyk deſe gedurige opvattingen der wapenen waren. d'Ingeſetenen wierden 'er arm door, de Landsheer trok hierom weinig ſchattingen van hen: het geringe dat 'er van in s'Lands ſchatkiſte kwam, kon op verre na niet toereiken jaarlyks een leger op de been te brengen, om d'oproerigen te ſtraffen. Het is waar, dat men altoos aan de ſyde van de wettige Overigheid d'overwinninge behielt: dog hoe ongelukkig en ſchadelyk is niet altoos een overwinninge, door d'Overigheid op ſyn eigen ingeſe- Aanmerkinge over deſe gedurige opvattinge der wapens.

(*c*) De Heer *Dumbar*, *bladſ.* 559.
(*d*) *Bruman.* 144.

1381. tenen en burgers behaalt? Wat middel was 'er nu om alle deſe buitenſporigheden te beletten, en eindelyk te doen ophouden? De klagten en vertogen, hier over nu en dan geſchiedende, voor en al eer men tot den oorlog overging, waren vrugteloos. Men moeſt ook wel onnoſel zyn, om te denken, dat diergelyke vermaningen de wapens konde doen vallen uit handen, die aan bloed en roof gewoon waren.

Verbond van den Biſſchop en de drie Steden, om de verſterkinge der huiſen te beletten.

Jan van Arkel hadt reets in het jaar 1352. getragt, den wortel van alle deſe ongelukken uit te roeijen, en hadt in het drie jarige verbond met de drie Overyſſelſche Hoofdſteden beſloten, dat 'er niemant buiten de Heer van Voërſt en Rechteren, eenige Burgten, Sloten en Huiſen mogte verſterken (*e*). Indien dit verdrag voor altoos geweeſt was, veelligt dat het ook van toen af aan een gewenſchte uitlag zoude gehadt hebben. Den ſchranderen Biſſchop Florens van Wevelinkhoven ontgleep dit heilſame middel, inderdaad het beſte, dat men uit denken konde, geenſints. Om dan in het vervolg dusdanige onheilen te keren, en ſo veel doenlyk voor te komen, beſloot hy met de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, in het ſelfde jaar, dat het Slot ter Moolen was vernietigt, dat 'er ſonder hun voorweten en toeſtemminge, in het vervolg geene nieuwe ſterktens opgebouwt, nog d'oude Sloten meerder geſterkt zouden worden; en dat men met gemene magt te keer moeſte gaan, die ſig hier tegens wilde aankanten. Van deſen verdragbrief hebben wy het volgende affchrift.

Wy

(*e*) Men ſie hier voren *bladſ.* 165. en volgenden.

WY Florens van den genaden Godes, Biſſcop t'Utrecht, maken kondich allen luden ende lyen openbaer mit deſen breve, voer ons und onſen nacomelingen Biſſcoppen t'Utrecht, dat wy mit eerſaemen und vroeden luden, Scepenen unde Raet onſer dryen Steden van Sallant, als Deventer, Campen unde Zwolle, eenpaerichlyk overdagen ſint, dat nemant binnen onſen Lande van Sallant nae deſſen tyd eenige nieuwe Sloten tymmeren ſal dan ſy nu ſint: Uitgeſegt alſulke ſlote als onſen Geſtichte van Utrecht ter behoef. En weer yemant die daer tegen dede ende ons unde onſen voerſcreven Steden, of oer eenich daer op verſoeken ende vermaenen deden off wy ſy des gelycken: Soe ſullen wy en ſy weder mit ons dat kieren ende wederſtaen ſonder eenich vertreck. Ende ſoe wes dat daer aff quaeme, dat ſullen wy malkanderen elck na onſer en ſyner macht uit helpen draegen, ten weer ſake dat wy mit onſen drien Steden eenpaerlyk daer af to raede worden. Alle argeliſt hier in uitgeſegt. In oerconde des ſoe hebben wy onſe Zegel aen deſſen brief doen hangen. 1381.

Ende want wy dryen Steden van Sallant, als Deventer, Campen unde Zwolle, voergeſcreven alle deſſe voergemelte punt en ſtade, unde vaſt hebben gelavet onverbroecken te holden mit onſen lieven Heeren voergemelt ende ſyne nacomelingen Biſſcoppen t'Utrecht; ſoe hebben wy onſer drien Segelen aen deſſen brief doen hangen, tot een oerconde daer af. Gegeven in 't Jaer ons Heren duſent drie hondert een und tagtig, des maendaeges nae St. Remigii dach.

III. Belofte door de Biſſchop aan de drie Steden gedaen.

In het jaar te voren hadden deſe drie Steden den Biſſchop 3350 oude Schilden opgeſchoten, om het Caſteel Arkelſtein, uit de handen van Hendrik Stakenborch, te loſſen: dog waarom ſulks op de geſtelde tyd niet nagekomen,

1381. daan ten aanſien van de bewaring van Arkelſtein.

en de betalinge gedaan was, is my niet gebleken. Dit is ſeker, dat de Biſſchop op deſelfde dag, van het ſo even vermelde verbond, by een opene beſegelde brief aan de drie Steden op het nieuw verſprak, het verpandede Slot Arkelſtein wederom te zullen inloſſen, en daar op tot Caſtellein ſtellen een burger uit een der drie Hoofdſteden van Salland: en dat, ſchoon het gebeurde, dat de Stad Campen ſig met deſe ſaak niet langer mögte willen bemoeijen, deſe verbinteniſſe nogtans tuſſchen Florens van Wevelinkhoven, en de Steden Deventer en Zwolle, beſtendig, en van kragt zoude blyven; Gelyk de woorden van den volgenden brief uitwyſen.

Wy Florens van Wevelinchave by der genaedes Biſſchop t'Utrecht, maken kont allen lueden ende lyen apenbaer dat wy hebben gelaeft ende laeven trouwelycken unſen Steden, Deventer, Campen, und Zwolle, als dat wy unſe huis ten Arkelſtein by rade onſer Steden voirg. und unſer vrende wedder werven ſullen, und brengen an unſen Geſtichte, ende alſe dat geſcheyt is, dat wy dan unſe voirg: huis bevelen, und beſetten ſollen yn bewaringe unſer Stede voirg:, und dair opſetten ſollen einen Caſtelleyn die borger is in unſer voirg: ſtede, ende holden van onſes geſtichtes, renthen ein ſeker penſie wyſen und geven ſoelen, dair hie hem und ſyn geſyn affvoeden und unſe huys dair omme waren ſoll, unde gienen opſlach dair up te doene yn geinerhande wys. Voirt meer dat die voirg: Caſtellyn und ſyn geſynde, die myt hem up unſen huiſe weſen ſullen, ſyne breve daer up gheven ſal, als weert ſake dat wy aflyvig worden, ofte transferyrt worden an ein ander geſtichte, dat hy dan onſe huys voirg: overleveren und antworden ſal un-

unſen voirg: Steden tot oerer vermanynge alſe tot onſes Stichtes behoeff. Voirt meer of ymand weer die bynnen unſes geſtichtes palen gewhalt dede of gewhalt gedaan hadde, die geſclatet weer bynnen onſes geſtichtes palen an deſe ſyde der Iſſelen dair unſe lant van Sallant ghelegen is, unde die Stad van Deventer nutte dochte dat wy voir dat Slot ſtallen ſullen und dair nyet af to ſcheyden, wy en hadden yrſt dat voirg: Slot gewonnen ofte unſer einpairlyken willen dair van gekregen. Oick ſynt voerwerden weert ſaecke dat die van Campen nu off hyrnamaels affcheyden wolden van deſen voirg: punten, dat wy nochtantz unſen anderen voirg: Steden als Deventer und Zwolle, holden und volenteren ſollen alle deſſe voirg: punten die wy gelaevet hebben hem als voirg: is ſonder argeliſt. In oirkonde des ſo hebben wy unſe Zegel an deſen breef doen hangen, in den Jaar ons Heeren duſent CCCLXXI. ſinaendaeges poſt Remiſii. 1381.

Tot meerder beveilinge der ruſte, en voorkominge van nieuwe onluſten in Salland, ſloten de drie Overyſſelſche Hoofdſteden, twe jaren hier na, een verbond, waar by ſy overeenkwamen, dat niemant van hare Burgeren, ſonder een voorafgaande toeſtemminge, de bewaringe van eenig Slot of Caſteel op ſig nemen zoude; by verbeurte van lyf en goed: en dat alle nieuwe Burgers met eede zouden moeten verſpreken, en beloven, geen diergelyk ampt te zullen aanvaarden; gelyk ſulks uit de korte verbintenis-brief, op S. Clemens dag beſegelt, af te nemen is, waar van de woorden deſe zyn. 1383. Nieuw verbond der Steden dat haar Burgers geen bewaringe van Sloten op ſig mogen nemen.

Florens by der ghenaeden Goeds Biſſcop t'Utrecht, maken kundich allen luden, ende lien openbare mit deſſen breve voor ons ende onſe na-

1383. nacomelingen Biſſcoppen t'Utrecht, dat wy mit eerſaemen und vroeden luden, Scepenen ende Raet onſer drie Steden van Zallant, als Deventer, Campen, ende Zwolle, eenpaerliken overdraghen ſin, dat nymant binnen onſen lande van Zallant na deſſer tyt eenighe nye ſtate tymmeren ſal, nog enyghe olde ſtate anders veſten ſal, dat ſy nu ſynt uthgezecht alſulke ſtate, alſe ons Geſtichte van Utrecht toebehoiren. Ende waer yemant die daar teegens deede ende ons onſe voirſz. Steden of hoere enich daer up verſueken of voirmanen deden, of wie ſy des gelykes ſo ſoelen wy mit hem ende ſie weder mit ons dat keren ende wederſtaen ſonder enich vertrex, ende ſo wes dat daer aff queme dat ſoelen wy malkanderen elck onſer na ſynre macht uit helpen draghen, ten waar ſaak dat wy mit onſen drien Steden eenpaerliken daer aff anders te rade worden. Alle argeliſt hyr in uthgeſeyt. In orkonde des ſo hebben wy onſe Seghel aan deſſen brieff doen hangen. Ende want wy drie Steden van Zallant, alſe Deventer, Campen ende Zwolle, alle deſe voerſcreven punten, ſtede unde vaſt hebben geloevet onverbroecken te holden mit onſen lieven Heeren van Utrecht voorgenoempt ende ſyne nacomelinghen Biſſcope t'Utrecht, ſo hebben wy onſer drien Steden Zegelen aan deſſen brief doen hangen, tot eene oirconden daer aff. Gegeven int Jaer ons Heren duſent CCCLXXXIII. des maendaeghes nae Sente Remigius dagh.

1384. IV. Stads vryheid wordt met de Markte Dieſe vergroot.

In het jaar hier na kwam Florens van Wevelinkhoven te Zwolle. De Markte Dieſe, aan de Noordſyde van de Stad gelegen, was ter deſer tyd nog onder het regtsgebied van den Schout. Den Biſſchop veel aanmerkelyke dienſten, ſo wel aan hem, als ſyn voorſaten, door de Zwollenaren betoont, belonen willende, gaf hen op dingsdag na S. Gregoor het voorregt;

regt; en besloot dat dese Boerschap van toen af aan onder de vryheid der Stad behoren soude; en dat d'inwoonders deselve Stadsregten volgen moesten, als d'andre Burgers en inwoners van Zwolle. Heb daar d'eigen woorden van desen brief, in het byweesen van den Ridder Gosen van Rossen, Hendrik van Creeckenbeke, Hendrik de Zwier, Wolter Stellink, „ en van andere goede luden genoeg", afgegeven. 1384.

Florens by der gratie Godts Bisschop van Utrecht, maken kond allen luyden, dat wy aangesien hebbende meenigen trouwen dienst, die wy in der waerheyt ondervonden en vernomen hebben, die onse Stadt van Zwolle toe meenigen tyden trouwelyk gedaen heeft ons, en onse voorvaderen Bisschoppen tot Utrecht, ende ons en onsen gestichte noch daegelyks doen, ende onse nacomelingen Bisschoppen tot Utrecht, oft God wil naemaels better doen sal, ende hebben wy by raade onses staades en de ander onser vrienden des trouwen dienstes genieten laeten: Alsoo dat wy hem hoer vryheyt gemeeret hebben ende vryen tot hoeren behoeff de marcke toe Diese, in alsulcker vryheyt ende recht als onse Stadt van Zwolle gevryet is, ende dat die voirsr. marcke onser Stadts-rechte van Zwolle mede gelycke gebruiken ende hebben sal, beholdelyck ons en onse nacomelingen Bisschoppen te Utrecht, alle onse rechten en renthen die in dese voirsr. marcke gelegen syn, en elck malck de syne. Alle argelist uitgeseght. Hier weeren an en over Heer Gossen van Rossen, Ridder Hendrick van Craeckenbeeke, Hendrik de Zwier, Wolter Stellinck, ende ander goede luden genoegh. In oirconde s'briefs besegelt mit onsen Segel. Gegeven tot Zwolle in 't jaer onses Heeren

1384. ren Dusent drie hondert vier en taghtentigh, des dingsdagh nae Sanct Gregorius dagh.

Stigtinge van het arme Fraterhuis.

Het is tusschen en omtrent dit, en het volgende jaar, dat eenige leerlingen van den vermaarden Diaken Gerrit Groet in de Prauwenstraat, deser Stad een huis voor de broeders van het gemene leven stigteden; wel eer genaamt het arme Clerkhuis (*f*), en heden al nog onder de naam van het Fraterhuis bekent.

Gerrit Groet s'geleerdheid.

Dese Groten man, in het jaar 1340. in de Stad Deventer geboren, hadt sig in syn jongste jaren door syn ongemene en uitstekende geleerdheid, de gehele wereld door befaamt gemaakt: dog tot ryper jaren gekomen, begon hy alle desen roem te veragten, en leide sig bysonderlyk toe, de slaauwe en swakke Christenen te bekeren. Alle Steden van dese en naburige Landschappen besogt hy, en verkondigde d'inwoners gedurig Gods woord, met een dusdanigen yver en uitwerkinge, dat hy over al veel menschen bewoog, om een arm en streng leven t'omhelsen en t'oeffenen. Onder anderen hadden syn vermaningen, in dese Stad, vele grote en seldsame vrugten gedaan, en hem een menigte Zwollenaren tot leerlingen gemaakt, die wy in de volgende jaren zullen zien, dat verscheiden Vergaderingen en Cloosters stigten, en die, niet tegenstaande, dat hunne

En prædikatien.

Syn leerlingen alhier.

(*f*) Nog *Lindeborn*, nog de *Schryver der Oudheden van het Bisdom van Deventer*, nog sommige anderen, hebben van dit Fraterhuis gewag gemaakt; wy zullen naderhand betonen, dat dese woninge, van S. Gregoors, of het Ryke Fraterhuis, waar van die Schryvers alleen melden, onderscheiden moet worden.

ne meester, in dit jaar op den H. Bernards dag, overleet, syn lessen vele jaren lang sorgvuldig in agt namen. En dit hebben wy nodig geagt alhier op te merken, dewyl wy in het vervolg, meer dan eens, van desen Groten man syn Leerlingen gewag maken moeten. 1384.

By de Stigters van het arme Fraterhuis, voegden sig in het selfde en het volgende jaar, verscheiden andere godvrugtige personen. Vele onder hen, den groten aanloop en gedurige besoekingen der menschen deser Stad nog velen, nog verdragen kunnende, hadden reets eenige tyd te voren besloten, met toestemminge van hunnen meester, de Stad te verlaten; en sig na het platte Land te begeven. In het jaar 1385. maakten sy sulks werkstellig, en sy verkoren tot hunne nieuwe verblysplaats den Nemelerberg, omtrent drie quartieruurs van Zwolle gelegen, uit, alwaar sy een klein huisjen opsloegen, het welke in het volgende jaar door hen met de woon betrokken wierdt (g). Men zal naderhand, uit dese geringe beginselen, sien oprysen het bekende Clooster van S. Agnesberg; alwaar Thomas van Kempen, de vermaardste Religieus van de Vyftiende eeuw, syn langdurige levensloop by na geheel versleten heeft. 1385. Dese stigten een vergaderinge op den Nemelerberg.

In het selfde jaar begon d'eenigheid, welke van ouds her den Landsheer, en de drie Hoofdsteden verbonden hadde, voor een wyle tyds op te houden. Want de Steden Campen, en Zwolle, den Bisschop beginnende te mistrouwen, besloten by een seker geheim-verdrag, op Palm-sondag gemaakt: dat, inval Florens van V. Geheimverbond tusschen Campen en Zwolle.

(g) *Thomas à Kempis in Chron. Cap. 1. & 2.*

1385. van Wevelinkhoven, of iemant van ſynent wegen, ooit de twe Steden, en die haar Burgeren, in regten of voorregten verkortede, ſy ſulks met geweld te keer gaan, en wederſtaan zouden: en ten einde deſe onregtvaardigheden in het vervolg voor te komen, verbonden ſy ſig, dat 'er niemant tot Biſſchop ontfangen, en als Landsheer mogte worden ingehuldigt, die de voorregten, regten, en oude gewoonten, van Campen, en Zwolle, niet op de ſekerſte en beſte wyſe beveſtigt, en goedgekeurt hadt. Ook beraamden ſy, dat wanneer iemant, haar Burgeren, het ſy in aangekogte, aangeërfde, ofte binnen een jaar en dag beſetene goederen, tegens haar Stadsregten wilden benadelen, ſy de verongelykte op Stads koſten en arbeid beſchermen zouden. Van deſen aanmerkelyken, en tot nog toe in onſe Landſchap onbekenden verbondsbrief, hebben wy een affchrift; welkers woorden in deſer voegen luiden.

Wy Scepen, en Raidt der Steden Campen, en Zwolle, doen kondt allen luden, dat wy, omme dat onrechte toe wederſtaen, dat onſe Borgeren dikwyle voir tyden geſciet is, en nog dagelyks ſciet, an erfniſſen, die ſe hebben, ſoe hebben we eenpaerlick met gueden beraede, en nuttigheid en oerbaer ons gemene borgeren, aeverdraegen, en male den anderen erlick geloift in goeden trouwe in deſen vorwarden; wer enich man of wyf geiſtelick, of weerlic, die enich onſer borgeren renthe of erve, dat hem angeërvet is, of nog angeërvet ſal worden, of dat ſe gecogt hebben, of nog copen ſolen, dat ſe jaer en dach beſeten hebben, onbeſproken als recht is, of wynnen wolden mit andere rechten, dan ſe dat beſeten hadden, dat wy dat ma-

malc den anderen eenpaerlic ſolden helpen keren, en onſen borgeren in oeren beſetenen goeden holden; gelyck dat voerſcreven is, op onſer Steden coſt, en arbeid, ſonder onſen wederſeggen: beholtelyk onſen Steden wilkoer binnen onſer Steden Vryheden. Voort meer ſoe loeven wy malcander in allen manieren, en woe voirſcreven is, weert ſaeke dat onſe Heer die Biſcop van Utrecht, of yemant van ſynent wegen, op eniger tyd onſer Steden, enich of enich van onſe borgeren, in eniche ſake, woe dic geſtalt ſyn, veronrechteden, en onſe Steden enich by oeren rechten en woente niet laeten en wolden, dat ſolen wy malcanderen ewelick helpen wederſtaen, en keren, mit al onſen macht; ſonder enicherhande wederſeggen: en oeck en ſal ons gheen eene Biſſcop van Utrecht ontfaen, wanneer oer een afſyvich geworden is, hi en hebbe beyde onſe Steden ierſt oer privilegien, rechten, olde gewoenten geconfirmeert, in den alderbeſte forme; alle argeliſt hier uitgeſeget. In kenniſſe der waerheyd, en in een tuech aller dyngen voirſcreven, ſo hebben wy onſer twee Steden Zegel an deſen brief doen hangen. Gegeven in het Jair ons Heren Duſent drie hondert taggentig en vyff, op ten Palm dach. 1385.

Wy hebben hier voren geſien (*h*), dat Florens van Wevelinkhoven, ten tyde ſyner inhuldinge in Salland, een Reglement over de Claringe maakte. Ik moet egter nu rond uit bekennen, dat al het geen, het welke ik aldaar over de beleggínge der Claringe geſchreven heb, niet in het jaar 1379, maar in het jaar 1385. gebeurt is (*i*). Om dan de Leſer, door myn af- Misſlag begaan op het jaar 1379.

P

(*h*) *Bladſ.* 204. *en* 205.

(*i*) Seer beſwaarlyk zoude het my gevallen zyn deſen misſlag, die door een onnaukeurig affchrift ver-

1385. affchrift van defen brief op den dwaalweg gebragt, op de regte te leiden, moet hy aanmerken.

Het Reglement van de Claringe in het jaar 1379.

Dat Biſſchop Florens in het jaar 1379. over de plaats, alwaar de Claringe moeſt worden belegt, niet anders vaſtgeſtelt heeft, dan dat hy tweemaal in het jaar, eens by graſe, ende eens by ſtrooy, de Claringe in Salland houden zoude; gelyk ſyn brief des maandags na S. Marten afgegeven, en meer andere voorregten, aan de drie Steden vergunt, inhoudende, breder blykbaar is.

Wy Florens van Wevelinkhoven, by der genaden Gods Biſſcop t'Utrecht, maken kondt allen luden, dat wy geloeft hebben, ende geloven in gueden trouwen, voer ons ende onſe nacomelyngen Biſſcoppen t'Utrecht, onſen gueden getrouwen luden, Burghermeyſters, Scepenen ende Raet, onſer Steden van Deventer, van Campen, en van Zwolle, alſo wy elken menſche Lantrecht doen ſullen, off doen geſcyen na den rechte, ende haire omen onſes lants van Zallant; ende dat wy alle jare tot tween tyden ter rechte ende ter claryughe zitten zullen, in onſen Lande van Sallant voirſ.; alſſe een tyt s'jaers by graſe, ende een tyt by ſtro, zonder argeliſt. Voert ſoe ſullen wy in onzen Lande

veroorſaakt is, en twe andere feilen te verbeteren; hadden niet de Wel-Ed: Hoog Achtbare Heren van de Magiſtraat deſer Stad my gelieven te vergunnen, niet alleen van het dusgenoemde *Privilegieboek*: maar ook van d'andere Stads boeken, op de Secretariekamer beruſtende, viſie, en Copie op Stads koſten te kunnen nemen: een weldaad die my aan de Hooggem: Heren, ſo wel nu als altoos de ſchuldigſte dankbaarheid zal doen betuigen, en welke een groot luiſter en naukeurigheid aan dit werk byſetten moet.

de van Sallant voirſ. tot kaſteleynen, rentmeeſters, ende amptluden ſetten guede getrouwe gegoede lude, ende die zullen ons zweren alſoe, dat ſy niemant veronrechten en zullen, ende elken menſche lantrecht doen, na rechte ende gelude, ende gewoente ons Lants van Sallant voirſcr.: ende dair zullen wy die Burghermeyſters, Scepene ende Raet der Steden voerſcr. by eyſchen te gueder tyt, dat ſy dair by comen moegen, die ede te horen, ſonder archheyt. Ende waer dat zake dat die kaſteleynen, rentmeyſters, ende amptlude, die wy dair ſetten ſullen, alſer dat voerſcr. is, onſe Sloete ende ampten alſo nyet en regierden, ende bewaerden, alſe ons ende onſen Lande voerſcreven nuttelyck waer, zo zullen wy off zetten, ende ander weder zetten, in der manieren alſſe voerſcreven is. In orcunde des briefs bezegelt myt onſen Zegell. Gegeven in 't jaer ons Heren duſent, driehondert, neghen ende tſeventich, des manendags, nae Zinte Martyns dach in den wynter. 1385.

Verſchil tuſſchen de drie Steden daar over in 1383.

Ik weet niet anders, of tuſſchen de drie Steden, viel tot het jaar 1383. geen twiſt over de beleggings-plaats der Claringe voor. Dog toen rees daar over tuſſchen de drie Steden een verſchil op, het welk den Biſſchop op den donderdag na S. Valentyn dag, uit kragt van den eed der Schepenen van Deventer, ten voordeel dier Stad beſliſte: verklarende dat de Claringe aldaar alleen belegt worden zoude (*k*). De twe Steden die tot het begin van het jaar 1385. ſig tegens dit vonnis niet ſchynen te hebben geſtelt, maakten toen op S. Agnes dag, invallende den 20 Januarius, onder haar een verbond, waar by ſy overeenkwamen: dat indien den Kerk-

(*k*) *Willem Nagge op het jaar* 1383.

1385. Verbond tuſſchen de twe Steden over de Claringe.

voogd haar door geen verſegelde brieven beloofde, dat hy, tot Deventer geclaart hebbende, in het volgende halve jaar tot Campen, en daar na tot Zwolle de Claringe beleide, nog haar Regenten, nog haar Burgers, deſen Gerigtsbank bywonen zouden: ook verſpraken ſy ſig, alle verſchillen, welken, indien de Claringe tot Deventer alleen in het vervolg gehouden wierdt, aldaar haare burgers betreffende, beſlift wierden, van geen waarde te erkennen, en ſig daar tegens met al haar magt te zullen ſtellen, als mede ſig onderlinge ter goeder trouwe tegens de pogingen van die van Deventer, al borſten ſy met geweld uit, te verdedigen. Van deſen verbintenisbrief, hebben wy, in een der Stads boeken, het volgende affchrift.

Wy Scepen ende Raet dier Stat van Campen, doen cont allen luden, dat wy gheloeft hebben, ende loeven vaſtlike in deſen brieve, dien erſamen, wyſen, beſcheyden luden, Scepen, ende Raet, ende Gemeente dier Stat van Zwolle, waert ſake, dat onſe Here de Biſſcop van Utrecht, clarde to Deventer, hy en hadde irſt gegeven dien van Swolle, ende ons guede vaſte brieve, dat hy daer nae bynnen eenen halven jare naeſtvolgende, in onſer Stat Claren ſolde, ende daer nae bynnen eenen halven jare, daer naeſtvolgende, bynnen dier Stat van Zwolle diesgelikes ſolde ende doen, dat wy dan, ende ons medeborghers op die Clarynge te Deventer niet komen en ſolden: ende wes daer dan dien van Zwolle, ende oeren borghern, ende ons, ende onſen borghern, aff geclaert werde, dat ſolde wy myt dien van Swolle, ende de van Swolle myt ons eenpaerlike wederſtaen, ende keren, myt al onſen macht; ende wat laſt dat ons van beyden t'ſyden daer van quame, dat ſolde wy malcanderen helpen wtdraghen vollen

ko-

komelyke, myt ghanſen trouwen, ſonder enich wederſeggen. Ende waert ſaeke dat de van Deventer onſer enich hynder . . oft ongewech doen wolden, dat ſoele wy eenpaerlicke wederſtaen ende keren myt ganſen trouwen, ſonder wederſeggen ende ſonder argeliſt. Ouc dier tyt dat wy van de claryngbe geſcheyden ſyn. In kenniſſe dier waerheyt, ſoe hebben wy onſer Stat Segell hier angehangen. Gegeven int Jaer ons Heren duſent driehondert tachentich ende vyve, op Sante Agneten dach. 1385.

Gedurende deſe oneenigheden, namen de twe Steden, op Palm-Sondag, de voorſorgen tot beſcherminge harer geregtigheden; waar van wy ſo even meldinge gemaakt hebben (*l*). Florens van Wevelinkhoven moet onſer agtens door deſe twee verbonden bedugt geworden zyn, dat de Steden Campen en Zwolle, de beſcherminge harer voorregten ter harten nemende, niet eerder vergenoegt zouden worden, ten ſy hy haar door een verſegelde brief verſprak, ſo wel binnen haar muren, als tot Deventer de Claringe te beleggen. Weshalven hy dan ook, ingevolge het getuigenis der Edelen, de Steden Campen en Zwolle, tot de beleggínge der Claringe in dit ſelfde jaar beregtigt verklaarde; gelyk te voren, door ſyn brief verkeerdelyk op het jaar 1379. aangehaalt, beweſen hebben. De Biſſchop geeft haar dit voorregt.

Niet tegenſtaande dit ſyn beſluit, begon de Stad Deventer eerlang aan de twe Steden dit regt te betwiſten, door ſtaande te houden, dat de Claringe volgens een aloude gewoonte, nergens anders dan binnen haar muren belegt mogte worden: daar de twe Steden, niet ſonder regt en reden, het tegendeel beweerden, dat

(*l*) *Bladſ.* 223. 224. *en* 225.

1385. dit voorregt, volgens de gewoonelyke order by beurten, door de drie Steden genoten moeſt worden (*m*). Het gedrag der Stad Deventer baart ſekerlyk ſtoffe tot verwonderinge: want hoe konde deſelfde ſig vleijen, dat den Biſſchop haar dit regt, met uitſluitinge van de twe andere Steden, zoude toekennen; gemerkt ſulks ſtrydig, met ſyn onlangs gedane beloſte was. Dog hoe veel ſeldſamer is niet de handelwyſe van Florens van Wevelinkhoven? Hy, ſo hy voor gaf, beſorgt, om d'opgereſene oneenigheid te beſliſſen, deet veel moeite, om t'onderſoeken, of Deventer alleen, met uitſluitinge van Campen, en Zwolle, tot de belegginge der Claringe binnen haar Stad beregtigt was. Na eenige voorregtsbrieven, welke de Stad Deventer in handen zoude hebben gehadt, te hebben geſien, en de Magiſtraat van Deventer, met eede hebbende beveſtigt, dat deſe Geregtsbank altoos voor het jaar 1385. binnen haar Stad geſpannen was, meende Florens van Wevelinkhoven deſe ſaak genoeg opgeheldert te zyn, om by ſyn vonnis te kunnen verklaren, en op den 7 Julius te verſtaan, dat de Stad Deventer alleen tot het beſit van dit voorregt beregtigt was: ſonder dat het my blykt, dat hy de verweringe, door de twe Steden hier tegens aangevoert kunnende worden, gehoort heeft. Ten minſten ſulks geven

Hy Vonnist later ten nadeel van haar tween.

(*m*) Dewyl nog de Heer *Dumbar*, nog *Revius*, d'eerſte brief, in het jaar 1385, over de belegginge der Claringe afgegeven, geſien hadden, kan men ligtelyk denken, en nagaan, waarom dat ſy over dit geſchil geheel anders ſpreken, en alle de ſchuld op Campen, en Zwolle leggen.

ven geenſints te kennen de woorden van ſyn 1385.
Vonnisbrief, in deſer voegen klinkende.

FLorens by der genaden Goedes Biſſcop t'Utrecht, maken kond allen luden, dat wy overmids twiſt ende ſtoet, die gevallen is tuſſchen onſen Steden van Deventer, Campen ende Swolle, van de Claeringe, alſe waer wy die mit rechte ſitten ſolden, vele gearbeydt hebben om die konde ende die waerheyt daer af te vernemen: des wy van older konde ende olden confirmatien onſer Stad van Deventer ondervonden hebben, dat men die Claeringe alle wege mit rechte te Deventer doen ſal, ende anders nerghent binnen onſen Lande van Salland. Ende overmids dier konde en Privilegien onſer Stad voerſcreven, ende oec want die Scepenen ende Raet onſer Stad van Deventer, dat mit hooren eeden vor ons beholden hebben dattet oer recht ſy: ſoe hebben wy denſelven Scepenen ende Raet, ende onſer ghemeenre Stad van Deventer geloeft, ende loven vaſtlic mit deſen brieve, vor ons en vor onſe nacomelinge Biſſcope t'Utrecht, dat wy ſie in dien voerſcreven rechte van der Claeringe ſoelen laten bliven, ende dat wy, noch onſe nacomelinge, gene Claringe binnen Salland, anders dan binnen onſe Stad van Deventer en ſoelen doen, noch ſitten, mit vorwarden als hier nae beſcreven ſtaet. Int yrſt dat onſe Stad van Deventer veylichheyt ende geleyde geven ſal alle den ghenen, die in die Claeringe horen, ende te doen hebben; uytgenomen die des heren des Lands ende Stad van Deventer vyande ſyn, ende die uyt der Stad gebannen ſyn: ende dit geleide ende veilichheit ſoelen ſy mit hoere clocken doen luden, ende dat geleide ſal aengaen enen dach voer die Claeringe ende duren enen na die Claeringe; ten were dat yemant op die tyt mitter hand verbreke. Oeck en ſal niemant in die Claeringe ſitten, hi en ſy Man, Borchman of

1385. Dienſtman, onſe ende ons Geſtichts van Utrecht, ende hi en ſy woonachtich binnen onſen Landen van Salland, van Twenthe ofte van Vollenhoe, ende deſen voerſcreven luden ſoelen niet claeren, ſy en claeren op hoeren eed, den ſy daer in der claeringe doen ſoelen als reden is. Ende deſe Claeringe mogen wy ende onſe nakomelingen Biſſcope t'Utrecht, doen twewerfs des jaers, eens by graſe ende eens by ſtroe, als ons dat evenſte koemt ſonder yemants wederſeggen. Oeck en ſal men in die Claeringe gene ſaken brengen, noch claeren dan wederſproken ordele, die vor onſen gerichte wederſproken ſyn van ſcade of van ſchulde. Argeliſt hier uytgeſecht. In orconde des ſoe hebben wy onſe Segel an deſen brief doen hangen. Ghegeven te Deventer in t' Jaer ons Heren Duſent driehondert vyf en tachentich, op ten Zevenden van der Maent, die geheten is Julius.

Aanmerkinge hier over.

Ik laat aan een ieder oordelen, hoe ſeer de brief van Florens van Wevelinkhoven kort te voren afgegeven (*n*), deſe ſyn Vonnisbrief tegenſpreekt, en of iemant van ſig ſelfs meer kan verſchillen, als hy alhier? Hoe onregtvaardig dan ook dit vonnis was, ſiet een ieder. Ja, die maar onſydig is zal bemerken, dat indien de Steden Campen en Zwolle, geen twemalen (*o*) van dit voorregt vrywillig afſtand gedaan hadden, de twe Steden niet min als Deventer tot de Claringe bevoorregt gebleven zouden zyn. Want, aan welke getuigenis des Biſſchops, of ſyn eerſte, of de laatſte, men geloof moet ſlaan, kan geen de minſte twyſſelinge onderworpen zyn.

(*n*) Men ſie de brief hier voren *bladſ.* 204. *en* 205.
(*o*) In het jaar 1392. (Men ſie hier beneden *bladſ.* 239.) en 1539.; gelyk blyken zal.

zyn. Gemerkt dat den Kerkvoogd in syn eerste brief met de Ridderschap of Knapen van Salland sprekende, en verklarende, dat de Stad Deventer geen meer regt tot de Claringe, als Campen, en Zwolle hadde, altoos veel geloofbaarder zal zyn, als wanneer hy, uit kragt van den eed van de regeringe van Deventer, de twe Steden dese geregtigheid ontnam. Nadien d'eerstgenoemde Heren, geen belangen by dese saak hebbende, onsydig waren: daar de Heren van de Magistraat, hoe agtbaar sy anderstnts ook syn mogen, in hun eigen nut, voordeel en saak getuigenis afgevende, geen geregtelyk geloof verdienen mogten. Behalven dat, hoe kon in de beslissinge van dese oneenigheid dien eed te pas komen? Wist Florens van Wevelinkhoven dan niet waar ter plaatse hy, gedurende syn ses jarige bestieringe, de Claringe 's jaars eens *by graese*, ende eens *by stroy*, bygewoont hadde? En wilde hy onderrigt zyn, in welke Stad de Claringe meer dan vyftig jaren te voren belegt was, daar leefden sekerlyk honderden menschen, die daar van een wettige en onsydige verklaringe hadden kunnen af geven. Dog hy hadt besloten, Campen en Zwolle, om redenen aan hem bekent, van dit voorregt te beroven, het was daarom ook het raadsaamste, om dese saak, so veel mogelyk was, te verdonkeren. Het verdient ook nog sekerlyk eenige opmerkinge, dat of schoon hy sig op voorregtsbrieven de Stad Deventer gegunt, beriep, egter wel sorgvuldiglyk vermyt heeft te melden, wanneer en door wie deselve afgegeven zyn; als egter gemeenlyk in oude tyden ge- 1385.

1385. ſchiede, wanneer de brieven 'er niet in het geheel ingelaſcht wierden.

De Steden weigeren te gehoorſamen.

De Steden Campen en Zwolle, wilden ſig dan ook, om de onregtvaardigheid van het vonnis, geenſints aan het ſelfde onderwerpen: maar ſy bleven weigerig daar aan te gehoorſamen, en verdedigden en bewaarden door alle mogelyke middelen haar geregtigheid. De Heren van Deventer in tegendeel ſpaarden geen mocite, om in het geruſt beſit van dit voorregt te geraken. In het volgende jaar wiſten ſy van den Roomſch Koning Wenceſlaus, een ſekere brief te verkrygen, waar by hy haar Stad het regt der Claringe beveſtigde (*p*): dog waar aan de twe Steden ſig weinig kreunden: en niet ſonder reden, want uit welken hoofde hadt Wenceſlaus de magt, om de Stad Deventer alleen een voorregt te beveſtigen, waar toe de twe andere Hoofdſteden des tyds ook beregtigt waren?

VI. Stigtinge van het Clooſter Windesheim.

Terwyl, dat dit geſchiede, ſogten de Deventerſche leerlingen van Gerrit Groet, na een bekwame plaats, om een Clooſter aan te leggen. In de Veluwe, niet verre van de Stad Hattum, troffen ſy een oord aan, die tot hun oogmerk dienſtig was. Sy verſogten niet lang hier na den Biſſchop van Utrecht, dat hy de t'ondernemene ſtigtinge mogte goedkeuren. Dog hy, in ſtede van dien, riet hen aan dat ſy eerder het Convent in Salland op bouwden. Sy, na deſen raad luiſterende, verkoren een landſtreek in Windesheim, een der Boerſchappen van ons Carſpel, alwaar ſy in het ſelfde jaar de grondſtenen van een Clooſter lieten aanleggen

(*p*) Te ſien by de Heer *Dumbar*, *bladſ.* 564. *en* 565.

gen (q): het welke, door syn strenge tugt, en grote geleertheid, sig in de twe volgende eeuwen, door geheel Europa, besaamt gemaakt heeft. 1387.

Te voren hebben wy gesien (r), dat de Paus so 't schynt, weinig agt slaande op het voorregt, dat het Capittel van Deventer door eenige Bisschoppen van Utrecht gegunt was, om het Pastoors ampt van S. Michaëls kerke deser Stad te vergeven, Reiner van Drynen in weerwille van de Canunniken, met dese bedieninge voorsien heeft. Den nieuwen Pastoor, schoon seer godvrugtig van leven, en barmhertig voor den armen (s), was nogtans van een seer ondernemenden en onrustigen aart: want niet lang na de aanvaardinge van syn bedieninge, weigerde hy het verdrag, tusschen Hessel Heynck, en de Religieusen van Belhem gemaakt, te onderhouden: niet tegenstaande de agtbaarste Kerkelyke en Wereldlyke magt het selfde bevestigt hadde. Nieuw verschil tusschen den Pastoor en het Clooster Belhem.

De Religieusen klaagden hem aanstonds over dese stoute daad by Paus Bonifaas de Negende aan: die, omtrent dese jaren, het onderzoek en de beslissinge van dit geschil, den Abt van het Middelburgsche Clooster aanbevelende, hem de magt gaf, den Pastoor in den ban te doen, indien hy anderssints niet tot de onderhoudinge van de gemaakte verbinteniſſe te bewegen was. Dus luiden de woorden van Paus Bonifaas Bulle.

Bonifacius servus servorum Dei, Dilecto filio Abbati Monasterii Middelburgensis Trajectensis Diœcesis, salutem & apostolicam benedictionem. Sua, no-

(q) *J. Buss. in Chron. Windesh. Lib. II. Cap. 6.*
(r) *Bladz.* 192.
(s) *Thomas à Kemp. in Chron. Cap. 6.*

1387. *nobis dilecti filii Prior & Conventus Monaſterii in Zwollis, per Priorem ſoliti gubernari, ordinis S. Auguſtini Trajectenſis Diœceſis, petitione monſtrarunt, quod cum olim inter ipſos ex parte una, & quendam Heſſelum dictum Heynck Rectorem Parochialis Eccleſiæ in Zwollis, dictæ Diœceſis, ſuper jure funeralium Corporum Parochianorum dictæ eccleſiæ decedentium quorum, libet apud dictum Monaſterium ſepeliri eligentium, ac nonnullis inde expreſſis oblationibus ex altera, fuiſſe orta materia quæſtionis. Tandem mediante venerabilis fratris noſtri Epiſcopi Trajectenſis conſenſu ſuper his, amicabilis inter eos compoſitio intervenerit; prout in inſtrumento publico inde confecto plenius dicitur contineri. Verum quia Reynerus Rector dictæ Eccleſiæ præfati Heſſeli ſucceſſor, compoſitionem eandem renuit contra juſtitiam obſervare. Diſcretioni tuæ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus, ſi eſt ita, dictum Reynerum ad obſervationem Compoſitionis ipſius, ſicut rite & ſine pravitate eſt facta, & ab utraque parte ſponte recepta, monitione præmiſſa per cenſuram Eccleſiaſticam prævia ratione compellas. Datum Romæ apud S. Petrum, nonis Julii Pontificatusque noſtri anno primo.*

Wordt door de Magiſtraat bygelegt.

Dog voor en al eer den Middelburgſchen Abt des Paus Bonifaas ſyn wille ter uitvoeringe ſtelde, en deſe Bulle ontfing, hadt de Raad deſer Stad, uit lieſde voor de vrede, en tot voorkominge van d'onheilen, die uit de hardnekkigheid van Reiner van Drynen konden volgen, reets een vergelyk tuſſchen hem en de Religieuſen van Belhem bewerkt: houdende dat het Clooſter aan den tydelyken Paſtoor, voor den twiſtigen offer, en andere regten zoude moeten betalen drie Heren pond, makende 42 ſtuivers; waar voor Reiner van Drynen van d'offergiften, en alle andere regten afſtant doen

doen moeſt, die hy op het Clooſter konde ver- 1387.
menen te hebben. Sie daar de woorden van den brief voor de vergaderde Magiſtraat afgegeven.

Nos Scabini & Conſulatus concordavimus dominos, Priorem & Conventum noſtræ Civitatis Canonicorum Regularium in Belbeem, de omni impetitione aut actione, quam dominus Reynerus Vice Curatus, noſter prætendit ſuper oblationibus &c. In hoc quod Prior & Conventus ſolvet dicto domino Reynero, Curato ſingulis annis pro oblationibus, & cæteris tres liberas dominiales annue in feſto, Martini Epiſcopi, ſalvo jure Matricis Eccleſiæ, jure dominorum de Belbeem ſemper ſalvo. Datum ſub ſigillis Conſulatus domini Reyneri & Conventus anno domini 1387. *pridie decollationis Johannis Baptiſtæ.*

VII. Hoe nauw het verbond, tuſſchen den Biſſchop en de drie Steden, over de verſterkinge der huiſen, in het jaar 1381. gemaakt (*t*), geſtadiglyk in agt genomen wierdt, ſag men in het jaar 1389. Want ſy ſtonden des tyds aan Egbert Haake van Rutenborch toe, dat hy ſyn huis Rutenborch wel wederom opbouwen mogt, dog ſonder daar nieuwe wallen en veſtingwerken om te maken; ten ſy met de toeſtemminge des Biſſchops en der drie Steden: die hem uit een byſondere genade vergunden, dat hy d'oude ſtenen uit de gragt mogt halen. Waar voor hy van ſyne ſyde beloofde, dat hy het Stigt van Utrecht daar uit geen ſchade ſoude toebrengen, en dat die gene, die beſitter van dit huis was, des verſogt wordende, altoos deſe verſprekinge vernieuwen moeſt; welke hy den anderen dag na S. Re-

1389. Aan E. van Rutenborch wordt vergunt ſyn huis te verſterken.

(*t*) Men ſie hier voren *bladſ.* 216.

1389. S. Remigius, by een betekende en beſegelde brief gedaan heeft (*u*).

1391. Ook aan J. van Bukhorſt. Nog voorſigtiger was den Biſſchop nevens de Steden Deventer, Campen en Zwolle, twe jaren later, wanneer de Heer van Bukhorſt aan haar verſogt, om het Slot Bukhorſt, by het dorp Sallick, en langs den Yſſel gelegen, te verſterken. Want, behalven dat ſy hem alle de beloften, door den Heer van Rutenborch gedaan, lieten beveſtigen (*v*), gaven ſy hem nog daarenboven een ſeker *ſchampioen* of *beſtek*, waar na hy ſyn Caſteel opbouwen en verſterken moeſt. Al het welk die Heer niet alleenlyk plegtelyk verſprak: maar dat hy ook nader door vier, aan Florens van Wevelinkhoven, en de drie Hoofdſteden afgegevene beſegelde alleensluidende brieven bekragtigde; welkers inhoud deſe is.

Allen den ghenen, die deſſen brief ſullen ſien of hoeren leſen, doe ick to verſtaene Johan van Buckhorſt, en bekenne dat ik voir my ende voir myne erfgenamen hebbe ghelaeft, dat van mynen huiſe to Buckhorſt, dat ik nuw timmer, dair my een ſchampioen affgegeven is, nymmer ſchade geſchien ende ſall den Biſſchoppen van Utrecht, ſoe wie daer is in der tyt, noch ſynen Geſticht, noch ſynen Hoeftſteden van Sallant, myt rove noch myt brande noch myt geweltlycken ſaeken. Ende ick off myne erffgename en ſullen dat voerz. huis nymmermeer vestigen aan doen, ten ſy myt willen myns Heren van Utrecht voerſcreven, ſoe wie dan is in der tyt, ende der drien Steden voerſcreven. Alle deſſe voerſcreven puncten ſekere ick ende lave in goeden trouwen, Johan Buckhorſt voerſcreven voir

(*u*) *Arent Toe Boecop.*
(*v*) *Willem Nagge op dit jaar.*

voir my ende voir myne erfgename, vaſt ende ſtede te holden, ſonder enigerhande argeliſt. In oirkonde deſſes brieffs beſegelt myt mynre Segel. Gegeven int jaer onſſ Heren MCCC ende een-en-tnegentich, op Sunte Johannis, *ante portam latinam*. 1391.

VIII. De Stad Zwolle met Campen, die, tot in de maand April des jaars 1392, voortgevaren hadt, haar regt tot de belegginge der Claringe voor te ſtaan, wierdt des tyd te rade, om op het Raadhuis deſer Stad des maandags na Paaſchen, in het byweſen van vyf Edellieden, door twe alleensluidende brieven van twe Notariſſen getekent, van haar geregtigheid af te ſien (*w*). Na dat alvorens twaalf Raadslieden, en twaalf Gemeenslieden van Deventer in den vollen vergaderden Raad, alhier op het nieuw met eede geſworen hadden, dat haar Stad dit voorregt wettiglyk, en van ouds her beſat (*x*). Met welk regt de Steden Campen en Zwolle, na deſe tyd, dit voorregt nu en dan aan de Stad Deventer hebben kunnen betwiſten, ſal elders geblyken. 1392. De twe Steden doen afſtant van het regt der Claringe.

Deſe twiſt was nauwlyks bygelegt, of daar reſen in dit landſchap nieuwe onluſten op. Evert van Ulſt klaagde, omtrent de maand Junius, aan Florens van Wevelinkhoven, dat die van het Opperſtigt of Overyſſel, hem en de ſyne belediget hadden. Ja, hy gaf niet onduiſterlyk te kennen, dat indien men hem geen genoegſame vergoedinge deet, hy ſyn regt met de wapenen wel zoude weten te doen gelden. Klagten van E. van Ulſt tegens Overyſſel.

Den

(*w*) Volgens den *afſtandsbrief* van het jaar 1539.

(*x*) *Willem Nagge op het jaar* 1393, volgens myn afſchrift, dog t'onregt; gelyk uit de vooraangehaalde brief te ſien is.

1392. Worden door de drie Steden ongegront bevonden.

Den Kerkvoogd verwittigde hier van aanſtonds d'afgeſanten van Overyſſel, des tyds een Vergaderinge tot Utrecht bywonende, en verſogt, dat de drie Steden d'ingebragte beſwaarniſſen van den Heer van Ulft rypelyk onderſoeken, en overwegen mogten: ten einde aan ſyn Geſanten, in d'aanſtaande vergaderinge, in de Stad Deventer te houden, antwoord te laten toekomen, over de gegrond- of ongegrondheid van die klagten. De drie Steden in des Biſſchops voorſtel bewilligende, bragten hun gemagtigden in de byeenkomſte tot Deventer voor antwoord uit, dat de beſwaarniſſen van den Heer klager opgegeven, van alle redelykheid en ſchyn ontbloot waren. Des niet tegenſtaande, wierdt ettelyke dagen hier na, met wederſydſe goedkeuringe, door eenige Heren, hier toe van den Biſſchop, en den Hartog van Gelder verordent, een vrindelyke byeenkomſte tegens woensdag na Pinxteren, binnen Zutphen aangelegt: om waar het mogelyk alle onluſten voor te komen. Dog deſe vergaderinge vrugteloos afgelopen zynde, verklaarde den Heer van Ulft aan den Biſſchop den oorlog; van welkers gebeurteniſſen, deſe Stad betreffende, my niets aanmerkelyks voorgekomen is.

Deſelve laten de timmeringe van Windesheim beſien.

Waarom dat de Regeringe van de drie Overyſſelſche Hoofdſteden des ſaturdags na S. Vitus dag van het ſelfde jaar, eenige leden na Windesheim ſont, om de timmering van dat Clooſter te beſigtigen (y), is voor my als nog een duiſter raadſel.

Twente

Even hier na wierdt geheel Twente, en Salland,

(y) De Heer *Dumbar*, *4de Boek*, *30ſte Hoofdſt.*

land, door Bisschop Florens, aan den Hartog van Gelder verpant. Den Hartog nam ingevolge d'opene brieven, hier van, op den 9 Augustus, afgegeven, alle de Sloten van Salland in besit, en stelde aldaar Geldersche amptmannen en bewaarders aan. De Steden Deventer, Campen en Zwolle, bleven in het gerust besit harer voorregten: en de nieuwe Bedienders moesten niet alleen haar den eed van getrouwigheid afleggen, maar sy verbonden sig ook door brieven, dat sy sorg dragen zouden, dat d'Ingesetenen geen onrechtvaardigheden en kwellingen aangedaan wierden (z). 1392. en Salland verpant. De drie Steden bewaren haar regten.

IX. De Paus vergunt de Stad dat den Godsdienst mag gepleegt worden, na het vertrek van in den ban gedane personen.

Seer nadelig was het ter deser tyd, aan de pleginge des Godsdienst, in dese Stad, dat, vreemde personen in den ban zynde, van buiten hier kwamen, en, sig eenige tyd opgehouden hebbende, na hun vertrek de kerkdiensten nog opentlyk nog in het geheim, ingevolge de kerkelyke besluiten, gepleegt worden mogten; maar als dan geheellyk ophielen. Stads Heren Regenten, d'ongemakken en nadeligheid van dit kerkelyk gebruik, aan den Paus Bonifaas de Negende, aangetoont, of ten minsten, versogt hebbende, dat den Godsdienst aanstonds na het vertrek der in den Ban gedane personen, opentlyk en met het luiden der klokken hervat worden moest, of konde, beantwoorde hy in het derde jaar syn Pausdoms, volkomentlyk aan hunne bede; door de verleninge van de volgende Bulle, welke, op den 19 December afgegeven, en van desen inhoud is.

Bonifacius Episcopus Servus servorum, Dei ad futuram rei memoriam, humilibus, & honestis sup-

(z) De Heer *Arent Toe Boecop.*

1392. *ſupplicum votis, illis præſertim, quæ divini cultus augmentum & animarum ſaluiem conſpiciunt, libenter . . . . . illaque favoribus proſequimur oportunis. Exhibita ſiquidem nobis nuper pro parte dilectorum filiorum univerſitatis opidi Swollenſis Trajectenſis Diæceſis peticio continebat, quod ſæpe contigit opidum ipſum, ex eo quod extraneæ perſonæ excommunicatæ, & quibus Eccleſiæ eſt interdictus ingreſſus, ad dictum opidum declinant; & in moram trahunt, eccleſiaſtico ſupponi Interdicto; & propter adventum & moram perſonarum hujus modi Dilectos filios, clerum ejusdem Opidi, per Triduum vel plures dies continuos, poſt dictarum perſonarum ab eodem opidio receſſum ſubſequens, vel ſubſequentes, prout ex forma provincialium vel Synodalium conſtitucionum aut Proceſſium ſuper literis Apoſtolicis habitorum, quarum ſeu quorum auctoritate tales perſonæ excommunicatæ, & quibus eccleſiæ hujus modi ingreſſus interdictus, exiſtunt alias legitime tenentur ceſſare oportet, penitus a divinis, in maximum præjudicium Cleri & univerſitatis predictorum ac periculum animarum, ac etiam utriusque Sexus perſonæ confeſſæ, & contritæ, pia devocione inductæ, recipere intendentes Eucariſtiæ Sacramentum, hujusmodi earum devocione, propter prefati interdicti obſervacionem defraudantur: Quare pro parte dictorum univerſitatis nobis fuit humiliter ſupplicatum, ut providere eis ſuper premiſſis, de benignitate Apoſtolica, dignaremur. Nos igitur qui divinum cultum ac devocionem populi augeri, & animarum periculis obviare noſtris temporibus intenſis deſideriis affectamus, hujusmodi ſupplicacionibus inclinati, univerſitati prefatæ, ut poſtquam hujusmodi perſonæ quacumque eccleſiaſtica auctoritate excommunicatæ, & quibus Eccleſiæ eſt interdictus ingreſſus, ſi quæ ad Opidum ipſum acceſſerint, & ibidem comedendo, bibendo, aut dormiendo moram traxerint, de dicto opido receſſerint, prefati Clerus poſſint in eorum Eccleſiis ejusdem opidi in univerſitatis hujusmodi preſencia, divina offi-*

officia apertis janius, campanis pulsatis, & alta voce excommunicatis, & interdictis exclusis, per se celebrare, vel alios Sacerdotes ydoneos facere celebrari; dummodo opidum ipsum specialiter suppositum non fuerit Ecclesiastico interdicto, vel id Clero aut universitatis prefatæ, seu alicui eorum, qui hujusmodi divinis interfuerint, non contigerit specialiter interdictum, auctoritate Apostolica de speciali gratia tenore presensium indulgemus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attemptare presumserit indignacionem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum XIIII. Cal. February Pontificatus nostri Anno tertio. 1392.

XIII. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Des Biſſchops dood en hoedanigheden. Order aan d'amptmannen afgeſonden. F. van Blankenheim wordt Biſſchop.* II. *Syn beloften aan de drie Steden. Stigtinge van de Cruiskerk: Het ryke Fraterhuis: en S. Cæciliaa's Clooſter. Zwolle verbint ſig met Brandligt.* III. *Bewerkt mede de vrede met de Frieſen. Helpt Coeverden winnen. Voorregten de drie Steden op dit Slot, en Drenthe vergunt.* IV. *Sy ſchieten den Biſſchop 15000 ſchilden op. De Kuinder door haar hulp aan het Stigt gehegt.* V. *De Stad verbiet de Stigtinge van Berg-clooſter. Onderſoek der reden hier van.* VI. *Haar pogingen ſyn vrugteloos. Sy belet d'inwyjinge. Den Biſſchop beveelt hier mede ſtil te ſtaan.* VII. *Schrikkelyke peſt albier: En op den Nemelerberg. d'Inwydinge geſchiet aldaar, op bevel des Biſſchops. De drie Steden maken de vrede tuſſchen hem en Groningen.* VIII. *Twintigjarig verbond tuſſchen hem, Zwolle en andere Steden.* IX. *Boniſaas verleent aan deſe Stad een afladt. Welke den Biſſchop goedkeurt en vermeerdert.* X. *Hy verbetert Guido's Dykbrief. Aanmerkinge op de Veertiende eeuws einde. Overdragt van Coeverden en Drenthe aan het Stigt.* XI. *Den Biſſchop vergunt aan Zwol-*

Zwolle eenige Voorregten. Geeft haar Schout deſelfde magt als die van Deventer. XII. *Verbetert de misbruiken van het Heimelyke Gerigte in Salland, en in Vollenhoo. Opbouwinge van S. Michaëls kerk en toorn.* XIII. *Overdragt van de Kuinder aan het Stigt. De drie Steden bewerken de vrede tuſſchen de Frieſen, en den Biſſchop. Sy leggen een ander geſchil by.* XIV. *Namen der Landdags Edellieden hier en elders. Inwyjinge van de Kerk op den Berg. Twiſt der drie Steden met de Gelderſchen.*

I. 1393. Des Biſſchops dood en hoedanigheden.

In het volgende jaar, wanneer den Biſſchop van Utrecht, en de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, met den Heer van Ulft ook de vrede ſloten: onder beding, dat al het voorgevallene gedurende den oorlog, vergeten zoude worden: op de bewyſelyke ſchade na, die het Stigt uit het Slot Ulft aangedaan was; welkers vergoedinge Erneſt van Ulft opgelegt wierdt (*a*), verwiſſelde Florens van Wevelinkhoven, op den vrydag voor Paaſſchen, in ſyn Caſteel tot Hardenberg, het tydelyke met het eeuwige. Hy wordt door een agtbaar Schryver, wegens ſyn yver voor den Godsdienſt, mildadigheid voor den armen, ſpaarſaamheid, ſyn minſaam gedrag, grote voorſigtigheid, en meer andere hoedanigheden, ſeer gepreſen (*b*): welke hem, met regt, voor een der grootſte Biſſchoppen van Utrecht heb-

 ben

(*a*) De Heer *Arent Toe Boecop.*

(*b*) *Thomas à Kempis in App. ad Chronicon Montanet. Cap.* 8.

1393. ben moeten doen aanſien; indien hy ſig niet aan een grote eenſydigheid, in het vellen van het Vonnis over het voorregt van de Claringe ſo niet ſchuldig, ten minſten, en op ſyn beſt genomen, verdagt gemaakt hadde.

Order aan d'amptmannen afgezonden.

De Stad Deventer, op den 4 April van ſyn onverwagt overlyden, door een bode, verwittigt, liet de amptmannen van de Sloten Goor, Diepenheim, Arkelſtein, en meer anderen dit voorval nog dien ſelfden avond bekent maken, en gelaſten, de, hen aanbevolene, huiſen en veſtingen, ten gemenen dienſt, en nut van het Sticht, wel te bewaren, en deſelve, aan den te kieſene Biſſchop, niet eerder over te leveren, voor dat hy aan de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, met eede belooft hadt, haar te zullen laten in het geruſt beſit van het regt, dat de vorige Biſſchoppen van Utrecht, haar aangaande de voornoemde Caſtelen en huiſen gegeven hadden (*c*).

F. van Blankenheim wordt Biſſchop.

In plaats van den afgeſtorvenen Biſſchop, wierdt, op den 24 van deſelfde maand, tot het Utrechtſche Kerkvoogdyſchap, Frederik van Blankenheim, Biſſchop tot Straatsburg verheven (*d*).

II.

1394. Syn beloften aan de drie Steden.

Den nieuwen Kerkvoogd kwam, in het volgende jaar, omtrent de maand Auguſtus in Overyſſel, en beveſtigde aan de drie Hoofdſteden alle haar regten, voorregten, en oude gewoontens. In welker voegen hy het aan de Stad Zwolle gedaan heeft, kan uit ſyn beſegelde brief op den 28 Julius, tot Utrecht afgegeven, geblyken, deſelfde luit aldus.

Fre-

(*c*) De Heer *Dumbar*, *4de Boek*, *30ſte Hoofdſt.*
(*d*) *Thom. à Kemp. Cap. 9.*

Frederich van Blanckenhem, bider genaden Goeds Biſſcop t'Utrecht, maken kundich allen luden, dat wy geconfirmiert hebben ende confirmieren myt deſen apenen Brieue onſen lieven burgers van Zwolle, ende onſe Stat van Zwolle, alle hoere priuilegien, brieue, rechte, vryheden, wilkoeren, ende koren die ſy nu hebben, of eertyds hebben verworuen van onſen voervaerren Biſſcopen t'Utrecht, ſo wie die geweeſt hebben; En voert alle hoere heercomen dat ſy van enyghen Biſſcoppen voirſ:, off van hoere alder tyden heer gebracht hebben tot deſen daghe toe, ende gelauen hem in gueden trouwen alle deſe voirſ: punten vaſt en ſtede te holden, ſonder verbrec ende ſonder enyghe wederwoerde off wercke. Alle argeliſt hier ynne vytgeſeghet. In oirkonde des briefs bezegelt myt onſen Segel, gegeven t'Utrecht in 't Jaer ons Heren, duſent drie hondert vier-en-t'negentich, twyntichſten dach in Julio. 1394.

Hy geeft de Stad magt om de vreemde misdadigers te vonniſſen.

Biſſchop Frederik van Blankenheim, om ſyn dankbaarheid aan de Stad Zwolle te betonen, wegens de getrouwe dienſten, welke haar inwoonders niet alleen aan de vorige Biſſchoppen van Utrecht, maar ook al reets aan hem beweſen hadden, gaf aan de Magiſtraat de magt, dat ſy een misdadiger, die ſig onſes eragtens wel in de Stad ophielt, maar te voren daar buiten woonagtig geweeſt was, ofte iemant die door den Schout ofte andere buiten de Stad gevangen genomen, en aldaar in hegteniſſe geſet wierdt, ingevolge Landrecht „ en op oeren „eed", gelyk den Biſſchop ſpreekt, tot de dood veroordelen, en het vonnis door den Schout laten ter uitvoeringe brengen mogte, indien den Biſſchop afweſig was, en den amptman van Salland, van de misdaad der ſchuldige

1394. verwittigt, hem niet ſtraſte: dog dat anderſints de Magiſtraat den ſchuldigen aan den Biſſchop ſig in Overyſſel ophoudende, of den Amptman, het vonnis op te maken, bereid zynde, overleveren moeſt: Van deſen voorregtsbrief in tegenswoordigheid, en door raad van de Prooſten of Probſten van de Capittels van S. Pieter, van S. Jan, en de H. Maagt Maria, en van den Scholaſticus tot Utrecht, als mede van d'Edellieden Steven van Zulen, Werman van Rande, en Ghysbert van Hardenberg, afgegeven, hebben wy ingevolge het Stads Privilegieboek, het volgende affchriſt.

Frederick van Blanckenhem, by genaden Gods Biſſcop t'Utrecht, maken kundich allen luden, dat wy aenghefien hebben, ende aenſien trouwen dyenſt dyen die Scepene ende Rade ende ghemene Burgeren ons Stat van Zwolle, ons en onſen Geſtichte by ons tyt gedaen hebben, ende noch dagelix doen, ende off God wyl hier naemaels noch mere doen ſullen, ende onſen voirvaeren ende geſtichte hier voermaels dycwile gehedaen hebben, ſoe hebben wy hem gegeuen ende gheuen myt deſen apenen brieue voer een recht te hebben ende te bruken, weerd dat enich mysdadich oft brückachtich meenſche bynnen ons Stat van Zwolle were, ofte die myt onſen Richter onſer Stat van Zwolle, van buten yngehaelt woerde, ofte van gaſten van buten an onſen Richter voirſ: gebracht worde, dien die Scepene ende Rade onſer Stat van Zwolle voirſ: na den Lantrecht vp oeren eed neemen, dat hys ſiues verboirt hadde, ſoe ſolden die Scepenen ende Raet onſer Stat van Zwolle voirſ:, dat an ons verbaden, des wy an die ſyde der Yſſel dair Deventer ſtaet, weren, off an onſen Amptman yn Zallant, dat wy hem daer ouer richteden: Ende

de weert dat wy oft onſe Amptman in Zallant, hem dair dan onvertreck ſonder argeliſt nyet ouer en richteden, ſoe mochte onſe Richter onſer Stat van Zwolle voirſ: dair ouer richten, by die Scepene ende Raede ons Stat voirſ:, als voirſ: is nae den lantrechte, ſonder enighe meerre verwolghynge. Alle argeliſt hier ynne wtgeſecht. In oirkonde des Briefs bezegelt myt ons Segell, gegeven t'Utrecht in 't Jair ons Heren Duſent drie hondert vier ende t'negentich, des vyff ende twyntichſten dagh in Julio. 1394.

Hy verſprak ook op den 12 December van het ſelfde jaar aan de drie Hoofdſteden, dat niet alleen het huis en Heerlykheid Diepenheim voor de 1875 opgeſchotene (*e*), en tot nog toe onafgeloſte oude ſchilden in de pantſchap verbonden zoude blyven: maar ook, dat hy geen Caſtellein op dit Slot zoude ſetten, dan met voorkenniſſe der drie Steden: waar aan alle nieuwe amptmannen, den eed van getrouwigheid afleggen moeſten (*f*).

In het voorgaande jaar hadt Gerrit van Spoelde eenige goederen, tot d'opbouwinge van een Capelletjen, geſchonken (*g*). De Magiſtraat, waar aan de beſtieringe van het aanteleggene Kerkjen overgelaten was, begon in dit jaar deſe onderneminge werkſtellig te maken. In het jaar 1399. wierdt dit Godshuisjen volbouwt, en aan de Moeder Gods ingeſegent (*h*). Uit deſe beginſelen is later de dusgenoemde Kruiskerk, met deſſelfs toorn opgeſtaan. Stigtinge van de Kruiskerk.

(*e*) Men ſie hier voren *bladſ.* 211. *en volgenden.*
(*f*) De brief is, by de Heer *Dumbar bladſ.* 624. *en* 625. te ſien.
(*g*) Uit de *brief van ſyn Uiterſte wille.*
(*h*) *Ex littera Dedicationis.*

1394. Het Ryke Fraterhuis.

Het twede of ryke Fraterhuis deſer Stad, naaſt het oude Bagynen Convent gelegen, het welk tot nog toe, door alle Schryvers, met ſtilſwygen voorbygegaan is, nam ook ter deſer tyd ſyn aanvang (*i*). Twe jaren na de ſtigtinge, wierden deſſelfs geringe inkomſten aanmerkelyk vermeerdert, door de grote mildadigheid, van den Hoveling van Florens van Wevelinkhoven, Meinold van Windesheim; die de wereld ontvlugtende, ſyn intrek in deſe woninge nam.

En S. Cæciliaas Convent.

Nog ſie ik op dit jaar, dat het Holde Huis, of S. Cæciliaas Clooſter, heden in het Kinderhuis verandert, reets in weſen was (*k*).

Zwolle verbintſig met Brandligt.

Welke den inhoud geweeſt is van ſeker verbond, tuſſchen deſe Stad en den Benthemſchen Heer van Brandligt op dit jaar geſloten (*l*), is my onbewuſt: nadien ik den verdragsbrief tot nog toe niet hebbe kunnen te ſien krygen.

III.

1395. Bewerkt mede de vrede met de Frieſen.

In het jaar hier na, wierdt een duiſentjarige vrede, tuſſchen den Biſſchop, en de Frieſen van Stellingwerf, Schooterwerf, Opzaterlant, Dodingawerſtal, en Ooſterzee, ten overſtaan der Stedegeſanten van Deventer, Campen, en Zwolle, daar toe wel uitdrukkelyk verſogt, geſloten (*m*).

Helpt Coeverden winnen.

Een aanmerkelyker dienſt beweſen de drie Steden des tydes aan Frederik van Blankenheim. Deſe Kerkvoogd hadt den Heer van Coeverden verſcheiden minnelyke vertogen en voorſlagen ge-

(*i*) Uit de *erfpagtbrief van Reinold van Drynen, op S. Maurits dag afgegeven.*
(*k*) Uit deſelfde *brief.*
(*l*) Volgens ſekere *Chronyk.*
(*m*) De Heer *Dumbar blad.* 626.

gedaan, om het aan syn voorsaten, verpandede 1395.
Landschap Drenthe, nevens het Huis te Coeverden, ten dienssten van het Stigt te laten inlossen, ingevolge de brieven daar over voor hene gemaakt: dog dese vrindelyke vermaningen vrugteloos zynde, verklaarde hy, met de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, aan den Drentschen Heer den oorlog, en sy belegerden met vereenigde magt het Huis te Coeverden, het welke, na een korte tegenstant te bieden, by verdrag ingenomen wierdt. Den Bisschop, uit aanmerkinge van de kragtdadige bystand van de drie Steden in dit beleg genoten, bedankte haar daar voor opentlyk by den aftogt, en beloofde haar ook verscheiden voorregten, so in het Landschap Drenthe, als ten aansien van het Huis te Coeverden, te geven.

In het einde, van het volgende jaar, vol- 1396.
bragt hy syn beloften getrouwelyk, en vergunde toen aan de drie Steden, niet alleen dat d'Amptman te Coeverden, het Sallandsche geweste, voor roveryen, brandstigtingen, en allerlei geweldadigheden beschermen zoude: maar ook dat die met eede aan haar zweren, en met genoegsame Borgen versekeren moest, het Slot sorgvuldig ten gemenen nut des Stigts te bewaren, en daar in geen van haar vyanden te zullen laten ophouden. Ook het Casteel aan geen nieuwen Bisschop te leveren, voor dat hy de regten der Steden bevestigt hadt. Als mede by afstand van het Amptmanschap, of by des Castelleins overlyden, syn erfgenamen de Stad en het Huis te Coeverden, aan een nieuwen Amptman niet over te mogen geven en inruimen, voor en al eer die den gewonen eed afge-

Voorregten de drie Steden op dit Slot, en in Drenthe vergunt.

1396. gelegt, en Borgen geſtelt hadt. Frederik van Blankenheim verklaarde ook de Burgers der drie Steden in Drenthe, ſo wel te water als te lande, van tollen en weggeld ontſlagen: „ want", ſegt hy, „ ſy hynnen onſen Stichte „ ghenen tollen ſchuldich en ſyn". De woorden van den gehelen voorregtsbrief elders te vinden, laat ik om kort te zyn agter.

Vrede met de Heer van Coeverden.

Schoon den Biſſchop, en de drie Hoofdſteden, als verhaalt is, in het vorige jaar, Reinold het Huis te Coeverden door geweld ontwrongen hadden, bleef hy egter nog even hartnekkig, om ſyn gewaande regt met de wapenen te verdedigen. Dog d'overgave van het Slot Rhenenſtein, en de nederlage van ſyn vrinden en aanhangeren vernomen hebbende, ſag hy geen kans meer om ſig in ſyn vorig beſit te doen herſtellen, en deedde toen door tuſſchenſpreken van den Hartog van Gelder, ſekere vredes voorſlagen, op welke hy eerlang wederom met het Sigt verſoent is geworden.

IV. Sy ſchieten den Biſſchop 15000 ſchilden op.

Onder andren hadt hy by dit verdrag bedongen, dat den Biſſchop hem in het jaar 1402, 15000 oude ſchilden, makende omtrent 31500 guldens, zoude moeten betalen: die de drie Steden by een beſegelden brief aannamen op te ſchieten, en aan Reinold van Coeverden, of ſyn erfgenamen, op den 14 Mey van het bepaalde jaar te voldoen, op het ernſtig verſoek van den Kerkvoogd: welke daar tegens aan de drie Steden een brief over gaf, door hem en de Capittels tot Utrecht beſegelt: waar by ſy te ſamen verklaren, de Steden daar omtrent ſchadeloos te

zul-

zullen houden (*n*). Men vint ook ten deſe op- 1396.
ſigte door de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, een verdrag gemaakt, waar by ſy malkanderen beloven, dat, was het ſake, Frederik van Blankenheim ſtierf, of het Bisdom verliet, ſy nooit een nieuwen Kerkvoogd inhuldigen zouden, voor en al eer hy ten hare genoegen deſe penningen voldaan hadt. So een groot vertrouwen ſtelden de Steden reets des tyds op den ſchranderen Biſſchop. Ook beſloten ſy dat van de 15000 oude ſchilden, door haar drien even veel opgeſchoten zoude worden, en dat de Stad, welke haar 5000 oude ſchilden niet op den beſtemden tyd gereet hadt, alle de ſchade, de twe andere Steden daar door onverhopelyk lydende, vergoeden moeſt (*o*).

De grote en ſware klagten, door d'inwoon- 1397.
ders van de Heerlykheid Kuinder, tegens de dwinglandye van hun Heer Harmen ingebragt, en verſpreit, verſchaften in het ſelfde jaar aan Frederik van Blankenheim een goede gelegentheid, om deſe Heerlykheid aan Overyſſel te hegten. Den Heer van Kuinre, volgens het verhaal van ſommige (*p*), het onweer voorſiende, en bemerkende, dat men hem van ſyn goederen beroven wilde, toonde ſig bereidwillig de Kuinre te verkopen. Hy trat ook eerlang tot

De Kuinder door haar hulp aan het Stigt gehegt.

(*n*) De Heer *Dumbar*, *4de Boek*, *30ſte en 31ſte Hoofdſtuk.*

(*o*) *Idem Tom. 2. Analect. pag. 368. & ſeq.*

(*p*) *Brumanus pag. 152. & 153.* Dog men moet deſen Schryver met beſcheidenheid in de gebeurteniſſen, ten tyde van Frederik van Blankenheim voorgevallen, leſen, want hy ſchryft alles aan dees Kerkvoogds gewaande heerſugt toe; waar door hy in verſcheiden misſlagen gevallen is.

1397. tot de dadelykheid, en verkogt op den derden Mey, deſe Heerlykheid aan Frederik van Blankenheim, voor 400 oude ſchilden ten erfpachts regte: onder beding, dat die penningen alle jaars, op den dag van S. Peters ſtoel, tot Zwolle, in de Carſpel kerke, gelyk men dit Godshuis omtrent dit, en veel volgende jaren, nog plagt te noemen (q), op S. Michaëls autaar getelt zouden worden. De drie Hoofdſteden ſtonden voor de betalinge in, en beloofden elk 100 oude ſchilden 's jaars te zullen opſchieten. Dog deſe voorwaarden wierden nog in het ſelfde jaar verandert, en men kwam over een, dat in plaats van 400 oude ſchilden des jaars, aan den Heer Harmen eens ſes duiſent twe hondert diergelyke ſchilden toegetelt zouden worden: die hy tot Campen, Vollenhoo, of elders, waar hy wilde, in het jaar 1407. ontfangen konde; wanneer d'overdragt ook geſchieden moeſt (r).

V. 1398. De Stad verbiedt de

Eenige van de leerlingen van Gerrit Groet, die op den Nemelerberg een vergaderinge geſtigt hadden, en in het jaar 1395, een klein kerkjen lieten opbouwen (s), namen in het jaar 1398.

(q) In de meeſte *oude brieven.*

(r) Tot hier toe *Arent Toe Boecop, & ex eo Rev. Dav. illuſtr. ad hunc ann. Vid. etiam D. G. Dumbar Tom. 2. Anal. pag.* 385. *& ſeq.*

(s) Dewyl ſommige deſe inwyjinge in twyffel trekken, zal ik, tot meerder verſekeringe, de woorden van *Thomas van Kempen Cap.* 5. alhier uitſchryven. *Anno Domini* 1395. *in vigilia Sancti Joannis Baptiſtæ, conſecrata eſt prima capella in monte Sanctæ Agnetis virginis, & primum altare in ea, conſecratum in honore Sanctæ Agnetis, & Beatiſſimæ Mariæ Magdalenæ, per Dominum Hubertum ſuffraga-*

1398. het beſluit, om den Cloſterlyken tugt t'omhelſen. So dra was deſe tydinge tot Zwolle niet rugtbaar geworden, of men wierdt aanſtonds ſeer op hen verbittert, en ſy kregen niet alleen eenige byſondere menſchen tot vyanden; maar ſelfs de Magiſtraat, die toen ront uit verboot, dat de Nemelerbergs Vergaderinge in een Convent verandert zoude worden (t). 1398. Vligtinge van Berg-Cloſter.

Men gunne my hier ter plaats, over de reden van dit gebod, nergens, in de door my geſiene ſchriften gemelt, myn gedagten te uiten. Ik denke dan dat de Regeringe alhier, tot deſen ſtap, uit ſtaatkunde bewogen wierdt: die Heren voorſagen ſekerlyk, dat dit nieuwe Cloſter in Stads Schoutampt leggende, door de nabyheid, voor vele Zwollenaren aanlokkelyk zyn zoude, om aldaar den Cloſterlyken tugt t'omhelſen, en hun middelen en inkomſten aan de religieuſen te ſchenken; en ſulks hebben die Heren niet dan voor ſeer nadelig aan Stads finantien aangemerkt: dewyl de goederen door het nieuwe Cloſter aan te winnen geeſtelyk, en bygevolge van alle ſchattingen en ongelden des tyds bevryt wierden. Waar door dan ook de penningen van Stads ſchatkiſt vermindert; of wel d'overige burgers met ſwaarder laſten gedrukt moeſten worden. Geheel anders was nu de ſaak, toen op den berg een vergaderinge van broeders van 't gemene leven alleen was, gelegen: nadien de grote Onderſoek der reden hier van.

ganeum, & generalem in pontificalibus vicarium, Reverendiſſimi Patris, ac Domini noſtri Frederici Epiſcopi Trajectenſis.

(t) Deſelfde Schryver *Cap.* 6.

1398. te haat en veragtinge, die veel van Stads ingeſetenen tegens hun levenswyſe betoonden, genoegſame borgen waren, tegens een al te veelvuldigen toeloop, en grote mildadigheid. Selfs komt het my ſeker voor, dat d'aanwinningen van de vergaderinge van de Broeders, tot de tyd toe, dat deſelfde in een Clooſter veranderde, niet als geeſtelyke goederen aangemerkt zyn: want alle de leden waren des tyds leken; hoe konden die dan aan de Voorregten der Religieuſen deelagtig zyn? en in dien val hadt de Magiſtraat niet eerder reden om deſe vergaderinge te ſtoren, dan toen enige broeders een Clooſter wilden ſtigten: dewyl te voren hun goederen en beſittingen, als die van andere burgers, Stads laſten droegen.

VI. Haar pogingen ſyn vrugteloos.

De Magiſtraat ook, om te tonen, dat ſy alleen den Clooſterlyken tugt op den Nemelerberg wilden beletten, en dat ſy het geenſints op de broeders gemunt hadden, lieten die gene, welke in de vorige levenswyſe bleven volharden in geruſtheid; terwyl d'anderen, die Religieus wilden worden, den Berg moeſten verlaten, en tot Dalfſen op het Erve Weſterhof, met toeſtemminge van Frederik van Blankenheim, een Clooſter ſtigteden (*u*). Dog ſy bevonden eerlang, dat de plaats, die ſy verkoren hadden, tot d'opbouwinge van het Clooſter, onbekwaam was: waarom ſy met verlof van den Biſſchop, in weerwille van de Stad Zwolle, na hun oude woninge te rug keerden.

Sy belet d'inwyjinge.

Weinige dagen na deſe te rugkomſt, geboodt den Kerkvoogd aan ſyn Wy-Biſſchop Hubert, om de Kerkhof op den Nemelerberg in te wyjen.

(*u*) *Idem Cap. 6.*

jen. Als Biſſchop Hubert dan na d'inwyjings- 1398.
plaats reiſende, ſyn weg door Zwolle nam, krygt hy aanſtonds van de Heren der Magiſtraat bevel, om niet eerder de Stad uit, en na den Nemelerberg te gaan, voor dat ſy den Utrechtſen Prælaat geſproken hadden (*v*): want de Raad meende hem nog wel te zullen overhalen, dat hy ſyn bevel van des Kerkshofs inſegeninge wederriep, en ſyn gegevene toeſtemminge, om een Clooſter daar te ſtigten, intrekken zoude (*w*).

Frederik van Blankenheim, van de verhinderinge der inwyjinge onderrigt, ſtont op ſyn vertrek na Romen: de kortheid des tyds zal hem daarom niet toegelaten hebben, dit verſchil ſo ras te vereffenen: Ten minſten dit is ſeker, dat hy aan de Magiſtraat en den Biſſchop Hubert bevel affont, ten einde dat aan beide ſyden, niets aangaande de Inwyjinge, voor ſyn te rugkomſt, ondernomen zoude worden. Den Biſſchop beveelt hier mede ſtil te ſtaan.

Gedurende ſyn reiſe na Italien begon de peſt in Salland, en byſonderlyk in en omtrent Zwolle, ſchrikkelyk te woeden. De gehele ſomertyd door ſtierven 'er dagelyks twintig, ook wel dertig menſchen binnen deſe Stad (*x*). Selfs VII. Schrikkelyke peſt alhier.

(*v*) *Cum ergo* (ſegt deſelve Schryver *Cap.* 7.) *veniſſet Dominus Hubertus ſuffrageneus, & Zwollis intraſſet, non eſt permiſſus ultra ad Montem procedere; donec conſules primo eſſent Domino Trajectenſi loquti, volentes ipſum a ſententia deducere.*

(*w*) *Idem Cap.* 7.

(*x*) *Eodem anno* (ſegt deſe Schryver *Cap.* 6.) *toto tempore eſtivo fuit gravis peſtilentia Daventriæ, Zwollis, Campis, & in circum jacentibus villis & agris, ut frequenter uno die* 20 *aut* 30 *homines in oppidorum Parochiis ſepelirentur.*

1398. zyn 'er die verhalen, dat 'er alle dagen meer dan vyftig alhier, en in ons Carſpel uit dit leven weggerukt, en na het graf geſleept zyn (y). Dus dat de Stad, en onderhorige Boerſchappen, omtrent deſe tyd op lang na ſo veel niet als heden bevolkt (z), byna in wilderniſſen, of om beter te ſeggen, in ſeer eenſame en doodſe plaatſen verandert moeſten zyn (a).

En op den Nemelerberg.

Tot in de maand September toe, waren d'Inwoonders van den Nemelerberg, van deſe ſchrikkelyke plage, vry gebleven: dog ſekere Jan Faber, door de peſt tot Zwolle beſmet, des tyds op den Berg komende, ſtak de gehele woninge aldaar aan: het welk agt Religieuſen voor het einde van de maand December, het leven koſtede.

1399. d'Inwyjinge geſchiet aldaar op bevel des Biſſchops.

Frederik van Blankenheim kwam in het volgende jaar uit Italien te rug. d'Inwoonders van den Nemelerberg ſmeekten hem op het nieuw ſo lang, dat d'inwyjinge van den kerkhof, door ſyn afweſentheid vertraagt, geſchieden mogt, dat hy een bevelſchrift, om deſe plegtigheden te verrigten, aan den Wy-Biſſchop Hubert ſont; die dan ook in weerwille van de Zwollenaren, op S. Urſalas dag of avond, d'inwyjinge van den kerkhof van den Nemelerberg ge-

(y) *Bruman. pag.* 153. . . . *Peſtilentia, que multos mortales abſtulit, Suolle, urbe tam haud ita ampla, ſingulis diebus ultra* 50 *in Libitine cenſum relati ſunt.*

(z) *in een brief van het jaar* 1370. leſe ik, dat alhier des tyds 8000 communicanten waren.

(a) *Albert Snavel*, was dit droevig voorval met deſe jaargetals verſen gedagtig.

Ter C. Milleno junctis octo nonageno
Eſſe memor cures deſtruxit mors cito plures.

gedaan heeft: alwaar Thomas van Kempen syn proefjaren van den Cloosterlyken tugt, in het begin van October, begon; na dat hy alvorens, door den Prior Jan van Kempen syn broeder, seer vrindelyk ontfangen was (*b*). 1399.

Den Kerkvoogd lag ter selfder tyd met de Stad Groningen in geschil. Sommige verhalen, dat hy, in het volgende jaar, met Deventer, Campen, en Zwolle, dese Stad zoude belegert hebben (*c*): dog in dat verhaal, is sekerlyk ten aansien van het jaargetal een misslag ingekropen. Dewyl Frederik van Blankenheim, in het jaar 1399. op woensdag *na invocavit*, ten overstaan van de drie Overysselsche Hoofdsteden, en de Stad Amersfoort, dese twist met de Groningers uit de weg geruimt hadt, en toen een verdrag met hen maakte: waar by sy beloofden, de Bisschoppen van Utrecht, altoos voor Opperheren, te zullen erkennen; die van hun syde verpligt waren, Groningen niet alleen in haar oude regten, en voorregten te laten; maar ook tegens alle desselfs vyanden te beschermen (*d*). De drie Steden maken de Vrede tusschen hem en Groningen.

Of schoon men ter deser tyd een gewenste rust en vrede in Salland, en d'overige gewesten van het Bisdom van Utrecht genoot, so verwaarloosde Frederik van Blankenheim egter VIII. Twintigjarig verbond tusschen hem,

(*b*) *Thomas à Kempis Cap.* 8. *&* 9.

(*c*) De woorden van een *ongedrukt Schryver* luiden aldus; „ Anno 1400. Heeft de Bisschop met „ hulpe van de drie Steden Deventer, Campen, „ ende Zwolle, Groningen belegert: maer is na „ drie weken beleggen, daer weder voor heen ge„ togen".

(*d*) De *verdragsbrief* is te sien by de Heer *Dumbar bladz.* 646. *van het Kerkl. en Wereldl. Deventer.*

1399 Zwolle, en andere Steden.

geen middelen, om de vrede beſtendig te bewaren. Hy kwam hierom op den 15 Auguſtus met de Steden Utrecht, Amersfoort, Deventer, Campen, en Zwolle overeen, dat, indien iemant hem, ofte haar eenige onregt of gewelt aandede, ſy ſulks eenparig te keer gaan, en deſe ruſtſtoorders den oorlog verklaren zouden. Binnen de tyd van veertien dagen na d'ontſtane onluſten, moeſt men alle middelen aanwenden, om de ruſt in der minne te herſtellen. Dog, indien ſulks vrugteloos was, moeſt men een vergaderinge op den Spoolderberg beleggen; alwaar de Biſſchop, of de Stad, die aangevallen en beledigt was, haar klagten in te brengen hadt. Bevont men die redelyk te zyn, dan waren de leden van het verbond genoodſaakt, malkanderen te water of te lande, op gemene koſten, met ruiters, krygsknegten, en het overige, dat tot het voeren van den oorlog dienſtig was, te hulp te komen. Geen vrede mogte den eene, buiten toeſtemminge van den anderen maken: en al overleet den Biſſchop van Utrecht, gedurende een onverhoopten oorlog, of hy verliet het Bisdom, nogtans bleven de Steden verbonden, ſig onderlinge te helpen. Ontſtont 'er eenige twiſt, over deſe en d'andere voorwaarden des verdrags, tuſſchen den Biſſchop, en een deſer Steden, of tuſſchen eenige deſer Steden onder malkanderen, ſulks liet men over ter beſlisſinge van de leden, die het minſte aanbelangen in het verſchilpunt hadden. Ik hebbe van deſe Alliantie, voor de tyd van twintig jaren gemaakt, wel een afſchrift; dog het welk ik, om dat het reets elders te vinden is, zal agterhouden.

Het

Het is ook nog seker, dat in het selfde jaar, van dit opgeregte verdrag, aan Stads inwoonders, een dusgenoemde volkomene aflaat, door de Paus van Romen, verleent is. Bonifaas de Negende, die des tyds de Kerk beſtierde, hadt reets te voren tot d'opbouwinge der Haarlemſche (*e*), en eenige andere kerken aflaten vergunt: verſcheiden Schryvers verhalen, dat hy in het jaar 1399. tot d'opbouwinge van S. Michaëls kerke het selfde gedaan heeft (*f*). Dog wat moeite ik ook aangewent hebbe, ik heb des Paus Bulle nergens tot nog toe kunnen aantreffen. In twyffelinge ben ik daarom, of

1399. IX. Bonifaas verleent aan dese Stad een Aflaat.

(*e*) Volgens een afschrift van dese *Bulle* onder my beruſtende.

(*f*) Ik heb niet nodig hier veel Schryvers toe aan te halen, *Thomas van Kempen*, een Schryver van dese tyd, beveſtigt het ons in dese woorden, *Cap. 9. Anno 1399. fuerunt Zwollenſibus data indulgentiæ Apoſtolicæ, quas Dominus Papa Bonifacius nonus, ad fabricam Eccleſiæ Sancti Michaëlis in feſto, inventionis Sanctæ Crucis, & in feſto Sancti Michaëlis, omnibus vere panitentibus conceſſit. Eodem anno ego Thomas à Kempis &c., veni Zwollis pro indulgentiis.* Wie zoude hebben gedagt na *Brumanus R. T. pag.* 81, en *van der Horſt*, *Overyſſ. Oog bladſ.* 55. *in de aantek.* te hebben geleſen, dat Thomas van Kempen een liefhebber en goedkeurder van Aflaten was. Ik begrype niet wel, waarom die Schryvers seer ernſtig verhalen, dat Thomas van Kempen vele, of, ten minſten, verſcheiden misbruiken der Roomſche kerke, gelyk sy spreken, zoude hebben beſpeurt. So ooit iemant alle geloofſtukken deſer kerke vaſt aankleefde, ſo is het sekerlyk, dese beroemde inwoonder van Berg-Clooſter geweeſt; gelyk aan een ieder uit het leſen van syn verſcheiden werkjes, meer dan twintig in het getal, en niet op het horen ſeggen van anderen, blyken kan.

1399. d'aflaat wel tot de opbouwinge van S. Michaëls kerk afgegeven is: niet alleen om dat Frederik van Blankenheim, eerſt door een brief van het jaar 1416, een Pauſelyke aflaat ten ſelfden einde vergunt, liet afkondigen; maar ook dewyl ik in een Bulle van Paus Bonifaas, in het jaar 1399. na deſe Stad afgevaardigt, wel uitdrukkelyk leſe, dat tot de voltooijinge van de Capelle van onſe Lieve Vrouw, een aflaat verleent is: dog geenſints tot behoef van de grote kerk alhier. Men ſla maar ſyn ogen, op de volgende woorden, van Paus Bonifaas Bulle.

Bonifacius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, univerſis Chriſti fidelibus præſentes literas inſpecturis ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Licet is de cujus munere venit, ut ſibi a ſuis fidelibus digne & laudabiliter ſerviatur, de abundantia ſuæ pietatis, quæ merita ſupplicum excedit & vota bene ſervientibus ſibi multa majora retribuat quam valeant promereri. Nihilominus tamen veſtra opera debent reddere populum acceptabilem & bonorum operum ſectatorem fideles ipſos ad complacendum ei, quaſi quibusdam allectivis muneribus Indulgentiis ſcilicet & remiſſionibus, omni modo ut exinde reddantur divina gratia aptiores. Cupientes igitur in Capella Beatæ Mariæ Virginis in Swollis Trajectenſis Diœceſis, in qua ſingulis diebus ſabbathorum plures ſpeciales Antiphonæ, Miſſæ, & alia divina officia de ipſa Beatæ Maria Virgine ſolent ſolemniter decantari, & ad quam quidem Capellam continuo magna confluit populi multitudo: Nec non Altare S. Antonii ſitum in dicta Capella congruis honoribus frequententur, & Capella ipſa conſervetur, ac ut ipſi fideles eo libentius cauſa devotionis confluant ad ea & ad hanc conſervationem manus promptius porrigant adjutrices, quo ex hoc ibidem dono cæleſtis gratiæ conſpexerint ſe refecturos de omnipotentis

De

Dei misericordia, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, authoritate Confisi omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui in Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, Corporis Domini nostri Jesu Christi, ac Penthecostes, nec non in Nativitatis, Annuntiationis, Conceptionis, Purificationis, Visitationis, & Assumptionis ejusdem B. Mariæ Virginis, ac Nativitatis B. Joannis Baptistæ, Joannis Evangelistæ, S. Antonii, Petri & Pauli Apostolorum, Mariæ Magdalenæ, Catharinæ & Sanctæ Agnetis, & Dedicationis Capellæ & Altaris prædictorum festivitatibus, ac celebritate omnium Sanctorum, Commemorationis Animarum, & singulis Dominicis & Sabbathorum diebus, nec non per ipsarum Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, Corporis Domini: Nec non Nativitatis & Assumptionis ejusdem B. Mariæ Virginis, Nativitatis B. Joannis Baptistæ & Beati Petri & Pauli Apostolorum, prædictarum festivitatum octavas, & per sex dierum prætactam festivitatem Penthecostes immediate sequentes, Capellam vel Altare præfatum devote visitaverint annue, & ad conservationem hujusmodi manus porrexerint adjutrices singulis videlicet festivitatum & celebritatis ac Sabbathorum & Dominicis diebus septem annos & totidem . . . . . octavorum vero & sex dierum prædictorum diebus quibus Capellam vel Altare prædictum visitaverint, & hujusmodi manus adjutrices porrexerint ut præfertur, centum dies de injunctis eis pœnitentiis, misericorditer in perpetuum relaxamus. Verum tamen quod si alias visitantibus Capellam seu Altare prædictum, vel ad hujusmodi conservationem manus porrigentibus adjutrices, vel mihi pias Elemosynas eroganibus, aut alias aliqua alia indulgentia in perpetuum, vel ad certum tempus nondum elapsum duratura per nos concessa fuerit, hujusmodi præsentes literæ nullius existant roboris vel momenti. Datum Romæ apud S. Petrum 4. Id Aprilis Pontificatus nostri anno undecimo. 1399.

1399. Om het papier te ſparen, laten wy Boniſaas ſyn brief onvertaalt; welkers korten inhoud is: Dat hy, begerende, dat de Capelle van onſe Lieve vrouwe deſer Stad, alwaar alle ſaterdagen verſcheiden kerkdienſten gepleegt wierden, als mede het autaar van den H. Antonius te meerder beſogt, en door mildadigheden en geſchenken onderhouden, en vereert mogte worden, aan alle de gene, welke, op de dagen van onſes Saligmakers Geboorte, Beſnydeniſſe, Openbaringe, Verryſeniſſe, Hemelvaart, Inſtellinge van het H. Sacrament, en Pinxterdag; als mede op de feeſtdagen van de Moeder Gods Maria, de H. H. Johannes den Doper en Euangeliſt, en van de H. H. Antonius, Peter, Pauwel, Maria Magdalena, Catharina, en Agnes, ook op aller Heiligen, aller ſielen, en alle ſater- en ſondagen, met een rouwig harte gebiegt hebbende, deſe Capelle beſogten, en met eenige geſchenken vereerden, dat hy, ſeg ik, aan alle, die ſulks op een van de voorgenoemde, en meer andere dagen dede, hondert dagen aflaat op den 10 April, vergunt heeft.

Welke den Biſchop goedkeurt en vermeerdert.

Door deſe Bulle, was een beveſtingsbrief van Frederik van Blankenheim, doorgeſtoken waar by hy verklaart, dat de Proviſoren van deſe Capelle, hem des Paus Bulle ter onderſoek overgegeven hebbende, hy deſen aflaat voor egt hielt (g): en dat hy, daarenboven nog

(g) Hier op moeſt de Kerkelyke Overigheid des tyds ſeer naukeurig letten: want, gelyk men in het jaar 1481, tot Campen een heiligſchendende Jan van Paaslo betrapte, die Aloeé hout, voor hout van het H. Kruis verkogte, (*Overyſſ. Chron.*) ſo vont men ook nu en dan boosaardige menſchen, die

nog veertig dagen aflaat, aan alle menſchen ver- 1399.
leende, die eenige van deſe voorſchreven god-
vrugtige werken volbragten. Des Biſſchops
korte brief is van den volgenden inhoud.

Fredericus de Blankenheim, Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Epiſcopus Trajectenſis, univerſis & ſingulis præſentes literas viſuris vel audituris cupimus fore notum, quod nos quasdam literas Apoſtolicas infra ſcriptas ſanctiſſimi in Chriſto Patris, ac domini noſtri, domini Bonifacii, divina providentia Papæ noni, non abolitas non cancellatas, non abraſas, ſed ſanas & integras, ac omni vitio & ſuſpicione carentes, ejus vera Bulla plumbea, cum ſilis ſericis, impendente more Romanæ curiæ, prout prima facie apparuit, bullatas, vidimus, audivimus, perlegimus tenorem, qui ſequitur continentes.

Boniſacius &c.

Poſt quarum quidem literarum Apoſtolicarum viſitationem lectionem & oſtentionem nobis factam, pro parte Proviſorum præfatæ Capellæ Sanctæ Mariæ in Swollis, noſtræ Diœceſis, nobis extitit humiliter ſupplicatum, quatenus easdem literas, ſi eas veritate fulciri crederemus, in publicam dignaremur deducere notitiam. Nos igitur conveniens atque dignum reputantes, præſertim in iis quæ ſalutem animarum concernunt: veritati teſtimonium perhibere: Vobis omnibus & ſingulis quorum intereſt, vel intereſſe poterit, tenore præſentium ſignificamus nos credere firmiter, & tenere quod præſentes literæ a domino domino noſtro ſummo Pontifice ac ſede Apoſtolica emanaverint; quodque eædem literæ plenam & indubitatam fidem ac roboris obtineant firmitatem. Et indulgentias prædictas ſecundum omnem ſuum tenorem & formam conceſſas ratas & gratas habentes ac eas . . . . . noſtra ordinaria, & . . . . . confirmamus. Et ut Chriſti fideles ad hujusmodi

die d'ingeſetenen valſche en verdigte Aflaten, voor
egten opdrongen.

1399. *indulgentias aſſequendas facilius inclinentur: Nos pia intentione inducti propoſito, de Omnipotentis Dei miſericordia & Beatorum, Petri & Pauli Apoſtolorum ejus, ac Beati Martini Epiſcopi glorioſi, Patroni noſtri, authoritate confiſi, omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui præmiſſa vel aliquid eorum ut indictis literis exprimitur fecerint & adimpleverint, quadraginta dies Indulgentiarum de injunctis eis pœnitentiis miſericorditer in Domino relaxamus. Mandantes igitur univerſis & ſingulis Presbiteris Capellanis & Clericis nobis ſubditis, ſub pœna Excommunicationis, ut in Eccleſiis ſuis Chriſti fidelibus, inſinuent & publicare procurent. Et ne aliquis dictæ Capellæ Proviſores, in eorum petitionibus pro fabrica dictæ Capellæ impediat, inhibemus eadem ſub pœna Excommunicationis, harum noſtrarum teſtimonio literarum. Datum anno Domini milleſimo quadringenteſimo die quinta menſis Junii.*

Nogtans derve ik niet voor ſeker opgeven, dat Thomas van Kempen, door den Aflaatsbrief van Paus Boniſaas misleit, aan S. Michaëls kerke een Aflaat toegeſchreven heeft, welke aan onſe Lieve Vrouwen Capelle, in het jaar 1399, verleent was. Dog dit blyft ook waar, dat ſo lang men den brief, aan S. Michaëls kerke afgegeven, niet ontdekt, men onſeker zyn moet, of deſen Agtbaren Schryver, niets van den anderen aflaat vermeldende, ſig niet vergiſt heeft.

Het verſchil tuſſchen het Capittel en H. de Compo-

Reinold van Drynen, gedurende de ſchrikkelyke Peſt van het jaar 1398, waar van wy hier voren gewag gemaakt hebben (*b*), overleden zynde, ontſtont 'er tuſſchen Rembert van Lyſt, Deken van het Capittel van Deventer, en Hendrik

(*b*) *Bladſ.* 257. en 258. & *Thomas à Kempis in Chronico Cap.* 6.

drik van Compoſtelle, meeſter in het Canonique Regt, over het Paſtoors ampt van de Carſpel kerk deſer Stad, een ſeer hevig verſchil. De ware reden en oorſaak hier van is my onbekent. Dit is ſeker, dat 'er in het jaar 1399, voor het Hof van Romen een pleitgeding overgevoert wierdt: het welke ſy, om vele koſten en moeite te ſparen, op den 16 April, in het byweſen van de Getuigen Richard, gekoren Biſſchop van Bellicaſter, Alard de Molendino, Prooſt van de kerke van de H. Maria tot Utrecht, Godfried Vetkoper, Deken van S. Jans kerk aldaar, en den vermaarden Jan de Waal, Opperhoofd van Stads Clooſter Belheim, aan den Biſſchop Frederik van Blankenheim, die ſig des tyds tot Romen ophielt, als van beide ſyde gekoren ſcheidsman, ter beſliſſinge overgaven: onder voorwaarden, dat die, binnen de tyd van agt dagen ſyn uitſpraak gedaan hebbende, alle de ſwarigheid uit deſe vereffeninge voortſpruitende, binnen een gelyke tyd, zoude moeten uit de weg ruimen. Den Biſſchop de Raad of het Advys van Joan Prooſt van S. Ægidius, van Jan van Dulman, Meeſter in het Canonique Regt, en Prooſt tot Colberg, Bartholomæus de Novaria, Alard de Molendino, Jan de Lyns, Scholaſticus van S. Floryn tot Coblens, en meer andere geleerde mannen ingeſchept hebbende, beſliſte op deſe wyſe dit geſchil, dat Hendrik van Compoſtelle, in het vervolg wettige Paſtoor van S. Michaëls kerk zullende zyn, aan den Deken den eed van getrouwigheid afleggen, en op vier bepaalde dagen jaarlyks in het geheel 60 Rynſche guldens betalen zou-

1399. Itelle, wordt door den Biſſchop bygelegt.

de

1399. de (*i*). In deſer voegen nam deſe, tot nog toe onbekende oneenigheid, een einde, en wierdt Hendrik van Compoſtelle, met Stads Paſtoorsampt voorſien: het welke hy, gedurende lange jaren, met een groten lof beſtiert heeft.

1400. X. In het laatſte jaar, deſer eeuw, hielt Stads Magiſtraat ſeer ſterk by Frederik van Blankenheim, aan, om een nieuw verbetert afſchrift van Biſſchop Guido ſyn Dykregts brief te hebben. Het verſoek was te billik om afgeſlagen te worden, en hy ſtemde 'er ook te ligter aan toe, dewyl 'er dagelyks, door geheel Salland, verſchillen over den egten ſin der verbaſterde woorden van deſe brief opreſen, en om dat het te vreſen was, dat diergelyke twiſten by verloop van tyden vermenigvuldigt zouden worden; weshalven hy een nieuw wettig affchrift maken liet, waar na ſig een ieder, even als na den oorſpronkelyken brief, te gedragen zoude hebben (*j*).

Hy verbetert Gudoos Dykregts brief.

Aanmerkinge op de Veertiende eeuws einde.

En dus eindigde de Veertiende eeuw. Men heeft uit de weinige Geſchiedeniſſen, gedurende deſen tydſtip aan het dagligt gebragt, kunnen nagaan: dat de Stad Zwolle, ſig by de Biſſchoppen van Utrecht haar Landsheren bemint, en geagt, by haar naburen ontſaggelyk, en ſig binnen haar muren door veelvuldige vermaarde Geſtigten bekent gemaakt heeft. Dog, ik weet niet, of 'er wel iets de Stad meer op de tongen der menſchen bragte, dan de roem van haar Schole, welke in het einde deſer eeuw, reets door

(*i*) *Uit de brief in het Stads Privilegieboek.*
(*j*) *Uit een affchrift van deſe brief.*

door geheel Europa verſpreit was, en ſig in de nieuwe eeuw, waar in wy nu intreden, hoe langer hoe meerder uitgebreit heeft. 1400.

In het twede jaar deſer nieuwe eeuw, hebben wy te voren geſien, dat d'opdragt van Drenthe en de Stad Coeverden geſchieden moeſt. Op den 4 April erſcheen Frederik van Blankenheim in het Gerigte te Coeverden, en de 15000 oude ſchilden aan Reinold van Coeverden betaalt hebbende, dede die Drentſche Heer, aan hem, in het byzyn van d'afgeſanten der Steden Deventer, Campen, en Zwolle, en veel Edellieden tot behoef van het Bisdom van Utrecht, behoorlyke overdragt, van het Huis te Coeverden, met den aankleve van dien; en van het Landſchap Drenthe (*k*). Den Biſſchop vermaande dien ſelfden dag door een redenvoering de Drenthenaars, dat ſy de pligten der onderdanen nooit uit het oog verlieſen moeſten; en hy ſchonk aan ſyn toehoorders by deſe gelegenheid twaalf vaten bier, waar voor ſy hem ſeer bedankten, en ſig luſtig mede maakten (*l*). 1402. Overdragt van Coeverden en Drenthe aan het Stigt.

XI.

Hoe dankbaar den Biſſchop de drie Hoofdſteden, voor het opſchieten van deſe penningen, was, hadt hy reets te voren betoont. Dog twe jaren later deſe en veel andere getrouwe dienſten der Zwollenaren willende belonen, beveſtigde hy haar in het byſonder de voorregten, welke hy de drie Hoofdſteden in het jaar 1395. in Drenthe en te Coeverden verleent hadde: bevelende daarom aan ſyn Amptmannen te Coeverden, en van het gemelde Landſchap, dat ſy Stads Burgers haar oude gewoontens, reg- 1404. De Biſchop beveſtigt Stads voorregten in Drenthe.

(*k*) De Heer *Dumbar bladſ.* 640.
(*l*) *Arent Toe Boecop.*

1404. regten en voorregten, in welkers besit sy aldaar van ouds her waren, altoos zoude laten genieten. Gelyk sulks uit syn brief op S. Lamberts dag verleent, klaarder te sien is.

Frederick bi der genaden Goids Bisscop t'Utrecht, maken kond allen luden, dat wy voer ons ende voer onsen nacomelyngen Bisscopen t'Utrecht, geloeft hebben, ende louen vastelick mit desen brieue, onser lieuer getrouwen Stad, ende all onse Borgheren van Zwolle, die nv syn off hier naemaels wesen sellen, alsoe dat wy onse nacomelynge voirs:, ende onse Amptlude tot Coeuorden, ende des lants van Drenthe, die nv syn off hier na comen, ende wesen zellen, diesclue onse Stad ende Borghere voirs: holden, ende laten zellen, onverbrecklick tot ewighen dagen toe, tot Coeuorden in allen oeren olden gewoenten, recht, ende heerkomen, als sy van olds tot hier toe aldair gehadt, ende ynne geweest hebben. Ende daer wy dieselue onse Stad ende Borghere ynne gevonden hebben; sonder enigherhande vermynrynge. Alle argelist wtgeseyt. In oirkonde des, soe hebben wy onse Segel hier aen doen hangen, gegeven in 't Jaer ons Heren dusent, vier hondert, ende vier, op Sante Lamberts dach.

Den Bisschop vergunt aan Zwol- Ook liet den Kerkvoogd ter selfder tyd haar de Grute (*m*) of Bierpacht voor 100 ponden in erfpacht; en voor dese penningen

(*m*) „ De Grute was niet anders" (om d'aantekeninge van *Slegtenhorst in syn 6de Boek, bladz. 94.* de myne te maken) „ dan het ongeld gestelt op „ het dikke bier, 't welk van nooden had te gis„ ten. Want het dun of scherpbier sonder gift, „ ende daarom ook vry was van alle lasten. Op „ dat dit niemant in twyffel slae, ziet hier de „ woor-

gen hadt de Stad deſen accys lange jaren te voren gepagt. Hy gaf haar mede de Biſſchops-tol voor 50 ponden 's jaars over. Nog vergunde hy haar tot profyt der Stad hoppe te mogen brouwen. De Biſſchoppen van Utrecht, hadden uit de tol en accyſen in Zwolle (*n*) jaarlyks 20 tins ſchellingen, 5 mudde rogge, 10 hoenderen, en veel meer andere diergelyke kleinigheden: welken Frederik van Blankenheim des tyds ook de Stad, voor 100 olde ſchilden, half op S. Martens, en half op S. Peters dag, alle jaar te betalen, verpegtede. Boven dien verklaarde hy haar inwoners, in Salland en Twente, ſo wel te water, als te lande, tolvry, gevende hen de vryheid om deſe geweſten met hunne goederen en koopmanſchappen te mogen doorgaan, en doorreiſen. So dat de tolvryheid in Twente, deſe Stad, nevens Haſſelt, en de twe Hoofdſteden in het jaar 1328, verleent (*o*), toen ophouden moeſt. Frederik van Blankenheim nam op ſig de Stad altoos in de op het nieuw verleende tolvryheid te beſchermen. En ten einde dat deſe voorverhaalde voorregten haar ongeſchonden bewaart wierden, gaf hy haar hier van, op Kruisverheffings dag, een beſegelde brief, door hem en de vyf Godshuiſen van

1404. le eenige voorregten.

„ woorden van de brieven by *Heda* aangetogen, „ waar in de Keiſeren Otto, en daar na Hendrik „ Bommel, en Arkel, ſchenken aan de Kerk van „ Utrecht: *Telonium vero, monetam, & negotium „ generale fermentatæ cereviſiæ, quod vulgo Grut nuncupatur*".

(*n*) Dit zullen Stads accyſen geweeſt zyn.

(*o*) Men ſie hier voren *bladſ.* 160. *en* 161.

1404. van Utrecht getekent (*p*). Het welk hierom noodſakelyk was, dewyl de Biſſchoppen van Utrecht geen goederen of geregtigheden konden vervreemden, dan met toeſtemminge van de vyf Godshuiſen (*q*). Frederik van Blankenheim ſyn brief, deſe voorregten inhoudende, my in handen gevallen zynde, terwyl men met het drukken beſig was, oordele ik den Leſer geen ongenoegen te doen met deſelfde hier in te laſſchen. Sy luit in deſer voegen;

In Godes name Amen. Frederick van Blanckenhem, by der genaeden Goeds Byſſcop t'Utrecht, maken kond allen luden, dat wy aenſien de groeten afflach, ende vermynren onſer Renthen, ende tafelguedes, die toegecomen is, vermits die hoppenbyer, dat men gemeenlike Drycket in onſen lande, daer onſe Gruyten, op allen eynde onſſ Geſtichts, ſeer mede afgegaen, ende vernyelt ſyn, geerne daer na arbeiden ſolden, dat wy dieſelue onſe Renthen weder verbeteren, ende tot ſulken ſekeren penſien, dairt ſoe gelegen is, brenghen mochten, dat onſe Kerke daer mede bewaert weer; ende tot gheenre vermynringe meer en quame. Des wy geuonden hebben, onſe Stat van Zwolle, ſittende in onſe Tolle ende Gruyte, voer anderhalff hondert pont ſyaers, als in die Tolle voer vyftich pont, ende in die Gruyt voer hondert pont ſyaers, dair ſy in menighen Jaren voir onſen tyt, als ons angecomen is, nyet meer van gegeuen en hebben. Ende want die Gruyt te Zwolle, als wy verſtaen al te hant alſoe ſeer vergaen, ende te nyet gecomen is, dat ſy die voirſ: pacht nyet doen en mach;

(*p*) Tot dus verre is myn leidsman *Willem Nagge*, of een ander ongedrukt Schryver, die ik daar voor aanſie.

(*q*) Men kan het by *Mattheus de Nobilitate*, in het brede beweſen, ſien.

mach, ende die ſelve onſe Stad van onſen voir- 1404.
varen, ſeliger gedenckeniſſe Biſſcoppe t'Utrecht,
Brieue ende Priuilegien hebben verworven op
den Aſſys van Hoppenbier, dat ſy in oerre Stat
brouwen, als dien tot oerre Stat behoeff te heb-
ben. Des wy aengeſien groeten trouwen dienſt,
zwaren coſt, ende byſtaen onſer Stat van Zwol-
le, dair ſy in ons Geſtichts noetſake by onſer
tyt oer vterlic in bewyſt heeft, als ſy oeck nae
onſen vernemen dicke te voeren heft gedaen,
noede hardicheit van enigen ſcerpen rechten te-
gens oer daer op vorderen ende annemen ſolden;
Soe dat wy, by raede ende guetduncken onſer
vriende, myt der voirſr: onſer Stat van Zwolle
gunſtlick ende lieflic ſyn ouerdraghen, van allen
Renthen die wy hebben, liggende bynnen onſer
Stat ende Stat Vryheid van Zwolle: ende by na-
men in der Marcke van Dieze, als die onſer Stat
angevryet is, ende wy dat confirmiert hebben,
ſoe dat wy derſelue onſer Stat van Zwolle ver-
pacht ende verhuert hebben in eenen Steden erf-
pacht, voer ons ende onſe naecomelynge Bis-
ſcope t'Utrecht, tot ewighen dagen, ſulcke Ren-
the pacht ende Jairgulden, als hier nae volghet
beſcreuen: als voir hondert guede olde guldene
volwichtige Vrancrixe Schilde Jairliker renten,
off ghelyck gued payment daer voer. Welke
pacht nv aengaan ſall te betalen nae beloepe der
tyt, die eene helfte van der voerſr: pacht opp
Sancte Mertens dach in den wynter, ende die
ander helfte op Sancte Peters dach, ad Cathe-
dram daer naeſt volgende; off bynnen viertien-
daghen nae elken termine onbegrepen, ende al-
ſoe altoes voert alle Jair. Ende op dat alle dyu-
gen te claerre ſy, ende nae geen ſchelynge en
valle van den punten, die in dieſer pacht hoe-
ren, ſoe hebben wy die Renthen ende Punten
myt namen hier in doen ſcriuen; dat is te we-
ten, Int yerſte ſulke Stadbede, als onſe Stad van
Zwolle jairlix ſchuldich was, die ſtond op vier-

1404. tich pond: onſe Tolle te Zwolle alſoe groet ende cleine, als ons die myt rechte toebehoirt, ende voert onſe Gruyt mytten aſſys bynnen onſen Stat ende Statmarcke van Zwolle, alſo veer als die Marcke ende Vriheit ghyet myt Dieſe als voirſer: is: ende dair toe die Renthen tot Dieſe gelegen, dair die ſume off beloept opp Twyntich pond, tyen ſchillinge, vyf mudde koerns, vyf verken, ende tyen hoenre 's yaers myt ſulken voirwairden: dat die guede, dair die Renthe wtghyet, gevryet ſullen weſen van der voerſr: Renthe, ende van allen toeſeggen, dair ſy ons ende onſer Kerken in waren verbonden; ende ſoelen ſtaen van dieſen dage voirt tot ſulker vryheit en rechte, als ander weerlic Erue gelegen in onſer Stat van Zwolle nu ſtaet. Voirt meer ſoe hebben wy in deſer pacht, ende om rechte gunſte ende liefte der voirſ: onſer Stat van Zwolle, gegeuen, tot eenre vriheit ewelick te duren, dat alle hoer Borghere die nu off hier naemaels om oer nerynge myt potten varen in die Vechte, ende in die Regde vry ſoelen varen, ende weſen voer ons onſe nacomelynge Biſſcope t'Utrecht, ende voer alle onſe Amptlude in Zalland ende in Twenthe, van alre Tolle Boetergulde ende ſwaerheit, die men hem in dier maeten eyſſchen mochte van hoeren gueden, van hoeren waren ofte oere neringhe te doen, ende daer ſoelen hem die bome in den water open toe weſen, ſonder argelis, Voirt ſynt vorwarde, weert dat yemant verſumich worde van ſynen guede te Zwolle an onſer Tolle voirſ: te vertollen, dat onſe Stat van Zwolle nae Tolrechte dat berichten mach, ende hebben ſal alſulk verual als daer off verſchynt. Ende ofte yemant myt gewelde dat wederſtaen wolde, dat ſoelen wy ende onſe nacomelinghe Biſſcoppe t'Utrecht der Stat van Zwolle helpen kieren, ende trouwelyken inwynnen als ons geſtichts quet: want wyt hem verpacht hebben. Ende oeck ſoe wat guede an onſe voirſr: Tolle ver-

vertollet, ende daer een teyken off brenget, dat 1404.
en ſall myt gheenre nyer Tolle, die hier nae op-
comen mochte in Zallant, van ons, noch van
onſen naecomelyngen Biſſcopen t'Utrecht be-
zwaert werden. Beholdelick ons en onſer naeco-
melyngen ons Aſſys van allen Hoppenbier, dat
tot enyger tyt getappet wert in den lande buten
den voirſchreuen palen onſer Stat, Vriheit van
Zwolle voirſr. Ende want wy Frederyck Bys-
ſcop t'Utrecht voirſ:, deſe zaken myt ganſen rie-
pen raede, ende myt gueden voerſynne gedaen
hebben, om orbaer ende nutticheit onſſ Geſtichts,
ende willen dat deſen pacht ende vrydom duren
ſall tot ewighen daghen toe, ſonder wederroepen,
ſoe hebben wy onſen Zegel raer aen deſen brieff
doen hangen. Ende hebben gebeden den Eerba-
ren luden Prelaten ende Capittelen ons vyff Col-
legien als van den Doem, Oudemonſtere, Sente
Peters, Sente Johannes ende Sente Marien t'Ut-
recht, hoeren conſent ende wille hier toe te ghe-
ven. Ende wy Prelaten ende Capittelen van den
Doem, Oudemonſtere, Sente Peters, Sente Jo-
hannes, ende Sente Marien Kercken t'Utrecht,
merkende groete vliticheit ende voirſynnicheit des
Eerweerdighen in Gode Vaders, ende Heren,
ons liefs genedigen Heren, Heren Frederix Bis-
ſcop t'Utrecht voirſ:; die hy heuet ende bewyſt
ſyn geſtichte te beteren, ende ſyn rente te meer-
ren, hebben onſen wille, conſente, ende volber-
te tot deſen erffpacht ende vrydom voirſ: gege-
ven, ende geuen die dair toe myt deſen brieuen
ewelic, vaſt, ende ſtede te bliuen; in allen ma-
nieren als voirſ: is. Ende hebben des toe getuge,
ende oirkunde des Brieff myt onſen Heren van
Vtrecht voirgeſr: bezegelen doen myt ons vyff
Godes huyſe Segelen. Gegeven in 't Jaer ons
Heren Duſent vier hondert ende vier, op des
Hilligen Cruces auont Exaltacio.

Nog ſtelde Frederik van Blankenheim, in Geeft

 het haar

1404. het selfde jaar, op S. Michaëls avond, de regten van den Schout van Zwolle, met die van Deventer, aangaande de maniere en wyse van regtsplegingen gelyk; ingevolge syn korte brief luidende in deser voegen.

Schout deselfde magt als die van Deventer.

Frederich, by der genaden Goidts Bisscop t'Utrecht, maken kundich allen luyden, dat wy om mennigen trouwen dienst, die onse Stadt van Swolle in onses Gestichtes saken van Utrecht, ons ende onse Voorvaderen gedaan hebben: Ende om sonderlinge gunste, en wy hebben ende tot onser selver Stadt dragen, derselver onser Stadt van Swolle gegeven hebben, ende geven voor ons ende onse nacomelingen Bisscoppen tot Utrecht, dat onse Richter binnen Swolle die nu is, of die hier naemaels wesen sal, richten mach en sal in allerley wyse gelyk dat onse Richter binnen onse Stadt van Deventer doen mach. In orkonde des briefs besegelt mit onsen segelen. Gegeven tot Deventer, in den Jare onses Heeren duysent vier hondert en veer, op S. Michaëlis avent.

XII. 1406. Omtrent dese tyd, wierden in Salland de Landregten veeltyds te kort gedaan: bysonder door d'amptmans en bediendens van 't *Heimaal*, ofte het dus genoemde *Heimelyke gerigte*. d'Edellieden en de drie grote Steden deses gewest, bragten hier over haar klagten by den Bisschop in. Die in het jaar 1406. op den 5 Junius, de palen van desen regtbank, so veel hem mogelyk was, beteugelde, en te gelyk beloofde het gehele Land, in alle oude regten en gewoontens te zullen laten. „ En op dat dit, „ segt hy (*r*), to euwighe daegen duren sal, heb„ ben wy gebeden onse voirgemelte Hoeftste„ den

Verbetert de misbruiken van het heimelyke Gerigte in Salland.

(*r*) In syn *brief* hier over afgegeven.

„ den Deventer, Campen, ende Zwolle, des- 1406.
„ sen brief mede toe besegelen; ende wy Sce-
„ pen en Raidt der Stadt Deventer, Campen,
„ en Zwol, ansiende en merckende, die ge-
„ naede en gonst, die ons Gen. Her tot syne
„ onderssaeten hest, hebben wy dessen brief,
„ om bede willen onses Gen. Lieven Hers,
„ mede besegelt. Gegeven tot Zwolle 1406.
„ den 5 Juny".

De drie Steden deden ter deser tyd ook voor- En in Vollenhoe.
sprake, voor de Carspelen van Steenwyk, Steenwykerwolde, Paesloe, Isselhamme, en van Schaerwolde; alwaar door het heimelyke Gerigte ook grote onregtvaardigheden bedreven wierden: die Frederik van Blankenheim op den 5 Junius by een schoon bevelschrift, door de drie Steden, nevens den Bisschop, besegelt, verbieden liet.

De grondstenen, van de fraaije S. Michaëls kerk, heden nog in wesen, en van den hoog- Opbouwinge van S. Michaëls kerk en toorn.
sten en ongelukkigsten toorn der Nederlanden, wierden ruim een maand later, zynde den 10 Julius, gelcit (s). Gedurende meer dan 40 jaren heeft men met het oprigten deser gebouwen besig geweest; als wy elders sien zullen.

In het volgende jaar, op den H. Hypolyts XIII.
dag, is d'opdragt van de Heerlykheid Kuin- 1407.
der, in het gerigte voor Syrcke Noile Schout, Overdragt van de Kuinder aan 't Stigt.
en twe Schepenen van de Kuinder, door Her-
man van Kuinder, en syn twe sonen Harmen, en Hendrik, aan het Bisdom van Utrecht gedaan. Frederik van Blankenheim gedagtig, dat de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, hem de kooppenningen, bedragende 6200 ou-

(s) *Uit aantekeningen van Christ. Assueri in Orat.*

1407. de Franſche ſchilden, edelmoedig opgeſchoten hadden; die hy anderſints buiten ſtaat geweeſt was te betalen, gaf haar in het Slot en de Heerlykheid Kuinder, byna deſelve voorregten; als wy te voren ſagen, dat aan haar in het huis Coeverden, en het Land Drenthe vergunt waren: waarom wy deſelve ook, om alle herhalingen te vermyden, niet zullen opgeven; te min, dewyl den oorſpronkelyken brief reets by anderen te vinden is (*t*).

Deſe Stad weder in de Hanze aangenomen.

De Stad Zwolle, reets voor een menigte jaren in het Hanzeatiſche verbond aangenomen (*u*), was, ſedert eenige tyd, daar buiten geſloten geworden: wegens oneenigheden, welke tuſſchen haar en d'andere Steden, uit welke oorſaak is my onbekent, opgereſen waren. Den Raad, het is denkelyk, om den koophandel der Burgers en Inwoonders te begunſtigen, die wegens d'uitſluitinge deſes verbond de grote voorregten, de Hanze Steden door geheel Europa vergunt, niet genieten konden, ſont in het jaar 1407. den Burgermeeſter Berend van Eyrte of Yrte, na de Stad Lubek: om aan de aldaar vergaderde Steden te verſoeken, dat de Stad Zwolle weder in haar verbond aangenomen wierdt. Na dat de vereenigde Steden de getrouwe dienſten, haar door de Stad Zwolle beweſen, en nog beweſen kunnende worden: midsgaders d'oorſaak van haar uitſluitinge, buiten de Hanze, rypelyk overwogen hadden, beſloten zy haar weder tot een medelid t'ontfangen, en haar Burgers van de voorregten deſer Maatſchappye te laten genieten; uit kragt van den

(*t*) *D. G. Dumbar, Tom. 2. Anal. pag.* 387. *& ſeq.*
(*u*) Men ſie hier voren *bladſ.* 140. 141. 192. *en* 193.

den volgenden, met het zegel der Stad Lubek 1407.
beſegelden brief, klinkende aldus.

Wy Radess ende Boden der Henſe Steden menliken, up deſſer dachvard to Lubeke, vorgaddert, bekennen ende betugen openbaer, in deſſeme breue voir alles were, dat voir ons quam de beſchédene man Bernd van Eyrte Radman tot Swolle van d'ſeluen van Swolle, wegen werden, de, dat ſe vortydes in der henſe geweſen, unde des Copmans rechtichcid gebruket hadden, des ongeweygerd worde, vmme brecklicheit willen, vortydes van en geſcheen, begerende, dat wyſe in de henſe wedder nemen worden: dair vmme wy na guden berade, anſeende de ſtaltnyſſe der ſake, vnde vmme guden willen, vnde vort bewyſen mogen, alſo wy dair van nog aſtigen vnderwiſed ſin, vnde ok na deme, dat he der Stede willen, vmme de ſake van erer wegen gemaket heft; So hebbe wy ſe weder in de Henſe genomen, des Coepmans rechticheit to bruken, als ſe eer gedan hebben. Vnd des to tuychniſſe is der Stat Lubeke ſecrete, des wy ſament hier to gebruken, aen deſſen breff gehangen, die geſcr. is na Godes vort verteyn hundert Jair, dar na in deme ſevenden Jair. In der Heilgen merteler dage primi vnde feliciani.

De drie Steden bewerken de Vrede tuſſchen de Frieſen en den Biſchop.

Het verbond van duiſent jaren, dat in het jaar 1395. tuſſchen den Biſſchop van Utrecht, en de Frieſen van Stellingwerf, en verſcheiden andere Carſpelen geſloten was, wierdt door hen in het jaar 1408. verbroken. Men hadt van beide ſyden reets de wapenen opgevat. Dog het gelukte aan de wederſydſe verkorene ſcheidmannen, Jarych Abt van Staveren, Willem van Renen, Prooſt tot Embrich, met de Afgeſanten der Steden Deventer, Campen, en

1408. Zwolle, en Jan Wilderiene, de Frieſen dusdanige vredelievende gevoelens in te boeſemen, dat 'er in dit jaar, den vrydag na S. Margareta, een verdrag, ſeer voordelig voor Frederik van Blankenheim, getroffen wierdt (*v*).

Sy leggen een geſchil by.

Met geen mindere voorſpoed ſlaagden Stads Geſanten Jacob van Wittene, en Gerrit ten Water, nevens de Schepenen van de Steden Utrecht, Deventer, en Campen, in het volgende jaar, een andere oneenigheid te vereffenen. Want ſy leidden des tyds, de twiſt tuſſchen den Kerkvoogd, en de Stad Amersfoort hangende, in der minne by (*w*).

XIV.

1411. Namen der Landags Edellieden hier en elders.

De namen der Edellieden, die twe jaren later, ſo wel in ons Carſpel, als in d'overige gedeeltens van Salland, tot het bywonen van de Landdagen beregtigt waren, zal ik alhier ten genoegen van den nieuwsgierigen Leſer uitſchryven. In het Carſpel Olſt waren Frederik van Ham tot Herwerde, Theodoor van Ham tot Olſt, Willem ter Ryt, Theodoor Hermans Greve, Frederik van Honlo. In het Carſpel Wyhe, Willem van Sinderen tot Wengeloe, Frederik van Bakerweert tot Hengelvelde, Frederik van Baek, Albert van Emme, Theodoor ten Bleke, Engelken ten Voorde, met ſyn moeder, Frederik Quade, Willem van Dorſten tot Wynvord, en Mergen, Hendrik van Eſſen tot Harxen. In het Carſpel Zwolle, Hendrik van Haarſolte tot Birmermede, of Berkmede

(*v*) Stads afgeſanten waren Gheert Thomas, en Jan van Tyner. *Vid. D. G. Dumbar, Tom. 2. Analect. pag.* 390.

(*w*) *Matthæus in not. ad Chron. Amersf. pag.* 232.

de (x), Willem Tyns tot Langenholte. In het Carſpel Sallik, Jan van Buckhorſt, Theodoor van Ruitenborch, en de vrouw van Willem van Bukhorſt. In Maſtebroek in de Slag van Iſſelmuiden, Erneſt van Iſſelmuden, Theodoor van Sune de jonge, Egbert van Holtzende, Egbert Stellink. In Ooſterholt, Theodoor van Sullenne. In het Carſpel Dalffem, N. van Ruitenborch tot Aken, Willem ten Velde, Gerrit van Millingen tot Millingen, Gerrit Rechteren tot Rechteren, Frederik van Rechteren, Rudolf van Ruitenborch, Jan van Millingen, Theodoor Bryel, Bartel van Kyverkamp tot Letten. In het Carſpel Ommen, Wicher van Hoemiſte tot Eigen, Rembold van Steigeren, de vrouw van Rembold Vanen, Bartelt ter Beke, Adriaan van Verſenne, Rudolf Meynen, Hendrik van Hoorn tot Genne. In het Carſpel Hardenberg, Rudolf Werelink tot Nie, Jan Overweert tot Overleden. In het Carſpel Hellendoorn, Hendrik Schaep tot Hellendoorn, Jan Sluysken. In het Carſpel Ham, Jan van Voërſt, de vrouw van Rechteren, en Alfert van Schellink. 1411.

Aan de Biſſchoppen van Utrecht, die veel ligt nooit te voren (y), en ſekerlyk ter deſer tyd geen bekwame woninge binnen de Stad hadden, was eenige tyd te voren het huis van den Edelman Gerrit van Tybencampe vervallen: het welke nogtans niet vry, maar met een ſchuld van 300 olde ſchilden beladen, en daar voor verbonden was. Des Biſſchops beloften wegens het bouwen van een Hof alhier.

(x) De byna onleesbare hand van *Arent Toe Boecop*, brengt ons in deſe onſekerheid; en men verſchone ons daarom, ſo er een of meer deſer namen eenigſints verkeerdelyk opgegeven zyn.

(y) Men ſie hier voren *bladſ.* 39. *en* 40.

1411. was. Den Biſſchop niet in ſtaat zynde, om den rentheffer deſe penningen te betalen, hadt de Regeringe deſer Stad d'edelmoedigheid hem de 300 ſchilden te ſchenken, en ook d'uitgang deſe woninge beſwarende, af te kopen. Bisſchop Frederik, ſo ſeer als iemant behartigende, ſyn ſetel te verbeteren, en aanmerkende, dat hy en ſyn nakomelingen, ſig veeltyds tot Zwolle moetende ophouden, aldaar een Paleis nodig hadden, beſloot van toen af de were van Gerrit Tybencampe daar toe te bekwamen: het welke hy aan de Heren van den Raad beloofde, niet alleen met ten eerſten te zullen doen: maar hy verſprak hen ook daarenboven, dat het te bouwene Hof altoos aan het Bisdom gehoren, en nooit daar van vervreemt worden zoude. Midsgaders dat nog hy, nog ſyn nakomelingen het Paleis, door het aankopen van de nabygelegene woninge mogten vergroten; ten zy dat de Regeringe daar in bewilligde. Ook verklaarde hy dat de Burgers en hunne Meyeren, die aan hem geen Hofdienſten verpligt waren te doen, daarom niet met deſe laſt beſwaart worden zouden. Gelyk dit alles klaarlyk, uit ſyn volgenden brief, van den 22 Januarius, in deſer voegen klinkende, te ſien is.

Wy Frederick van Blanckenheim, bider genaden Goits Biſſcop to Utrecht, maken kond en kenlic allen luden, dat wy altyt, als behoirlic is, myt vlite daer toe geneyget ſyn, dat wy vorderen, ende voertſetten moegen die ſaken, die ons ende onſen nacomelyngen Biſſcopen to Utrecht, tot onſer Kercken ende Geſtichts behoeff toe vordel, tot orbaer, ende nut-

tic-

ticheit moegen comen: Des wy beſynnen, en- 1411.
de wael ondervonden hebben, dat ons ende onſen nacomelyngen tot menigen tyden gadelic ende orberlic were, in onſer Stat van Zwolle ene wonynge te hebben, ende dair by wilen alſt ſyn tyt had te lyggen; Ende want welneer Heren Gerits were van Tibencampe Ridders, alſo als ſy hem, doe hy laetſte leuede, toebehoirde, aen onſe Geſtichte is vervallen, ende die voer ſynre doet bekommert was, aen Herman Wigboldes Soens, hant voer een deel gelts, daer die Scepenen onſer Stat van Zwolle een geſcheit aff gemaeckt hebben, tuſſchen ons, ende des voirſ: Hermans erffgenamen: Soe dat wy die were loeſen moegen, myt drie honderd olde ſchilden, des die Scepenen ende Raat onſer Stat van Zwolle, aenſiende, dat wy vermits anderen laſt, den wy gehadt hebben, ende die ons noch dagelix aencoemt van onss Geſtichts wegen, nyet des van ſtaden en ſyn, dat voerſ: gelt te veruallen, ons te hulpen zyn gekomen, als ſy dicke truwelike gedaen hebben, daer wy ſy byſonderlynge ende ſeer aff hebben te dancken: Ende hebben ons te volleſt tot ons Geſtichts behoeff, als tot eenre wonynge te Zwolle te tymmeren, die voirſ: drie hondert ſchilden afgedaen, ende gegeuen, ende die were voirſ: gevryet van ſulken tynſe, als daer wt ghyeng. Ende want dat reden eyſchen, dat wy onſer Stat van Zwolle deſer ſaken dancken, ende hem oeck helpen verhueden, dat ſy noch die borgere vermits deſen dynghen nergent yn veraftert en worden: mer dat daer aff geſchye, dat ons onſen Geſticht ende onſer Stat van Zwolle eer yn moeghe brengen, ende oirbaer; Soe hebben wy geloift voir ons, en voir onſe nacomelyngen Biſſcoppen to Utrecht, dat die were voirſ:, ende ſo wes daer op doen tymmeren, erfflic ende ewelic ons Geſtichts ſal bliuen, ende dat wy des in geenre wys daer aff en ſollen vervremden: Ende dat

wy

1411. wy die ſelue were ſollen doen tymmeren, als onſen vrienden ſall duncken gadelix te weſen, ende als wy 't yerſte toe moegen brengen, ſonder argeliſt. Ende voert, dat wy nyet meer erfs aenkopen, nog weruen en ſollen, dan der were nu toebehoirt, ende oer begryp is; ten ſy myt wille ende onthengniſſe der Scepene voirſ. Oock ſo en ſollen wy noch onſe nacomelynge ouer die ſtrate, op ter Stat muere nyet tymmeren doen; Voert mere, ſo en ſullen onſer Stat, ende onſer Burgeren guede, ende Meyeren van Zwolle, ſo wilkoer ons nyet ſculdich en ſyn te dienen, om des huys ende were willen, nyet belaſt weſen enigen Hoffdyenſt te meer te doen. Beholdelic anders ons, ende onſen nacomelyngen Biſſcoppen to Utrecht, ſulcx dyenſts, als ons yemant ſculdich is te doen van rechts wegen, off van olden heerkomen. In oirkond des briefs, ſo hebben wy onſe Segell aen deſen brieff doen hangen, gegeven int Jaer ons Heren duſent, vier hondert, ende elff jaer. Des xxijten dach in Januario.

1412. Inwyjinge van de kerk op den Berg.

De nieuwe Kerk van het S. Agnes Berg-Clooſter, in het volgende jaar volbouwt, wierdt op den 8 April in het byweſen van de Prioren van Windesheim en Belhem, en de meeſte Kerkelyke perſonen deſer Stad, door Matthys Biſſchop van Biduanen, tot groot genoegen der Zwollenaren, en de naburige boeren ingewyt (z); ſo weinig ſtaat kan men nu en dan op de gemoederen van het gemeen maken, en ſo ligtelyk verandert het van gevoelen. Die gene, welke het dertien jaren te voren gehaat en veragt hadt, wierden nu door vele bemint en geagt.

Terwyl het ſig in het jaar 1413. en volgende

(z) *Thomas à Kempis in Chron. Cap.* 14.

de jaren, alles tot een deerlyk en naar ſchouw- 1415.
ſpel in deſe Stad bereide, wierden de Steden Twiſt der drie Steden met de Gelderſchen.
Campen en Zwolle, in het jaar 1415, by den Hartog van Gelder beſchuldigt, dat ſy de tolhuiſen in de landen van Gelder en Zutphen voorby ſeilden, ſonder aan haar pligt te voldoen, en de geſtelde tollen te betalen. Die van Deventer gaf men, behalven deſe beſwaarniſſe, nog meer op de rekeninge. Het liep ſo verre, dat d'oudſte Overyſſelſche Hoofdſtad, met den Hartog Reinold afſprak, tegens den eerſten Mey, te Conſtans, van Keiſer Sigismund, hier over regt te zullen verwagten (*a*). Hoe het met de twiſt, ten aanſien van deſe Stad, afliep, is onbekent. Beter zyn wy onderrigt van het uiteinde, dat de droevige onluſten, in het volgende jaar, in deſe Stad uitberſtende, hadden, tot welkers verhaal ik in het naaſte Hoofdſtuk overga.

XIV. HOOFD-

(*a*) *Sligtenhorſt, 8ſte Boek der Geſchied. bladſ.* 185.

XIV. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Aanmerkinge op het voorval des jaars* 1416. *Eenige Gildens verbinden ſig, om een deel in Stads Regeringe te verkrygen.* II. *Vele Burgers ondersteunen haar. Grote verdeeldheid in de Stad. Den Raad ſluit met d'oproerigen een beëdigt verdrag.* III. *Sy verbreken het. Nieuwe ſtap der Regeringe tot herſtellinge der ruſte. Is vrugteloos.* IV. *Sy verſoekt aan den Biſſchop en anderen om volk. Dat op S. Lucie dag en avond in de Stad komt.* V. *En des nagts hondert en drie van hen met de dood doet ſtraffen. Grote verſlagenheid in de Stad. Sommige ontvlugten. Anderen worden gevat.* VI. *Deſe moeten Oirphede doen: en worden verbannen.* VII. *Wet tot Stads beveilinge gemaakt. Des Biſſchops voorſorgen ten ſelfden einde genomen.* VIII. *De Ballingen verſoeken des Paus beſcherminge, welke hy hen verleent, dog is ſonder uitwerkinge.* IX. *Oorlog van den Biſſchop en de drie Steden met E. van Grutterwyk. Sy ſluiten na het veroveren ſyns Slots de vrede met hem. Onſeker op welke voorwaarden.* X. *Verſchil tuſſchen den Heer van Voërſt en de Religieuſen van Windesheim. Twiſt tuſſchen hen en de Heren Wynberg.* XI. *Oorlog tuſſchen Overyſſel, Gelderland en Holland. Campen en*

Zwol-

Zwolle ruſten een vloot uit, en verbranden Marken. Wederwraak op Campen ondernomen, mislukt. XII. *De Ballingen pogen de Stad te overrompelen. Gebod des Biſchops om hen te vangen.* XIII. *Peſt alhier en elders. Het Cruis tegens de Huſſiten gepredikt. Vrede met Gelderland en Holland.* XIV. *Nieuw ontwerp der Ballingen. Drie worden gevangen, en met de dood geſtraft.* XV. *Nadere Wet tegens die hen helpen, gemaakt. Vrede tuſſchen deſe Stad en byna alle de Ballingen, door eenige Heren bewerkt.*

De Stad Zwolle hadt, ſedert haar opkomſt, tot de dertien eerſte jaren van deſe eeuw toe, veel kwellingen en moeilykheden, door de heerſugtigheid van verſcheiden Heren veroorſaakt, moeten uitſtaan en lyden: en was, na door ſeer gevaarlyke vyandelyke aanvallen geplaagt geweeſt te zyn, tot een ſeer bloejende ſtand opgewaſſen. Het is ſeker, dat d'eenigheid tuſſchen het oppergeſag en d'onderdanen haar, gedurende alle die vyandelykheden, behouden hadde. „ Want door d'eendragt groeje „ jen en bloejen de kleine ſaken, en deſelfd„ doet haar aanwaſſen en vermeerderen“; gelyk ſeer wel eertyds een van d'oordeelkundigſte Schryvers van het oude Romen ſeide (*a*). Daar men „ door d'onderlinge twiſten en on„ eenigheden de magtigſte, en anderſints on„ verwinnelyke Gemenebeſten vervallen, en „ tot

I.

1416. Aanmerkinge op het voorval deſes jaars.

(*a*) *Nam concordia res parvæ creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur*; ſchryft *Saluſtius*.

1416. „ tot haar geringe beginſelen te rug keren, ja „ geheellyk vernietigt worden ſiet". Dit was byna het lot der Stad Zwolle, in het, altoos voor haar gedenkenswaardige jaar, 1416. geweeſt: toen eenige Gildens, gepaart met ſommige aanſienelyke inwoonders en vreemdelingen, door hunne oproerigheid en ſamenſweringe tegens het wettig geſag, de Stad op het tipjen van haar ondergang bragten. Hoe een droevig Schouw- en Treurſpel deſe Gebeurteniſſe uitlevert, ik twyffele nogtans geenſints, of Stads inwoonders zullen het verhaal daar van met geregtigheid leſen: Ja, waren wy 'er naukeuriger van onderrigt, ik vertrouwe, dat ook die gene, welke anderſints weinig deel in Stads lotgevallen nemen, daar uit geen gering genoegen ſcheppen zouden. Dog hoe ſeer men in oude tyden getragt heeft, de gedenkſtukken, deſe ſaak betreffende, te verduiſteren, d'omſtandigheden die ons nog van dit voorval hier en daar bewaart zyn, zullen ſo wel d'eerſt, als de laaſtgenoemden, ſo niet geheellyk, ten minſten in eeniger maten, vergenoegen.

Eenige Gildens verbinden ſig, om een deel in Stads Regeringe te verkrygen.

Het was dan omtrent of in het jaar 1413, dat eenige Gildens, of door d'Overigheid in het laaſte van de Veertiende eeuw (*b*) goedgekeurde ſameningen van Burgers; die den ſelfden koophandel dryven, ofte het ſelfde handwerk oeffenen, ſig nauwer begonnen te verbinden, als het de pligten van getrouwe en gehoorſame onderdanen toelaten (*c*): ten einde door deſe ver-

(*b*) Het Schippers Gilde was reets in het jaar 1396, en het Bakkers en Brouwers Gilde twe jaren later opgerigt.

(*c*) M. C. *quater tredecim ſunt Gilda parata*; ſegt *Albertus Snavel in Chronicis.*

vereeninge een deel in Stads beſtieringe te ver- 1416.
krygen, dat haar by het oprigten der Gildens geenſints toegeſtaan was (*d*). Alle die gene, die nieuwigheden in de Kerk of Burgerſtaat ſoeken in te voeren, zyn meeſttyds gewoon in den aanvang, tot het bereiken hunner oogmerken, bedekte wegen in te ſlaan. Het was hier in dat d'invoerders der nieuwigheden, binnen deſe Stad, hen navolgden. Want nergens ſiet men gemelt, dat die voor het jaar 1416. iets, in het openbaar, tot najaginge en ter gelukkinge van de, in het geheim geſmede, ſamenſweringe ondernamen. Toen brak de bomme los, en ſy trakken het momaangeſigt af, gevende opentlyk te kennen, dat ſy een aanmerkelyk deel in Stads beſtieringe met d'overige Regenten hebben wilden. Hoe verre ſig hun eiſch

T in

(*d*) Daar zyn 'er, die ſig verbeelden, dat de Gildens alhier, in oude tyden, grote Hanzen waren, en vele voorregten beſaten. En waarom? dewyl men ſiet, dat ſy in eenige voorvallen Stads beſtieringe betreffende, gedurende deſe onluſten, haar toeſtemminge, te gelyk met de Magiſtraat en Geſworene Gemeente, verleent hebben. Ik zal ter deſer plaats niet onderſoeken, hoe verre deſe ſtellinge gegront is: dog op de reden, welke daar van gegeven wordt, kan ik niet nalaten aan te merken, dat deſelfde my voor als nog niet onwraakbaar te zyn voorkomt. Want het is geenſints genoeg, door eenige *oude brieven* te betonen, dat de Gildens haar toeſtemminge, te gelyk met de Raad en de Geſworene Gemeenslieden, in het jaar 1416., verleent hebben; toen ſy de meeſter ſpeelden, en de Regeringe haar uit vreſe, en om erger voor te komen, veel toegelaten heeft: maar men moeſt daar kunnen doen, dat ſy dit voorregt in vorige tyden beſaten; het welk my nergens gebleken is, en ik twyffele ook met regt, of iemant anders zulks zal kunnen bewyſen.

1416. in het begin uitſtrekte, en waar in die toen in het byſonder beſtont, wordt nergens uitdrukkelyk verhaalt. Dog het vervolg der onluſten doet ſien, dat ſy niet minder beoogden, dan met de Heren van de Geſworene Gemeente gelyk geſtelt te worden, en ſo wel als die, inval de Magiſtraat geld opnam, Stads goederen beſwaarde of verkogte, nieuwe Wetten maakte, en belaſtingen invoerde, hier in haar toeſtemminge verlenen wilden. Selfs ſy dat by vervolg, van tyd, de gehele oude Regeringswyſe, na hunne ſinnelykheden, ondernamen te veranderen (e). Deſen voorſtel der Gildemeeſters moeſt in het eerſt vreemt in d'ooren van die gene klinken, die naderhand hunne aanhangers en beſchermers wierden. Dog aan wie is het onbewuſt, wat in deſe en diergelyke voorvallen gebeurt? Het gedurig horen en fraai opſchikken daar van, doet d'oudſte en redelykſte denkbeelden verduiſteren: men gewent 'er ſig aan: en men geeft ſig eindelyk aan de nieuwigheid geheellyk over.

II. Veel Burgers onderſteunen haar.

So ging het hier ook met de gemene man, die, in het eerſt na de muitſieke taal deſer ongehoorſame Burgers met vervreemdinge hebbende geluiſtert, eerlang daar in behagen ſchepte en genoegen nam. Vreemden, die in onklaar water ſogten te viſſchen, moeiden 'er ſig ook mede. Ja, wie zoude geloven, dat vele van d'aanſienlykſte en vermogenſte Burgers der Stad, die buiten Regeringe (f), en geenſints Ge-

(e) *Men ſie hier beneden den brief van Frederik van Blankenheim in de vierde Afdelinge.*

(f) Dus luiden de woorden van *een ongedrukte Schryver.* „ Anno 1416. op deſe tyd ſtond het ſeer „ quaalyck binnen de Stad van Zwolle, tuſſchen „ den

Gemeenslieden waren (*g*), ſig geweerdigden deſe beroertmakers t'onderſteunen; indien ſulks niet, in *alle gedenkſtukken* door my geſien, verhaalt wierdt. Door deſen aanhang nam het gefag van onſe Gildebroeders eerlang dusdanig toe, dat het boven dat van de wettige Regeringe dreef. 1416.

Het is niet ſeer te verwonderen, dat de gehele Stad op deſe wyſe binnen kort verdeelt wierdt, en 'er alles in verwarringe geraakte. Want de Burgers, het wettig gefag beminnende, ſaten in die tuſſchen tyd niet ſtil, en verſuimden geen gelegenheid, nog middelen, om hun mede inwoonders de gehoorſaamheid en onderdanigheid voor het wettig gefag, en d'oude en vaſtgeſtelde Regeringe in te boeſemen, en de wederſpannigen tot den afval van hunnen aanhang te bewegen. Men verhaalt, dat 'er aan beide ſyden ſo driſtig en onvrindelyk te werk gegaan wierdt, dat de banden, die Vader en Zoon, Broeder en Broeder, Neven en Neven, verbonden en verknogten, hen niet wederhielden d'ergſte vyanden te worden, als ſy Grote verdeeldheid in de Stad.

„ den Raat, en de Gildemeeſters van deſelve Stad:
„ waer ſich vele van de principaelſte en aenſienlyk-
„ ſte Borgers mede menghden, waer uit veel quaets
„ volchde". Ook is ſulks duidelyk uit *de Oirphede brieven van Seyne van de Water, die Olde, Jan Barken, en van meer anderen*, die alle uit voorname geſlagten deſer Stad geboren waren, blykbaar.

(*g*) Dit leeſt men *in verſcheiden aantekeningen van latere tyden.* Dog *Frederik van Blankenheim* getuigt geenſints in ſyn *laaſt aangehaalde brief*, dat onder d'oproermakers Gemeenslieden waren: hy geeft eerder myns bedunkens het tegendeel te kennen. Waar in de Schryvers, op welke men eenige ſtaat maken kan, met hem overeenſtemmen.

1416. van verſchillende gevoelens, ten aanſien van deſe tweſpalt en verdeeldheid, waren.

Den Raad ſluit met d'oproerigen een beedigt verdrag.

Deſe Heren ſaten des tyds in den Raad:
Claas van den Brinke, *Herman van Wytman*,
Lambert van Spade, *Willem van Coten*,
Jan ten Toerne, *Egbert Dagen*,
Jan Kokman, *Tymen Egberts*,
Wolter Holliken, *Arent Ruliſſen*,
Jan ten Boſch, *Hendrik Rixen*,
Jacob und Arent van de Waeter (*b*),
Lambert van Yrte, *Tymen Rembolts*,
Arent Alfers (*i*), *Jan van Wytman*,
En Geert Duwer (*k*).

Sy, met regt bevreeſt voor de kwade gevolgen van deſe beroerte, en een waakſaam oog op Stads welvaart houdende, ſtelden ſig wel in het begin tegens deſe nieuwe invoeringen, en gebruikten de beſte en heilſaamſte maatregelen, om d'oproerigen tot hunne pligt te doen wederkeren. Dog deſe hadden een al ten groten aanhang, om na regt en reden te kunnen of te willen luiſteren. De Regeringe dan ook bedugt, dat ſy tot dadelykheden uitberſten mogten, liet de hoofden van de ſamengeſworene Gildens, en haar aanhangeren, die, nu dagelyks op

(*b*) *Den ongenoemde Schryver Letter f* aangehaalt; en *de vertaalde Bulle van Paus Martyn.*

(*i*) Deſe namen treffe ik by een *ander Schryver* aan.

(*k*) *Naamlyſt der Regenten voor het Stadregt.* Wie de twe overige Heren, den Raad toen uitmakende, waren, is myn navorſchinge ontgaan. Want dat den Raad lange tyden voor en na het jaar 1416, uit twaalf Schepenen, en twaalf Raden beſtaan heeft, zal ik elders in het brede verhalen.

op het Gildehuis vergaderende, ſig dronken ſopen, en beraadſlaagden het geſag des Raads te verkorten, op het Raadhuis dagvaarden. Hier ſtelden ſy haar met kragtige en doordringende redenen voor oogen, de grote nadelen, kwade gevolgen, en ongelukkig einde, dat een verdere wederſtrevinge en ongehoorſaamheid na ſig moeſt ſlepen, en d'ongelukken die uit deſe verdeeldheden te vreſen ſtonden: en ſy vermaanden hen derhalven tot ruſt, vrede, en onderdanigheid. De ſtap van de Regeringe hadt een beteren uitſlag, dan ſig een ieder van deſe oproerige en baldadige menigte, nu den toom al reets te verre aan haar driften geviert hebbende, zoude hebben derven voorſpellen. Men moet niet denken, dat ſy bewogen wierden, om geheellyk van hunne voorgewendede of vermeende geregtigheid af te ſien. Maar eenigſints bedaarder, als te voren, geworden zynde, beloofden ſy op het Raadhuis aan de Regeringe, door een plegtigen eed, geen verdere verbinteniſſen, nog met Stads inwoonders, nog met vreemden, tot verdedinge en bevorderinge van hun regt, te maken. Ook niet te zullen toelaten, dat ſulks door een van hen gedaan wierdt: en ſelfs die gene, die men hier van overtuigde, ſo wel van hunne als des Raads ſyde te keer gaan, t'onderdrukken, en te ſtraffen zullen: Nog eindelyk de ruſt en vrede binnen de Stad op eenigerhande wyſe te ſtoren. Waarentegen de Regeringe met eede moeſt verſekeren, nog onder ſig, nog met iemant anders verbonden te zullen maken, om de muitnen beroertverwekkers te ſtraffen, ofte van hunnen gedanen voorſtel, van inſage in Stads beſtie-

1416.

1416. ringe te hebben, te doen aſſien. Ten minſten, myn *Berigtſchriften* verſekeren, dat de handen door den eed aan beide ſyden gebonden wierden.

III. Sy verbreken het. Door dit verdrag ſcheen de ruſt, op het uitterlyk aanſien, weder in de Stad herſtelt te zyn. Dog konde men ſig iets goeds van de ſyde der beroertmakers voorſpellen? Het was eerder te wenſchen, dan te hopen. Want die gene, welke door de heilige Wetten en den Burgerlyken eed, waar mede ſy tot de gehoorſaamheid van hunne Wettige Overigheid verknogt waren, niet wederhouden geweeſt zyn, hunne pligt uit het oog te verlieſen, deſe moeſt het ook niet beſwaarlyk vallen een nieuwe edelyke verſprekinge, die immers niet kragtiger als die van een getrouw Burger was, te verbreken. Men ſag ook eerlang hoe weinig goeds men van deſe ongehoorſame inwoonders te verwagten hadt. Sy, het beſworene verdrag, als de vrugten van een overwinninge op hunne tegenſtrevers behaalt, aanmerkende, beſloten, dat men hen nooit ſo ſeer gevreeſt hebben zoude, indien men hen niet voor de ſterkſte hadt aangeſien; en lieten de vreſe voor d'al te grote magt van de Hoge Overigheid varen; worden de dagelyks veel ſtouter en moetwilliger, als voor het getroffene verdrag. Dog voor en al eer ſy alle eerbied en ontſag, voor de Magiſtraat, verbanden, moet deſelfde, gedurende deſe onluſten, ſo lang het mogelyk geweeſt is, ſagtmoedig, een twede ſtap gedaan hebben, om hen te bevredigen en vergenoegt te ſtellen. Want ik ſie, dat de Kerkmeeſters, genootſaakt, om tot behoef van d'opbouwinge van S Michaëls,

Nieuwe ſtap der Regeringe tot herſtellinge der ruſte.

chaëls kerke, een akker Lands te verkopen, 1416.
en de toeſtemminge van de Heren van de Magiſtraat, en de Geſworene Gemeente daar toe verſogt hebbende, die Heren niet alleen, maar ook de gemene Gildens deſer Stad, (iets dat nog voor, nog na deſe onluſten, myns wetens, ooit gebeurt is (*l*),) in deſe verkopinge hebben bewilligt; ingevolge deſen brief klinkende aldus.

Wy Scepen ende Raet der Stad van Zwolle, maken kundich allen Luden, dat vor ons gecomen zyn, Seyne van Water, Ysbrands Soen, en Clys Janſſ. Kerkmeyſters van Sante Michiëls kerke binnen onſer Stad van Zwolle, ende becanden, dat ſy by onſen Conſent en Volborte, en by conſente en volborte onſer Gemente, en der gemeenre Ghilden, vor em ende vor oeren nacomelingen Kerkmeyſters der kerken voirſ. vercoft hebben, ſtedes Erfcops, om ene ſumme geldes, die hem vol ende al betalt is, tot behoef der Timmeringhen der kerk voirſ., Engbert Dagen en ſinen Erfgen. erfelic enen Aker Lands, den Hillebrant ten Anderlo der kerken voirſ toe Teſtamente ghegheven hadde, en den Claes Schuete den pacht plach te hebben, als die gheleghen is toe Weſtenholte, tuſſen lande Rolofs van Yctterſym en Griete ſins Echten Wyffs op die ene ſyde, en Dirc Zuerperen Lande op die ander ſyde. Ende ſy lieten en droeghen hem den aker Landes voirſ. vor ons op, ende verteghen daer af by onſen en ons Gemeente, en der ghemeenre Ghilden conſent en volboerte, tot behoef Engberts voirſ. en ſinre Erfgen., ende loveden hem des Erfelic toe waren vor hem ſelven, en naco-

(*l*) Want onder een menigte brieven, van den ſelfden aart, door my geſien, is 'er niet een waar in de Gildens haar toeſtemminge verlenen. *Men ſie ook nog d'aantekeninge op bladſ.* 289. *letter d.*

1416. melingen Kerkmeysters der kerke voirs., ende vor alle die ghene, die des to Rechte komen willen. Sonder argelist. Ende want Seyne en Claes voirs., Engbert voirs. desen Aker landes voirs. by onsen Consente en Volboerte, ende onser Gemeente, en der ghemeenre Ghilden voirs. vercoft hebben, ende wy willen by consente en volboerte als voirs. staet, dat hem die selve Aker Landes Erflic vast blyven sal, so hebben wy desen brief doen bezeghelen met ons Stad secreet. Ghegeven in 't Jaer ons Heeren dusent vierhondert en sestien, des vrydags na Sante Martens dag in den winter.

Is vrugteloos. Of de samensweerders te gelyk met de wettige Overigheid in dese en meer andere diergelyke voorvallen, Stads bestieringe betreffende, hunne bewillinge verleent hebben, kan ik met geen sekerheid melden: doordien my daar van geen brieven voorgekomen zyn. Dit is seker, dat sy na dese tyd, en bysonderlyk gedurende de maand November, en een gedeelte van December, alle matinge verloren, en tot overdadigheden vervielen, die alleen genoegsaam in staat waren, de maatregelen, door de Magistraat en Gesworene Gemeente eenige weken later genomen, te verregtvaardigen; al was het selfs waar, dat de Gildens, des tyds of te voren, voorregten besaten, welke haar tot eenige insage in Stads Regeringe wettigden. Want nooit konde 'er groter ongehoorsaamheid door een onderdaan, tegens syn Opperheer, gepleegt worden, als door hen bedreven wierdt. Liet de Magistraat van de Luive des Raadstoorn eenige wetten afkondigen, en bevielen deselve hen niet, dan riepen sy aan het op den Kerkhof vergaderde volk, uit het Gildehuis, op de hoek van de

de Papenſtraat ſtaande, toe, niet alleen dat ſy daar aan niet wilden gehoorſamen (*m*): maar ſy derſden deſelve ook opentlyk vernietigen (*n*). Toen begon men door de gehele Stad niet ſonder grond, voor een opſtand te vreſen, doordien de gemoederen van het volk meer en meer van de Magiſtraat vervreemt wierden, en dat de verbitteringe van de ſamengeſpannen Gildens en haar aanhangeren, dagelyks aangroeide en groter wierdt. Ook rekende niemant van toen af ſyn goederen, lyf en leven, binnen de Stad langer ſeker te zyn. 1416.

IV. Sy verſoekt aan den Biſſchop en anderen om volk.

De Heren van de wettige Regeringe merkende, dat het met hun geſag gedaan was, indien ſy niet tot andere middelen, dan die ſy tot dus verre tot herſtellinge van Stads ruſte gebruikt hadden, hun toevlugt namen, ſonden in deſe dringende noot en benauwde omſtandigheden, ſo geheim als het mogelyk was, eenige afgeſanten na den Biſſchop Frederik van Blankenheim (*o*), en ook aan de Ridderſchap, en de Steden Deventer, en Campen, gelyk 'er anderen byvoegen (*p*), die om hulp verſogten, en om raad vraagden, welke maatregelen de Regeringe in deſe bedrukte tydsomſtandig-

(*m*) *Anno* 1416. *Inter Swollanum ſenatum (ait Anonymus) & inter Ambachtos magna diſcordia fuit. Ita ut quando Magiſtratus leges e curia promulgabat, hi ex adverſa domo contra clamabant.* „ In het „ jaar 1416. is 'er een grote twiſt, tuſſchen de „ Magiſtraat van Zwolle, en d'Ambagten geweeſt; „ ſo dat als de Magiſtraat eenige wetten van het „ Raadhuis afkondigde, ſy als dan uit een huis, „ daar vlak overſtaande, tegen ſchreeuwden".

(*n*) *Brumanus pag.* 161.

(*o*) *Brumanus ibid.*

(*p*) Dit Gedenkſchriften.

1416. heden nemen moest; om de muiterye te stillen, d'oproerigen te straffen, en de Regeringe in haar oude geregtigheden te handhaven. Den Bisschop en de twe Overysselsche Hoofdsteden, uit hoofde van het te voren, in het jaar 1399, met dese Stad geslotene verbond, verpligt, aan het wettige gesag de behulpsame hand te bieden (q), en ook vreesagtig, dat, by aldien dit kwaad niet in tyds gestuit wierdt, het tot d'andere Steden oversloeg, overwogen rypelyk met de Ridderschap de gesteltheid van dese saak, en besloten hunne mede Regenten t'ondersteunen. Sy boden ten dien einde Stads afgesanten aan, en spraken met hen af, dat sy tegens S. Lucie nagt, zynde den 13 December, een genoegsaam getal krygsvolk heimelyk na de Stad zouden schikken, om de muitelingen tot reden te brengen: en beraamden verders alle de maatregelen, om dese onderneminge, van de grootste gevolgen, te doen gelukken (r).

Dat op S. Lucie dag en avond in de Stad komt.

Middelerwyl voeren de samengesworene voort allerlei nieuwe insettingen te maken, en de regten en voorregten van de Hoge Overigheid op het oneerbiedigste te schenden. Hoe meerder de tyd van hun ongeluk naderde, hoe meerder sy sig verbeelden in hunne verderfelyke oogmerken gelaagt te hebben; en in het vredig besit van hun gewaande Geregtigheid eerlang te zullen gestelt worden. Nooit waren sy geruster geweest, als wanneer sy op het tydstip stonden, van hun welverdiende straffe t'ontfangen. In dese omstandigheden kwam S. Lucie dag

(q) *Men sie hier voren bladz. 259. en 260.*

(r) *Men sie Frederik van Blankenheim syn brief van het jaar 1417. hier beneden in de 7de Afdel.*

dag aan, die voor hen te verſchrikkelyker gewor- 1416.
den moet zyn, dewyl ſy toen het minſte, op het uitterlyke aanſien, te vreſen hadden. Gedurende den gehelen dag traden eenige van des Biſſchops volk, nooit meer dan twe of drie te gelyk, en verkleet zynde, de Stad in. Ook verhaalt *Willem Nagge*, dat 'er ſommige op wagens met ſtro gedekt en gevult binnen gekomen zyn. De Gildebroeders en hunne aanhangeren, die in het minſte niet onderrigt waren van d'affendinge van eenige Geſanten na den Biſſchop, de Ridderſchap, en de twe Hoofdſteden, om hulpe; ik laat ſtaan, dat ſy van het beraamde ſelfs het minſte ontdekt hadden, vatteden hier uit geen de minſte argwaan. Ook waren ſy ſo geruſt, en van alle vreſe bevryt, dat ſy nog dien avond, voor vele de laatſte van hun leven, een talryke vergaderinge op het Gildehuis houdende, ſig aldaar tot dronkenheid en overdadigheid toe, als men ſo ſpreken mag, luſtig maakten: terwyl de Magiſtraat in het begin van den nagt een van de Stads poorten beval open te doen, om een ander, en, na myn gedagten, het grootſte gedeelte des Biſſchops krygsvolk, met ſtille trommen, in de Stad te laten trekken (*s*). Men verwittigde deſe, en gedurende den dag ingelatene krygsknegten, ſig in hunne wapenen vaardig te houden, tegens dat de klok hondertmaal zoude aanſlaan: om dan de bevelen uit te voeren, die hen gegeven wa-

(*s*) *Brumanus pag.* 162. & *Anonymus apud*, *D. G. Dumbar*, *Tom.* 2. *Analect. pag.* 410. komen met *d'aantekeningen* in het ſakelyke overeen. Dog in die *ongedrukte ſchriften* vinden wy d'overige omſtandigheden, die by hen ongemelt, en overgeſlagen zyn: en waar van wy op vele plaatſen gebruik maken.

1416. waren, of zouden worden. Waar ter plaatſe ſy egter inmiddels bleven, ſie ik nergens gemelt.

V. En des nagts driehondert van hen met de dood doet ſtraffen.

Het was even, of niet lang na twaalf uur, toen, alles tot d'uitvoeringe in gereedheid gebragt, en het tydſtip gunſtig zynde, een der naarſte en droevigſte Treurſpelen ſyn aanvang nam; ten minſten inval men op het ſchryven van een menigte *aantekenaars*, en de Heren *Arent ten Boecop*, en *Willem Nagge*, ſtaat maken kan. De klok ſloeg hondertmaal. De krygsknegten verlieten hun ſchuilplaatſen, trekkende na de grote markt, en beſettende alle d'ingangen der ſtraten, die na dit plein leiden. Van hier trad een gedeelte van hen na het Gildehuis aan, omcingelde het aanſtonds, en, na 'er ſig ſonder bloedſtortinge meeſter van gemaakt te hebben, nam alle onſe dronkene Gildebroeders en hunne aanhangeren aldaar nog tegenswoordig gevangen; waar mede ſy na de grote markt te rug keerden. Hier vonden deſe beroertemakers verſcheiden beulen, met eenige Prieſters verſelt, die hen vermaande hunne ſonden met een rouwig harte te belyden, voor en al eer ſy de beraamde ſtraffe ontfingen: dog, het welk beklagelyk is, waar toe de meeſte wegens den dronkenſchap onbekwaam waren. Men gaf hen de tyd niet om nugteren te worden: want ſy moeſten aanſtonds op hunne knyen vallen, en wierden alle door den ſcherprigter onthooft. d'Anderen, die ſig bereidwillig toonden om te biegten, kregen niet veel langer uitſtel, en zyn na hunne korte gedane belydeniſſe der ſonden op deſelfde wyſe geſtraft geworden. Intuſſchen dat men met deſe uitvoe-

rin-

ringe besig was, trok een gedeelte der krygs- 1416.
knegten van de Geregtsplaats, na de huisen van de gene, die ten tyde, dat het Gildehuis omcingelt was, reets na hunne woningen gegaan waren, en nu gerustelyk op het bedde lagen te slapen, om deselve te vangen. Vele van dese, in hegtenisse genomen zynde, wierden ook na de markt geleit, en ondergingen aldaar een gelyke straffe, als hunne overige medeplegtigen. Het getal van die gene, welke hunne misdaad in desevoegen in die nagt, en den volgenden morgenstond, hebben moeten boeten, wordt verscheidentlyk opgegeven. Sommige willen dat de Heer *Arent toe Boecop*, Burgermeester der Stad Campen verhaalt (*t*), dat 'er driehondert met de dood gestraft zyn. Dog desen Schryver moet sig vergissen, of hy heeft maar van driehondert onthoofdeden geschreven, en de naschryvers van syn werk, hebben sig door syn onleesbare hand bedrogen: Want dit is seker, dat het getal der geregtigde misdadigers, in *alle oude aantekeningen* (*u*), op hondert en drie, of hondert en vier begroot wordt. Ik lese nogtans in de papieren van een seer Agtbaar Heer, dat men met regt twyffelen mag, of dit getal so groot geweest is. *d'Oude Berigtschriften* melden, dat de lyken der gestraften, in het Portaal van S. Michaëls kerk, aan de syde van de grote markt, ter aarde bestelt zyn. Waar in sy dus weder met den Heer *ten Boecop* verschillen, die uitdrukkelyk getuigt, dat sy op de hoek van de Papenstraat in een kelder begraven zyn.

Wat

(*t*) *In syn Overysselsche Jaarboeken.*
(*u*) *Consentit quoque Brumanus & Anonymus apud D. G. Dumbar. d. L.*

1416. Aanmerkingen over dese omstandigheden.

Wat hier van zy ofte niet, men moest bekennen, dat de misdadigers, hoe veel swaarder straffe sy ook verdient hadden, hunne samensweringe op een wyse geboet hadden, die seer veel na de ruwheid van die eeuw zoude smaken, indien men alle de voorverhaalde omstandigheden voor waaragtig konde aanmerken. Want al hadt de Hoge Overigheid hen vergunt, en toegelaten, sig eenige dagen tot de dood te bereiden, en onderfogt, of die hondert en drie menschen alle even schuldig waren, en de dood verdient hadden, dit was indien val veel Christelyker, en wel so regtvaardig geweest. Ook was het een vergunninge, die buiten alle gevaar moest zyn. Dog vele redenen doen my denken, dat het geensints veilig is het algemene gevoelen te volgen: en te geloven dat die misdadigers onverhoort, en, „alle" gelyk *Willem Nagge* spreekt, „zonder forme van Proces de „kop afgehouwen is". Want een menigte informatien en Confessien der onthoofdeden zyn 'er nog voor handen; welke de schuldigen, voor het ondergaan der straffe, voorgehouden zyn. Ook is den Bisschop, met verscheiden Heren uit de Ridderschap, als mede eenige Raadslieden en Gemeenslieden uit de Steden Deventer, en Campen, by de uitvoeringe der justitie tegenswoordig geweest. Twe bysonderheden, door my in de papieren van seker Heer, aangetroffen, welke genoegsaam betonen, dat in dese saak volgens regtvaardigheid gehandelt moet zyn, en 'er geensints mede in het wilde te werk gegaan is; gelyk *Arent toe Boecop*, *Willem Nagge*, en *verscheiden aantekenaars* verhalen, en te kennen geven.

Het

Het komt ons waaragtiger te zyn voor, dat niemant ſig ligtelyk voor ogen ſtellen kan, hoe benauwt hunnen medepligten, op het horen van het gevangen nemen hunner hoofden geweeſt zyn. Dog wat ſchrik en vreſe het onthooſden ſelfs, van die wederſpannige muitemakers, indien het nogtans des nagts gebeurt is, ſo wel in de gemoederen van de ſchuldige, als onſchuldige Burgers en inwoonders veroorſaakte, is onbeſchryflyk. Men hoorde op alle ſtraten niet anders dan een jammerlyk gekryt, gekerm, en ſugten. Byna alle de menſchen waren met een dodelyken angſt bevangen. De duiſtere nagt vermeerderde ook nog de benauwtheid. Intusſchen kwam deſe algemene ontſtelteniſſe vele van de ſamengeſworene te hulpe, die het geluk hadden ſig gedurende de verwardheid te verſchuilen, en op de vlugt te begeven: verſcheiden van hen met agterlatinge van vrouwen en kinderen. Sommige gelukte de vlugt niet, en wierden door de krygsknegten daar in voorgekomen. Deſe onſchuldiger als d'anderen, die geregt waren, wierden in de gevangeniſſe geſet. Hier onder zyn wel de voornaamſten geweeſt Johan Bare of Barcken die jonge, en Seyne van de Water die olde: behalven Jan Wiſſemer, Jacob Baere, Geert Schelleken, William Tolleken die Hoifſlager, Hendrik ter Lynden, Gheert van Dulmen, Pauwel Tuer, Arent van der Veſte, Arent Stillegangheмaker, Hendrik van Wullen, Jan ter Brugghen, Derk die Scheerre (v), en meer anderen.

1416. Grote verſaagentheid in de Stad. Sommige ontvlugten. Anderen worden gevat.

VI. Deze

Op den anderen dag en volgende dagen wierden

(v) *Vid. D. G. Dumbar, Tom. 2. Anal. pag. 399. & ſeq.*

1416. moeten *Oirphede* doen.

den dese alle by vonnis van de Magistraat veroordeelt, de Stad te verlaten, en ingevolge het gebruik van die tyden *Oirphede* te doen. Dus noemde men den plegtigen eed, door segel en brieven bevestigt, waar by de Ballingen, voor dat sy de Stad verlieten, beloofden, dat sy wegens de straffe hen, en hunne medeplegtigen opgelegt, nog tegens Frederik van Blankenheim, nog tegens Schepenen en Raad, nog tegens de Gesworene Gemeente, nog tegens den Schout, nog tegens de Burgers, nog tegens alle die gene, welke de wettige Overigheid op S. Lucie nagt te hulpe gekomen zyn, nog, eindelyk, tegens alle die hunne meyeren en goederen, iets vyandelyks ondernemen, of wraak nemen zouden. Ook moesten sy verspreken, so verre van de Stad af te zullen blyven, als de Regeringe sulks na mate der grote of minderheid der misdaad goedvont te bepalen. Deden sy in het minste tegens de gedane beloften, dan erkenden sy sig eerloos, meineedig, en de dood schuldig te zyn, en alle hunne goederen en besittingen verbeurt te hebben (*w*). Den Raad en Gesworene Gemeente besloot, dat d'Oirphede brieven van onse Ballingen, in de Lands kiste tot Deventer bewaart zouden worden (*x*). Van dese brieven zullen wy 'er eene uitschryven; welke des vrydags na S. Lucie, door twaalf Ballingen, afgegeven is, luidende in desevoegen.

Wy Johan Wissemer, Jacob Baere, Geert Schelleken, Willam Tolken die Hoisslager, Henric ter Lynden, Geert van Dulmen, Pau-

(*w*) *Uit d'Oirphede brieven.*
(*x*) *Stadregt eerste Deel Tit.* 19.

Paulus Tuer, Aerent van der Veſte, Aerent Stilleganghemaker, Henric van Wullen, Smale Hannekens broeder, Johan Ten Bruggen, ende Dirck die Scheerre, maken kundich allen luden, dat wy ende een ygelic van ons geloeft ende geſekert hebben in gueden trouwen, ende hebben mit opgerichten vingheren geſtaefde eede, lyflicen aver den Heilighen geſworen, dat wy ofte yemant van ons, of yemant van onſen magen ende vrienden om onſen wille by onſen conſente, nummermeer tot enighen tyden, doen en ſullen heymelicen nog openbaer in enigher wys tegen den Eerwerdighen Vader in Goede, ende Hogheboren Moghenden Heer, Heere Frederic van Blankenhem, Biſſcop toe Utrecht, onſen genedighen Here, noch teghen ſyne nacomelingen Biſſcoppen toe Utrecht, noch teghen onderſaten des Geſtichts van Utrecht, noch teghen oer meyer of guede, ſo waer dat die woenachtich of geleghen ſyn, noch teghen eerſamen, wiſen, beſcheiden luden, Scepen, Raet, Ghemeente, ende onderſaeten der Stadt van Zwolle, noch teghen nyemant van hem byſonder, noch teghen oere meyer en guede, ſo waer dat die woenachtich ofte geleghen ſyn, noch teghen nyemant van buyten die nu in deſen tyden binnen Zwolle gecomen ſyn om Scepen, Raet ende Ghemeente der Stad van Zwolle in oeren ſaken, die ſy nu te doen hebben, te helpen, te ſtercken, ende te vorderen, noch teghen oere meyer ende guede, ſo waer dat die woenachtich of gelegen ſyn, noch teghen nyemant, die onſe ghenedige Heere, Heer Frederic Biſſcop toe Utrecht voirſcreven, of ſyne nacomelingen Biſſcoppen toe Utrecht, Scepen, Raet, Ghemeente en Onderſaeten der Stadt van Zwolle, of yemant die nu van buyten bynnen Zwolle gekomen ſyn, om der ſake wille voirſz., of Ludiken Richter voirſcreven mit rechte verdedinghen willen. Voert ſo hebben wy Johan Wiſſemer, ende Jacob Bare voirſcreven, geloift, geſekert ende geſworen, 1416.

1418. als voirſcreven ſtaat, dat wy nummermeer tot ghenen tyden komen of weſen ſullen in Hollant, of Ghelrelant, ende dat wy nummermeer naerre Zwolle komen ſullen dan twe mylen weegs af. Voert ſo hebbe ik Gheert Schelliken voirſcreven gheloift, gheſekert ende geſworen, dat ik nummermeer tot ghienen tyden komen of weſen ſal in Hollant, ende dat ik nummermeer naerre Zwolle komen of weſen ſal dan vyf mylen weghes. Voert ſoe heb ik William Tolleken voirſcreven gheloift, gheſekert ende gheſwoiren als voirſchreven ſtaet, dat ik nummermeer tot ghienen tyden komen of weſen ſal in Hollant ofte in Ghelrelant, ende dat ik nummermeer naerre Zwolle komen of weſen ſal dan vyf mylen weghes, ende dat ik een jaer naeſtcomende wonen ſal tot Aldenſale. Voert ſo hebben wy Henric ter Lynden, ende Gheert van Dulmen voirſcreven, gheloift, gheſekert ende geſwoiren als voirſcreven is, dat wy nummermeer tot ghienen tyden komen of weſen ſullen in Hollant, in Ghelrelant ofte in de Stad Gronyngen, ende dat wy nummermeer naerre Zwolle komen of weſen ſullen dan tien mylen weghes. Voert ſo hebbe ik Paulus Tuer voirſcreven, gheloift, gheſekert ende geſwoiren als voirſcreven is, dat ik nummermeer komen of weſen ſal in Hollant, ende dat ik nummermeer naere Zwolle weſen of komen ſal dan ſeven myle weghes. Mede ſoe heb ik Aernt van der Veſte voirſcreven, gheloift, gheſekert ende geſwoiren als voirſcreven ſtaat, dat ick al myn leven weſen ende blyven ſal in Brabant, ende dat ik nummermeer wt Brabant komen of weſen ſal. Oick ſoe hebbe ik Aerent Stilleganhemaker voirſcreven, gheloift, gheſekert ende geſwoiren als voirſcreven is, dat ik nummermeer over die Yſel of in Hollant komen of weſen ſal, ende dat ick nummermeer naerre Zwolle komen of weſen ſal dan tyen mylen weghes. Voirt ſoe hebbe ick Henric van Wullen, ſualle Hannekens broeder, gheloift, gheſekert en-

ende geſwoiren als voirſcreven is, dat ick al myn leeven weſen ende blyven ſal in Vreeslandt, ende dat ick nummermeer de Cuynre naerre komen of weſen ſal dan twe mylen weghes. Mede ſoe hebbe ick Dirck Scheere voirſcreven, gheloeft, gheſekert ende geſwoiren als voirſcreven ſtaat, dat ick nummermeer komen of weſen in Hollant of in Gheirelandt, ende dat ik nummermeer komen of weſen ſal naerre Zwolle dan twelef mylen weghes. Voirt ſoe hebbe wy Johan Weſſemer, Jacob Bare, Gheert Schilleken, Willam Tolliken, Henric ten Lynden, Gheert van Dulmen, Paulus Tuer, Aernt van der Veſte, Aernt Stilleghanghemaker, Henric van Wullen, Johan ter Brugghen, en Dirck Scheere, voirſcreeven gheloift, gheſekert ende geſwoiren, dat wy noch nyemand van ons tot enighen tyden komen of weſen ſullen in Drenthe, of tot Groninghen; ende dat wy noch nyemant van ons of onſe maghe of vrende van onſer weghen, ſamentlike of enighes van ons biſonder onder hem ofte mit anderen luden gheen averdracht maken ſoelen, heymelicke mit luſteren of openbaer, dat ware mit rane ofte mit rade, of anders in enigherwys tegen eendrachtichheid, Scepen, Raids, ende der Ghemeente der Stad van Zwolle, of yemands die nu van buyten Zwolle, binnen Zwolle gekomen ſyn, omme Scepen, Raidt ende der Ghemeente voirſcreven in oeren ſaken, die ſy nu to doen hadden, tot oiren Stad behoef te helpen, te ſtercken, ende te vorderen als voirſcreven is; Ende die daar mede avervallen of doet te ſlaen, of wt der Stad te ſlaen, of in enigherwyſe te misdoen: en weert ſake dat wy of enich van ons tegen enich van den puncten voirſcreven deden, ende niet en hielden als voirſcreven is, ſoe kenne wy ons ſelven of een yghelicken van ons, die enich van deſen voirſcreven puncten breecken, te weſen trouweloes, eerloes, ſekerloes meineedich, ende daer toe verwonnen ende vervallen

1416.

1416. te weeſen van allen gueden Rechte. Ende ſoe verwillekoere wy ons ſelven of een yghelicken van ons, die enich van de voirſcreven punćten gebroken hadde, dat die verloiren hadde ſyn lyff, ende daer toe alle ſyne guede, ruerende en onruerende, hoe en waar dattet gelegen weer in der Stadt of in der Stadt Vryhede van Zwolle, of buyten der Stadt Vryhede van Zwolle, in alſulcken ſchyne, dat Scepen en Raet der Stadt van Zwolle, dan alle gued ruerende en onruerende, dat in der Stadt of in der Stadt Vryhede van Zwolle geleghen weer, antaſten, verveerdighen en verkopen moegen tot behoif oire Stadt van Zwolle voirſcreven. Ende dat dan des gelickes alle dat ander gued, ruerende en onruerende, dat buyten der Stadt Vryhede van Zwolle geleghen weer, gekomen ende vervallen weer an onſen ghenedighen Heren Biſſcop toe Utrecht voirſcreven, of an ſyne nacomelingen Biſſcopen toe Utrecht. Hier is ynne toe weten dat alle punćten ende voirwarden voirſcreven, of enich daer af biſonder duren ſtaen ende weſen ſullen tot wederſegghen, Scepen, Raets ende Ghemeente der Stadt van Zwolle voirſcreven. Alle argeliſt ende nyevondc hier in wtgeſproken. Ende want wy Johan, Jacob, Geert, Willam, Henric, Geert, Paulus, Aernt, Aernt, Henric, Johan en Dirck voirſcreven, deſe voirſcreven punćten ende voirwarden in alre manieren alſo voirſcreven ſtaat, ſteede vaſt en onverbreeclic holden ende vollentrecken willen, ſoe hebben wy deſen brief bezeghelt mit onſen Zeghelen. Ghegheven in 't Jaer ons Heren duſent vier hondert ende ſeſtien, des vryedaghes na Sunte Lucien dach, der Heiliger Joncfrouwen.

Eenige van deſe misdadigers wierden nog ſwaarder, als de voorgenoemden geſtraft. Onder anderen moeſt Jan Bare de Jonge, ook wel Jan Barcken geheten, boven de beloften, die al-

alle de ſchuldigen met eede geſterkt hadden, ook nog ſweren, dat hy op den aanſtaanden kersdag, voor het Kruis, dat als dan voor den ommegang of Proceſſie van S. Lebuins kerk tot Deventer gedragen wierdt, met bloden hoofde en voeten, in wullen klederen zoude gaan; hebbende in ſyn hand een ponds waſchkaarſe, die hy ſetten, en op het Hoge Autaar deſer kerke branden laten zoude. En dat hy binnen vyf dagen ſig na Bergsland begeven zoude, om aldaar ſyn leven lang te blyven; ſonder dat het hem geoorlooft was, op een uur na den Rhyn te naderen. Den brief van Jan van Bare ſie ik, dat door hem, ſyn Vader, en Jan Witte, ſyn Oom, des woensdags na S. Thomas dag, ondertekent is (y). 1416.

Na dat de ſamengeſworene deſen eed gedaan, en hunne namen in het Oirphedeboek hadden laten aantekenen, verlieten ſy meeſt alle, gedurende deſe week by klimmender Sonne, de Stad; welke van toen af wederom in ruſte geraakte, En wierden verbannen.

(y) „ Voert ſoe hebbe ik gheloeft“ (leeſt men *in Jan Bare ſyn brief*) „ gheſekert, ende gheſworen, „ als voirſcreven ſtaet, dat ic op ten Hiligen Kors„ dach nu naeſt comende, na date des briefs, gaen „ ſal voir den Cruce der Proceſſien van Sunte Le„ buinus kerke to Deventer, blotes hovedes, wul„ len ende bervoet; ende hebben in mynre hant „ een waskerſſe van enen ponde waſſes, ende die „ ſetten bernende, ende blyven laten op ten ho„ gen Autaer in der Kercken voerſcreven. Ende „ dat ic dan voirt, binnen vyf daghen dair naeſt„ coemende, weſen ſal in des Hertoghen Lande „ van den Berghe, ende dair nyet wtkomen en „ ſal, alſoe lange als ic leve, ende dat ic dan num„ mermeer naerre den Rhyn comen en ſal dan een „ myle weges na.

1416. en alwaar alles in ſtilſtand kwam (z). Het blykt my niet, of ſy ook vooraf gegeeſſelt en gebrandmerkt zyn; gelyk in oude tyden gebruikelyk was (a). Dit is ſeker uit verſcheiden Oirphedebrieven, dat hunne goederen niet voor verbeurt verklaart zyn, gelyk *Willem Nagge* verhaalt: die 'er ook nog byvoegt, dat ſy gedurende hun gevangeſchap ſeer kwalyk behandelt zouden zyn; waar van my nergens eenige blyk voorgekomen is: dan in de Bulle van Paus Martyn, daar ik hier beneden in *d'agtſte verdelinge* van zal ſpreken.

VII. Wet tot Stads beveilinge gemaakt.

d'Overigheid, hoe gelukkig deſe onluſten ook geëindigt waren, was nogtans niet geheellyk buiten vreſe, en verſekert, dat d'ontvlugtede en ſamengeſworene Ballingen, van hun eerſte verſlagenheid herſtelt wordende, niets nadeligs tegens de Stad ondernemen zouden. Om ſulks te verhoeden, liet ſy, Stads inwoonders in het einde deſes jaars vergaderende, een Wet afkondigen, waar by bevolen wierdt: dat een ieder ſig zoude wagten van nieuwigheden in te voeren, en met vreemdelingen verbonden, Stads ruſte ſtorende, te maken: en verboden iemant van de Regeringe in het minſte te beledigen, ofte onruſtige geeſten te helpen, dat 'er een andere Regeringsforme ingevoert wierdt. Alle die hier tegen deden verbeurden hun leven, en ook de goederen, welke, indien ſy in Stads Vryheid lagen, ten behoef der Stad, en daar buiten gelegen, ten nut des Biſchops vervielen. De gene, die, van een ſamenſweringe kennis dragende, deſelfde verſweeg,

(z) *Uit aantekeningen.*
(a) *Vid. D. G. Dumbar, Tom. 2. Anal. pag.* 399.

ſweeg, maakte ſig des doods ſchuldig; en openbaarde hy het verraad, dan wierdt hy met vyf-en-twintig Rynſche guldens beloont. De leden der Regeringe verſpraken ſig ook onderlinge, een ieder van hen te zullen beſchermen, die om dit gemaakte Raadsbeſluit eenig leet aangedaan wierdt: en lieten deſe Wet door de Burgers, en alle die in Stads Vryheid geboren, en gedoopt waren, welke men des tyds mede-Burgers ſiet noemen, beſweren: en hunne minderjarige kinderen wierdt 'er verder by vaſtgeſtelt, moeſten den ſelfden eed afleggen, ſo dra ſy de jaren van de daar toe nodige kenniſſe bereikten. Dus klinken d'eigen woorden van deſe wet. 1416.

Item enig man ofte vrouwe, borger ofte gaſt ofte vrende, van oiren wegen die eenich overdracht maekteden onder hen ſelven, ofte mit andere luyden heymelyck mit luyſteren ofte openbaar, dat weer mit roeme ofte mit raede tegen eendrachtigheyt, Schepen unde Raides en der Meenthe, ofte die nu in den jaere MCCCC ende XVI. op Sanct Lucyen' dagh ofte hier nae, buyten Zwolle, binnen Zwolle gekomen ſyn, ome Schepen, Raad, en die Gemeente in oeren ſaecken die ſy nu ter tyt oerer Stads behoef te doene hadden, ofte noch te doen mochten krygen, te helpen te ſtercken en te vorderen, ende die daer mede te overvallen of doot te ſlaene, ofte uit de Stad te ſlaene, ofte in eniger wyſe te misdoene, ofte die Stad van Zwolle te brengen in een ander Regiment, dan aan Schepen en Raad ende Gemeente, als dat van oldes onſe Voorvaders regeert hebben, die hadden verboirt oir lyf ende al oir goed binnen der Stad ende der Stad Vryheyt, tot behoef van der Stad van Zwolle. Ende buyten onſe Vry-

1416. heyt, tot behoef ons G. Heeren van Utrecht. Ende alle die genne die daar toe helpen mit raade ofte mit daade, dat ware om oir lyf ende ome oire goed gelyk voorfr: is. Mocht menſe niet verwinnen, ſy ſoldens hem onſchuldig maecken met hem twaelven. Ende weert ſaecke dat Schepen unde Raad unde die gemeene Meenthe der Stad van Zwolle eenige laſt of hinder kreegen van deeſen ſaecken, ofte van anderen ſaecken van jemanden, hy weer van binnen ofte van buyten, die ſolde ſy hun helpen uitdraegen, gelyck onſes ſelves ſaecken. Ende weert ook ſaecke dat jemand van deeſen ſaecken verneeme, die ſolde dat melden op ſyn lyf ende op ſyn goedt. Ende wie dat dan meldet, die zal hebben van der Stad XXV Ryns-guldens. Ende van wen dat Schepen unde Raad en Gemeente voorgeſr: brieven hebben willen die zullen die geven, en die zal men leggen in des Landes kiſte to Deventer. Ende wie in der Stad Vryheyt gebooren ſynt en alhier gekarſtent ſynt, holt men voor mede-Borgers.

1417. Des Biſchops voorſorgen ten ſelfden einde genomen.

Geen mindere voorſorg, als de Regeringe binnen Zwolle nam, gebruikte Frederik van Blankenheim, ſeer voldaan over haar gehouden gedrag, om de Stad tegens d'aanvallen en kwellingen van buiten te beveiligen. Ten dien einde liet hy in het begin van het volgende jaar, dat des tyds met den eerſten Kersmis dag, begon; gelyk eerlang geblyken ſal, ſeer ſtrengelyk, en op lyfs ſtraffe, en verbeurte van alle goederen, aan alle ſyn onderdanen gebieden, ſig t'onthouden van den Raad en de Geſworene Gemeente, en alle die haar op den 13 en volgende dagen van December behulpſaam geweeſt waren, Stads oude Regeringswyſe te beſchermen, nog in het geheim, nog in het open-

openbaar te beledigen, ofte aan de tot des tyds toe wederſpannige, en gevlugtede Burgers den minſten byſtand, tot Stads nadeel te verlenen. Gelyk breder uit den volgende brief des Biſchops af te nemen is, zynde van deſen inhoud. 1417.

Frederic bi der genaden Goids Biſſcop toe Utrecht, maken kondt allen luden. Want Schepenen ende Rait ende die Gemeente onſer Stadt van Zwolle op Sunte Lucien dach leſtgeleden, ende nae dier tyd gerigt gedaen hebben, ende een deel uit onſer Stadt voerſcreven geleecht hebben, ende oec een deel voervluchtich geworden ſyn, vermids nyer overdracht ende inſetten die een deels lichter lude mit hoeren geſellen ende mede-werckers gemaeckt ende ingeſett hadden, tegen Scepen ende Rait ende Gemeynte, ende tegen derſelver onſer Stadt-Privilegien, Rechten, ende Statuten, die ſy van ons ende onſen Voerouderen Biſſcopen toe Utrecht hebben, Ende want Scepen, Rait ende Gemeynte, ende die ghene die hem in deſen ſaeken biſtendich geweeſt hebben, dit gedaen hebben om gemeyne oirbaer onſer Stadt als voerſcreven is, ende want ons dat lief ende te willen is, ſoe gebieden wy allen onſen Amptluden, Schulten, Richteren, ende alle onſen Mannen ende Dienſtmannen, Burgeren ende Onderſaeten onſes Stichtes, van beiden ſyden der Yſel, en dat nyemant hy ſy wie hy ſy den voerſcreven Scepen, Rait, ende der Gemeente van Zwolle, die op ten dach voerſcreven bi den Schepenen ende Raide voirſcreven geblevene ſyn, ende anders die hem in deſer ſaecken biſtendich geweeſt hebben, ende noch biſtendich ſyn om der ſaecken wil voerſcreven, noch an lyve, noch an guede ende mysdoen, heymelicke, noch openbaer in enigher wys, noch den ghenen die voervluchtich of wtgeleecht ſyn, noch mit raede, noch mit daede,

1417. om die voerſcreven Scepen, Rait ende Ghemeente, ende die ghene die hem in deſen ſaeken behulpelic geweeſt hebben te mysdoen of te krencken, of in die voerſcreven Stadt tegen der Scepen ende des Raits wille dair yn te komen, of die voerſcreven onſe Stadt te wynnen, noch biſtendich noch behulpelic en ſyn in enigherwys ſonder argeliſt. Weer oeck dat ſaecke, dat yemant tegen onſen voerſcreven gebodt deede, hy weer wie hy weer, dat wolden wy holden aen den ghenen die dat dedede, an ſyn lyf ende an ſyn guedt. Gegeven tot Deventer onder onſen Segel, in t'jaer ons Heren Duſent vierhondert ende ſeventien, des Dynsdages nae den Heiligen Kerſt-dage.

Dit kunnen wy in het voorbygaan niet nalaten op deſen brief aan te merken, dat de Biſchoppen van Utrecht niet gewoon waren het nieuwe jaar met den 1 Januarius, of met het Paaſchfeeſt: maar met den Kersmisdag te beginnen. Volgens onſe gedagten blykt het ſonneklaar hier uit. De uitvoeringe van de ſtraffe van onſe Zwolſche misdadigers, viel voor op den 13 December van het jaar 1416. Frederik van Blankenheim gaf ſyn bevelbrief af, des dingsdaags na het Kersmisfeeſt, daar aan volgende; ſynde den 29 December. De dag van S. Lucie, en den dingsdag na Kersdag, vielen derhalven, in het ſelfde jaar, in. Volgens den Biſſchop was den dingsdag na Kersdag reets in het jaar 1417, en volgens onſe hedendaagſe jaarrekeninge nog in het jaar 1416. Bygevolge moet het jaar by ſyn tyd niet met den 1 Januarius, maar met den Kersmisdag den aanvang hebben genomen: Even eens als in ſommige oorden van Vrankryk in gebruik was, gelyk by

by verſcheiden Hiſtorieſchryvers van dat Land- 1417.
ſchap op het jaar 1564. te ſien is.

Den welmenenden Kerkvoogd, omtrent het Paaſchfeeſt niet ſonder redenen, voor de verderffelyke oogmerken van de vlugtelingen en Ballingen ſelven bedugt geworden zynde, ſont, op den donderdag na Paaſchen, aan alle Drosten en Schouten van het Opper- en Nederſtigt een nadere order af, hen belaſtende, om alle die gene, welke ſig aan de geſmeedde ſamenſweringe, tegens de Wettige Overigheid, ſchuldig gemaakt hadden, en die ſig in hunne Droſten Schoutampten ophielden, by de kop te vatten, en ſo lange in verſekeringe te bewaren, tot dat hy hen ſyn meninge en beſluit, over het lot der gevangenen, te kennen gaf (*b*).

Alle deſe voorſorgen waren noodſakelyker als iemant zoude denken. Want de Ballingen en vlugtelingen hadden inmiddels eenige Afgeſanten na Romen (*c*), of, gelyk my waarſchynlyker voorkomt, na Conſtans (*d*) geſonden: die aan Paus Martyn de Vyfde by een ſmeekſchrift klagelyk te kennen gaven; hoe onregtvaardiglyk ſy, door de Regeringe van de Stad Zwolle behandelt waren, verſoekende diensvolgens dat hy hun beſcherminge behartigde (*e*). Ook verhalen ſommige, dat ſy ſeer aangedrongen hadden, om van hunnen gedanen eed ontſlagen te

VIII. De Ballingen verſoeken des Paus beſchermingе.

(*b*) D. G. *Dumbar*, *Tom.* 2. *pag.* 410.
(*c*) Volgens *ſommige aantekeningen.*
(*d*) Want den Paus was toen nog in de kerkvergaderinge van Conſtans, en hy is niet voor het jaar 1419. tot Romen aangekomen. *Voyez le Pere Maimbourg Schisme d'Occident*, *Tom.* 2. *pag.* 285. *& Suivans. Edit de l'an* 1723.
(*e*) *Brumanus pag.* 162.

1417. te worden (*f*). Hoe het omtrent dit laatſte ook zy, Martyn, die niet ſonder reden voor een Beſchermer der onſchuldigen gehouden wordt (*g*), ſloeg nog het verſoek der Ballingen plotſelyk af, nog nam het ſelfde geheellyk aan: maar hy vond raadſaam op den 4 Julius
1418. van het jaar 1417. of 1418. den Biſſchop van Munſter tot Rigter in deſe ſaak aan te ſtellen, en te belaſten: de beide partyen voor hem te roepen, alle d'omſtandigheden van dit geſchil naukeuriglyk t'onderſoeken, en, de Beſcherminge der vlugtelingen op ſig nemende, van hunnen eed, gelyk 'er eenige Schryvers byvoegen, t'ontſlaan, indien de klagten ſo regtvaardig en gegront waren, als ſy voorgegeven hadden (*h*).

Dog ſonder uitwerkinge.

De namen der Burgers en Inwoonders van Zwolle, die de Stad by Martyn aanklaagden en beſchuldigden, zyn volgens *Willem Nagge* deſe. Jan Tyver, Seino van de Water die Olde, ende Seine van de Water die Jonge, Hendrik ter Hantwiſſchen, Jan Lulofs', Harmen Selle, Jan van Lubeck, Reinier Janſen, Jan ter Bruggen, Andries Linſtermaker, Dirck Schore, Jan de Wever die Jonge, Willem Potgieter, Jan van Haſſelt, ende Jan Janſen. Des Paus Bulle, welke voor deſen onder de handveſten der Stad Campen bewaart wierdt, en heden ook nog wel zal beruſten, hadt voor de ſamengeſworene geen goeden uitſlag, of voordelige gevolgen: want den Munſterſchen Kerkvoogd, van de geſteldheid deſer oneenigheid

(*f*) *Uit oude aantekeningen.*

(*g*) *Patrocinium ſuum omnibus præſtabat; ait Platina in ipſius vita fol.* 286. *Edition. Pariſienſ. Anni* 1505.

(*h*) *Uit Gedenkſchriften.*

heid onderrigt, heeft eerder getragt hen door 1418.
fyn voorſpraak by Stads en Lands Regeringe te helpen, dan door middelen regtens te verdedigen; gelyk uit het vervolg blyken zal. Uit dit gedrag des Biſſchops, mene ik niet onduiſterlyk te kunnen afleiden, dat de Schryvers miſſen, die verhalen (*i*), dat Martyn, overtuigt zynde van de regtvaardigheid der ſaak van de Ballingen, hem bevolen hadde die beroertmakers kragtelyk te beſchermen.

Te laat is my de Bulle van Paus Martyn in handen gevallen, om 'er eenig gebruik, in het beſchryven deſer gebeurteniſſe, van te hebben kunnen maken. Ik oordeel nogtans den Leſer geen ongenoegen te zullen doen met een oude overſettinge, van deſe aanmerkelyke brief, waarſchynlyk door de Heer *Arent toe Boecop* gemaakt, hier in te laſſchen; welkers woorden, volgens myn affchrift, deſe zyn.

Martinus Biſſcop, knecht der knechten Goedes, den E. Biſſcop van Monſter ſalighe und Apoſtoliſche Benedictie! Dye groette ſwaere clachten, van onſe lyve kinderen, Jan Tyvers, Senno van de Waeter, dye olde, Hendrik die

(*i*) *Hic* (*Martinus*) *Monaſterienſi antiſtiti cauſæ cognitionem demandavit; utque exulum patrocinium ſuſciperet adhortatus eſt; ait Brumanus pag.* 162. Dog dit gevoelen van deſen Schryver wordt door des Biſſchops gedrag, ſeg ik, wederlegt. Ook is het dusdanig buiten waarſchynlykheid, dat ik *Brumanus*, des paus Bulle ſo min als ik geſien hebbende, op fyn blote ſeggen niet geloven kan. Want wie heeft ooit een Bulle door het Roomſche Hof in een twiſtige ſaak afgegeven, geſien, waar in niet geleſen wordt *ſi præces veritate nitantur, ſi ita eſt*, [ſo 't ſmeekſchrift op waarheid ſteunt, ſo 't ſo is,] ofte een diergelyke uitdrukkinge.

1418. die Handtwiſſche, Jan Lulofs, Hermen Selle, Jan van Lubeck, Rener Janſſen, Jan ter Brugge, dye junghe, Willem Potghieter, Jan van Haſſelt, Seino van de Waeter, die junghe, en Jan Janſſen, Borgheren und inwoeneren der Stad van Swolle, in dat Sticht van Uttert ghelegen, myt hoerre adhærenten in deſſe ſake; dyewellicke ons hoere oetmoedelicke ſupplicatie hebben overgheven, und wy hebben ontfangen des inholdes als volliget. Woe dat voermaelles dye duvell, dye doch alltyt dye ſalicheyt van dat mynſchen geſlachte, is haetende, ſoe hefftet ſich begeven, dat tuſſchen hoer Supplianten ter eenre, en Burgermeſteren, Scepen und Raedt van Swolle, ter ander ſyde: als namenlick onſſe lyve Sonne Roeleff van Itterſom, Albert Snavel, Jacob, und Arent van de Waeter, Claas van den Brynck, Harmen van Wytman, Lambert van Spade, (1) Wyllem van Coetten, Jan ten Toerrene, Egbert Daghen (2), Johan Loedeman (3), Tymen Egberſſen, Wolter Hollicken, Henderik Rixen, Johan ter Buſſche, Burgermeſteren, Scepen und Raidt der Burgheren und Ingeſettene der Stadt van Swolle, hoer hulpers und anhangers, in deſſe ſake, hebben ſich tuſſchen dye voirſer. partie ennighe twiſt, viandſchap, haet, nyt, kyeverie, und ander onwylle erheven, ſoe dat dye Supplianten net als roſte und vrede begherden, en omme dat alle en ydere ſake van dyeſſelve ſchellinge und twiſt toe ſchuwen, en enweg toe nemmen, omme dat in toecomende tyden dye ſaeke nyet quellicke ſolde verloepen moeghen, hebben mencanderen, an beyden ſyden, gude vaſte geloeve toegeſacht, und ſich mytten anderen verbonden, und dat ſellive ten beyden ſyden myt hoer Lyſſlycke eydt beerechtiget, und hebben ſich

(1) Mogelyk Lambert van Yrte, leſe ik 'er in myn afſchrift tuſſchen gevoegt.

(2) Of Deghen.

(3) Ik denke dat het moet zyn *Johan Kockman*.

ſich aldus verbonden off het ſich tot enigher tyt mochte begheven, dat ennighe van den Raedt, Borgermeſteren, Burgeren, Senioren off Oldermans, woe ſye mochten genomt weſſen, van dye opgemelte Stadt van Swolle, myt andere Steden of inwoeneren van dye mochten maken of gemaket hebben, het ware dan myt wat perſonen dat dat ook weſſen mochte, nymandt van alles uithgeſondert, ſo daer van ymant van wys conde worden, of voer quam, dat ſolden ſy den anderen gelickelick toe kennen gheven, und dat ſellive nyet onderlaten, und ſullen dat alle und eyn yder voer ſich ſellive mincanderen, myt alle hoere macht, wederſtaen, en dye borgerliche eyndrachticheyt und vrede mytten anderen trouwelicke onderholden, ende ſterricken: Dan voelle van dye ander ſyt und partie hebben dye gelegenheyt van hoere ſyllen, en hoere euwighe ſaelicheyt quellicke bedacht, dan gans vergeten, und hebben contrarye dye verbonteniſſe, loffeniſſe, hoere gedane ſoelemnele eydt, ſeere boesſlyke, myt de Supplianten gehandelt, und daer mede omme ghegaen en ghetractirt, dye ganſſchelick ſich op ten verdrach, loffeniſſe, und geſworen eydt ſich betrouwende, nyet wettende van ennighe viandſchap, laghe, of ander bedroch, dat ſye vor handen hadden, und hebben contrarie hoere belofften gedane eydt op ene ſonnedach van hoere partye, dye in hoer cameren, op hoere bedden, by hoer huysffrouwen lagen, und ſlippen, in der nacht op eene ſonnedach (waer op men behoert ſich inſonderheit van alle ſullicke boeſſe feyten behorde toe wachten) mytt hoer handen (4) gehalt, daer ſye ſich van hadden byllick hent morgens, of hent op eyn andere bekwame tyt van hadden ſich toe ontholden, und hadden dye Stad hemmelicke oplaten doen, und ettelicke ſoldaten und anderen in de Stadt laten coemen, dye ſellive heymelicke in verſcheyden 1418.

(4) (hebben.)

1418. den huiſſen gelecht, und dye ſellive ein wylle tyts verburghen geholden tot ghelegener tyt. Ettelicke tyt hyer nae hebben ſye als waerachtige moeitmakers eyn Vanlien opgerichtet, und myt groet geruchte, gedrues, unde rumoer, ſynnen ſye op dye ſtraete voir dye kerrecke op dat merrick getoegen, und all dair by den anderen vergadert, und hebben dye anhanck, und mit partie van deſſe ſupplianten, mit gewalt uit hoer huiſſen, dyeſellive myt gewalt opgebrocken, und van andere plaſſen myt gewalt ghefangen, myt gewalt van hoer bedden und hueſſen genoemen, und voelle alſoe van hoere partye und anhangers, ſoe onghenedelicke, ſonder ein maniere van juſticie of gerichte (5), op den ſelliven ſonnnedach jammerlicke hebben laten onthalſen, op dat ſellive merricke; und op die naevolgende daghen, und andere in ſwaerre ghefenckeniſſe geworpen, dye ſommighe hoere goederen roerende und onroerende, ook ſynnen daer voelle durch vreſſe over dye Stads murre ghefallen, und alſoe ontlopen. Well ſye das anders nae hebben becoemen, hebben ſye op dat Raethuys gebracht, woer ſye dyeſellive langhe quellicke tractirden, en dair nae dye Stadt van Swolle ende hoere Vryheyt verboeden, hoere leven lanck op ein ſonderlynghe plaſſe butten hoere Vryheyt, daer ſy bot, noch verbot hadden, gebannen: daer en beneffens voelle van hoere Supplianten daer toe ghedrongen, dat ſye by hoerre lyfflycke (6) moſten beloeven, dat ſye van ſtonden an op dye angeſtalde plaſſe ſolden reſſen, und nyemant man noch frouwe dat ſellive ſolden toe kennen gheven, in dye ganſſche werrelt; wat dat ghenne was, dat ſye hoer hadden bevaelen, und ſwieren hadden moeten, en dat ſye hoer leven lank, op dye angeſtalde plaſſen, ſolden blyven. Hyer en boeven

(5) Met regt mág men hier aan twyffelen. Men ſie hier voren *bladſ.* 302.

(6) eed.

ven hebben dye opgemelte van Swolle, boeven alle billickheyt, und tegen alle reden, dye remonſtranten gheboeden, dat ſye by ſchynder ſonne, by verlies hoers lyves und gudes, uith dye Stadt van Swolle, und hoere Vryheyt, ſolden gaen, en op dye angeſtalde dach op die plaſſe, daer ſy hoer hadden gebannen, ſolde weſſen, en daer uith nyet verrekken, und ſoe ſyne dyt alle, woe vorſcr., nyet en deden, und in alles neyt na en kwamen, ſolden ſye daer omme myt voelle pennen, und andere boetten geſtraffet worden; myt voelle mer andere artikelen und andere boetten, dye ſye alle den Raedt van Swolle hebben moeten loeven ende ſwieren. Hyer en boeven heft ein yder van hoer de gedane en geſwoerene eydt in ſchrifften moeten ſtellen, und dat ſellive myt twe van hoer naſte bloet bewanten moetten beſegelen, en hoer oevergheven; und hyer noch boeven moſten ſye loeven, und mede in dye beſegelde breef overgeven, und ſekeren, dat ſye nymant alle dye loeffeniſſe, dye ſye dye Stadt van Swolle hadden moeten doen, ſcriftelick, noch montelick, man, noch frouwen, ſolden verſtendigen (7): myt mer anderen punten und artikelen, dye ſye alle by verlys hoeres lyves und gudes moſten beloven. Hyer en boeven hadden ſy noch tot proffit van de Stadt van Swolle een groete ſomme van penninghen moeten opbrenghen und betallen. Noch hebben dye van Swolle den Supplianten, hyer beneffens, voelle mer andere ſwereniſſen opghelacht, und daer tegen voergenoemen, tot groette ſcade, afterdeel derſelliver Remouſtranten, und hoere mytgheſellen, en tegen hoer welvaert, ja ook tegen hoer eyghen ſaelicheyt, en verderſſeniſſe, und gedaene eydt, waer van ſcrifftelicke exempelen genoech ſynnen. Waer omme dye vake gemenſoenirder Supplianten ons oetmoelicke hebben 1418.

(7) In de nog overige Oirphede brieven, door my geſien, leeſt men deſe omſtandigheid niet.

1418. ben gebeden, dat wy durrich onſe Apoſtoliſche macht, nae hoere ghelegenheyt, myt bekwaame myddelen dair yn wolden verſien. Wair omme wy den daet tegen den Supplianten begaen, *ſoe als ſye vertellen*, nyet ſonder groette ſonde ys geſchyet, ſoe ons dat ſellive angaat, und dat ſunder alle twyffel behoeven toe ſtraffen, en eyn voeſſel van dyen, en hebben tegen hoer myt ſeer plompe und boſſe maniere vordtgheffaeren; inſonderheyt ſoe dat ſellive myt gewalt ys geſchyet, en durrich vreſſe des doedts, und bedroch der ghemente, behorren van ghennen macht und van onwerden toe weſſen, und myt allen rechte toe neyte toe doene: Soe wy dan tot all ſullicke bede ſynnen gheniget, ſoe bevellen wy u, uit broederlicke und Apoſtoliſche macht, dat ghi ſoe vake, als ghi daer toe verſocht worden, dye vorſcr. mysdaders ſcrifftelickke befellen, of den ghenen, dye ghi beſſinden ſullen, dye prynſſipallen in deſſe ſaeke geweſt ſynnen, ſoe valle in dat ghetal als u gheraden ſall dunken, und alle andere, dye ghi behorren toe roepen, en wylt voir u vorderen; und wylt u voirt op alle dye daederen, en op ein ydere inſonderheyt van dye myt alle ſirconſtantie und ghelegenheyt, und dat uith onſſe macht ende auctoriteyt, wel nerſtelicke wylt informeren, en ſoe veer ghi allſoe dye ſaeke, allſoe toe weſſen ondervynden, dat ghi als dan dye Supplianten van dye vorrighe Eydt und beloffteniſſe abſolvieren; voer dat ſye alle dye beloffteniſſe, of ennighe van dye nyet ſullen geholden weſſen nae toecoemen, en dyeſellive, und ein yder van hoer byſonder (*ſoe men ſulks na rechte beſſindt*) van dye plaaſſe, waer ſy gebannen ſynnen, dat ſye daer uith ſullen moegen vertrecken, bynnen dye Stadt van Zwolle, ſoe hoer ſulcks beliefet: daer onſe myt broeders dye Biſſcoppen overal in alle gerichten en plaſſen, daer haer beliefet, en van den ſelliven begeren, dat ſye haer op die vorbenomde beloften, en voert in alle andere ſaken, volcoemen recht en juſtitie myt-

mytdellen moeghen, anſoeken ook myt (8) acten- 1418.
de toe onderholden de ghedane eydt; voirt alle belofte, en andere daden van dye vorſcreven ſupplianten, dan ſullen daer alle ganſchelick van verlaten weſſen, alle en ein yder byſonder alſoe dat ſye daer omme ghenen beſmytteniſſe noch vlecke cryghen ſullen, nogh gekregen hebben, en dat ſellive durch dieſellive, noch ook ſullen kunnen. Nochtans nyet toe myn' ſult ghy dye handdoenders, en alle andere onder groete grouwelicke boeten verſcriven, bevellen dye welcke u gerasſom ſal duncken, en ſullen denſelven oplegghen, dat ſye nymant van dye vorſcreven ſupplianten, of van den hoeren, an hoerre perſonnen, hoere of gueder eydt mysdoen ſullen, waere ſy recht und juſtitie verſoeken, ook waer dat ſye reſſen worden, daer t'hoer belyven ſall. En daer boeven, dat dye van Swolle denſelliven ſullen toelaten, und geſtaedigen, hoerre guederen, roerende, en onroerende, en erfelycken, gutelicke en vryelick ſullen moegen gebruiken, en daer toegelaten ſullen worden, en dye Byſſcop, und alle andere ſullen dye voirſcr. ſupplianten guedt onvercort Landtrecht laten vervaeren na hoere olde gewonte. Dyt ſult ghi denſelliven anſcrieven und bevellen, uith onſe voirſcr. macht, en ſoe dye Byſſcop of andere Richteren daer in verſuimich worden befonden, het welke nyet behoirlyck is in enniger maniere, denſelliven vor ennigh ander gerichte wolden remittiren; ſeggende dat dat alſoe behorde, ſult ghi inghinner maniere toelaten, tegen denſelliven ſult ghi alle ghiſtelyke und andere bekwame myddelen van Rechte, int werck ſtellen; nyet anſynde ennighe appellatie, en ſommierlyke nae dye informatie, dye ghi daer op ghenoemen hebben, daer nae oerdelen hoer, en hoere wederpartie, bevellen dat ſoe, al wat tot de poſſeſſie van noeden ys, durch vermaninghe en citatie bekwemelick hebben moeghen. Vort ſo befellen wy u dat proceſen, citatie open-

(8) neyt. baer

1418. baer en nominatim mach worden op plaeſſen, en in Steden laeten geſchien, daer ſulcke na Rechte gewoentlicys to geſchien; waer uit men voerſeker mach wetten, dat dat ſellive tot haerer kenniſſe ys ghecoemen. En dyt ſellive aldus thoe doenne gheven wy u volcoemen macht, myt desſen, en wyllen dat men dat ſelliven Proces alſoe ghedaen, vermant, en gecitirt ſynde, dat ſye dat ſellive alſoe ſullen naecoemen in allen manieren, of het hoer an hoer eyghen perſoen ghedaen waere: nyet teghenſtaande dat Bonifacius dye achte ons voervader ſelligher gedachte, Pauws van Roemen, befollen, en geordiniert hadde; wanneer dye actoer ende verweerer uit einer Stadt of Bisdom waeren, dat men dan dye ſellive om ennighe ſacken daer butten myt ghyn recht beſpreken ſolde, en voirt alle andere ghelicke ordonnantien deſſen contrarie van de Stoel van Roemen moegen ghegondt, ofte gheven weſſen. Geven den 4 July ons Pausdoms dat yrſte.

IX. Oorlog van den Biſſchop en de drie Steden met E. van Gutterswyk.

Intuſſchen, dat de grote haat en verbitterdheid der gevlugtede ſamengeſworene deſe Stad verhinderde, een geruſte vrede te genieten; doordien ſy niet aſſagen van hunne wraakgierige oogmerken, kwam Everwyn van Gutterswyk de ruſt van geheel Overyſſel ſtoren. Deſe magtige en ryke Heer (*k*), ſchoon een Bedienaar van Frederik van Blankenheim, viel met een menigte aanhangeren; ſonder een vooraſgegane verklaringe des oorlogs, in het jaar 1417. (*l*), of, gelyk waarſchynlyker is, in 1418 (*m*), in Twente, en d'inwoonders van Ootmarſum, en van ſommige andere oorden en plaatſen van hun vee en allerlei goederen beroofd

(*k*) *D. G. Dumbar in annot. ad Chron. Tranſiſal.*
(*l*) *Revius ad annum 1417.*
(*m*) *Brumanus pag. 163. en d'Overyſſ. Chronyk.*

rooft hebbende, keerde met de buit na ſyn Slot Nieuwenhuis te rug. Na dat den Biſſchop, en de drie Overyſſelſche Hoofdſteden hem den oorlog verklaart, en in Salland en Twente een leger op de been gebragt hadden, trokken ſy in, of omtrent de twede week na Pinxteren, voor het Caſteel Nieuwenhuis: alwaar Everwyn van Gutterswyk en ſyn medeplegtigen, ſig met de geroofde buit, braaf luſtig maakten. De Burgers der drie Hoofdſteden rigteden aan de drie ſyden des Slots, drie houten Blokhuiſen, ſeer na wallen gelykende, op: waar door alle uit- en ingang des Slots afgeſneden wierdt. Ses weken lang bleven de beſettelingen ſig ſtandvaſtig verweren. Dog vreſende, dat ſy hunne hardnekkigheid, na mate dat de noot van binnen groter wierdt, duurder zouden moeten boeten, gaven ſy het Slot omtrent de agtſte week na Pinxteren, aan den Biſſchop, en de drie Hoofdſteden, over. Volgens ſommige onder beding, dat Everwyn van Gutterswyk, de gewoonlyke *Oirphede* doende, ſyn Caſteel Nieuwenhuis, nevens het Carſpel Ulſen aan Frederik van Blankenheim, tot het jaar 1423, voor 8300 Rynſche guldens, verpanden zoude (*n*); wanneer Gutterswyk het regt van inloſinge hadt. Volgens andere Schryvers, waren de voorwaarden deſes verdrags, dat Everwyn, het Slot open, en ſonder de minſte veſtingwerken daar aan te leggen, als een Biſſchops-leen in het vervolg beſittende, de ſtraffe van ſyn moetwilligheid met een grote ſomme gelds afkopen moeſt (*o*). Welk van deſe beide verhalen ook

1418.

Sy ſluiten na het verovéren ſyns Slots de vrede met hem.

(*n*) *Revius ibid.*
(*o*) *d'Overyſſelſche Chronyk.*

1418. het waaragtigſte zyn mag, dit is ſeker, dat Wolter van Coeverden, met toeſtemminge der Steden Deventer, Campen, en Zwolle, door den Biſſchop tot Bevelhebber van Nieuwenhuis aangeſtelt is; na dat Simon van Schulenborg, Gotfriet Lange, Jan Rode, en Sweder van Lage, voor het goed gedrag van den Amptman borge geſproken hadden (*p*).

X. Verſchil tuſſchen de Heer van Voërſt en de Religieuſen van Windesheim.

Eenige jaren te voren (*q*) was het Clooſter Windesheim met de Heer van Voërſt, ſig het regt van den wind in Salland aanmatigende, in een hevig geſchil vervallen: doordien hy de Religieuſen betwiſte, by het Clooſter een windmeule te mogen ſetten. Gelukkig was deſe twiſt voor hen uitgevallen: nadien Florens van Wevelinkhoven, verklaart hebbende geen anderen Heer van den Sallandſchen wind, dan hem ſelfs t'erkennen, hen het regt van een windmeule op te bouwen, toegeſtaan hadt (*r*).

Twiſt tuſſchen hen en de Heren van Wynberg.

Dog nu rees 'er een twiſt tuſſchen d'inwoonders deſes Clooſters, en d'Edele Gelderſche Heren van Wynberg, op; dat ſeer nadelige gevolgen voor het Convent na ſig ſleepte. Deſe Heren ſeer verſtoort, dat Albert van Wynberg hun nabeſtaande bloedverwant, tot Windesheim Munnik geworden zynde, alle ſyn beſittingen daar aan ſchonk, dreigden de goederen van hunnen bloedverwant met de wapenen, of door geweld te zullen wederom halen; indien ſy niet goedwillig deſen weg inſloegen. Die van Windesheim door deſe dreigementen beangſt

(*p*) D. G. *Dumbar*, *Tom.* 2. *Analect. pag.* 414.
(*q*) 1391.
(*r*) *Johannes Buſſchius in Chron. Windesh. Lib.* I. *Cap.* 17. *pag.* 73.

angſt wordende, bragten hier over hunne klag- 1418.
ten by Frederik van Blankenheim in, die hen ongetrooſt en hulpeloos, volgens ſommige, van de hand wees. De vreſe in het Clooſter dagelyks vermeerderende, wierdt men genoodſaakt alle nagten aldaar de wagt te houden, om den brand, waar mede men het ſelfde beſpringen wilde, af te keren. De Religieuſen als hopeloos, en geen einde van deſe onluſten voorſiende, ten ſy dat ſy van de meeſte goederen van Albert van Wynberg afſtand deden, zyn dan ook eindelyk, om meerder onheilen voor te komen, daar toe overgegaan, en hebben aan die Heeren voldoeninge gegeven. Seer wyſſelyk deden ſy hier aan; want hadden ſy aan het geſlagte van Wynberg de penningen van hun bloedverwant niet uitgereikt, veelligt zouden ſy nog meerder in ongunſt geraakt zyn, als ſy, volgens het verhaal van eenige Schryvers, reets des tyds by de Heeren van de Regeringe alhier waren; die geenſints genoegen en behagen in de grote rykdommen der Religieuſen ſchepten. Waarom ſy ook omtrent deſe tyd een wet afkondigen lieten, uit welkers hoofde het aan de Geeſtelyken verboden wierdt eenige onroerende goederen t'erven, ofte, op welke andere wyſe het ook zyn mogte, te verkrygen (*s*).

In het twede jaar hier na (*t*) veroverden de XI.
Hollanders een Utrechts, of Overyſſelſch Schip, 1420.
ſchoon ſy met deſe Landſchappen midden in Oorlog
vre- tuſſchen

(*s*) *Brumanus pag.* 164. *en* 166. *& Johan Buſchius Lib. II. Cap.* 66. *Chron. Windeshem. pag.* 591.

(*t*) Verkeerdelyk leeſt men by den *Schryver van d'Overyſſelſche Chronyk* in het jaar 1419; gelyk hier beneden in *de agtſte Verdelinge van 't volgende Hoofdſtuk* blykt.

1420. Overyssel, Gelderland, en Holland.

vrede waren. De drie Overyſſelſche Hoofdſteden namen dit ongelyk ſeer hoog op, en haalden Frederik van Blankenheim over, deſe onregtvaardigheid door de wapenen te wreken. Terwyl men dus met de Hartogen Jan van Beyeren, en Reinold van Gelder, die ſyne ſyde omhelsde, in een oorlog verviel, ruſteden de Stigtſchen en eenige Overyſſelſchen, met die van Campen en Zwolle (*u*), een Vloot uit, waar mede ſy de Hollanders grote afbreuk deden, en, hen uit de Zuider-Zee verjaagt hebbende, d'Eem, Amersfoort beſproejende, opvoeren, en de Stad Utrecht, alwaar gebrek van ſpyſe was, een grote menigte van levensmiddelen aanbragten. Deſe vloot belettede verders niet alleen den gehelen koophandel tuſſchen Holland en Friesland, maar landde ook veel malen op de Hollandſche kuſten, en vernielde en ontvolkte verſcheiden dorpen en wyken: ſonder byna ergens eenige ſchade geleden te hebben, dan by Marken (*v*) een klein Eilandjen in de Zuider-Zee, aan de mond van het Ty, niet verre van het vaſte Land, gelegen. Hier lagen de Schepen van die van Campen en Zwolle, die roeibuſſen genoemt wierden, voor anker. Het ſcheepsvolk, ſig in eenige roofjag-

Campen en Zwolle ruſten een Vloot uit.

(*u*) *d'Onbekenden Schryver* (*apud D. G. Dumbar, Tom. 2. Analect. pag.* 414.) ſpreekt van den togt der twe Steden op Marken, in deſer voegen: „Anno 1420. ontſtaet den oorloch, tuſſchen den Hartoch van Geldre, (en) Grave van Holland, tegens den Biſſchop. Die heeft het Over- en Neder-Sticht tegens hem ingegaan. Campen en Swolle ruſteden Schepen, en deden de tocht op Marken. De Schepen worden *roeibuſſen* genaemt".

(*v*) *Brumanus pag.* 168. & 169.

jagten geſet hebbende, voer daar mede na het Eiland. Aldaar gelant zynde, ſmeten ſy in alles den brand, en ſetteden het in vuur; waar door de meeſte huiſen verteerden. Dog den groten en helderen vlam verriet hen. Want d'inwoonders van Hoorn, en eenige hunner naburen, vermoedende, en merkende wat dat 'er gaande was, begaven ſig aanſtonds te ſchepe, en overvielen de Campers en Zwollenaars: waar van het eene gedeelte, dat ſig dapper verweerde, gedoot, en het andere, krygsgevangen genomen zynde, na Hoorn en elders vervoert is (*w*). 1420. En verbranden Marken.

Den Hartog Jan van Beyeren, door de nederlaag van d'onſe nog niet geheellyk vergenoegt en gewroken, kwam eerlang ſelfs met een vloot van twehondert Schepen in de Zuider-Zee, om d'Overyſſelſchen hun bedrevene vyandelykheden rykelyk betaalt te ſetten. Met deſe aanſienlyke magt ſtevende hy op onſe kusten aan. Den mond van den Yſſelſtroom voer hy voorby: dog toen leide hy ſig toe, om de Reve, waar door men, uit Zee, door de Camperbroeken, en Dronthem, bylangs het Cellebroers Clooſter, in Campen komt, in te varen. Tot geluk van die Stad was aan de mond van de Reve een boom, welke de Hollanders wel poogden in ſtukken te ſeilen: dog dit viel ſlegt uit, want een der ſchepen, 'er vaſt op blyvende ſitten, wierdt door die van Campen, in het nabygelegen Blokhuis in beſettinge leggende, geheellyk vernielt (*x*). Als den Hartog ſag dat hy nergens landen konde, en al- Wederwraak op Campen onderno-men, mislukt.

(*w*) *Brumanus ibidem.*

(*x*) De Heer *Arent Toe Boecop.*

1420. alle aanvallen vergeefsch waren, wendede hy met de vloot weder na Holland het steven, en hy is, gelyk den meergenoemden Schryver segt, „ gerepatrieërt".

XII. De Ballingen pogen de Stad t'overrompelen.

d'Aan Burgermeester *Arent toe Boecop*, en Dom. *Willem Nagge*, onbekende baldadigheden van onse vlugtelingen, dwingen ons tot hen te rug te keren. De geringe uitwerkingen van Paus Martyns Bulle benamen hen geensints de moed, om op een andere syde te besien, of sy sig over Stads Regeringe wreken konden. De langdurige onderhandelingen, die sy met eenige van hunne aanhangeren alhier, en elders in het geheim schuilende, gehouden hadden, meenden sy dat hen sterk genoeg maakten, de Stad met een goeden uitslag te kunnen aanvallen. De gedane edelyke Oirpheden wederhielden hen geensints, dese onderneminge, eenige tyd voor S. Valentyns dag, in het werk te stellen. Sy, ten dien einde eenig volk aangenomen, en verscheiden vreemden by een vergadert hebbende, trokken met dese magt op een nagt voor de Stad, pogende deselfde t'overrompelen, en, inval sy ontdekt wierden, door geweld te vermeesteren. „ Weere dat geschiet, dat „ God verbieden moet, dat weere geweest in „ eenre eeuwige verderffnisse onser Stad ende „ oere Borger, ende inwoonderen"; segt met regt den Utrechtschen Kerkvoogd Frederik van Blankenheim (y). Dog tot een groot geluk en, so het denkelyk is, door de voorsigtige waaksaamheid der Burgers, wierden hunne oogmerken, in welker voegen egter is my onbewust, verydelt. Het groot gevaar nogtans,

(y) *In den naasivolgenden brief.*

tans, dat de Stad des nagts uitgeſtaan hadt, deet Frederik van Blankenheim alle voorſorgen nemen, om een diergelyk verſchrikkelyk lotgeval te verhoeden. Hy gaf daarom aan Dirk de Zuyre, Droſt van Salland, aan Pelgrim van Ruitenborch, Droſt van Vollenho, aan Jan van Bukhorſt, en Ludeken Jans Soon, Schout van Zwolle, en alle, die ſy te bevelen hadden, uitdrukkelyke laſt, om de Ballingen en Vlugtelingen, nevens de gene, die ſig aan de kwalyk gelukte overrompelinge der Stad ſchuldig gemaakt hadden, in hunne ampten te vervolgen, te vangen, en, alhier gebragt hebbende, aan d'Overigheid over te leveren. Het ſelfde bevel hadt den Hartog van Gelder, die nogtans met ons in oorlog was, waarom ik aan d'egtheid deſes verhaals twyffele, volgens ſommige, aan alle ſyne Droſten, en onder anderen aan Egbert H. van den Ruitenborch, Derk Soon, Droſt van Hattem, gegeven (z): Wat hier ook van zy ofte niet, des Biſſchops brief, aan den Schout van Zwolle, Jan Ludekens Soon, op S. Valentyns dag afgevaardigt, is van de volgende bewoordinge. 1420. Gebod des Biſſchops om hun te vangen.

FRederick by der genaede Godts Biſſcop toe Utrecht, laten U weten Ludiken Johans, onſen Scholte toe Swolle, dat ons angecomen is, dat ſommige van de ballingen ende voorvluchtigen onſer voorſr. Stadt van Swolle, met quade opſet, ende boven der oerveeden, die ſy ons, ende onſe Stadt gedaen, ende lyflick ter Heyligen geſworen hebben, daeromme uitgeweeſt ſyn, dat ſe met vreemden gaſten, en ongelooflyke luden by nacht onſe Stadt van Swolle overvallen, en-

(z) *Uit aantekeningen.*

1420. ende daerinne wolden gecomen hebben met gewelt: en weere dat geſchiet, dat Godt verbieden moet, dat weere geweeſt in eenre eeuwige verderffeniſſe onſer Stadt, ende oirer borgeren ende inwoonren voorſr:, ende want wy daer voor ſchuldich ſyn toe vallen, ende dat toe verhoeden, na alle onſe macht, ſo beveelen wy U by uwen ampt, ende daer toe alſo ernſtlich, als wy vermoghen, ende maecken U machtich, off der geenen, die ghy dat voorts bevelen, dat ghy, ofte deſen alle de gheene, die uyt onſe voorſr: Stadt voorvluchtich en ballingen ſyn, of iemand anders hy ſy, wie hy ſy, die men hier inn ſchuldich weet, of inn deſer obervallinge beruchtiget ſyn, ofte voor deeſe tyd eenige opſate gemaeckt hadden, of hier namaels maeckende worden, onſe Stadt te obervallen, ſoo als U die de Raadt onſer Stadt van Swolle noemen ſal, ende die ghy in uwen ampt af anders ware op wat einden dat ghy, of die geene, die ghy dat voirſcreven beveelt, ſy betreeden kont, dat ghy, of die geene die ghy, dat voirt beveelt die antaſten vangen, en tueven tot ons behoef; ende die voirt ſo brengen in onſe Stadt voirſr:, ende dair van laten geſchieden, dat recht is: des en laet om alſo lief als wy U ſyn, ende wes ghy, of die geene die ghy dat voirt beveelt hier inne doen, des geſtaen wy U af hem van onſe heerlykheid wegen. In oirconde des briefs beſegelt mit onſen ſegel. Gegeven tot Utrecht anno 1420. op Sint Valentyns dach.

XIII. 1421. Peſt alhier en elders.

In het jaar hier na, heeft een ſchriklyke Peſt binnen de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, en meer anderen, heerſchende, gedurende de drie Somermaanden, veel menſchen na het graf geſleept (*a*). Omtrent de maand Sep-

(*a*) *Anno Domini* 1421. (*ait Thomas à Kempis, Cap.*

September, floeg deſe kwale na S. Agnes Berg-Clooſter over, en veroorſaakte de dood van verſcheiden Religieuſen. 1421.

By na ter ſelfder tyd predikte men in dit Landſchap een Cruistogt tegens de Huſſiten: aan welke onſen vermaarden inwoonder van Berg-Clooſter ter aangehaalde plaatſe, vele buitenſporigheden op de rekeninge ſchryft. Het Cruis tegens de Huſſiten gepredikt.

Den oorlog tuſſchen den Hartog van Gelder, en den Biſſchop, nevens het Opper- en Nederſtigt ontſtaan, ſchoon niet lang geduurt hebbende, wierdt in het jaar hier na, omtrent het Pinxterfeeſt, tot Cuilemborch, in byweſen der afgeſanten van de drie Overyſſelſche Hoofdſteden, door een vredes-verdrag geëindigt. Ook maakte den Hartog Jan van Beyeren, en den Kerkvoogd, nevens het Stigt, toen de vrede. Onder anderen op voorwaarden, dat de Burgers der Steden Deventer, Campen, en Zwolle, de gewoonlyke tollen, door alle de Landſchappen en Stromen, daar den Hartog het hoge gebied voerde, betalende, veilig trekken, reiſen, en varen mogten (*b*). 1422. Vrede met Gelderland en Holland.

XIV. Nieuw ontwerp der Ballingen.

Verre was het 'er af, dat de vlugtelingen die Mogendheden in haar vredelievende gevoelens navolgden. Niet tegenſtaande dat de Regeringe alhier, omtrent deſe tyd, voor ieder hoofd der Ballingen hondert Rynſche guldens, aan die gene beloofden te betalen, welke iemant van

Cap. 16.) *fuit notabilis peſtilentia Daventriæ, Zwollis, Campis, & in vicinis oppidis, quæ tempore æſtivali tribus menſibus, non parvum populum terræ extinxit.*

(*b*) *Monen Chronyk van Deventer.*

1422. van hen, het zy levendig, of dood, leverde (*c*), derfden fy voortvaren alle middelen in het werk te ſtellen, om hunne verderffelyke oogmerken omtrent Stads overmeeſteringe te bereiken. Was de vorige onderneminge ſlegt uitgevallen, in de twede ſlaagden fy niet beter. Want als fy eenige krygsknegten, onder een ſeker hoofd, aangenomen hadden, en daar mede een aanval op de Stad wagen wilden, kreeg men, alvorens fy ſulks uitvoerden, drie van hunne medeplegtigen gevangen. Dit ſchrikte hen af, en nog meerder de ſtraffe, welke deſe drie Burgers van Zwolle kort hier na ondergingen. Frederik van Blankenheim, om te tonen hoe onfydig hy, en de Stad van Zwolle, in het opmaken van het vonnis deſer misdadigers, te werk wilde gaan, ſtelde tot Rigters over hen aan fyn Hofmeeſter Willem van Montfoort, en Willem van Montfoort, Hendriks Soon, beide Ridders, fyn rentmeeſter Hubert de Wolt, Dirk Grauwert, en Jacob de Voogt, Hendrik Vreſe, en Dirk Pook van Amersfoort: Jan van Graas, en Coenraat van Duyren, Burgermeeſters der Stad Deventer, Tymen ter Wede, en Jacob Voorne, Burgermeeſters van Campen, Jan Bronkhorſt, en Piet Louwers, wegens Nimwegen, Dirk Ploegh, en Gysbert van Hoeven, wegens Aarnhem.

Drie worden gevangen.

En met de dood geſtraft.

d'Aangeſtelde Rigters, de ſaak van de drie oproerige Burgers nauwkeurig en rypelyk onderſogt hebbende, veroordeelden deſelve alle drie tot de dood. Het vonnis van twe van hen wierdt op den dingsdag na S. Jan den Doper ter uitvoeringe geſtelt. In tegenswoordigheid van

(*c*) *Uit aantekeningen.*

van Evert Tyaſſen, Harmen ten Buſſche, Volker Holleken, en Gerrit Bouwmaar, Burgermeeſters van Zwolle, en van de voorgemelde Magiſtraats perſonen der Steden Deventer, en Campen, wierdt de derde ſchuldige Burger, 's maandags na S. Ægidius dag met de dood geſtraft. En deſe is de laatſte geweeſt, die ſyn oproerigheid met het verlies van ſyn leven heeft moeten boeten; gelyk ſulks myn *ongedrukte Berigtſchriften* verſekeren, die ik in het beſchryven deſer onluſten op de meeſte plaatſen, alwaar ik geen Schryver aanhale, gevolgt hebbe. 1422.

XV. Wet tegens die hen helpen gemaakt.

De Magiſtraat nogtans, gedurig voor nieuwe ondernemingen en aanvallen der Ballingen bedugt en beſorgt blyvende, nam daarom des vrydags na S. Andries dag het beſluit; het welke des Sondags daar na volgende, by wyſe van Kerkenſpraak, afgekondigt wierdt: dat niemant der Burgers ſig zoude hebben t'onderſtaan, de Ballingen of Vlugtelingen eenige den minſten byſtand, het ſy door geld, ofte door goederen, te verlenen, en dat die gene, welke men op deſen ſlingſen handel betrapte, niet alleen 20 pond tot Stads behoef verbeurde; maar ook nog aan de ſtraffe, die de Magiſtraat naderhand zoude oordelen, dat ſyn wederſpannigheid verdiende, onderhevig bleef. d'Eigen woorden van deſen Wet klinken aldus.

Des frydaghes na Sint Andries dach, hebben overdraghen Scepen en Raidt der Stat van Swolle, en hebben, des Sonnedages na S. Andries dagh voirſcreven, een kerkſpraeke laten doen: als dat nyemant van onſe Borgere, het ſy man, of vrouw, met enige gelden of guedt te hulpe

1422. pe koomen ſal, of bemaken in eniger wys den genen, die uth der Stat voervluchtig geworden ſyn, of der Stat van Swolle oervedich geworden ſyn; en wert ſake dat yemant, boven deſe overdragt voirſcreven, dede, die hadt verboert ter Stat behoef 20 ℔, alſo vake, als hy dat dede, ende dair en tendens wolden Scepen en Raidt voirſcreven oer beraet dair op hebben, weſſe verder dair toe doen wolden.

1423. Vrede tuſſchen de Stad en byna alle de Ballingen door eenige Heeren bewerkt.

Het was ten hoogſten noodſakelyk, dat deſe onluſten alſo ſchadelyk en nadelig aan de Stad, daar door van een groot getal welgeſetene Burgers en inwoonders, als mede een verſekerde vrede en ruſte berooft wordende, dan aan de Ballingen en Vlugtelingen, nergens meer ſeker van hun leven zynde, een einde namen. Dit gelukkige tydſtip kwam eindelyk, indien men ſommige, volgens waarſchynlykheid ſchryvende, geloven mag, in het volgende jaar, aan. Want de Biſſchoppen van Munſter (*d*) en Utrecht, midsgaders de Ridderſchap en de twee oudſte Hoofdſteden van Overyſſel, gelyk 'er eenige *ongedrukte Schryvers* byvoegen, tot ſcheidsmannen gekoren zynde, ſtelden ſo kragtig aan de Regeringe alhier voor ogen, dat het van het uitterſte aanbelangen voor de Stad was, ſig met d'ontvlugte inwoonders te vereenigen, dat de Magiſtraat en Geſworene Gemeente het beſluit nam ſig met hen te verſoenen. Eerlang wierdt het verdrag gemaakt, onder beding: dat de Ballingen in de Stad te rug kerende, ſig voor-

(*d*) *Tandem Epiſcopus Monaſterienſis (ait Anonymus apud D. G. Dumbar pag.* 410.) *arbiter electus eſt; profugisque epiſcopi interceſſione in urbe iterum permiſſum fuit venire.* d'Andere omſtandigheden treffe ik in *ongedrukte ſchriften* aan.

voortaan, gelyk goede en getrouwe Burgers 1423.
en inwoonders verpligt zyn, gedragen, en altoos verblyven zouden. Ook geen de minſte pogingen meer te zullen doen, om Stads oude Regeringswyſe te veranderen: of eindelyk ooit eenige wederwraak te nemen, over al het geen, dat ſedert ſeven jaar tegens hen en hunne medeplegtigen uitgevoert was: en hier van gaven ſy aan de Heeren van de Regeringe brieven, welke door hunne naaſte bloedverwanten onderteken zyn. Waarentegen die Heeren hen brieven van vergiſſeniſſe verleenden, die voor een groot gedeelte in de Lands kiſte tot Deventer gelegt wierden. De Bulle, door Paus Martyn aan de ſamengeſworene vergunt, moeſt ter bewaringe der Stad Campen gegeven worden. Het welke, hoe ſeldſaam het ook ſchynt, voornamentlyk als men ſulks met de gewoontens van latere tyden komt te vergelyken, in verſcheiden *Gedenkſchriften*, en ook door *Arent toe Boecop*, deſe Bulle tot Campen geſien hebbende, verſekert wordt. Hier miſſen die *berigten* egter in, dat ſy voor waarheid opgeven, dat alle onſe Ballingen des tyds met Stads Regeringe verſoent geworden zyn. Want ſommige van hen hebben tot het jaar 1429, buiten hun vaderveſt en in het Hartogdom Gelderland moeten herom ſwerven (*e*): waar van my de reden, even weinig, als aan de onkundigſten, gebleken is.

Na dat de voorwaarden van wederſyds nagekomen, en de meeſte van de Ballingen in de Stad te rug gekomen, waren, ſag men het

Y lang

(*e*) *Men ſie het volgende Hoofdſtuk, 3de verdering.*

1423. lang verwagte einde van deſe ſamenſweringe; welke de Stad Zwolle, meer dan eens, op het tip van haar ondergang ſtelde. Alle openbare vyandelykheden hebben nooit kunnen uitwerken, dat deſe Burgerlyke oneenigheid byna veroorſaakt hadde. Men ſiet dus uit het groot gevaar, dat in deſe onderlinge twiſten ſteekt, hoe ſeer deſelve te vlieden, en te verfoejen zyn.

XV. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Felle winter en watervloet. Schrikkelyke peſt albier. Dood van F. van Blankenheim.* II. *R. van Diepholt wordt door het Capittel tot Biſſchop verkoren. Dog de Paus ſtelt S. van Cuilenborch aan. Overyſſel weigert hem gehoorſaamheid.* III. *De drie Steden erkennen Diepholt voor Landsheer. Syn beloften. Hy wordt door de Staten ook erkent en ingehuldigt.* IV. *Oorlog met Gelderland. De Paus verbiet albier d'oeffeninge des Godsdienſt. Voorſorge in de Steden tegens S. van Cuilenborch genomen.* V. *Inſchikkelykheid van deſe Stad voor R. van Diepholt. Belofte door den Raad gedaan om eenige gevangenen te verloſſen.* VI. *Burgertwiſt tot Groningen door de drie Steden bygelegt. Voorwaarden der vrede met Gelderland.* VII. *De Geeſtelykheid wordt uit Stads gebied verbannen.* VIII. *De Stad ſtelt opſieners over de goederen der Cloſters. Voorwaarden der vrede met Philip van Burgondien.* IX. *Die van Zwolle nevens anderen in den ban gedaan. Nieuwe bewinthebbers over de Cloſter-goederen geſtelt. Gevaar voor de Geeſtelyken albier komende.* X. *Den ban wordt ingetrokken, en de ruſt herſtelt. Rudolf tot Biſſchop gewyt. Hy beveſtigt de Stad haar regten.* XI. *Hy ver-*

groot haar Schoutampt met de Route en den Harmel. Twist tusschen Campen en Zwolle bygelegt. XII. *Besluit wegens G. van Heerde tegens de Gelderschen. Landdag op Spoolderberg. Rudolf vonnist in een verschil tusschen Campen en Zwolle.* XIII. *Doet uitspraak in het verschil tusschen het Capittel en Zwolle, over den eigendom van S. Michaëls kerke.* XIV. *Klagten van eenige Gelderschen tegens d'onse. Stigtinge van S. Laurens Capelle en Gasthuis. Vreesselyke pest.* XV. *Een vrygeleide albier aan de Studenten gegeven. Wet tegens d'aanwinningen der Beghynen gemaakt.* XVI. *Zwolle helpt mede den Hartog van Gelder en Bremen vereenigen. Verdrag wegens de roverye der Hollanders gemaakt. Belofte van F. van Ruitenborch, over het versterken syns huis.* XVII. *Nieuwe vyandelykheden der Hollanders. Verbond der drie Steden om se te beletten. Twe Camper oorlogschepen kruissen in het swarte Water.* XVIII. *De Staten en den Bisschop verbieden dit. Wet tegens de Hollanders gemaakt. Verdrag tusschen de Stad en de Beghynen.*

I. In het selfde jaar, waar in de rust binnen dese Stad herstelt was, hadt het, van drie Koningens' dag af, tot den 23 Februarius toe, hier overal, so sel gevroren, dat men over Zee met seer swaar beladene wagens ryden konde. Een schielyk gevolgde dooi, in de maand Maart, veroorsaakte een ongemene grote watervloet; welke, dyken en dammen doorbrekende, tot een aanmerkelyke schade der inwoon-

1423. Felle winter en watervloet.

woonders, de meeſte ſaatgewaſſen op het Land bedierf (*a*). 1423.

Schrikkelyk was de peſt, welke ſig in den volgenden ſomertyd alhier openbaarde: de meeſte menſchen, met deſe kwale beſmet zynde, wierden 'er door uit dit leven weggerukt. Men weet niet, ſchryven ſommige, of deſe kwale, tot een byſondere ſtraffe van het menſchelyke geſlagt, van den hemel geſonden was: dan of ſy, door de dode beeſten en krengen, overal des tyds op de landen onbegraven leggende, en, ſonder twyffel, de lugt beſmettende, verwekt is (*b*). Schrikkelyke Peſt alhier.

By alle deſe onheilen voegde ſig nog, in het einde deſes jaars, de dood van Frederik van Blankenheim. Deſen uitmuntende Kerkvoogd hadt, op den H. Dyonys dag, zynde den 9den van de maand October, in het Caſteel Vollenhoo (*c*), of gelyk anderen, myns bedunkens, met meerder waarſchynlykheid verhalen, op het Slot Horſt by Utrecht, het tydelyke met het eeuwige verwiſſelt (*d*): na het Bisdom van Utrecht, gedurende dertig jaren, ſo loffelyk te Dood van F. van Blankenheim.

(*a*) *Thomas à Kempis in Chron. Montag. Cap.* 18.
(*b*) *Brumanus pag.* 171.
(*c*) *D. G. Dumbar, Tom.* 2. *Analect. pag.* 424.
(*d*) *Defunctus itaque Præſul clariſſimus in caſtro ſuo Horſt dicto, non longe a Trajecto; ait Thomas à Kempis d. Cap.* 18. Sekerlyk heeft dan den Heer *Dumbar, den Schryver van de groote Chronyk der Nederlanden*, het ſelfde verhalende, t'onregt berispet. Want nog *Heda*, nog andere Schryvers van latere tyden, kunnen het getuigenis van *Thomas van Kempen*, die ten tyde van Frederik van Blankenheim leefde, evenaren.

1423. te hebben beſtiert, *dat men hier te lande de guldene eeuwen ſcheen te beleven* (*e*).

II. R. van Diepholt wordt door het Capittel tot Biſſchop verkoren.

Dit ſterfval bragt niet alleen deſe Stad, maar ook het gehele Opper- en Nederſtigt in droevige onluſten: welke door Frederik van Blankenheim reets voorſien waren (*f*), en opreſen ter gelegenheid van de verkieſinge van ſyn opvolger, Rudolf van Diepholt: een man, die Paus Martyn de Vyfde, wegens ſyn diepe onkunde en onwetendheid, in de Latynſche taal (*g*), ront uit weigerde te beveſtigen. Waarom hy ook eerlang Rabanus van Helmſtat (*h*), Biſſchop van Spier, tot het Utrechtſche Kerkvoogdyſchap verhefte (*i*). Den nieuwen Prælaat verſekert zynde, dat nog de Staten van het Nederſtigt, nog d'Edellieden van Overyſſel, nog de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, hem voor Landsheer wilden erkennen; en Rudolf van Diepholt ſyn ſyde verlaten zouden, ſtond onder ſekere voorwaarden aan Sueder van Cuilemborch ſyn regt af; die

(*e*) *Et ſic actis mirificis tempora ſua decoravit, ut tunc Trajectenſi Patriæ aurea ſæcula viderentur condonata. Ita Johan. Buſſch. Chron. Windeshem. Lib. I. Cap.* 34.

(*f*) . . . . *enorme & longum ſchisma.* . . . . *Hoc ſiquidem Reverendus hic Pontifex, utpote vir prudens & litteratus, ſatis pertimuit; ſciens & mores civitatum, & partialitates quorundam optimatum, & quanta virtute inſolentias horum vix compeſcuit & jubegit; legimus apud Thomam à Kempis in Chron. Cap.* 18.

(*g*) *Johan. Buſſchius ibid.*

(*h*) Dus noemt hem *Brumanus pag.* 172. *Et Buchelius apud Hedam pag.* 288. Sie *d'Utrechtſche Jaarboeken van de Heer Burman, Eerſte Deel bladſ.* 288.

(*i*) *Rovius ad hunc annum.*

die ten tyde der verkieſinge, na deſe waardigheid, ſeer ſterk aanſoek gedaan hadt. Sueder van Cuilemborch, de goedkeuringe van Paus Martyn ontfangen, en ſig na Utrecht begeven hebbende, liet het Capittel aldaar vergaderen: en, na des Paus goedkeuringsbrief te hebben laten voorleſen, verſogt uit kragt van deſelfde, in het beſit van het Utrechtſche Bisdom geſtelt te worden. Dog Rudolf van Diepholt deet ſyn beroep aan een nieuw vonnis of beſluit des Paus, deſen ſtap van Sueder vrugteloos aflopen. In Overyſſel meende hy beter in het bereiken van ſyn oogmerk te zullen ſlagen. Hier gekomen zynde, vertoonde hy aan de vergaderde Staaten de Pauſſelyke Bulle, en verſogt, uit kragt van deſelfde, dat ſy hem „ voir eyn „ Biſſcop van Wtert wolden annemen, und „ voir hoer Landshere holden", gelyk de Heer *Arent toe Boecop* ſpreekt. Dog Ridderſchap en Steden ſloegen rond uit ſyn bede af, en weigerden aan ſyn geſag te gehoorſamen.

1423. Dog de Paus ſtelt S. van Cuilemborch aan. Overyſſel weigert hem gehoorſaamheid.

De drie Hoofdſteden van Overyſſel hadden, ten tyde der verkieſinge, het aanbelangen van Rudolf van Diepholt te ſeer behartigt (*k*), om hem ſo ligtelyk te verlaten. Ook wagteden ſy niet langer als in het volgende jaar, om hem voor Landsheer t'erkennen. Die daarentegen op den 8 December verſprak, haar niet alleen te zullen laten in het geruſt beſit van alle voorregten, die de drie Steden door vorige Biſſchoppen van Utrecht vergunt waren; maar ook byſonderlyk in die, welke ſy op de Sloten Arkelſtein, Holten, Diepenheim, Coeverden, Kuinder, en Nieuwenhuis hadden. Ook be-

III.

1424. De drie Steden erkennen Diepholt voor Landsheer. Syn beloften.

(*k*) De Heer *Arent toe Boecop.*

1424. loofde hy d'ingeſetenen van Salland nog in hun voorregten, nog oude gewoontens te verkorten, of hen tegens de Landregten te zullen behandelen. Boven dit alles nam Rudolf van Diepholt nog aan, de Steden haar voorregt op ieder Caſteel in het byſonder te beveſtigen, „ wanneer wy" (luiden ſyn woorden) „ off „ Got wyl van den Stoel van Roemen toe der „ kerken van Utrecht confirmieret ſyn"; Gelyk dit alles breder uit den volgenden brief af te nemen is.

Wy Roeloff van Dyepholt, Poſtulaet te Utrecht, bekennen, dat wy gelaeſt hebben, ende loeuen vaſtlic myt deſen Brieue den Eerbaren Borgermeyſters, Scepenen, ende Rade, der Stede Deuenter, Campen, ende Zwolle, tot behoef der drien Stede voirſ:, dat wy hem volcomelike vaſt ende onverbreclic holden ſoelen alle alſulke priuilegie, brieue, ende gewoenten, als ſy eniger wys van onſen voirvaderen Biſſcopen t'Utrecht hebben gehat; off noch hebben van den Sloeten Arkelſteyne, Holthen, Dyeperhem, Coeuorden, Kunre, ende dat Nyehuys, ende oeck van den Lantrechte van Sallant, ende der anderen lande des Geſtichtes van Utrecht aen deſe ſyde der Yſelen, ende ſye, noch oere burgere, of onderſaten, off oeck andere onderſaten der lande voirſ. in oeren Priuilegien, brieuen, gueden gewoenten, ende Lantrecht voirſ: nyet te vercorthen, off laten verkorthen enygher wys. Ende wanneer wy, off Got wyl, van den Stoel van Roemen, toe der Kerken van Utrecht, confirmeret ſyn, dat wy hem dan ſonder enich vertoch of wederſeggen, op elc Slot byſonder brieue gheuen, ende beſeghelen, confirmeren, ende beſtedigen ſoelen al oere Priuilegien, gewoenten, rechten, ende brieue, geſtelick ende werlick, die ſye voir dat deſes brie-

brieues van oeren voirvaderen Biſſcopen t'Utrecht gehat hebben, off noch hebben; ende dat wy hem die ſonder enigerhande intrecken ſolen, ruſtelick ende vredelick laten bruken, ſonder yet daerentegen doen of te laten geſchyen. Sonder argelift. In oirkonde des brieues bezeghelt myt onſen ſegelen. In 't Jaer ons Heeren duſent, vier hondert, vier ende twyntich, des neyſten maendag nae onſer Vrouwen daghe Concepcio. 1424.

Eerlang wierdt dit voorbeeld der drie Steden, door de Heeren van de Ridderſchap nagevolgt. Want de Staaten van Overyſſel, in de maand Auguſtus, tot Deventer vergadert zynde, om rypelyk te raadplegen, „ of ſye" ſegt de Heer *Arent toe Boecop*, „ Her Roeliff van „ Dyffolt wolden verlaeten, und obederen den „ Paus, en nemen Her Swer van Culenbur„ rich voer eynen Biſcop van Wtert, und „ hoere Landesfforſten an", verklaarden eenpariglyk, dat ſy wilden voortvaren Rudolf van Diepholt voor s'Lands Ruwaart te houden, en Sueder van Cuilemborch nooit in ſyn waardigheid zouden erkennen. Ten einde ſulks, ook ſo veel mogelyk was, te verhoeden, wierdt aan een ieder inwoonder, ſo wel van de drie Hoofdſteden, als de kleine Steden, en van het platte Land van Overyſſel, en Drente, verbodẹn, eenig Lheen van Sueder van Cuilemborch t'ontfangen en te verheffen. Dede iemant hier tegen, die verbeurde door deſe daad, en de minſte dienſt, die hy aan Sueder bewees, ſyn regt tot het Leen; en was door de daad ſelfs daar van vervallen. Vorders verbonden ſy ſig onderlinge, ſo wel tegens de Kerke 1425. Hy wordt door de Staaten ook erkent.

1425. van Utrecht, als tegens alle andere Vorſten, die het Land wegens het genomen beſluit, met oorlog beſprongen, ofte andere moeilykheden veroorſaakten, te zullen beſchermen. De Heeren van de Ridderſchap mogten buiten de bewillinge der Steden, nog de Steden buiten de toeſtemminge der Edellieden, de ſyde des Postulaats (dus noemde men, den tot het Bisdom gekorene, Rudolf van Diepholt,) niet verlaten, en die van Sueder van Cuilemborch, ofte wie het ook was, omhelſen. Te gelyk wierdt in deſe vergaderinge vaſtgeſtelt, dat 'er geen nieuwen Biſſchop van Utrecht, in het vervolg, zoude worden ingehuldigt, ten zy hy beloofde, een ieder in het geruſt beſit van ſyn Leengoederen te laten, en deſelve met geen laſten te beſwaren. Op den 7 Auguſtus wierden de brieven van dit beraamde gemaakt, en door de volgende Heeren beſegelt: van wegens de Ridderſtand in Salland door Frerick van Hekeren, ghehetten van Recteren, Jan van Vorſt, Roliff van Ruttenberrich, Seinno van Rutenberrich, Frerick van Eſſen, Harmen Stellinck: uit Vollenhoe, Harmen van Cunre, Gert van Bockhorſt, Alphert Sonderkerrickke (*l*): uit Twente, Egbert van Almeloe, Derck van Gremberghe, Gordt van Laghen, Gert van Tyr, Jan van Welefelde, Jan van Beuvervorden: uit Drenthe, Jan van den Cloſter, wegens de drie Steden, Deventer, Campen, en Zwolle, Arent van Stenwick, Berent van Monſter, Jan Konick, of Kottick.

Sue-

(*l*) Dus leſe ik in myn affſchrift *van de Chronyk van Arent toe Boecop*. By *Reviüs* ſie ik hem *Sonderkerke* noemen.

Sueder van Cuilemborch, die seven dagen hier na tot wettige Bisschop van Utrecht verkoren was, deet in het volgende jaar, op het nieuw, veel vrugtelose pogingen, om de gemoederen van die van Overyssel te winnen: alwaar men wel verre van syn bede in te willigen, op den 21 November, of December, Rudolf van Diepholt voor Landsheer aannam, en hem alle Sloten en Sterktens overgaf: onder beding nogtans dat, indien het gebeurde, dat hy in de volgende Kerkvergaderinge, waar op de Staaten alhier sig, van Paus Martyns vonnis hadden beroepen, afgeset wierdt, hy dan de Castelen en vestingen aan hen weder overleveren zoude moeten. 1426. En ingehuldigt.

Kort te voren hadden die van Utrecht sig ook van de onlangs betoonde gehoorsaamheid aan Sueder van Cuilemborch, onttrokken. Den Hartog Arent van Gelder, deses Kerkvoogds syde seer toegedaan zynde, verklaarde op den 19 Maart aan hen den oorlog. Die van het Nederstigt van d'oorlogs-verklaringe verwittigt, trokken den anderen dag in de Veluwe, plonderende en brandende het gehele Land tot Armell toe, uit; alwaar sy sig met die van Deventer, Campen, en Zwolle, van een andere syde in de Veluwe gevallen zynde, om alles te vernielen, vereenigden. IV. Oorlog met Gelderland.

Sueder siende dat alle syn aansoekingen en vermaningen vrugteloos waren, en van Paus Martyn de magt verkregen hebbende, om de Kerkelyke middelen in het werk te mogen stellen, sprak ter selfder tyd, so het my met *Arent toe Boecop* voorkomt, en niet in het jaar 1425, so wel over den Postulaat, als alle d'in- De Paus verbiet alhier d'oeffeninge des Godsdienst.

1424. d'ingeſetenen van Overyſſel den ban uit, en beval, uit Pauſſelyke magt, dat aldaar geen kerkelyke dienſten geoeffent zouden worden, voor dat d'inwoners Sueder voor Biſſchop aangenomen, en Rudolf van Diepholt ſyn ſyde verlaten hadden (*m*). De Staaten van het Land, nog den ban agtende, waar van ſy ſig op een beter onderrigtede Paus, en op een algemene Kerkvergaderinge beriepen, nog van meninge zynde het *Interdict* (dus noemt men het verbod van de pleginge des Godsdienſt) t'onderhouden, geboden aan de Geeſtelyken daar mede als gewoonlyk voort te varen (*n*). Sommige van hen, even eens als den Paſtoor van Campen geſint (*o*), gehoorſaamden aan de Staatens bevelen. Dog de gene, die des tyds het meeſte in een ſtreng leven, en tugt, en geleerdheid uitmunteden, zyn onwillig geweeſt, de Staatens bevelen uit te voeren. Van deſe laatſte waren alle de Leerlingen van Gerrit Groet, en onder die wel voornamentlyk d'inwoonders van het, aan deſe Stad naburige S. Agnes Berg-Clooſter. „ Ach goede God“ ! roept de beroemſte Religieus van ſyn tyd uit, „ wy houden, den dag voor S. Lambert, met onſe „ kerkgeſangen op; wegens het *Interdict*, dat „ ons toen kenbaar gemaakt wierdt. De Groten des Lands, en vele van het volk zyn „ daarom tegens ons, en andere Religieuſen „ verbittert; wy hebben vele verſmaadheden „ uitgeſtaan, en zyn gedwongen geworden uit „ onſe Clooſters en Vaderland te vertrekken, „ om

(*m*) *Arent toe Boecop in ſyn Chronyk.*
(*n*) *J. Buſſchius in Chron. Windesh. Cap.* 34.
(*o*) *Arent toe Boecop in ſyn Chronyk.*

„ om dat wy aan het Interdict gehoorſaam- 1424.
„ den“ (*p*).

Met regt waren de Diepholts geſonden bevreeſt, dat Sueder van Cuilemborch, ſo wel door het uitblixemen van deſen ban, als door ſyn vertogen en vermaningen, ſommige gemoederen der Regenten van d'Overyſſelſche Steden zoude gewinnen, en tot ſig trekken (*q*). Weshalven de Steden beſloten, dat by den eed, die alle jaar na de vernieuwinge des Raads gedaan wierdt, het volgende gevoegt worden moeſt. Voorſorge in de Steden tegens S. van Cuilemborch genomen.

Ick ſweere, dat ick deſſe tyt voert an, hent tot op een ander jaer, hent men Scepen en Raidt weder verniet, den Eddelen Heeren Her Roliff van Diffolt, als Rouwert en Beſcerm-Heer der kerricke, Stadt, und Steden, des Landts van Wtert, holt en trouwe weſſen ſal, tot ſynnen rechte toe coemen, als ick dair an geeyſſchet ſal worden van hem, van ſynne gewoentlicke boede, dair recht ordell wyſſen, en rechte kenniſſe dragen ſall tuſſchen twie mannen talle: nadem ick des vrodt byn of geworden byn, by mynnen 5 ſynnen: dat en ſal ick neyt laten om lyff en lede, of om enighe machſcap, of omme argeſt van mynnen lyve: dat my Godt hellipe ſyn Hillighe Evangelium.

Dog de goedgunſtigheid, welke de Stad Zwol-

(*p*) Dus luiden de woorden van *Thomas à Kempis in Chronico Montagn. Cap.* 20. *Ach Pie Deus! in profeſto Sancti Lamberti ſuſpendimus cantica noſtra propter interdictum, nobis tunc inſinuatum. Idcirco indignati ſunt adverſum nos, & alios religioſos, optimates terræ, & populares multi; perpeſſique ſumus opprobria multa, ac tandem de Patria & Monaſteriis exire compulſi, propter cuſtodiam interdicti.*

(*q*) *Arent toe Boecop.*

V. 1427. Inſchikkelykheid van deſe Stad voor R. van Diepholt.

Zwolle, in het volgende jaar, aan den Poſtulaat betoonde, doet overvloedig ſien, dat deſe vreſe binnen deſe Stad ongegront was, en de Regenten geheellyk op fyn fyde waren. Want hy verſogt hebbende, dat Pelgrim van Rutenborch het Burgerregt, binnen deſe Stad, gegeven mogte worden, wilden de Heeren van den Raad hem dit verſoek, hoe ſeer het ook hen tegens de borſt ſcheen te ſtoten, niet afſlaan; maar fy ſchreven hem, dat, indien hy ſulks begeerde, fy bereidwillig waren Pelgrim van Rutenborch, ſchoon tegens hun fin, het Burgerregt te vergunnen (*r*).

Belofte door den Raad gedaan om eenige gevangenen te verloſſen.

d'Omhelfinge des Poſtulaats fyde, ſagen wy te voren, dat dit Land, en deſe Stad in een oorlog met den Hartog van Gelder ingewikkelt hadt. Die van Harderwyk, namen voor den aanvang deſes jaars, in deſen kryg twe Zwollenaars, Derk van Berkmede, en Willem van Coten, met hunne knegten, gevangen: welke fy niet hebben willen ontſlaan, voor dat de Heeren van de Raad deſer Stad belooft hadden, dat nog fy, nog hunne burgers, nog alle die gene, die om hunnent wille iets doen en laten wilden, deſer ſaaks halven, op de Regeringe en inwoonders van Harderwyk wraak nemen, en hen in het minſte beledigen zouden. Heb daar de woorden van deſe belofte-brief, op den Paaſch avond door onſen Raad afgegeven, luidende aldus.

Wy Burgemeiſteren, Scepen en Raidt der Stadt Swolle, doen kondt alle luden, en bekennen mit deſen apenen brieve voir ons, onſe borgers

(*r*) *De brief is te ſien in het dusgenoemde antiquum Regiſtrum.*

gers, onderſaten, en voir alle die gene die om onſen wille doen en laten willen, de Burgemeiſters, Scepen en Raidt der Stadt Harderwyk, oer burgers en onderſaten, en allen die gene die em toe verantwoirde geboirt, tot wat tyden wy verenigt en geſbent ſyn mit ten Hoeg geboeren Vorſten, Hartoge van Gelder, dat wy den voirtaen mit veden, haten, nog moeyen ſullen die voirſr. Burgemeiſters, Scepen en Raidt, borgers of onderſaeten, nog yemand van oeren wegen van der Stadt wege van Harderwyk, omme der vengniſſe willen die ſy gedaen hebben aen Dirck van Berchmede, en aen Willem van Coten, en an oere knechten, die met hem toe Harderwyk gevangen worden: en loeven hem datſe omme die ſaecke willen van ons, van den onſen ongelet en ongemoeyt blyven, ſonder argeliſt. Des wy in oirkonde onſe Stadts Zegel an deſſe brief gehangen hebben. 1427.

VI. Burgertwiſt tot Groningen door de drie Steden bygelegt.

Met Groningen hadden de drie Overyſſelſche Hoofdſteden, weinig jaren te voren, een verbond gemaakt, uit hoofde van het welk ſy ſig onderlinge, tegens alle geweld, moeſten beſchermen (s). Sedert het jaar 1426. was die Stad in twe partyen verdeelt geworden, die ſig met gevangeniſſen, banningen, en doodſlagen vervolgden, en ſogten uit te roejen. De Steden Deventer, Campen, en Zwolle, verlangende deſe grote en bloedige burgertwiſt by te leggen, „en dye gude luden“ gelyk *Arent toe Boecop* ſpreekt, „toe vergelyken“, hadden reets in het vorige jaar eenige Geſanten na Groningen geſonden, om dit vergelyk te bewerken: die niets nuttigs voor de herſtellinge der ruſt hadden kunnen uitvoeren. Dog nu uit haar

(s) *Brumanus pag.* 181.

1427. haar Raden, Coert van Demmen (*t*), Hubert (*u*) van Splytloff, Arend van der Sonnenbergh, Jacob dye Witte, Egbert Degen (*v*), en Jan van den Busſche na Groningen geſchikt hebbende, ſlaagden die Geſanten ſo wel in hunne laſt, dat ſy de twiſtende partyen bewogen, op een der Cruisdagen, een vrindelyk verdrag te tekenen (*w*); waar by ſy elkanderen beloofden, al het voorgevallene gedurende deſe onluſten, te zullen vergeten, en de wederſydſe gebannen binnen de Stad te rug te laten komen (*x*). d'Afgeſanten ſeer vrindelyk voor hunne genomene mocite door de Groningers bedankt zynde, keerden eerlang na Overyſſel te rug (*y*).

1428. In het volgende jaar ſloot de Stad Zwolle, volgens ſommige, met Arnolt van Egmond, Hartog van Gelderland, een verbond (*z*). Dog het is denkelyk, dat men daar mede het verdrag beoogt, dat in het jaar 1429. gemaakt wierdt: Toen kwam Arnolt van Egmond, met Rudolf van Diepholt, nevens de Steden Utrecht, Amersfoort, Deventer, Campen, en Zwolle, overeen, de ſtilſtandt van wapenen, te voren opgerigt (*a*), in een vaſte vrede te veranderen. Onder anderen op voorwaarden, dat den Hartog, Rudolf van Diepholt voor wet-

Voorwaarden der vrede met Gelderland.

(*t*) *Revius* leeft uit *de Chronyk van Arent toe Boecop*, Diemen.
(*u*) Voor *Hubert* ſchryft hy *Harmen*.
(*v*) *Revius* noemt hem *Deyen*.
(*w*) *Arent toe Boecop*.
(*x*) *Revius*.
(*y*) *Arent toe Boecop*.
(*z*) *In ongedrukte Schriften*.
(*a*) *Sligtenhorſt Gelderſ. Geſchied. bladſ.* 218.

wettige Biſſchop van Utrecht erkennende, Sueder van Cuilemborch niet langer mogte ondersteunen; en dat de Ingeſetenen der twe landſchappen, van toen af, weder op de gewone tollen en weggelden, met malkanderen koophandel en neringe dryven mogten. Ook wierdt hier by vaſtgeſtelt, dat Arnolt de hondert en een-en-tnegentig oſſen, die eenige Zwolſche Burgers, ſchoon met een vrygeleide van hem voorſien, in Gelderland, gedurende den oorlog, ontweldigt waren, uit het geld, dat de Stad Utrecht hem ſchuldig was, zoude vergoeden, met ſo veel penningen, als de beroofde Burgers met eede verklaarden, dat hen dat vee, by den inkoop, en van weidegeld gekoſt hadde. Nog vint men in dit vredes-verdrag dit beding, de Stad Zwolle betreffende, gemaakt: dat namentlyk d'onderſaten van Arnolt van Egmond, in het Stigt wonende, en gedurende deſe kryg gebannen, met toeſtemminge van Rudolf van Diepholt, na hunne woningen te rug keren mogten, en dat ſy, indien 'er nieuwe onluſten tuſſchen de twe Vorſten ontſtonden, den Hartog van Gelderland zouden mogen helpen: dog dat het de Zwolſche Ballingen, die aan de Stad Oirphede gedaan hadden, niet vry zoude ſtaan, de wapenen wederom tegens hun wettige Regenten, ſchoon met den Hartog van Gelderland in vyandſchap vervallende, op te vatten (y). Deſe zoenbrief is, vol- 1429.

Z gens

(y) Dus luiden de woorden van de twe voorwaarden des verdrags, deſe Stad betreffende. „ Item „ ſoe ſyn die borgers der Stadt van Zwolle op onſer „ ſtraten van Gelre, boven geleyde mit brieven ons „ Hertoghe voirſcreven, genomen 191 oſſen, welc-

„ ke

1429. gens een affchrift, in een der Stads boeken te vinden, tot Wageningen, op den 17 Februarius, afgegeven (z). Dog volgens andere affchriften, wierdt deſe verdragsbrief eerſt, op den 28 Julius, ten overſtaan van de Burgermeeſters der vier Gelderſche Hoofdſteden, en de volgende Edellieden betekent, ende beſegelt (a). Als Wylliam Heer van Bueren en Beſinchem, Gysbrecht

„ ke oſſen voirſcreven, wy Hertoghe voirſcreven
„ betalen ſullen den borgeren voirſcreven, van den
„ leſten termyn des gelts, dat die Stadt van Utrecht
„ ons beloeft heeft te betalen; mit vorwerden, dat
„ die borgeren, dien die oſſen voirſcreven geno-
„ men ſyn, mit hoeren eede behalden ſullen, wat
„ ſy gecoſt hebben in te copen, ende van weyden,
„ ende niet meer, wanneer wy Hertoghe des ver-
„ manen doen, ſonder argeliſt. Item ſoe en ſullen
„ wy Hertoghe van Gelre, (leeſt men *in den ſelf-*
„ *den brief*) noch die onſe ons Biſſchops Zweders,
„ noch der Ballingen, noch hoere ſaecken niet
„ kroenen, noch onderwynden in gheenrelye wys;
„ dan waren eenige Ballinge onſe borgers of onder-
„ ſaeten, die zullen mede in der zuen weſen, off
„ ſy willen. In den Stichte en zullen ſy niet co-
„ men, dat en ſy mit wille ons neves des Poſtu-
„ laets, ende des Geſlichts, ende willen ſy hoirs
„ goedts gebruiken, ſoe ſullen ſy onſen neve den
„ Poſtulaet, ende dat Geſticht verlaeven, ſoe ſal
„ men hoir goet, in den Stichte liggende, laten
„ volgen; dan off wy Hartoghe van Gelder, en
„ onſen Landen mit den Stichte toe veden qua-
„ men, ſo moeghen ſy in der veden ons ende on-
„ ſen Landt helpen, gelyc anderen onſen onderſa-
„ ten die veden wt. Behoudeliken den van Zwol-
„ le hoir brieven, van hoiren ballingen, in hoere
„ machten te bliven.

(z) *Stads Privilegieboek.*

(a) *Men ſie den gehelen verdragsbrief by den Heer Caſper Burman, bladſ.* 380. *en volgenden van het eerſte Deel der Utrechtſe Jaarboeken.*

brecht van Bronkhorſt, Heer toe Batenborch, 1429.
en Taenholt, Wyllyam van der Lecke, Heer ten Berghe en ten Bylande, Johan, Heer tot Hoecklem ende tot Myllinghen, Johan Schelert van Obbendorp Ridder, Johan van Bueren, Heer tot Ewick, Johan, Heer tot Appenteren, tot Voërſt ende tot Keppel, Dirck van Bronckhorſt, Zoen tot Batenborch ende Taenholt, Dirck van Linden, Heer tot Hemmen, Dirck van Bylande, Dirck van Arnhem, Johan van Bylande Ridder, Johan van Gruesbeek, Heer tot Hoemen, tot Malden ende tot Beek, Johan Heer tot Broeckhuyſen, tot Werdenborch ende tot Tamerſoyen, Johan van Oeſt, Johan van Appelteren, Heer Roebert Soen, Willam van Vloedorp, Erffvoigt tot Ruremonde, Reynalt Heer tot Ooy, Jan van Appelteren, Heer tot Perſingen, Johan van Roſſem, Heer tot Leyenberch, Herbert van Ooy, Heer tot Vagloy, Aernt Heer tot Bitterswyk, Johan van Buiren, Heer tot Airſen, Joan van Ooy Greve tot Ubbergen, Ghysbert van Twl, Dirck van Vloedorp, Reinalt ende Johan van Zeller, gebrueders, Gysbert van Mekeren, Peter van Steenbergen van Nyenbeke, Evert van Wilp die jonge, ende Willam van Ryswyck.

De meeſte Religieuſen en andere Kerkelyke perſonen, hebben wy hier voren beſpeurt (*b*), voeren voort den Paus gehoorſaam te blyven, en het Interdict in agt te nemen. Dit begon de Ridderſchap, en de Steden, met haar Geſworene Gemeentens te verdrieten, en ſy namen ſulks eindelyk voor een grote ongehoorſaamheid, aan haar bevelen op. Weshalven ſy in het ſelf-

VII. De Geeſtelykheid wordt uit Stads gebiet verbannen.

(*b*) *bladſ.* 348.

1429. de jaar alle de Religieuſen, en de overige Geeſtelyken belaſteden, ſig aan het beroep, door Rudolf van Diepholt, en de Staten deſer Landſchap, tot een algemene Kerkvergaderinge gedaan, te houden; of het Land te verlaten: alſo ſy op hunne bodem niet langer wilden gedogen, die gene, die de Kerkelyke geſangen niet als voor heen, ſongen; nog den Godsdienſt in het openbaar pleegden. Den Prior van Windesheim van dit ſtraffe bevel verwittigt, riep de Opperhoofden van Belhem, en S. Agnes Berg te ſamen en raadpleegde met hen, welk beſluit ſy in deſe benauwde omſtandigheden, zouden nemen. Geen middelweg was 'er op. Den Paus, of de Staten moeſten ſy gehoorſaamheid bewyſen. Sy beſloten eerder alles te verlaten, dan de bevelen van den Roomſchen Stoel te veragten: hier in liever willende navolgen verſcheiden Canunniken, en Vicariſſen, die hun vaderveſt, huis, en alle goederen, aan het Interdict opofferende, reets te voren uit het Land vertrokken waren, als ſommige andere wereldſche Prieſters, die, het Pauſſelyke Gebod ſchendende, de Kerkelyke dienſten opentlyk verrigteden, en den Godsdienſt oeffenden (*c*). Dit beraamde ſtelde den Prior van den Berg, eerlang aan ſyn Religieuſen voor: die, eenparig van het ſelfde gevoelen zynde, op den H. Barnabas dag, even voor den Sonnen ondergang, het Clooſter verlieten, en na Haſſelt vertrokken: van waar ſy hunne reiſe, des anderen dag, op Lunenkerk, een vermaard Clooſter in Vriesland, namen. Hier zyn ſy, gelukkig aanlandende, gedurende de drie

(*c*) *Joann. Buſſchius d. Cap.* 34.

drie jaren van hun Ballingſchap, verbleven. 1429.
d'Inwoners van Belhem verlieten omtrent deſelfde tyd de Stad, en begaven ſig na Gelderland (*d*). Dog die van Windesheim, met die van eenige andere Conventen, hielden ſo lang hun Clooſters in beſit, tot dat ſy voor het geweld ſwigten moeſten. Na Windesheim waren eenige Utrechtſche Canunniken, met ſommige uit den Raad en Gemeente der Steden, Deventer, Campen, en Zwolle, voorafgegaan, ſtellende op het nieuw aan de Religieuſen, in het Koor der kerke vergadert, voor: of ſy het Clooſter verlaten, of den Godsdienſt opentlyk wilden hervatten. Sy eenparig hebbende geantwoort, dat ſy van ſins waren den Paus gehoorſaam te blyven, wierden genoodſaakt na elders een goed heen komen te ſoeken: ſommige ſelfs wierden met geweld het Koor, en de Kerk uitgeleit, en buiten de palen van 't wereldlyke gebied van het Bisdom gebragt. Byna alle de Windesheimſche Religieuſen namen hun intrek in het Clooſter Vredesweel, naby Noorthoorn gelegen (*e*). Nergens vinde ik gemelt, of onſe Fraterheren ook de Stad moeſten verlaten. Het vervolg doet ſien, dat Gobelyn van Kempen, inwoonder van het eene Fraterhuis, de Stad hadde moeten vaarwel ſeggen (*f*).

VIII. De Goederen van het Clooſter Belhem, nam 1430. de Magiſtraat deſer Stad, in het volgende jaar, in het beſit, en ſtelde Otto van Vilſteren, en Bitter van Hengevelde, tot rentmeeſters daar over aan: met uitdrukkelyk bevel, om de goe-

De Stad ſtelt opſieners over de goede-

(*d*) *Thomas à Kempis, Cap.* 22.
(*e*) *Joann. Buſſchius ibidem.*
(*f*) Men ſie hier beneden *bladſ.* 361.

1430. ren der Cloosters.

deren sorgvuldiglyk en trouwelyk te bewaren Hendrik van Glinthagen, en Gheert Thomas, aangestelde bewindhebbers van de goederen der Cloosters van Windesheim, en S. Agnes Berg, wierden ook nog gelast, het opsigt te willen nemen op de besittingen van Belhem (g).

Voorwaarden der vrede met Philip van Bourgondien.

Byna ter selfder tyd nam den oorlog tusschen Hartog Philip van Bourgondien, en Rudolf van Diepholt, nevens syn Steden Utrecht, Amersfoort, Deventer, Campen, en Zwolle, in het jaar 1426. ontstaan, een einde. De vrindschap wierdt by het vredesverdrag tusschen de twe Vorsten en hunne Steden en onderzaten volkomentlyk, en op den vorigen voet herstelt. Dog sommige der voorwaarden waren so gunstig aan Rudolf van Diepholt, en syn vyf Hoofdsteden niet, als die sy van den Hartog van Gelderland bedongen hadden. Onder anderen moest Rudolf van Diepholt, en de Regeringe der Hoofdsteden van het Opper- en Nederstigt sig verbinden, binnen het naastvolgende jaar, een maand te voren verwittigt zynde, den Hartog Philip, op een half uur van de Stad Utrecht te gemoete gaande, op hun knyen ootmoedelyk om vergiffenisse bidden, over al het geen, het

(g) Dus luiden de woorden van dit *Raadsbesluit*: „ 1430. syn gestalt Otto van Vilsteren, en Bitter „ van Hengenvelde, dat sie bewaren en toesien „ sullen tot den guede, dat den Cloister toebehoirt „ van Belhem; en op dat trouwelicker bewaart „ worde, so hebben Scepenen, Raed, hem toegevoegt, dair sy hem mede bespreken mogen, „ Hendrik Glinthagen, en Geert Thomas, en „ desgelyks tot de Cloister-goederen van Windes„ hem, en van den Berge, en hier sal de Stadt „ oer hoeft in wesen.

het welk sy tegens hem misdaan hadden. Dat sy, dit volbragt zynde, des Hartogs syn eigen ontwimpelde Bannier of Vaandel dragen, en hem tot aan de Stad Utrecht zouden geleiden; alwaar men hem processies wyse, met Cruissen en Vaandelen, in het bywesen der geestelyken en wereldlyken, inhalen, en tot op het Stadhuis brengen moest. Gedurende drie dagen, mogt den Hartog so wel hier, als op de poorten van Amersfoort, en Rheinen, syn Vaandelen of Bannieren laten hangen. Den Hartog wilde, dat dit alles in desevoegen uitgevoert zoude worden, „ *tot syn ere ende waerdicheyt*“; gelyk hy selfs spreekt. Nogtans oordelen sommige Schryvers, dat Philip, sig met de toesegginge vergenoegende, Rudolf van Diepholt, en de Steden van desen vernederende stap der vergiffenisse versoekinge ontslagen heeft; ten minsten beswaarlyk zoude het vallen om aan te tonen, dat sulks geschiet is (*b*). Nog leest men in den verdragsbrief, dat, of schoon de Burgers en Inwoonders, gedurende dese onlusten uit Utrecht geweken, in het besit van alle hunne goederen gestelt zoude worden, en op een uur na Utrecht mogten naderen, de Zwolsche Ballingen egter, die voor twaalf en meer jaren aan de Magistraat oirphede gedaan hadden, hier niet onder begrepen waren, en dus d'afgegevene brieven in haar volle kragt verbleven (*i*). Den vredesbrief meer andere voorwaarden inhoudende, en in de Stad 1430.

(*b*) *Men sie de Utrechtsche Jaarboeken van de Heer Burman, eerste Deel, bladz.* 416. *&* 417.

(*i*) *Te sien by dese Heer, blad.* 407. 408. *en* 409.

1430. Bruggen op den 12 Januarius afgegeven, laat ik om kort te zyn agter (*k*).

IX. Die van Zwolle nevens anderen in den ban gedaan.

Paus Martyn de Vyfde, inmiddels onderrigt van het veragten van syn bevelen, en, so het denkelyk is, van de verbanninge der Geestelyken, en de verdere gevolgen van dese ongehoorsaamheid, verklaarde by syn Bulle van den 22 Januarius openlyk, Rudolf van Diepholt, met syn aanhangeren, en bysonderlyk de Steden Utrecht, Deventer, Campen, en Zwolle, van ketterye verdagt te zyn, en verboot allen handel en neringe met haar te dryven, en eenige ommegang of gesprek te houden (*l*).

Nieuwe bewinthebbers over de Cloosters goederen gestelt.

Ter selfder tyd sloeg het algemene Capittel van Utrecht, en de twe andere Hoofdsteden, mede de handen in het bewind der goederen van het Clooster Belhem, Windesheim, en S. Agnes Berg. Toen sag men eerst Jan de Groote priester door het Capittel gevolmagtigt, om de goederen dester Cloosteren te bewaren, die sorg op den vrydag na S. Maurits aan Otto van Vilsteren, en Jan van Merenheim aanbevelen; en later, dat de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, dese twe opsieners, door haar brieven, daar ook toe gemagtigt hebben; met dien bescheide, dat sy, dese goederen getrouwelyk gade slaande, d'opkomsten daar van manen, beuren, en voorts in de handen der drie Steden overleveren, op hunnen eed brengen, en aan elk een derden deel uitreiken moesten. Waarentegen de Steden beloofden hen schadeloos te zullen houden (*m*).

De

(*k*) *Se is te vinden by dien Heer, bladz.* 401. *en volgenden.*

(*l*) *Monen Chronyk van Deventer.*

(*m*) *Deselfde Schryver.*

De Bulle van Paus Martyn moet in dese Stad geen de minste veranderinge in de gemoederen te wege gebragt hebben, dewyl men 'er niet minder vinnig om, op die gene bleef, die, des Paus bevelen erende, en agtende, het interdict onderhielden. De verbitteringe selfs tegens de sulken was so groot, dat het al hier seer gevaarlyk was voor de priesters, die nu en dan in stilte en geheimelyk de biegte van de Beghynen, alle des Paus syde aanklevende, kwamen horen. Gobelyn van Kempen, sig verkleet hebbende, derfde het nogtans nu en dan wagen, en haar, binnen de Stad, ten dien einde te besoeken; niet buiten gevaar van syn lyf, of ten minsten niet sonder vrese van sig aan alle versmaadheden bloot te stellen, indien hy eens betrapt of ontdekt wierdt (*n*). 1430. Gevaar voor de Geestelyken alhier komende.

X.

Dog dese onlusten, die reets lang genoeg geduurt hadden, namen ook eerlang een einde. Want Paus Martyn de Vyfde, het tydelyke met het eeuwige, in het vorige jaar, verwisselt hebbende (*o*), sont syn opvolger, Eugenius de Vierde, den Bisschop van Matiskon, na dit Landschap, om dese droevige scheuringe te doen ophouden (*p*). Tot Vyanen beleide d'afgesondene Bisschop een vergaderinge, waar in hy Rudolf van Diepholt, en alle syne aanhan- 1432. Den ban wordt ingetrokken en de rust herstelt.

(*n*) Dus luiden de woorden van syn leven in de Latynsche taal beschreven. *Tempore Interdicti, quoniam necesse erat, sæpe in teristro, sicut laicus, Zwollis intravit: in periculum corporis sui vel maximæ confusionis, si compertum fuisset, & audire confessiones devotarum sororum.*

(*o*) *De Utrechtsche Jaarboeken van de Heer Burman, eerste Deel, bladz.* 435.

(*p*) *De Jaarboeken van Arent toe Boecop.*

1432. geren van den Ban ontſloeg. Alle het voorgevallene en bedrevene, gedurende deſe oneenigheid, wierdt vernietigt verklaart, en Rudolf van Diepholt met ſyn Staten, verleende aan de Religieuſen van Belhem, Windesheim, en S. Agnes Berg, als mede alle andere Geeſtelyken, ſo wel hier als elders de vryheid, na hunne Cloofters en woonplaatſen te rug te keren: uitgeſondert eenige, die, van een al te grote eenſydigheid verdagt, buitens Lands moeſten blyven (*q*); en ſommige wereldſche Prieſters, die, hunne kerkelyke bedieningen in die tuſſchentyd verlaten hebbende, niet weder in het beſit derſelver ampten herſtelt zyn. Want „alle die genne" ſegt den Heer Burgermeeſter *Arent toe Boecop* (*r*) „ dye van de Poſtulaet „ van de Regerringe van dye lande und Steden „ waeren in enige Canonekeſyen præbenden, „ vicarien, ofte andere gheyſtelycke officien „ waeren gheſtalt, bleven hoer leven daer in, „ en dye uyt yeverrickheyt, dat ſye den Biſſcop en den Pauwes wilden gehorſaem weſſen, dye ſellive hadden verlaten, ſynnen „ hoer leven daar uith gebleven".

Rudolf tot Biſſchop gewyt.

Rudolf van Diepholt, op het aanhouden en verſoek van de Ridderſchap en de drie Hoofdſteden (*s*), door den Paus, tot Biſſchop van Utrecht, in het volgende jaar, beveſtigt zynde (*t*), wierdt op het Slot te Vollenho, door de Biſſchoppen van Minden en Osnabrugge, en twe Wy-biſſchoppen, tot Prieſter, en vervolgens tot

(*q*) *Johan. Buſſch. in Chron. Windesh. Lib. I. Cap.* 34.
(*r*) *In ſyn Jaarboeken.*
(*s*) *Monen Chronyk van Deventer.*
(*t*) *Thomas à Kempis in Chronico Cap.* 24.

tot Biſſchop gewyt (*u*): en het is van toen af dat hy algemenelyk van een ieder voor wettige Biſſchop van Utrecht gehouden is. Te voren was hy niet anders als den Ruwart of Beſchermer des Lands geweeſt, en hierom deet hy, op het nieuw in het volgende jaar, des maandags na S. Remegius, aan de Stad Zwolle deſelve beloften, als de Biſſchoppen van Utrecht, by her aanvaarden van hunne Heerſchappye gewoon waren te doen, en beveſtigde aan haar alle de regten, voorregten, en oude gewoontens, die de Stad, van de vorige Biſſchoppen van Utrecht verkregen hebbende, des tyds geruſtelyk beſat; gelyk ſyn belofte brief met meerder woorden uitwyſt. 1432. Hy beveſtigt de Stad haar regten. 1433.

Wy Roedolph van Diepholt Elect, ende confirmyret toe Utrecht, maken kundich allen luden, dat wy geconfirmeert hebben, ende confirmeren myt deſen apenen brieue, onſen lieuen Burgers van Zwolle, ende onſen Stadt van Zwolle, al hoer priuilegien, brieuen, rechten, vryheden, wylkoren ende koeren, die ſy nu hebben, of eertyds hebben verworuen van onſen voervaderen Biſſcoppen t'Utrecht, ſoe wie die geweeſt hebben. Ende voert al hoer heercomen, dat ſy van enygen Biſſcoepen voirſ: of van hoere older tyden heer ghebragt hebben, toe deſen dagen toe; ende gelouen hem in gueden trouwen, alle deſe voirſ: punten vaſt ende ſtede te holden, ſonder verbreck ende ſonder enichge wederwoirde of wercke. Al argeliſt hier yne wtgeſecht. In oirkonde des briefs bezegelt myt onſen Zegell, gegeven in 't Jaer ons Heren duſent vierhondert drie-en-dertich, des manendags na Sant Remigius dach.

Den

(*u*) *Monen Chronyk van Deventer.*

1434. XI. Hy vergroot haar Schoutampt met de Route en Harmel.

Den Biſſchop Rudolf van Diepholt, ſig aan deſe Stad dankbaar betonen willende; voor alle trouwe beweſene dienſten en byſtand, die ſeer hadden geholpen hem tot het Utrechtſche Kerkvoogdyſchap te verheffen, wierdt in het volgende jaar te rade, haar met een voorregt te belonen. De woeſte onbewoonde veenagtige landen, *den Route* en den *groten Harmel* genaamt, meer dan twe uuren gaans van deſe Stad afleggende, gehoorden des tyds onder het Schoutampt van Dalffen (*v*). Deſe Landſtreek bragt hy, des donderdags na S. Bonifaas, onder het Carſpel van Zwolle, en beval dat de bewoonders daar van altoos onder den Schout van Zwolle geregthorig zouden zyn, waar van hy hoopte, dat deſe woeſte veenen, in het vervolg, beter bebouwt worden zouden; Gelyk uit ſyn volgenden brief te ſien is.

Wy Roelof bi der genaede Goeds Biſcop t'Utrecht, maken kondich allen luden mit deſen onſe brieven, want wy angeſien hebben mennigen trouwen dienſte en biſtant, die onſen Stadt van Zwolle ons toe deſe dage toe truwlyk bewyſt en gedaen hebben, en dagelyes duet, en mede angeſien nuttichet onſes Lande van Zallandt, en mit name des Alinges Veens geheten die Ruete mit die groete Hermelen, dat tot onſen Gerichte van Dalveſſen gehoert heeft: ſoe hebben wi mit gueden voerdacht gelecht en leggen mit deſen brieven dat Alinge Veen geheten, die Rute mit die groeten Hermelen voerſr., in ons Gerigte en Karſpel van Zwolle, dair inne toe euwige daghe toe blyven: alſoo dat die gene die dair nu woenen, of hier namaels woenen ſullen, ge-

(*v*) Anderen ſchryven van *Dalmesheim* (*D. G. Dumbar Tom. 2. Analect. pag.* 425.) dog verkeerdelyk; gelyk uit Rudolfs brief te ſien is.

gericht nergens ſueken of hebben en ſollen tot euwighen daghen toe, dan voer onſen Schulte binnen onſe Stadt van Zwolle, en hopen dat die Rute en dat grote Hermelen dat nu woeſt legt en onbewoent is, det te bet bewaert en begrepen ſal worden. Des toe ware oirkonde gegeven toe Deventer. 1434.

Twiſt tuſſchen Campen en Zwolle bygelegt.

Met Campen lag deſe Stad, ſedert eenige jaren, in verſchil, over een gedeelte der onkoſten, door haar twe, in het jaar 1420, in d'uitruſtinge van de Vloot, op de Zuider-Zee gekruiſt, en het Eiland Marken verbrant hebbende, aangewent. Nu kwam men, omtrent S. Jacobs dag, in der minne overeen, dat de Stad Zwolle aan Campen, uit dien hoofde, niet meer te betalen ſchuldig was, als 500 *Arnhemſe* guldens: waar van er 200 op de naaſtvolgende Paulus bekeringe's dag, 150 in het jaar 1436, en d'overige penningen in het jaar 1437, op den gemelden dag, voldaan zouden moeten worden. Al het welke men klaarlyk uit den volgenden brief kan afnemen.

Wy Scepen en Raidt der Stadt van Zwolle, maken kundich allen luden, dat wy ſculdig ſyn onſen lieven vrienden, Scepen en Raidt der Stadt van Campen, tot behoef oer Stadt 500 Reinoldus Arnheimſche gulde, of ander gelycke payemente an gelde, die de voirſr. Scepen en Raidt der Stadt van Campen voirſr. ons verlecht en uthgedaen hebben, in vortyden, als doe men ſchreef een duſent vierhondert en twyntich, of daer omtrent in eenre reyſe, die wy ſaementlic deden toe Scepen in der Vede, tuſſchen Hartog Jan van Beyeren, ende den Geſtichte van Utrecht op Marcken: welcke ſumme gelds voirſr. wi em gelaevet hebben en loven mit deſen onſen brie-

1434. brieven wal te betalen op termynen hier nae beſchreeven: als 200 Arn guldens op Pauli Converſ., toekomende, 150 dito op Pauli over een jair dair naeſt an volgende, en 150 dito dan nog over een jair toe Sanct Pauwel ſonder langer vertoech. En hier mede ſyn alle ſchelinge die wi toe deſen dach toe gehadt hebben, lieflycker by ons beyder Raidt vrinden geſlicht, nedergelegt, en die anſprake dair van quit geſcholden, ſonder argeliſt.

XII. 1435. Beſluit wegens G. van Heerde, tegens de Gelderſchen.

Gysbert van Heerde, met ſyn aanhangeren, hadt omtrent deſe tyd verſcheiden Zwolſche Burgers geplondert, van al hun geld en goed berooft, en ſelfs gevangen geſet. De Magiſtraat om deſe ongelukkige menſchen, ſo veel mogelyk was, te helpen, dat ſy ſchadeloos geſtelt wierden, en los geraakten, verleende, in het jaar 1435, aan hunne nabeſtaanden en bloedverwanten de magt, om de Gelderſchen, aan deſe geweldadigheid ſchuldig, of onſchuldig, ſo wel in deſe Stad, als in het gehele Landſchap Overyſſel, te mogen aanhouden, en beſlaan; ten einde hier door de ſchade, en het leedt hunne vrinden aangedaan, te vergoeden (*w*). Voorwaar een ongelukkige eeuw, in welke de Regeringe moeſt toelaten, en ſelfs goedkeuren, dat d'eene onregtvaardigheid, door byna even onregtvaardige middelen wedergewraakt wierdt.

1437. Landdag op Spoolderberg.

In het jaar 1437. beſchreef Rudolf van Diepholt een vergaderinge van Ridderſchap en Steden, op den Spoolderberg, ten einde over eenige ſaken, den Yſſeldyk betreffende, raad te plegen. De Stad Deventer ſont daar uit haar Raad na toe, Jan van Leiden, en Godeſchalk

(*w*) *Antiquum Regiſtrum.*

schalk Jans Soon, Campen Jacob Witte, en Peter Lubbers Soon, en dese Stad Evert Tyasens Soon, Lambert van Yrte, Jan ten Busschе, en Harmen ten Busschе. Men stelde aldaar verscheiden punten, aangaande het maken en leggen der kribben, vast, welke op S. Ursulas' dag afgekondigt zyn (x). 1437.

Den Kerkvoogd deet in het volgende jaar een uitspraak over een twist, die Campen en Zwolle verdeelde. Dese Stad beweerde, dat al het saat en koorn, dat over de Veenbrugge, en de nieuwe brugge, gevaren wierdt, uit kragt van een oude gewoonte, binnen Zwolle te markte komen moest. Campen drong aan, dat dit voorgeven van geen kragt was, ten sy het beweesen wierdt. De Heeren van de Regeringe deser Stad aan den Kerkvoogd een ouden voorregtsbrief vertoont hebbende, waar by hen toegelaten was Stads oude gewoontens met eede te mogen bewysen, vonnisde hy met raad van Coenraat van Diepholt, Proost van Deventer, de vermaarde Zwollenaar Jan van Ittersum, Regtsgeleerde, en Rentmeester van Salland, Jacob Bor van Amerongen, des Bisschops huis Mareschal, Hendrik Schaep, en meer andere Heeren, uit kragt van den aangebodene eed, ten voordeel deser Stad; welke hem versogt syn uitspraak in geschrift te vervatten, waarom hy haar den volgenden brief, op den vrydag na S. Severyns dag besegelt, gaf. 1438. Rudolf vonnist in een geschil tusschen Campen en Zwolle.

Wy Rodolph van Diepholt, by der genaede Goedts Bisscop t'Utrecht, maken kondich allen luden. Want twyst en schelinge is tusschen onsen Steden Campen, en Zwolle, omme dat die Raidt ons Stadt van Zwolle, hem vermeten dat

(x) *Uit een affchrift van deſen brief.*

1438. dat rogge en alle guet, dat doer die Venebrugge komet, en oock over die Nyebrugge daer men dat . . . . mede biedt toe Zwolle an die mercket, dat men dair mede die mercket toe Zwolle verſueken ſal: dair die Raedt van Campen tegen ſecht, ten ſy men dat bewyſen mach: dair die Raet onſer Stadt van Zwolle op antwoirde dat hoer oelde gewoente en heerkoemen weer, dat ſy dat beholden mogen mit oeren eede. Ende want wy hier een Privilegie van geſien hebben, en hoeren leſen ganſe en wal beſegelt als gehoirt, en de Raidt ons Stadt van Zwolle overboedich was, haer beholt te doene dattet haer olde gewoente en heerkoemen weer als voirſr. is. So hebben wy om alle ſaken in het beſte te keren, tot ruſte en vrede onſer Steden vurſcr., dat beholt van hem te neemen verveerſt. Dan dit geſchiet was, doe begeerde de vurſcr. Raedt en Gemeente ons Stadt van Zwolle vurſcr., als mit namen van des Raedts wegen, Evert Tiaſen, Lambert van Yrte, Willem van Coten, Johan ten Buſſche, Johan van Wytmen, Derck Eſchinck, Hendrik Glinthaege, Ludeken Gheerts Soen, Hendrik ten Waeter, Folkier van Haerſolte, Menſe Soen, Herman ten Buſſch, Tydemans Soen, Otto van Vylſter, Johan van Yrte, Dirck Holting, Werner Poppe, Johan Potgieter, Albert Snavel, Reinolt ten Buſſch, Dirck van Twenhuiſen, Gerrit van Eeme, en Goeſe Boer. En van haer Gemeente weegen die tot deeſen ſaecke mede geſchikt weeren, als by namen Arent Alferts Soen, Dirck van Wytmen, Johan van Diffel, Johan Tymanſſen, Johan van Itterſum, Hendrik Witſant, Johan ten Waeter, Rutger Harmans, Johan Tyaſe, Peter Boer, Andries Gent, Claes Sticker, Hendrick Schuttrop, Claes ten Brink, Ludeken van Derleverde, Johan van Merle, Ernſt ten Buſſche, Herman Knoppert, Hendrik de Jonge, Herman ten Boſſche, Willem Tyaſen, Engbert Deghen, Johan Kokman, Willem Vyſch, en Ludeken Snaevel,

vel, dat wy hem des een schyn geven wolden, soe se sich verboden hadden, dat beholt te doene als voirsr. is; ende want ons haar begeerte in dese sake voirsr. redelyk duchte te wesen, so hebben wy hem dese brief dair af mit onsen Zegel doen bezegelen. Dair an en over weren van ons Raden die Edele Heer Coenraad van Diepholt, Proest toe Deventer, Johan van Itterssum, Licentiaat in 't Keiser recht, Rentmr. ons Lands van Zallandt, Jacob Borre van Amerongen, onses huys Marscalc Hendrik Schaepe, en meer gueder luden. Gegeven toe Zwolle in t'jaers onses Heren dusent vierhondert achte dertich, des vrydages na Sante Severinus dach. 1438.

XIII. Doet uitspraak in het verschil tusschen het Capittel en Zwolle, over den eigendom van S. Michaëls kerke.

De gifte van Stads Parochie kerke, in het jaar 1040, aan het Capittel van Deventer gedaan (y), seer vrugtbaar in het voortbrengen van geschillen, hadt omtrent dese tyd een hevige twist, tusschen de Heeren van het Capittel, en van de Magistraat, verwekt. d'Oorsaak hier van was toen, gelyk ook in latere tyden, dat de Regeringe alhier niet altoos met de personen, ter bestieringe van het Pastoorsampt gesonden, te vreden was (z). Het Capittel in tegendeel klaagde veeltyds, dat de Stad het in desselfs regten op de Parochie kerk, poogde te benadelen (a). Veel kosten en arbeid waren de twistende partien besig om te verspillen. Rudolf van Diepholt spaarde geen moeite om hen te vereenigen: het welke hem dan ook eindelyk, in het jaar 1438, gelukte. Toen verkoren sy hem en de vyf Godshuisen van Utrecht tot scheidsmannen, die op den 10 Mey verstonden: eerstelyk dat de Deken en het Capittel

(y) *Men sie hier voren bladz.* 84. *en volgenden.*
(z) *Men sie het volgende Hoofdstuk op het jaar* 1460.
(a) *Vid. D. Lindenborn Hist. Epis. Dav. pag.* 295.

1438. tel van Deventer, aan de Stad Zwolle, een brief moeſten overleveren, waar by ſy bekent maakten, dat ſy, om alle twiſten ter neder te ſlaan, en tot onderhoudinge der vrindſchap, de Stad Zwolle belooft hadden, geen Prieſter, met het Paſtoorsampt der kerke, te zullen voorſien, dan die bekwaam was, dit ampt te beſtieren, en hem alſulke magt te geven, als ſyn voorſaten gewoon waren te hebben; als mede hem toe te laten, dat hy de Vicarien of Prieſterampten, deſes Godshuis, na het overlyden van de beſitters, aan anderen mogte opdragen: die egter verpligt zouden zyn, deſe bedieningen in perſoon waar te nemen, ten ware dat ſy daar in, om wettige redenen, verhindert wierden, wanneer ſy een ander prieſter, mids in Zwolle wonende, in hunne plaats mogten aanſtellen. Verders den Paſtoor, die ſig kwalyk gedroeg, op de bekendmakinge van den Raad te zullen vermanen, en, inval hy ſyn levenswyſe niet beterde, af te ſetten, en een andere van meerder verdienſten met ſyn bedieninge te voorſien. Den Deken en het Capittel moeſten boven dien verſpreken, dat de tydelyke Paſtoors, 's jaars rekeninge van de rechten en renten aan hen doen zouden: dog niet van de toevallige profyten, die hy alleen maar verpligt was hen kenbaar te maken, en ook voor ſig mogt behouden. Van de renten kreeg hy de helfte, het Capittel een derdendeel, en het overige vierdepart moeſt tuſſchen hen beiden verdeelt worden; en dit gedeelte wierdt den Paſtoor toegeleit, om de laſten der kerke te betalen. Eindelyk dat na de tyd van drie maanden het Paſtoorsampt moeſt vergeven worden, en

en inmiddels een andere aangeſtelt, die des kerks beſtieringe ſo lange waar nam. Ten tweden, bevalen de ſcheidsmannen, dat de Heeren van den Raad, aan het Capittel een brief moeſten overhandigen, waar by ſy verklaarden den Deken, en de Canunniken belooft te hebben, dat ſy niemant helpen, ofte ondersteunen zouden, die het Capittel, of den Paſtoor in der tyd, in de geregtigheid, of het beſit van Stads Parochie kerk, poogde te verkorten, en te benadelen. Ten derden, verſtonden de gekorene Rigters, dat de koſten door het Capittel, en door den Raad, hangende het pleitgeding, aangewent, van ieder gedragen moeſte worden, en dat den eene den anderen hier over niet aanſpreken mogt. Van Rudolf van Diepholt ſyn uitſpraaks brief hebben wy een wettig affchrift, van den volgenden inhoud. 1438.

In Goidts namen Amen. Wy Rodolphus van Diepholt, by der genade Goidts, Biſſcop tot Utrecht, maken kundt allen luyden, want twiſte en ſchelinge een wyll tyts geweſt hefft, tuſſchen den Eirbaren Decken en Capittel onſſer Kercken Sanct Lebuyn toe Deuenter, an die eene ſyde: Ende onſſer Stad van Swolle, rorende van onſſer Kerke van Swolle, an die ander ſyde; dair elck van hem voele arbeits ende coſtes omme gedaen hebben, ſoe hebben wy lange tyt, ende mit onſſen vrienden dairomme gearbeit, die twiſte en ſchelinge, tuſſchen den parthien voirſr., van vreede ende eendracht dair tuſſchen en aff t'maicken, en alſoe lange dair omme gearbeit, dat Decken en Capittel onſſer Kercken van Deuenter voirſr., en onſſe Stad van Swolle voirſr., alinge em alle an ons gebleuen ſyn een mynlicke vuytſpraike en geſcheit, dair van uyt te ſpreecken ende te ſeggen: des wy up dat geblyff beyde

1438. de der partien voirſr., ons voirden beſproicken hebben, ende becanden mit onſſen vyff Goidtshueſe, als van den Doem van Oudemunſter, van Sancte Peter, van Sancte Johan, en van Sancte Marien Kercken tot Utrecht, die uytſpraicke te doen: Alſoe dat wy Rodolphus Biſſcop tot Utrecht uytſpreken en ſeggen, en by raede onſſen vyff Goidtshueſe voirſr., mit deſſen onſſen brieue, tuſſchen Decken ende Capittel onſſer Kercke van Deuenter, ende onſſen Stadt van Swolle voirſr., van den ſchelonge onſſer Kercken van Swolle voirſr., in allen manieren, als hier nae volget beſchreuen. In den yrſten ſeggen wy dat Decken en Capittel onſſer Kercken van Deuenter voirſr., onſſer Stadt van Swolle ſullen ouerleueren, en geuen eenen brieff beſegelt mit ons Capittels Segell, ſpreckende van woirden tot woirden als hier nae volget:

Wy Decken en Capittel der Kercken van Deuenter doen kundich allen luyden myt deſſen apenen brieue, dat wy voir ons en onſen nacomelingen, omme ſchelynge en twyſte neder te leggen, tuſſchen ons ende der Stad van Swolle, als van onſſer Kerſpel-kerken van Swolle, ende om Steden vreede dair voirtaen tot ewigen daegen mede te holden, ende om oirre vrientſchap ende gunſten willie, ſoe hebben wy den Scepenen, Raide, en inwoenre der Stadt van Swolle voirſr., ende oren nacomelingen ende inwoeners geloeft ende loeuen mit deſſen brieue, dat wy tot ewigen tyden als die voirſr. onſſe Kercke ledich is, ende des noet ys ſullen ende willeu verſien die Kerke voirſr., mit eenen Eerbaren manne die bequaam is alſulken Kercke te regieren mit vordre macht in ſynen tyden te doen, dat eenen Kerckheren gewoentlick ys te doene. Ende die vicarien die hem geboeren, in der Kercken voirſr. te vergheuen ende te conſentiren, offt yemant genoechde nye Vicarien te ſtichten, ende der gelicke. Ende offt eenige vicarien veruallen in der Kercken van Swolle te vergheuen, ſoe ſall ons-

onſſe Stadtholder off Regierre die voirſr. vicarien vergheuen, in ſulcken voirwerden, dat die gheene dien hie die vicarie gheuet, die ſeluer verdienen ſall. Meer off hem ſulcke noet aenqueme, dat hie die mit ſyns ſelffs lyue nyet verdienen en mochte off en konde, ſoe ſall hie die verdienen laeten myt eenen erbaren gueden Prieſter die bynnen Swolle nyet beneficiert offt officiert en weer, ſonder argeliſt. Ende wert dat die Stedeholder ende Regiere onſſer Kercken voirſr. alſoe van ons geſath ſich tot ennigen tyden oneerlick hadde offt regierde, ende die Stadt van Swolle, dat ons Decken en Capittel offt onſen nacomelingen mit oren brieuen te kennen geuen, ſoe ſullen en willen wy den Stedeholder en Regierre in der tyt, dairomme corrigieren nae groetheit der ſaicke. Ende en betterde hem nyet dair aff, ende die Stadt van Swolle noch eens ſchreue, ſoe ſullen en willen wy Decken ende Capittel voirſr. den affſetten, ende hem eenen anderen bequemen man wedder ſetten als voirſr. is, ſoe vaicke als dat geſchiede, ſonder argeliſt. Ende ſoe wien wy Decken en Capittel voirſr. geſat hadden tot onſſen Stedeholder en Regierre onſſer Kercke voirſr., dien en ſoelen noch en willen wy nyet affſetten, dan omme ſaicken wille die bewyslick ſyn, en daermen billicken ſodanen Stedeholder en Regierre, omme wederroepen en ontſetten mach. Ende deſe Stedeholder en Regierre onſſen Kercke voirſr., ſall van onſſen beuele als onſſe Stadtholder ende Regierre, upboeren in ſynen tyden al ſulcke veruallе ende Renthen als onſſen Kercken voirſr. toebehoirt. En van ſodanen Renthen ende veruallen voirſr. ſal hie ons Reckenſchap doen alle Jair, als onſſe Stadtholder en Regierre: alſoe te verſtaen, dat hie ons van de rechten, renthen, guede bewislicke puntelicke Reckenſchap doen ſall, ende van den veruallе ſal hie ſeggen, wes dair van gecomen ys, ſunder begryp offt behaell en all argeliſt. Ende als ſodane reckenſchap geſchiet ys, ſoe ſullen en wil-

1438.

1438. willen wy Decken en Capittel den voirſr. onſſen Stedeholder en Regierre geuen alle veruallen, en dair tho van den ſeckeren renthen die helfte, en dat derdendeel van de ſeckeren renthen ſoelen wy Decken en Capittel boeren en holden, des dair dan blyfft van de ſeckeren renthen ſoelen wy hebben die ene helffte, en onſſe Stadtholder en Regierre die andere helffte ſynen ſtaat mede te holden, en onſſen laſte coſte en ſorge van onſſer Kercken voirſr. up hem nemen. Ende wy Decken en Capittel voirſr. ſoelen en willen binnen drie maenden tot allen tyden als des noet ys enen nyen Stedeholdere en Regierre ſetten, die Kercke te regieren in manieren als voirſr. ys. En dair en bynnen enen anderen ſetten ter tyd toe, dat wy bynnen den voirſr. drien maenden eenen Stedeholder en Regierre geſath hebben als voirſr. ys. Ende deſſe puncte voirſr. hebben wy Decken en Capittel der Kercke van Deuenter, voir ons en onſſen nacomelingen den Scepenen ende Raidt en Inwoenre der Stadt van Swolle, ende oren nacomelingen, geloeft vaſte, ſtede en onverbreclick te holden tot ewigen daigen. Sonder ennigerhande argeliſt. Ende hebben des tot oirkunde en getuychniſſe ons Capittels Segell an deſſen brieff gehangen. Gegeuen in 't Jair ons Heren Duſent vierhundert achte-en-dartich, des thiendaeges in Meye.

Voirt ſeggen wy dat onſſe Stadt van Swolle eenen brieff beſegelt met hoere Stadt Segele, geuen en auerleueren ſall den Decken ende Capittel onſſer Kercke von Deuenter voirſr., ſprekende van woirden toe woirden, als hier nae volget: Wy Scepenen en Raidt den Stadt van Swolle, doen kondt allen luden mit deſen openen brieue, dat wy omme ſchelinge die geweſt heft tuſſchen onſſer Stadt voirſr., en den Capittel van Deuenter, als van der Kerſpelkerk van Swolle neder te leggen, en ſteden vreede voirtaen mit dien Decken ende Capittel voirſr. te holden, ende om gunſte en gevueghe die ſie an ons

en

en onſſe Stadt voirſr. andregende den ſeluen ſaicken beweſen hebben, den ſeluen Decken en Capittel voirſr. ende oren nacomelingen geloefft hebben, en louen vermits deſen onſſen brieue, voir ons ende onſſen nacomelingen en inwoenre der Stadt van Swolle voirſr., tot gheenre tyt behulplick off byſtendich weſen ſullen, yemant die den Capittel voirſr. offt die van hem Stedeholder en Regierre der Kercke voirſr. geſatth were, hynderlick woude weſen in hoeren rechte en beſitte der Kercke voirſr., off in goeden die der Kercke voirſr. andragende ſyn, meer gunſtich, voirderlick, en nyet hynderlick weſen en ſullen, Decken en Capittel, en hoeren Stadtholdere en Regierre voirſr., in hoeren rechte en beſitte der Kercke voirſr., ſonder ennigerhande argeliſt. Ende wy Scepenen ende Raidt der Stadt van Swolle, hebben tot oirkunde ende getuichniſſe alre puncten voirſcr. onſſer Stadt Segele an deſſen brieff gehangen. Gegeuen in 't Jair onſſes Heren duyſent vier hundert acht-en-dartich, des thienden dach in Meye. 1438.

Voirt ſoe ſeggen en ſprecken wy allen coſten en arbeit, die beide partien als Decken en Capittel, en onſſe Stadt van Swolle voirſr., omme deſſen ſchelynge ende faicke wille voirſr. gehath of gedaen moegen hebben, alyng qwyt ende doet ende hoere gheen dairom immermeer aenſpraicke, op ten anderen dair aff te doen. Ende ſie hier mede te vreden te weſen ende te blyuen myt onſſer Kercken van Swolle voirſr., tot ewigen dagen toe nae Inholt oirre beyder brieue, ellick den anderen dair up gegeuen als voirſr. ſtaet, ſunder ennige argeliſt offt nye vonde inne te vynden. Ende deſſer brieue ſyn twee alleens ſpreckende, daer ſal enen hebben Decken en Capittel onſſer Kercke van Deuenter, ende enen onſſe Stadt van Swolle. Ende omme dat wy Rodolph Biſſchop tot Vtrecht voirſr., willen dat deſſe onſſe uytſpraicke voirſr. vaſte, ſtede ende onverbreclick blyuen ſall, ſoe hebben wy des

1438. toe oirkunde, ende omme die merre veſteniſſe wille onſſe Segell an deſſen brieff doen hangen. Gegeuen in 't Jair ons Heren duſent vier hondert acht-en-dartich, des thienden daiges in Meye.

Collationiert met ſyn principael, en accordiert mitten ſeluen van woirden tot woirden by my

MAURICIUM VAN DULMEN,
Secretarium der Stadt Swolle.

XIV. In het naaſte jaar, deden die van Hattem, Elburg, en Venlo, klagten aan den Hartog van Gelderland, over de ſchade, en 't onregt, 't welk hen die van Deventer, en Zwolle, op vrye marktdagen, en in andere gelegendheden veroorſaakten (*b*). Hoe het hier mede afliep, is myn navorſchinge ontgaan.

1439. Klagten van eenige Gelderſchen tegens d'onſe.

De Heer Joan van Itterſum ſtigtede, ter ſelfder tyd, alhier de Capelle van S. Laurens, tegens het Clooſter Belhem gelegen. Weinig jaren later nam het Gaſthuis, daar by, door deſe Heer's grote mildadigheid, ſyn aanvang (*c*).

Stigtinge van S. Laurens Capelle en Gaſthuis.

Een vreſelyke peſt begon in het volgende jaar, in ons Carſpel, te woeden. Vele van d'ingeſetenen van de boerſchappen Haarſt, en Berkmede, zyn daar door na het graf geſleept. d'Inwoonders van S. Agnes Berg-Clooſter, voelden ook d'uitwerkingen van deſe beſmettelyke kwale (*d*).

1440. Vreſelyke Peſt.

XV. De vermaarde Joan Celé, in het jaar 1417, overleden (*e*), hadt tot opvolger in de beſtie-

Een vry-

(*b*) *Sligtenhorſt Gelderſche Geſchieden. bladſ.* 232.
(*c*) *Uit de Stigtingsbrieven.*
(*d*) *Thomas à Kempis in Chron. Cap.* 24.
(*e*) *Thomas à Kempis in App. ad Chron. Montaguetanum Cap.* 20.

tinge van Stads Schole gehadt, den Zwollenaar Joan ten Buſſche, die deſelfde met veel lof, gedurende eenige jaren, regeerde. Nu was Joan van Dalen daar van Oppervoogd geworden (f). Deſe bemerkende, dat verſcheiden buitenlanders Stads Schole zouden betreden, indien ſy een vrygeleide, omtrent deſe tyden in vele voorvallen noodſakelyk, voor hunne perſonen en goederen, van de Stad verkrygen konden, verſogt ten dien einde aan de Magiſtraat, dat die deſe vryheid, aan de vreemde leerlingen, verlenen wilden; aan het welk die Heeren, op de H. Catharina's dag, toegeſtemt hebben, door den volgenden brief, aan de Studenten van allerlei geweſten, te vergunnen. 1440. geleide alhier aan de Studenten gegeven.

Wy Burgermeyſters, Schepenen ende Raet der Stadt van Zwolle, orkonden met deſen openen brieve. Want Mr. Johan van Dalen, Rector Scolarum binne onſe Stadt, ons aengebracht heeft, dat ſommige vreemde Clercken buten den Sticht van Utrecht woonachtich, geerne weeten wollen, of ſy binnen onſer Stadt quemen, ende daer ter Schole gaen wolden, daer ſonder leet ende hinder weeſen mochten, ſo hebben wy hen daer op geantwoort, ja: Ende geeven alle Clercken ook wan de comen, die binnen onſer Stadt ter Schoole gaen willen, een veyligheit, ende ongelet binnen onſer Stadt ende Stadt Vryhede te weeſen, mit oeren lyve ende guede, dewyle ſy daer ter Schole gaen; ende wanneer ſy van onſe Stadt toe huys, of tot einen anderen ſtudium reyſen willen, als dan ſullen ſy dat mogen doen ſonder leet of hinder: mer koſt, teringe ende ſchult, die ſy gemaeckt hebben ende ſchuldig waren, ſullen ſy eerſt betalen of der lude gemuede

(f) *Brumanus Rer. Tranſ. Lib. IV. & Antiquum Regiſtrum.*

1440. hebben. Sonder argelist. In kennisse deser stuckes onser Stadt Secreet, binnen op t'spacium gedrukt. Gegeven Anno 1440. S. Cathar.

1441. Wet tegens de aanwinningen der Beghynen gemaakt.

Te voren hebben wy gesien, dat de Magistraat deser Stad, tot voorkominge der al te grote rykdommen der Religieusen, een Wet gemaakt heeft (*g*). De Gesworene Gemeente, dese voetstappen navolgende, besloot op S. Lucie dag, van het een-en veertigste jaar deser eeuw, dat alle de Beghynen, so wel binnen de Stad, als in de vryheid wonende, uitgenomen die van het oude Convent, voor den naastvolgenden Paaschtyd, alle haar huisen, erven, en renten, welkers besit den Raad haar niet in vorige jaren, toegestaan hadt, aan wereldsche handen zouden moeten verkopen: onder verbeurte van de besittingen selven, voor die gene, welke hier aan niet gehoorsaamden. En indien men ontdekte, dat die goederen en inkomsten, op de naam van eenige Burgers of inwoonders staande, haar nogtans toebehoorden, dan zouden dese besittingen, tot Stads voordeel, verkogt worden, en die sig aan dese samenheulinge schuldig gemaakt hadde, verbeurde so veel geld, ten selfden einde, als die goederen waardig waren. Ook wierdt toen beraamt, dat, iemant, in het vervolg, aan haar eenige huisen of andere opkomsten schenkende, sy het selfde binnen een jaar tyds, aan wereldsche menschen, verkopen moesten (*h*).

XVI. Zwolle helpt mede den

In het selfde jaar hebben de Steden Zutphen, Zwolle, en Harderwyk, versogt zynde een uitspraak te beramen, over de geschillen, die 'er

(*g*) *Bladz.* 327.
(*h*) *Stadregt, 2de Deel, Tit.* 78.

'er tuſſchen den Hartog Philip van Bourgondien, neffens ſyn Nederlanden, en de Stad Bremen hongen, rakende ſekere ſchade en aanſtoten, die d'eene op d'andere, binnen de twe laaſt verlopene jaren, gedaan zoude hebben, de Stad Bremen, met den Hartog vereenigt; die toen een vaſte ſoen onderlinge hebben ingegaan, in welke ſig die van Staden, ten opſigte der ſchade, van de Hollanders, Zeeuwen, en Frieſen geleden, mede hebben laten begrypen (*i*). 1441. Hartog van Gelder en Bremen vereenigen.

Inmiddels leden de Overyſſelſche Hoofdſteden, Deventer, en Campen, door de roveryen der Hollanders op haar kooplieden en goederen, een groot nadeel. De oorſaak hier van was, dat de Hollanders, met de Hanze Steden in een oorlog zynde, de Steden Deventer, en Campen, als medeleden van dit Genoodſchap aanmerkten, en uit dien hoofde vyandelyk behandelden. De drie Steden hunne afgeſanten, na den Hartog van Bourgondien, en de Staaten van Holland, geſonden hebbende, om van deſen overlaſt en mocjelykheden beyryt te worden, ſlaagden die ſo wel in het uitvoeren van hunnen laſt, dat ſy een verdrag met die Vorſt, en de Staaten ſloten, waar by d'Overyſſelſche kooplieden vergunt wierdt, den handel en ſcheepsvaart in Holland, Engeland, Schotland, Noorwegen, Sweden, en Ooſtwaart, onbelemmert te dryven, en door te ſetten. Waar van den Hartog hen een beſegelde brief verleende (*k*). Verdrag wegens de Roveryen der Hollanders gemaakt.

Voor

(*i*) De Heer *Schraſſert Harderov. antiquum*, 2de Deel op dit jaar.

(*k*) *Arent toe Boecop in ſyn Jaarboeken.*

1441. Belofte van F. van Ruitenborch, over het niet verſterken ſyns huis.

Voor en al eer wy gaan ſien, hoe ſlegt dit verbond door de Hollanders onderhouden is, merken wy aan, dat de meergemelde wet, tegens de verſterkinge der huiſen van d'Edellieden gemaakt, nog ſteeds ſorgvuldig in agt genomen wierdt. Hierom moeſt Frederik van Rutenborch, in het volgende jaar, door brieven niet alleen beloven, dat nog hy, nog iemant van de ſyne, uit ſyn huis Ruitenborch, iets tegens den Biſſchop, de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, en het Stigt misdoen zoude, maar ook dat hy ſyn huis met geen nieuwe gragten meerder mogte ſterken. Daarenboven verſekerde hy, dat elke beſitter van ſyn Caſteel, na hem, die beloften, binnen de tyd van twe maanden, zoude doen, na dat de Biſſchop en de Steden denſelfden daar toe door aanſchryvinge op den Ruitenborch verſogt hadden (*l*).

XVII.

1443. Nieuwe vyandelykheden der Hollanders.

De kooplieden der drie Overyſſelſche Hoofdſteden, ſig op het verdrag, met de Hollanders in het jaar 1441. gemaakt, verlaten hebbende, ſtaken intuſſchen weder met hun koopvaardye Schepen in Zee. De Hollanders en byſonderlyk de Noorthollanders, en Waterlanders, ſig weinig aan het opgerigte verdrag, bekreunende, deden die van Campen, in het jaar 1443, op het nieuw grote ſchade aan, en veroverden vier ryk geladen Camper koopvaardye Schepen; die meer dan 10000 goudguldens waardig geſchat wierden. De Stad beklaagde ſig wel wegens dit geledene verlies over al, en ook by den Biſſchop van Utrecht, die daar over aan den

(*l*) *Monen Chronyk van Deventer, en de brief in het Stads Privilegie-boek fol.* 13.

den Hartog van Bourgondien ſchreef: dog de herſtellinge der ſchade bleef agter. 1443.

Toen bemerkten die van Campen, dat men tot kragtiger middelen, als vertogen moeſte overgaan; en met de Steden Deventer, en Zwolle, een verbond opgerigt hebbende, beſloten ſy daar by eenpariglyk alle de koopwaren, uit de drie Steden na Holland verſonden wordende, ofte van elders komende, haar muren genakende, en voorby ſeilende, te zullen aanhouden. Ook ſmeekten die van Campen den Kerkvoogd, dat hy haar toeliet, dat ſy de Hollandſche goederen, door geheel Overyſſel, mogten beſlaan: dog hy wees hun verſoek van de hand, met te ſeggen, dat dit hem toeſcheen de palen van ſyn magt te buiten te gaan, indien de Staaten hier niet mede in bewilligden; en hadden die 'er niet tegen, dan verſekerde hy hen ook niet te zullen wederſtreven. Verbond der drie Steden om ſe te beletten.

Des niet tegenſtaande onderſtonden die van Campen twe Oorlogſchepen uit te ruſten, en deſelve na de mond van het ſwarte Water te ſenden, om aldaar de ſchepen na Holland ſtevenende, aan te houden. Deſe onderneminge van de Stad van Campen, verwekte eerlang een groot geſchreeuw in Overyſſel. De Ridderſchap, ſulks geheellyk afkeurende, ſtelde 'er ſig tegen. De Steden Deventer, en Zwolle, ſchoon met Campen verbonden, om de Hollanders tot reden te brengen, ſagen het ook met geen goede ogen aan; nadien ſy, met de Ridderſchap, van gedagten waren, dat den koophandel hier te lande vernietigt worden moeſt, indien de Oorlogſchepen daar kruiſten. Twe Campen Oorlogſchepen kruiſſen in het ſwarte Water.

Rudolf van Diepholt wierdt door deſe on-

ver-

1443. XVIII. De Staaten en den Bisschop verbieden dit.

verwagte tweespalt genoodsaakt, des donderdags na S. Matthys dag, een vergaderinge van de Ridderschap, en de grote en kleine Steden te beleggen; waar ter plaatse sie ik nergens gemelt. Des Bisschops afgesanten, in de byeenkomste verschenen zynde, gaven aan de Staaten te kennen, en stelden hen voor ogen de grootheid en wederregtelykheid der schade, door de Hollanders aan die van Campen toegebragt. Die van Campen de vergaderinge verlaten hebbende, terwyl men over desen voorstel raadpleegde, besloten de Staaten eenparigly, uitgenomen die van Hasselt, die 'er tegen waren, dat Frederik van Rechteren, en Adolph van Twickelo, als hunne afgesanten, na den Bisschop gesonden wordende, hem zouden versoeken, dat hy als Landsheer de wateren en wegen van alle onveiligheid bevryde, en dat hy beforgde, dat de twe Camper Oorlogschepen, toen ter tyd by de Stad Hasselt kruissende, het swarte Water verlieten; op dat een ieder vry reisen en den koophandel dryven konde. d'Afgesanten wierden ook gelast geensints te verbergen, dat, als hy in dese beswaarnissen niet voorsag, de Staaten sig selven wel regt zouden weten te doen, en van voornemens waren, de vryheid van den scheepsvaart te herstellen. Dog indien hy daar toe bereidwillig was, beloofden sy hem tegens een ieder, op 's Lands kosten, te beschermen. Rudolf van Diepholt, van het beraamde verwittigt, bewoog eerlang de Stad Campen, aan het besluit der Staaten, te gehoorsamen, en haar schepen het swarte Water te doen ruimen (*m*): waar door de rust alhier weder herstelt wierdt.

Den

(*m*) *Tot hier Arent toe Boecop in syn Jaerboeken.*

Den haat, die men tegens de Hollanders, wegens de te voren verhaalde vyandelykheden, hadt opgevat, was so groot, dat men volgens het verhaal van sommige, niet alleen tot Deventer, maar ook tot Campen, en Zwolle, een wet tegens hen maakte; by welke verboden wierdt, dat sy tot geen burgers langer aangenomen mogten worden (*n*). Waar in dog binnen dese Stad, weinig jaren later, eenige veranderinge gemaakt is (*o*). 1443. Wet tegens de Hollanders hier gemaakt.

In het selfde jaar siet men reets dat de Beghynen Cloosteren ten Bussche, en Wytenhuis, toen nog buiten de Stad, in de Vryheid gelegen, en eenige jaren later, daar binnen aangelegt, reets gestigt waren. De Cloosteren op de Maat, in de Vryheid, en van S. Cæcilia, ook wel Getruid Cadeneters genoemt, in de Schouten stege staande, waren toen ook al in wesen. De Magistraat en Gesworene Gemeente maakte des tyds met haar alle een verdrag, by het welke sorge gedragen wierdt, dat dese Cloosteren geen erfenissen, huisen, of renten, van eenig belang, konden aanwinnen. Dog in het jaar 1449. stond de Raad aan alle Beghynen toe, sekere huisen en weidelanden, digt by haar Cloosteren gelegen, te mogen aankopen (*p*). Verdrag tussichen dese Stad en de Beghynen.

XVI. HOOFD-

(*n*) De Heer Dumbar, *Kerkel. en Wereldl. Deventer, bladz.* 22.

(*o*) *Men sie het* 17*de Hoofdstuk, de Vierde Afdeelinge.*

(*p*) *Stadregt* 2*de Deel Tit.* 79.

XVI. HOOFDSTUK.

INHOUD.

I. *Van het Coter Veer. De Stad beſit en koopt 'er een vierde gedeelte van.* II. *De beloften van den Hartog van Gelder aan haar omtrent de veerplaatſe. Verſprekinge van Zwolle, en J. van Bukhorſt aan Hattem.* III. *Overyſſel van de vryſtoelens regtdwang, ontſlagen. Aanmerkingen over dit Gerigte. Verbond met den Biſſchop van Munſter.* IV. *De drie Steden verſoenen ſommige. De Wet tegen de Hollanders verſagt. Twiſt tuſſchen S. Eſſching en de drie Steden.* V. *Vyandſchap tuſſchen Zwolle en J. van Bukhorſt. De Stad verlieſt een pleit over S. Michaëls kerke met het Capittel.* VI. *De drie Steden winnen het verſchil met S. Eſſching.* VII. *De Biſſchop verleent Jan van Dalen de magt, om ſyn leerlingen te ſtraffen.* VIII. *Voorregt door Diepholt aan de drie Steden op 't Slot te Vollenho gegeven. Sy maken een verbond tegens hem. Schrikkelyke Peſt.* IX. *Zwolle laat de Berkmer brugge leggen. Sy maakt een verdrag met d'erfgenamen van Berkmen.* X. *Niclaas de la Cuſa komt te Windesheim, en te Zwolle. Nieuw verbond der drie Steden tot verbeteringe der regtplegingen.* XI. *Sy ſluiten om een andere reden van misnoegen nog een verbond.* XII. *Sy maken een nader verdrag over een*

op-

opgeresene swarigheid. Pest in ons Carspel. Verschil door Campen en Zwolle bygelegt. XIII. *Des Bisschops dood. Den oorlog wegens syn opvolger wordt door een verdrag geeindigt. Inhuldinge van D. van Bourgondien.* XIV. *Zwolle wordt aangeklaagt om een verbond tegens de vrystoelen. Verdedigt sig. Schrikkelyke Pest.* XV. *Een student vermoort een ander. Hy wordt gevat in de Veluwe, de Stad geeft 'er kennis van aan Maastrigt. En levert den Student aan den Bisschop.* XVI. *Die drie Landsdagen hout. Het Capittel maakt iemand tot Pastoor, schoon nog geen Priester. Vraagt raad over de daar uit ontstane swarigheden aan dese Stad. Welke 'er sig niet mede wil bemoejen. Nieuwe Pastoor aangestelt.* XVII. *De drie Steden leggen een verschil by. Nog een ander twist. De grote magt der vrystoelen wordt op den Spoolderberg bepaalt. Dog sy kreunen 'er sig niet aan.* XVIII. *De Paus ontslaat de drie Steden, en Groningen van de regtbank der Vrystoelen byna geheellyk. Hy belast eenige uit de Geestelykheid haar daar in te helpen.* XIX. *Amersfoort verzoekt hier vrygeleide op een buitengewone Markt. Haar klagten tegens d'onveiligheid onser Markten.* XX. *Den Raad schryft een scherpe brief aan 't Capittel, over een verschil met een Burgermeester. Het verantwoort sig.* XXI. *Een Religieus word verboden een huis te kopen. De Stad koopt d'andere helfte van het Coter-veer.*

I. 1443. Van het Coterveer.

In de Boerschap Cote of Cate, suidwestwaarts van de Stad Zwolle gelegen, is van oude tyden af, en sekerlyk al reets in de Tiende eeuw (*a*) een Veerplaats geweest; het Coter of Caterveer, na dese Buurte, geheten. De geregtigheid van het Veer aldaar hadt, voor vele jaren herwaarts, aan de Pastoor, van de kerk tot Coten, toebehoort. Dese verkogt in het jaar 1417, syn regt voor 22 oude schilden 's jaars, aan Frederik van Blankenheim, die tot desen aankoop bewogen wierdt door de vrese, dat het in andere handen verviel: „ waer „ af" segt hy, „ ons onsen Stichte van Ut- „ recht meer hynders last comen mocht (*b*)". In het jaar 1437. was Hendrik van Laer in het besit van dit veer geraakt; het welke hy des tyds, met bewillinge des Bisschops, aan Jan van Bukhorst overdroeg (*c*): onder beding, dat het nooit in de magt der Gelderschen kwam (*d*).

De Stad besit en koopt 'er een vier-

Dese Stad besat ook reets omtrent het jaar 1442, of vroeger, een vierde gedeelte daar van. Nu boot Jan van Bukhorst, die eigenaar van

(*a*) Hier wierdt reets in het jaar 973. een tol geheft; gelyk men lesen kan *in de brief by den Heer Dumbar, Kerkl. en Wereldl. Deventer, bladz.* 464. 465. *en* 466. Meer andere aanmerkelyke saken van dit dorp zyn my heden voorgekomen, welke ik so niet by dese, ten minsten by een ander gelegenheid, aan den Leser mededelen zal.

(*b*) *Men sie den gehelen brief Tom.* 2. *Analect. D. G. Dumbar pag.* 411.

(*c*) *Brumanus R. T. pag.* 184. dwaalt derhalven van de waarheid, als hy schryft; *Is Trajectus antiquitus in Bukhorstiorum familia fuerat.* „ Dit veer „ hadt van oudsher aan het geslagte van Bukhorst „ toebehoort".

(*d*) *D. G. Dumbar ibid. pag.* 425.

van het overige was, een vierde gedeelte, aan Zwolle, te verkopen, en syn andere helfte met haar, in gemeenschap te behouden. Het koopsverdrag wierdt, op den Sondag *Judica*, zynde de sesde in de Vasten, gesloten, en men stelde daar by vast: dat, om alle oneenigheden voor te komen, welke ligtelyk uit de gemeenschap des veers konden opryssen, het geheellyk op den derden dag na Nieuwjaar, in Jan van Bukhorsts tegenswoordigheid op het Stads Wynhuis zoude worden verpagt, of indien hy uitbleef, mogt de Stad in syn afwesentheid, daar mede voortgaan. Dat door ieder de helfte der opkomsten, of pagtpenningen, genoten, en d'onkonsten der veerschepen of schuiten, en andere lasten, eenpariglyk gedragen zouden worden. Dat dese Stad alleen, en sonder Jan van Bukhorsts bewillinge, van Veerplaats veranderen, en dan te Coten, en nu te Hattem na haar welgevallen overvaren laten mogte. Alle welke koopsvoorwaarden met meerdere woorden in den volgenden brief vervat zyn. 1443. de part van.

Ick Evert van Wytmen, in der tyd, Richter toe Swolle, doe kundich allen luden, dat voir my, en voir Gerichtsluden, hier na beschreven, gekomen is in 't Gerichte, en in eenen geheegden Heymael, die Eersaeme Johan van Buckhorst, en bekande, dat hy voir hem, en voir syn Erfgenamen verkoft heeft stedes erfcoeps, om een somme geldes, die hem vol en al betaelt is, de Eerber Burgermeesters, Scepen, en Raidt der Stadt van Swolle, als tot behoef der Stadt van Swolle, erflick, eeuwelick, en ummermeer, een vierendeel van dat alinge veerstal toe Coten: dair de Stadt voirscreven nog een vierendeel af toebehoert; en sollen dat veerstal voirscreven,

1443. toe wat tyden men dat verpachten ſal, ſamentlick verpachten, by den keerſen toe Swolle, in dat Stadt Wynhuis, des derden daegs nae nye Jairs daege: en weert ſaeke dat Johan van Buckhorſt voirſcreven, of ſyn Erfgenamen, of yemant van oiren wegen, op den voirſcreven dag, als men dat voirſcreven veerſtal verpachten en opſlaan ſal, bi der keerſen, als voirſcreven ſtaet, dair dan nyet bi en queme, als dan moegen Scepen, en Raidt der Stadt van Swolle voirſcreven, dat veerſtal voirſcreven, by oire Raidts vrinden, doen opſlaan en verpachten, ſonder wederſeggen, Johans van Buckhorſt, of ſyn Erfgenamen. Ende ſo wes van de voirſcreven veerſtal jairliks komen ſal toe pacht, renthe, of anders, dat ſal men gelycke deylen, als Johan van Buckhorſt of ſyn Erfgenamen gebreke ſyns die ene helft, en de Stadt van Swolle de andere helfte, en dat ſlagh gelt ſal men voir afnemen: mer weert ſaeke dat Johan van Buckhorſt of ſyn Erfgenamen, en de Stadt van Swolle tot eenigen tiden hiernaemaels dat veerſtal voirſcreven verpachten ſolden, en dat als dan de veerſchepe gebreckelyk weren, alſo dat men dat veerſtal niet verpachten en konde, men en moeſte daer ſceppinge toe werven, als dan ſolen Johan van Buckhorſt, of ſyn Erfgenamen, en die Stadt van Swolle die ſceppinge gelike bekoſtigen, en moeten maecken op ten minſten poincten; op dat dat veerſtal gancachtich blyve, toe oer beyder oerbar: en dan eens te werden op ten dach, als men dat veerſtal verpachten ſal, van den ſceppinge te werven, als voirſcreven is, mit Johan voirſcreven, of ſine Erfgenamen. Mede ſint vorwarden, dat Scepen en Raidt der Stadt van Swolle die nu ſyn, of naemaels weſen ſullen, dat alinge veerſtal voirſcreven verleggen mogen, buten conſent en wederſeggen Johans van Buckhorſt, of ſyne Erfgenamen, of yemant anders van oeren wegen; als van Coten toe Hattem, of van Hattem wederom toe Coten; en dat heeft Johan voirſcreven voir hem

hem ende ſyne Erfgenamen overgegeven, en ge- 1443.
loift erflic ſtedevaſt te holden, tot eeuwigen dagen toe: en hi liet de Stadt van Swolle dat voirſcreven vierendeel van dat veerſtal erflick, voir my en Gerigtsluden hier nae beſcreven, op in den Gerichte, en verteech dair af als recht was, voir hem en ſyn Erfgenamen ſonder argeliſt. Dair dit geſchiedde, waren over en an Coernoeten als Gerichtsluden, Berent Jacobs Soon van Maenen, Johannes Tidem, en meer guede luden genoech. In oirkonde des briefs beſegelt mit myn Segel, Evert Richters voirſcreven, omme bede wille Johans van Buckhorſt, en omme den meren tuech en veſteniſſe willen aller punten en vorwarden voirſcreven, ſo heb ik Johan van Buckhorſt voirſcreven, myn ſegel mede an deſſen brief gehangen. Gegeven in t' jair ons Heeren 1443. op den Sonnedag in de Vaſten, als men ſinget in der Heiligen Kerken *Judica*.

II. De beloften van den Hartog van Gelder aan haar omtrent de Veerplaats.

Den Hartog van Gelder vergunde, op den ſelfden dag, aan de Stad Zwolle, en Jan van Bukhorſt, dat ſy het veer van Coten, tegens de Stad Hattem verplaatſen mogten, en dat de goederen, aldaar over gevaren wordende, niet meer, als de gewoonlyke tollen, op de waaren in Gelderland geſtelt, betalen zouden. Ook verboot hy daar by, dat die van Hattem en deſſelfs Vryheid, van toen af aan, geen veerſchepen hier meer houden mogten, om iemant over te ſetten. Waarentegen ſy de vryheid verkregen om ſonder veergeld, met ſo veel goederen, als ſy op het hoofd dragen konden, over te varen: mids dat ſy van ieder vuurſtede in Hattem, op S. Martyns avond, een moerken, waar van 'er vier een Butken maakten (*e*),

(*e*) Een Butken was, in het jaar 1440, binnen de

1443. jaarlyks aan den veerman betaalden. Dit voorregt grypt heden wel geen ſtand meer: dog in plaats van dien, worden d'inwoners van Hattem voor half veergeld overgeſet, ſedert welke tyd egter dit in het gebruik geraakt is, bekenne ik niet te hebben kunnen ontdekken. Van oſſen, paarden, wagens, en allerlei koopwaren, moeſten ſy toen, en nu ook veergeld geven, als die van andere Steden en plaatſen gewoon waren. Dog alle wagens en karren, met viſch beladen, en door Hattem rydende, wierdt opgelegt, en belaſt, aldaar, met een of twe korven viſch, marktdag te houden; al het welk de woorden des Hartogs brief in het brede uitwyſen.

Wy Arnolt van Goidts gnade Hartoge van Gelre, en van Gulich, en Greve van Zutphen, maken kond, en bekennen mit deſen oepen brieven, dat wy gegunt en overgegeven hebben, erflick gunnen en geven, Johan van Bukhorſt, en ſyne Erfgenamen, en de Stadt van Zwolle, dat ſy dat veerſtal van Coten mogen leggen, tegen onſe Stat van Hattem, aen en of te vaeren aen Houwert, van der Hecken, boven de overſte tychelaven, ſo men dat utgepaelt heeft, neder an de ſtreng, an onſe Stadt van Hattem, woe dat mit ſcepe en guede gebeuren mach ongehindert, en ongelet van ons en onſe erven nakomelingen, en van onſe Stadt van Hattem te laeten trekken, driven, ende vaeren door onſe Stadt en Vriheid, en door onſen Landen, op ten olden gewoontlyken tollen en weghgelt: en wy of onſe Stadt voirſereven, of nyemant van onſen t'wegen, en ſullen alſulcke goedt beſetten, of tueven, dat van over komt, of over wil-

deſe Stad, van deſelfde waardye, als een halve Braspenning. *Antiquum Regiſtrum.*

wille, ten were van broeken of redelyken be- 1443.
wyslyken, schulden of schaeden. Oock synt voorwaarden, dat alle onse veerschuiten van Hattem afwesen sollen, en geen schepen daer holden anders, dan die rechte veerschepen die Johan, en die Stadt voirscreven dair liggende worden. En alle onse burgers en inwoeners, en die in der Vryheid onser Stadt Hattem geset syn, sal de veer omme nyet overvaren met haer selves lyven, en datse op haar hoefde draegen moegen, na older gewoente: mer elcke vuerstede, binnen onse Stadt, en Vriheid voirscreven, sal alle jair geven, op Sante Martens avondt in den wynter, ten rechten verpacht een olt moerken, of de weerde dair voir: te weeten die 4 een olt butken makende; en weer yemand die den veer des nyet geven en wolde, dat mach die veer uthpanden, gelycke pacht mit onse Stadt knechte van Hattem. En weer yemant die peerden, ossen, runderwagen, solt, reetscap, of coemenscap, overvoerende worden van den onsen voirscreven, dair sullen de veer af vergenuegen, gelyk men boven an beneden deit. Ook sint voorwarden, weert saeke dat waegen, of kar door onse Stadt voeren wolde, wech, en wedder, die Zeevisch geladen hadden, die sal syn markt daar hebben na older gewoente, en en wil hy niet tueven, so mach hy affetten eine korf visch of twee, sonder argelist. In oirkonde aller puncten voirscreven hebben wi, tot eenre stediger vestichheid, voir ons, onse erven, en nacomelingen, ons Zegel an desse brief doen hangen, en wi Burgermeesters, Scepen, en Raidt der Stadt Hattem, hebben alle dese vurscreven punten, mit ons gen. Heren belieft, consenteert, en oevergegeven, gelik wi doen mit desse brieven, en onse Zegel hier angehangen. 1443. sondach *Judica* in de Vasten.

De Stad Zwolle, en Jan van Bukhorst, leverden, ter selsder tyd, aan den Hartog en de Verspreekinge van Stad Zwolle

1443. en J. van Bukhorst, aan Hattem.

Stad Hattem een brief over, van den selfden inhoud, als die van desen Vorst; welke wy medegedeelt hebben: uitgesondert nogtans, dat sy daar in aan die van Hattem, beloofden, dat, indien sy de veerschuiten van Hattem na Coten verleiden, als dan de Hattemers vryheid zouden hebben, om met hun eigen schuiten en vaartuigen over den Yssselstroom te steken, so lang, tot dat het oude veer van de Stad, en Jan van Bukhorst wegen, weder te Hattem aan de gang was (*f*).

Dus geraakte de Stad Zwolle, in het jaar 1443, in het besit van een gedeelte, en geensints van de gehele geregtigheid van het Coterveer; gelyk sommige Schryvers, den koopbrief met geen genoegsame naukeurigheid doorlesen hebbende, verhalen (*g*). Uit een brief van latere tyden ontdekt men, dat dese Stad in dit jaar de veerschepen tegens Hattem heeft laten leggen (*h*).

III. 1444. Overyssel van de Vrystoelens regtdwang ontslagen.

In het jaar hier na gaf Keiser Frederik, aan die van Overyssel, en Groningen, de vryheid, om niet t'erschynen, so sy ergens voor een Heimelyke gerigte getrokken wierden (*i*): ten sy in verschillen, waar in de vrystoelen alleen mogten vonnissen; van welke gevallen wy nader zullen spreken (*k*). Dese regtbank, so over burgerlyke, als lyfstraffelyke saken en misdaden, door de Roomsche Keiseren, in dit en an-

(*f*) *De brief is te sien in het Antiquum Regiſtrum.*

(*g*) *Pontanus Hiſt. Gelr. Lib. IX. & Brumanus Rer. Tranſ. pag.* 184.

(*h*) *In Carel de Vyfde syn uitspraaksbrief, in het* verschil *tusschen Zwolle en Hattem van het jaar* 1545.

(*i*) *Overyſſelſche Chronyk.*

(*k*) *In de* 18*de Afdelinge van dit Hoofdſtuk.*

andere geweſten opgerigt, beſtont uit een Vry- 1444.
graaf, en dusgenoemde Vryſchepenen, op al- Aanmerkingen
le plaatſen niet in een even groot getal, die over dit
d'ingeſetenen voor hen gewoon waren te dag- Gerigte.
vaarden, ſchoon over gevallen, welkers beſlis-
ſinge de Magiſtraten der Steden, en andere
wettige Rigters toekwam (*l*). Seldſaam is het
omtrent deſe Vrygraven, dat ſy hunnen regts-
dwang niet binnen het Landſchap of Stad be-
paalden, waar in hunne vryſtoelen waren op-
gerigt; maar dat ſy dikwyls voor hunne Gerig-
ten daagden, menſchen die in andere geweſten
woonden; waar van verſcheiden voorbeelden
zyn (*m*). Schoon het veel ſeldſamer, dog te
gelyk veel gruwelyker zyn moeſt, indien het
waar was, het welke ſommige verhalen (*n*),
dat ſy namentlyk nu en dan geen ſwarigheid
maakten, om menſchen met misdaden betigt,
en niet daar van overtuigt, ſonder wyſe van
regtspleginge, indien de geſteltheid der ſaak
haaſt vereiſchte, op te hangen, en, na d'uit-
voeringe der ſtraffe, t'onderſoeken, of de ver-
oordeelden ſchuldig ofte onſchuldig waren.
Dog met regt mag men aan ſulke verhalen twy-
felen: en het is ſelfs niet denkelyk, dat die
gruwſame Weſtfaalſche of Veemgerigten, die
vele Schryvers met de Vryſtoelen t'onregt ver-
mengen; dewyl ſy daar van in verſcheiden op-
ſigten verſchillen (*o*), ſig aan ſulke goddeloſe
vonniſſen ſchuldig gemaakt hebben.

(*l*) De Heer *Dumbar*, *Kerkl. en Wereldl. Deventer*, *4de Boek*, *24ſte Hoofdſtuk.*

(*m*) *Te ſien by deſelfde Schryver*, *& Revius Dav. Illuſt. ad annum* 1463.

(*n*) *Arent toe Boecop in ſyn Jaarboeken.*

(*o*) De Heer *Dumbar ter ſelfder plaats.*

1446. Onstuimig jaar. Ongelukkig was het jaar 1446. aan deſe geweſten. Omtrent Palm-ſondag viel hier ongemeen veel ſneeuw en hagel, en de donder en blixem liet ſig verſchrikkelyk horen en ſien. In de Palm-ſondags nagt brak den Yſſeldyk tuſſchen de Steden Campen en Wilſem door; het welk een grote watervloet in Maſtebroek veroorſakende, veel vee deet verdrinken. Den anderen morgen, terwyl men met het plegen van den Godsdienſt, in Stads Parochie kerk, beſig was, ſloeg de blixem de planken van de venſters der kerke in brand, en verwekte een ongemene grote vreſe onder de menſchen, ſonder egter eenige andere ſchade uit te werken (*p*). Sommige verhalen nogtans, dat deſe brand op S. Pauwels dag door den blixem in de kerk ontſtaan is (*q*).

Verbond met den Biſſchop van Munſter. In het ſelfde jaar des maandags na S. Antonius, wierdt 'er een vyfjarig verbond van vrindſchap en vrede, tuſſchen Biſſchop Rudolf, neffens en met betrekkinge tot de Steden Deventer, Campen, Zwolle, en Oldenſaal, en den Biſſchop van Munſter, Hendrik van Meurs opgerigt (*r*). De brief is te vinden in een gedrukt werk, het welke ik tot nog toe niet magtig geworden ben (*s*).

IV. 1447. De Ste- In het jaar hier navolgende zyn, door tuſſchenſpraak en by onderwerpinge aan de drie Steden, de verſchillen tuſſchen Reinier van Coe-

(*p*) *Thomas à Kempis in Chronico Montagnetano Cap.* 24.

(*q*) *Arent toe Boecop in ſyn Jaarboeken.*

(*r*) *Monen Chronyk van Deventer.*

(*s*) *Matthæus Tom.* 8. *Analect. pag.* 123. aangehaalt *in d'Utrechtſe Jaarboeken van de Heer C. Burman, 2de Deel, bladſ.* 96.

Coeverden, en de Stad Goor; ook de twist tusschen Hendrik van Gramsberge, en Frederik van der Eze, wegens het Stedetjen Gramsbergen, en eenige andere oneenigheden, tusschen sommige Edelen en Steden, bygelegt (*t*). 1447. den versoenen sommige.

Den groten haat, die men, voor eenige jaren, in dese Stad, tegens de Hollanders, hadt opgevat, was, in het jaar 1448. reets so merkelyk vermindert, dat den Raad met de Gesworene Gemeente op S. Lucie dag, besloot, dat men van toen af de Hollanders, die den „ Scepen guede redelyke mannen dunkten toe „ wesen" tot burgers aannemen mogte. Dog men verboot uitdrukkelyk, dat sy nooit leden der Regeringe zouden kunnen worden, en den Raad behiel sig voor, den altoos het Burgerschap te kunnen opseggen, als sy sulks raadsaam oordeelden te zyn (*u*). 1448. De Wet tegens de Hollanders verzagt.

Ter selfder tyd, wanneer men ook het Raaden Wynhuis volbouwde, sie ik veel van de berugte saak van Seine Esching *in oude brieven* gewagen. Dese Zwollenaar, hadt, so verre ik naga, de Steden Deventer, Campen, en Zwolle, en haar Burgeren, eenige tyd te voren, voor een Vrystoel doen dagen, ter oorsake van het verschil, dat hy met Jan van Itersum Burgermeester alhier hangende hadt. Nu hadden de Steden hem weder eenigsints tot gehoorsaamheid gebragt, dus dat hy niet vreemt was van te tragten, van den Vrygraaf en Stoelheeren te verwerven, dat die syn genomen eisch, tegens haar, en haar inwoonders, vernietigden; waar toe hy ook, eenige tyd later, door Twist tusschen S. Esching en de drie Steden.

(*t*) *Monen Chronyk van Deventer.*
(*u*) *Stadregt Part. I. Tit.* 47.

1448. door Vonnis van eenige gekorene ſcheidsmannen veroordeelt wierdt (*v*).

V. Vyandſchap tuſſchen Zwolle en J. van Bukhorſt.

Niet min hevig was de twiſt, in welke de Stad Zwolle, op het ſelfde pas, met Jan van Bukhorſt, een oude vrind van haar, verviel. Deſen Edelman Derk Kraanle inwoonder, en Berend van Ryſſen Burger alhier, gevangen genomen, en den eerſt genoemden, tot deſe tyd toe, in de boejen gehouden hebbende, beſloot Raad en Meente, op S. Bonifaas dag, vergadert, dat, indien Jan van Bukhorſt, Derk Kraanle niet koſt en ſchadeloos van de gevangeniſſe ontſloeg, op het Raadhuis erſcheen, en tot herſtellinge der onderlinge vrindſchap ſeide, „ ſo wes hi an Derk en Berent vorſcreven ge„ kiert heft, dat dat in haeſtigheden geſciet is: „ Wy willen vrenden blieven als wy dus lange „ geweſt hebben, en men ſal 't verhueden dat „ het niet mer en geſciede“; nog den Edelman, nog ſyn huisgeſin, de vryheid zouden hebben, in de Stad, of deſſelfs Regtban de voeten te ſetten, onder een boete van 10 oude ſchilden ieder maal te verbeuren, dat men hem, of iemant van de ſyne daar op betrapte. Jan van Bukhorſt onwillig verblyvende, aan het beſluit der Heeren van de Raad en Geſworene Gemeente, te voldoen, namen ſy deſe verweigering dusdanig ter harten, dat eerſt die van de Geſworene Gemeente (*w*), en vervolgens deſe, met die van den Raad, te ſamen, op S. Lucie dag, overdroegen: dat geen Burger of inwoonder van Zwolle, Jan van Bukhorſt, op ſyn Huis Bukhorſt, ofte Zalk, ſonder

(*v*) *Uit eenige oude brieven in een der Stadsboeken.*
(*w*) *Antiquum Regiſtrum.*

der hun bewillinge, zoude beſoeken, met hem eten, drinken, of ſamenſpraak houden, op boete van 10 oude ſchilden (x). Dus dat hy wel geleek door de Stad in den ban gedaan te zyn. 1448.

Wy hebben te voren geſien, dat de Stad Zwolle, met het Capittel van Deventer, in een hevige twiſt, over den eigendom van S. Michaëls kerke, vervallen zynde, Rudolf van Diepholt dit geſchil in der minne byleide (y). Sommige Schryvers verhalen, dat tuſſchen de Heeren van den Raad, en van het Capittel, omtrent het jaar 1449, een nieuwe oneenigheid over het ſelfde onderwerp ontſtond; het welke voor den Utrechtſchen Kerkvoogd regthangig wierdt. Rudolf van Diepholt verklaarde na een ryp onderſoek van ſaken, niet, gelyk eenige vertellen, dat deſe Stad eigenaar der kerke was (z): maar dat de Raad deſer Stad geen het minſte regt, nog in de vergevinge van het 1449. De Stad verlieft een pleit over S. Michaëls kerke met het Capittel.

(x) Dit laatſte Raadsbeſluit was in deſe woorden begrepen. „ *Eodem anno*, op Lucie heft de Raidt „ mit oer Meente overdragen, dat nyemant bor„ ger of inwoener toe Buckhorſtes huis, of toe „ Zallick, tot Johan van Buckhorſt reyſen ſall, nog „ met hem eeten of drinken of ſpraeke mit hem „ holden, ten ſy by oerlove des Raedes op een „ pene als voren". (10 Oude ſchilden) *Antiquum Regiſtrum.*

(y) *Bladſ.* 369. *en volgenden.*

(z) „ Dog Rudolf van Diepholt" (ſegt *Chriſtiaan Aſſueri in oratione de turris Michaëlitica lapſu*) „ heeft later, een twiſt tuſſchen den Raad en het „ Capittel, over den eygendom der kerke ontſtaan „ zynde, verklaart, dat het Capittel geen het min„ ſte regt in het vergeven van het Paſtoorsampt „ hadt".

1449. het Paſtoorsampt, nog over de tienden, en andere geregtigheden der kerke hadt; waar van het Capittel alleen wettige beſitter en Heer was. En dit gehoor hy aan de Heeren van de Magiſtraat, met een brief, door hen ſelven af te geven, te betuigen; het welke ſy ook gedaan hebben (*a*). Dog dewyl de twiſt en uitſpraak, van het jaar 1438. geheellyk overeenkomt met die van het jaar 1449, zoude het my ſeer vermoedelyk voorkomen, dat de Schryvers, uit welke ik het laatſte verhaal geſchept hebbe, van het geval des jaars 1438. ſpreken. Want het is niet denkelyk dat den Raad, binnen ſulk een korte tyd, een nieuw pleitgeding over deſe ſaak heeft derven aanvangen, daar het vorige ſo nadelig uitgevallen was. Ook vinde ik van dit laatſte geſchil in geen brieven, of Stads boeken, de minſte meldinge gemaakt.

VI. 1450. De drie Steden winnen het verſchil met S. Eſching.

Het zy, ſo het zy, veel gelukkiger viel in het volgende jaar voor den Biſſchop en de drie Hoofdſteden de uitſprake uit, die de ſcheidsmannen, ofte eerder de boven gekorene goede mannen, in de bewuſte ſake van Seyne Eſching (*b*), deden: want hy wierdt veroordeelt, om een ontſlag van het vonnis, door een vrye ſtoel, tegens de drie Steden gevelt, te verwerven. De Steden moeſten wel moeite me-

(*a*) *Lindeborn Hiſt. Epiſcop. Dav. pag.* 295. *ait Poſtmodum Capitulo a Senatu lite mota huic nil juris in Eccleſia Collatione juribus aut decimis competere declaravit Rudolphus de Diepholt: ſed quod ſint Eccleſia & Capituli Daventrienſis peculium.* En ik twyffele niet, hoe klaar deſe woorden ook zyn mogen, dat *Aſſueri* daar uit ſyn verkeerde verhaal getrokken heeft.

(*b*) *Men ſie hier voren bladſ.* 395.

mede aanwenden, dat hy dat door hulp van 1450.
den Graaf van Benthem verkreeg; dog gelukten deſe pogingen niet, dan bleef Eſſching op ſyn eigen koſten verpligt, het ontſlag van den Roomſch Koning, of de Vrygraven te bewerken. Waarentegen de Steden wierdt opgelegt, voor haar rekeninge, aan te nemen en te beſorgen, dat het gevelde door den Vryſtoel tegens Eſſching vernietigt wierdt. Sy wierden verders verklaart niets aan hem ſchuldig te zyn. Dog Rudolf van Diepholt wierdt gelaſt, hem 600 Rynſche guldens te moeten betalen: de prys van alle goederen, ſyn vader, en moeder toebehorende; welke door den Biſſchop verkogt waren, hem weder te geven, en een verſoenbrief te verlenen, waar by alle het voorgevallen vergeven wierdt. Ook moeſten de Steden haar bemiddelinge aanwenden, dat Eſſching een diergelyke ontſlag ſchuldsbrief, van de Biſſchop van Munſter, en den Graaf verkreeg, en, dat de Biſſchop van Utrecht, d'ouders van Seyne, ſo lang ſy leefden, de koſt op het huis Lage beſorgde. Nog eenige andere voorwaarden zyn in deſe uitſpraak begrepen; welke den Leſer uit den volgenden brief der ſcheidsmannen, afnemen kan, zynde van deſen inhoud.

In manieren hier nae beſchreven ſeggen gekoren ſegsluiden, en die ſuperarbiters, dat Seyne een goet betoen brengen ſal, dat hy gemechticht zy van ſyne Vader, Moeder, Johan Ludeken, en Suſteren, dat hy der ſaeke mechtigh ſy, die gevordert ſyn, op de drye Steden, Deventer, Campen, en Zwolle; welke ſaeke beloeft is onſe ſegsluiden, en ſegsluiden daer boven gekoren, nae inholt des beloefs en compromiſſes daer op gemaekt. Voert ſoe ſal Seyne werven een abſo-

lu-

1450. lutie, van al ſoedanen heymelyken recht, als geworven is op de drye Steden vorſcr:, en iſt ſaeke, dat den Edelen Greve van Benthem duchte, dat de Steden voir die noot weer te werven abſolutie van alſulck gericht, dat ſy van den Roemſchen Coninck, of van Vrygreven, dat ſal hi afwerven op ſine koſt, en wolde die Edel Greve vorſcr: ſig des niet onderwinden, of daer toe ſeggen, ſoe ſal Seyne nogtans werven gelyk voirſcr: is. Hier en tegen ſullen de Steden weder afdoen Seyne, des ſy tegen hem geworven hebben, mit ten heymelyke gerichte, op oer koſt. Als dit geworven is, als vorſcr: is, ſoe ſeggen die ſegsluiden voirgen. dat die ſteden Seyne, nog de ſynen, dair hy van gemechtigt is, niet ſchuldich en ſyn, nog misdoen en hebben: mer ſy ſeggen, dat onſe Gen: Heer van Utrecht, Seyne voirſcr: geven ſal 600 Rynſche guldens te betalen kommer vry, binnen den Geſtichte van Utrecht. Voirt ſo ſal Seyne voirſcr: hebben ſodane eychelyke guede, als ons Gen: Heer heeft doen verkopen, of alſoe veele geldes, als hy dair van ondfangen heeft: die Seynen Vader en Moeder toebehoerden. Item ſynt dair dan noch ander eychelyke guede, of telbare guede, ofte holt, die Seynen Vader toebehoerden, aen die gene, die die onder hebben, mach hy ſpreken met Stichtſen rechte van Utrecht. Item weert yemand, woenende buten den Geſtichte van Utrecht, dair mach hy ſyn recht op vorderen, ſo hem dat beſt dient, weer iemand diewes onder hadde van ſyn Vaders en Moeders guede. Item voirt ſullen die ſteden dat beſte doen getruwelyk, an onſen Gen: Heer van Utrecht, dat Seyne Vader en Moeder die coſt hebben, toe Laghe toe oer lyve. Item voirt ſal onſe Gen: Heer Seyne geven eene zoen, voir hem en ſyn hulpe . . . . . van alle des geſchien is toe deſen dage toe. Item ſoe ſullen ons Gen: Heer van Utrecht, en de drye Steden bidden den Edelen Greve van Benthem, en der Stadt van Munſter, Sey-

Seyne een zoene te geven. Item viel hier eenige schelinge in, dat sal al staan tot ons segsluiden verklaringe. 1450.

VII. De Bisschop verleent aan J. van Dalen de magt om de leerlingen te straffen.

Den Oppervoogd van Stads Schole Joan van Dalen, die te voren een grote gunst voor de buitenlandsche en vreemde leerlingen van den Raad deser Stadt verworven hadt (c), wierdt in het jaar 1450. genoodsaakt, sig by den Bisschop, over de moetwilligheid van vele, te beklagen. Sommige van hen derfden niet alleen syn bevelen, en die van d'andere Meesters veragten, maar ook de opgelegde straffen verweigeren t'ondergaan. Het liep so hoog, dat sy, in sulke gelegenheden, sig onderstonden, hunne meesters te dreigen, en smadelyk te behandelen. Ook waren 'er eenige andere, die sig niet ontsagen te vegten, en andere moetwilligheden te bedryven: welke, geheellyk tegens de goede seden strydende, aan de onbedorvene en gehoorsame jongelingen tot een kwaad voorbeeld verstrekten. Weshalven den Bisschop, van dese baldadigheden onderrigt, en om deselve, so veel mogelyk was, te beteugelen, den Oppervoogd, en syn opvolgers de magt verleende, en beval, de moetwilligen te straffen, en, inval van noodsakelykheid, de Magistraat deser Stad ten dien einde om hulpe te versoeken: mids dat die de schuldigen geen swaarder straffe opleide, dan de misdaad verdiende. Nogtans wilde Rudolf niet, dat dese vergunninge altoos duren zoude, maar alleen so lang, tot dat hy se wederriep. Gelyk dit alles met meerdere woorden, uit syn volgen-

(c) *Bladsy.* 377. *en* 378.

1450. den brief, op den 9 April, afgegeven, en in deser voegen luidende, te sien is.

Rodolphus Dei gracia Episcopus Trajectensis, venerabili viro Magistro Johanni de Dalen, in utroque Jure licenciato, ac successori tuo, per scabinos Swollenses in Rectorem Scolarium ibidem legitime constituendo, dilectis nobis in Christo, salutem debitamque diligenciam in commissis. Cum sicut fide dignorum relatu didicimus nonnulli clerici, & Layci Scolares, in opido nostro studentes Swollenssi, & scolas frequentantes, adeo sint tibi, ceterisque Rectoribus, aut Magistris Scolarum hujusmodi inobedientes, & rebelles, quod se dictis tuis, aliorumque Magistrorum seu Rectorum subjicere, & correctionem debitam, pro eorum delictis, & fore factis, recipere nolunt; nec non tibi & eisdem Magistris seu Rectoribus propterea minas & Injurias diversas inferre non verentur. Eciam quidam alii Scolares in dicto nostro opido degentes in tantum bonos mores pugnando, aut alias subvertunt, quod potius iniquitatis filii fore censeantur; in aliorum bonorum Cleriocorum & laicorum Scolarium exemplum perniciosum. Nos igitur hujusmodi rebellionibus & abusionibus, ad hoc humiliter supplicati, volentes obviare, ne sic eorum excessus remaneant impuniti, de tua discrecione quam plurimum confisi, tibi, nec non successori tuo prenotato, tenore presencium, committimus, & mandamus, quatenus dictis magistris seu Rectoribus Scolarum opidi nostri Swollensis ante dicti, fideliter assistentes, non permittatis eos, a dictis Clericis & Scolaribus rebellibus, quolibet injuste & indebite molestari, dictosque rebelles, aut alias qualitercumque delinquentes Clericos sive laicos Scolares, prout secundum bonos mores visum fuerit expediens, corrigatis, aut corrigi procuretis. Invocato ad hoc eciam, si fuerit opus in præmissis, auxilio Scabinorum & Consulum opidi nostri Swollensis prius dicti: hoc proviso quod auxilium hujusmodi Scabinorum & Con-

Conſulum in ipſos Clericos ſe ulterius non extendat, quam requirat rebellio Clericorum predictorum preſentibus ad noſtram revocacionem duraturis, harum noſtrarum teſtimonio. Datum Anno domini Quadringenteſimo Quinquageſimo, Menſis Aprilis die Nona. 1450.

VIII. Voorregt door Diepholt aan de drie Steden op 't Slot te Vollenho gegeven.

Rudolf van Diepholt, ter ſelfder tyd, in aanmerkinge nemende, hoe voordelig, aan het Landſchap Overyſſel, het regt was, dat de drie Steden in de meeſte Caſtelen oeffenden, beloofde haar daarom, op S. Jacobs dag, dat nog hy, nog ſyne nakomelingen, in het vervolg geen amptman, op het Slot te Vollenho, aanſtellen zouden, die aan haar niet den eed van getrouwigheid afleide, gelyk d'andere Caſteleinen der Sloten. Ook verſekerde hy voor hem en ſyn nakomelingen dit Slot niet te zullen verpanden, ofte met grote ſchulden te beſwaren; op dat het daar door nooit van het Stigt vervreemt wierdt. Heb daar de woorden van Rudolfs voorregtsbrief op S. Jacobs dag afgegeven.

Roedolff van Diepholt, by der gnaden Goets, Biſſcop van Utrecht, maken kont allen luden, want wy ſchuldich zyn te vorderen, nae oerbaer ende nutticheit onſe Geſtichtes ſaken, ende ons geerne dair in nae allen onſen vermoegen mytten alren beſten bewyſen ſolden, daerom hebben wy geloeft, ende gelouen in deſen onſen brieue, voir ons, ende voir onſen naecomelyngen Biſſcopen tot Utrecht, onſen drien Steden Deuenter, Campen, ende Swolle, als dat wy, off onſe nacomelynge, nu off hier naemaels, tot genen tyden genen Caſteleyn of Amptman en ſullen ſetten, in gheenrehande wys up onſen Huſe of Slote toe Vollenhoe, de Caſtelleyn off Amptman, die wy off onſe nacomelynge ſullen ſetten,

1450. hy en ſulle onſen dryen Steden voirſr: , ſekeren ende zweren , ende hem ſyne opene brieue dair van geuen , ende hem goede wisheyt daer toe myt borgen doen , die hem oeck ſekeren ende zweren ſullen , off dat ſake weer , dat wy , off onſe nacomelynge Transferiert , off aflyuich worden , dat God verbieden moet , daer ſie dat Huys ende Slot tot Vollenhoe voirſr: , myt ſynen toebehoeren geene Heeren , of yemant ouerleueren en ſullen , ten ſy by rade ende gehete onſer drien Steden voirſr: ; ende dat truwelyk te bewaren , tot des Geſtichtes ende onſer drien Steden behoeff voirſr. Oeck gelouen wy , dat wy , noch onſe nakomelynge , geen onredelic opſlach ofte lenynge maken en ſullen , op onſe Huſe ende Sloete voirſr: , daer onſe Slot mede beſwaert mochte worden , daert van den Geſtichte mede ontvremden mochte. In oirkonde des ſo hebben wy onſen Segell aen deſen brieff gehangen. Gegeven ten Herdenberghe , in 't Jaer ons Heren Duſent , vier hondert , ende vyftich , op Sante Jacobs daghe.

Sy maken een verbond tegen hem.

Geenſints egter was deſe nieuwe vergunninge des Kerksvoogd in ſtaat, om hem de gemoederen van de Regenten der drie Hoofdſteden te herwinnen: die wegens de ſlegte regtsplegingen , en de daar ingekropene misbruiken , ofte door ſyn eigen ſchuld , of door d'onagtſaamheid der Rigters veroorſaakt , dagelyks meer en meer van hem vervreemt wierden , en , in het ſelfde jaar , ſig tot beſcherminge der onderlinge vryheid, ſeer nauw verbonden (*d*) ; waar van wy ras de gevolgen beſpeuren zullen.

Schrikkelyke Peſt.

Ons Land wierdt in deſen ſlegten toeſtand , op het nieuw , weder veel heftiger door de Peſt aangetaſt ; welke , byna ſedert agt jaren , gewoet

(*d*) *Brumanus. R. T. pag.* 188.

woet hebbende, nu in Zwolle, en andere Steden en Plaatsen van het Bisdom en Gelderland, geweldiger begon te heerschen (*e*). 1450.

IX. Zwolle laat de Berkemer Brug geleggen.

Het jaar te voren (*f*) of gelyk waarschynlyker is, in dese felle Pesttyd, liet de Stad Zwolle, het voorbeeld van Campen navolgende, alwaar, in het jaar 1448, in weerwille van die van Deventer, een brugge over den Yssel-stroom geslagen was (*g*), een hoge en sterke houten brugge over de Vechtstroom leggen; tot een seer groot gemak en gerief van de burgers en kooplieden, die hunne waren, uit de Stad, na Drenthe, Twente, en vervolgens na Westphalen, versonden. Men waardeerde de kosten, van dese brugge, des tyds op 600 Rynsche guldens (*h*). Voorwaar een teken van een ongemene schaarsheid van het geld. Het is nogtans waar, dat deselfde nu kostbaarder moest zyn, als in het midden van de Vyftiende Eeuw; doordien de Vecht heden breder is, als sy des tyds was.

1451. Sy maakt een verdrag met d'erfge-

Uit hoofde van de schikkinge, in het volgende jaar, tusschen de Stad Zwolle, en het Cloester van S. Agnes Berg, als mede d'erfgenamen van Berkmede, gemaakt, wierdt de Stad verpligt

(*e*) *Thomas à Kempis in Chronico, Cap. 26. & Brumanus ibid.*

(*f*) *D. G. Dumbar, Tom. 2. Analect. pag. 427.*

(*g*) De Heer *Arent toe Boecop in syn Overysschc Jaarboeken.*

(*h*) *Eodem anno (ait Thomas à Kempis in Chronico Cap. 26.) Civitas Swollensis, pro utilitate suorum & adventantium commoditate, ædificavit pontem altum & magnum, de fortibus lignis, trans rivum Vecht nominatum, non longe a monasterio nostro situm. Ejus pretium sexentis florenis Renensibus taxabatur.*

1451. namen van Berkmen. pligt, voor altoos deſe Brugge t'onderhouden. Waarentegen d'erfgenamen haar vergunden, d'opwegen van de brugge te mogen maken uit het gemene Land van deſe Boerſchap; en verſpraken, dat het Clooſter en de boeren alle jaar een dag lang aan het ſand varen, of ſleepen, om d'opwegen bruikbaar te houden, zouden arbeiden. Verders ontſloeg de Stad die van Berkmede, van alle tollen en weggelden, welke ſy by verloop van tyd op het ryden en gaan over deſe brugge mogte ſtellen, en nam aan, geen nieuwen weg in Berkmede, ter oorſake van deſe brugge, te maken, ten ſy de gewone weg door een watervloed of anderſints onbruikbaar wierdt. In welk geval de Stad met d'erfgenamen nader zoude raadplegen, over het leggen van een nieuwe weg. Alle welke voorwaarden ſo lang duren zouden, als de Stad over de Vecht een brugge hadde, en onderhielt. Dog trok ſy haar handen daar van af, dan ging het gehele verdrag te niete, en de Stad bleef als te voren beregtigt tot de weg, en de d'erfgenamen tot het veer aldaar, dat hen van ouds her toekwam. De Stad liet deſe voorwaarden door haar ſegel bekragtigen, en het Clooſter van S. Agnes Berg, als mede Steven van Camferbeke, Hendrik van den Water, Derk van den Water, en Alfert van Yrte, gevolmagtigden van d'erfgenamen, hebben aan den volgenden brief op S. Petronella's dag hunne ſegelen gehangen.

Wy Burgermeyſteren, Scepen, ende Raet der Stat van Zwolle, op die eene ſyde; Ende wy Prior, ende Conuent des Cloeſters van Sunte Agneten Berghe, Ende wy Steuen Camferbeke Hen-

Henrick van den Water, Derick van den Water, 1451.
en Alfer van Yrte, geſet van wegen der gemeente erffgenamen van Bircmede, op die ander ſyde, maken kondich allen luden, dat wy myt malcanderen eens worden, ende ouergecoemen ſyn; Alſo dat die Stat van Zwolle een brugge, ouer die Vecht, in Bercmeder marke, geleget heeft, in voirwairden ende manyeren, als hyr nae beſcreuen ſtaet. Als in den eirſten, dat die Stad van Zwolle die voirſr. Brugge hueden ende waren ſall, op oeren coſt, buten toedoen des Cloeſters, ende der Erffgenamen van Bircmede voirſr. Ende die Stat voirſr. mach die eerde nemen ten mynſten ſchaden, van oere meente, an beiden 't ſyden der bruggen voirſr., die opwege mede te maken, die totter Bruggen gaan. Ende daer ſullen dat Cloeſter, ende die gemeen buer van Bircmede, enen dach des Jaers, toe helpen, die eerde aen die hoefde toe brengen, wanneer ſy daer van der Stat van Zwolle toe gheëyſſchet werden. Voirt ſynt voirwarde, weert ſake, dat die Stat van Zwolle enygen tolle off wechgelt op die ghene legede, die ouer deſe voirſr. Brugge varen, dryuen, ryden, of gaen wolden, dat dan dat Cloeſter, Erffgenamen, ende Buer van Bircmede voirſr., daer van onbelaſt weſen ſullen, ende nyet geuen: mer commervry daer aff weſen. Mede is beſceyden, dat men gheen nye wege ſlaen off maken en ſall, in der Marke toe Bircmede, omme der Bruggen wyll voirſr., ten weer ſake dat die oelde wegen, vermits water off anders ongheual, verderflic worden, alſoe dat men die nyet varen off komen en konde. Als dan ſolden die Stat ende Erffgenamen voirſr. by eenkomen, omme dan eenen weg te leggen, daer die nutteſt ende oirbarlicſt weer. Voirt meer, wanneer enych van Bircmeder marſch geſeyet is, ſoe ſal men den anderen ongeſeyeden marſch varen, ende dryuen tent alſo lange, dat dat ſaet van den gheſeyden marſch t'ſamen yn is: mer doer den gheſeyden marſch mach men toe

1451. Peerde ryden, ende gaen doir die voetpade, diewyll dat dat ſaet daer op ſteet. Ende alle deſe punten ende voirwaerden voirſr. ſullen dueren ende ſtantachtich bliuen, thent alſoe lange, die Stat van Swolle deſe voirſr. Brugge ſtaende helde. Ende voirt meer off hier nae geviele, dat die Stat voirſr., de voirſr. Brugge nyet holden, off waren en wolde, als dan ſyn alle deſe punten ende voirwairden voirſr. machteloos, ende van gheenre weerde tuſſchen der Stadt, den Cloeſter, ende den gemenen erffgenamen voirſr.: dat is te verſtaen, beholdelick der Stat van Zwolle, alſulkes rechtes ende gebrukes, als ſy toe den weghe ende wade van oldes gehadt hebben. Ende den Cloeſter ende den gemenen Erffgenamen voirſr. oers rechtes toe den veerſtall, als ſy van oldes gehadt hebben; Ende dezer Brieue ſyn twee als eensſprekende, van woirde, tot woirde. Ende omme alle deſe voirſr. punten ende voirwairden ſtede ende vaſte te bliuen, ſonder argeliſt, ſoe hebben wy Burgermeyſteren, Scepenen, ende Raeden der Stat voirſr., aen die ene ſide, in oirkonde der wairheit, onſer Stat Secreet aen deſen brieff gehangen; Ende wy Prior ende Conuent voirſr., myt Steuen, Henric, Derick, ende Alfer, geſat van wegen der gemeenre Erffgenamen van Bircmede voirſ., aen die andere ſyde, hebben wy voir ons, ende all onſe naecomelyngen ende erffgenamen, onſe ſegelen oec mede an deſſen brieff gehangen. Gegeven in den Jaer ons Heren Duſent, vierhondert, ende een ende vyftich, op Sancte Petronillen dach, der heiliger Joncfrouwen.

X. Nicolaas de la Cuſa komt te Windes-

In het volgende jaar beſogt Nicolaas de la Cuſa, Cardinaal Prieſter tot S. Pieters banden, en Afgeſant van Paus Nicolaas de Vyfde, door geheel Duitsland, mede dit Landſchap (i): om

(i) *Thomas à Ken-* *pis ibid.*

om de seden en misbruiken, in de Cloosters en Kerken ingekropen, te verbeteren. Omtrent half Augustus kwam hy in het Clooster Windesheim; in 't welk hy 's nagts syn rustplaats hielt. Den anderen morgen, dede eerst iemand van syn geselschap, en daar na hy, een schone predikatie, vervolgens verrigtede hy een plegtige singende dienst, nam het middagmaal, onder het horen lesen van een godvrugtig boek, met de Religieusen, en vertrok op den nademiddag, sittende, volgens syn gewoonte, op een Muilesel, na Zwolle; alwaar hy, gelyk in andere Steden, welke hy doorreisde, met een grote plegtigheid door de Geestelykheid, de Regenten, en voornaamste lieden der Stad, onder het gedurig gehoor van Kerkelyke gesangen, ingehaalt wierdt. Hy nam syn intrek in het Clooster Belhem (*k*). Verscheiden dagen bleef hy alhier, en verleende, op den 25 Augustus, onder de gewoonlyke voorwaarden, hondert dagen aflaat, aan de geene, die tot de opbouwinge van S. Michaëls kerke, waar mede men toen al nog besig was, door hun geschenken holpen (*l*). Het blykt ook nog, dat hy, des tyds, eenige andere saken verrigt heeft: dog nergens sie ik vermelt, dat het verbeteren van misbruiken hem eenig werk alhier verschafte; en even min te Windesheim, het welk hy alleen om de vermaardheid, en de grote beroemdheid der Religieusen besogt heeft. In het laatste van Augustus is hy, in het geselschap van den Prior van Windes-

1451. heim, en te Zwolle.

(*k*) *J. Busschius in Chron. Windesheim. Cap.* 36.
(*l*) *Ex Litteris Indulgent.*

1451. desheim, en andere voorname lieden, van hier na Campen vertrokken (*m*).

Nieuw verbond der drie Steden tot verbeteringe der regtsplegingen.

De verbinteniſſe, door de drie Overyſſelſche Hoofdſteden, in het jaar 1450, gemaakt, vernieuwden ſy ook des tyds. Dog, bemerkende, dat haar beſwaarniſſen, door Rudolf van Diepholt, niet verholpen wierden, ſloten ſy, in het jaar 1452, op Pinxteren avond, een nieuw verbond: het welke ſy, om te tonen, dat het haar nu ernſt geworden was, en van voornemen waren te doen gelden, op den ſelfden dag, aan alle Burgers en Inwoonders, in het openbaar lieten verkondigen (*n*). Hier by maakten ſy bekent, dat ſy na rype overwegingen, voor eeuwig, over een gekomen waren, dat, was het ſake, dat den Kerkvoogd Rudolf van Diepholt, en ſyne nakomelingen niet beſorgden, dat d'ingeſetenen goed en onpartydig regt gedaan wierdt, ſy beſloten hadden hem, of hen, daar toe door eenparige magt en wapenen te dwingen. Sie hier d'eigen woorden van deſen korten, dog ſakelyken verbondsbrief.

1452.

Wy Burgermeyſteren, Scepenen, ende Raeden der Steden Deuenter, Campen, ende Zwolle, maken kundich allen luyden, dat wy ons myt gueden voerdachten rypen raide ſamentlick verbonden hebben, tot ewighen dagen toe; offt ſaeck weer, dat onſe genedige Here van Utrecht, off ſyne nacomelyngen Biſſcopen t'Utrecht, off oer Amptluden, off Richters, enich van ons Drien Steden, off onſer Borghers, Inwoenres, ofte Meyers, in den Lantrechte vercorte, ofte oer ghien Lantrecht en lyet wedervaren, ſoe loeuen wy, dat in gueden trouwen, myt malcanderen gelyck te helpen wtdraegen, ende

(*m*) *J. Buſſchius ibid.*
(*n*) *Brumanus R. T. pag.* 188.

de te wederſtaen, myt lyue, ende guede. Sonder argheliſt. In oirkonde des ſoe hebben wy onſer Stede Secreten voir ons, en voir onſe nacomelyngen, aen deſſen brieff doen hangen. Gegeven in 't Jaer ons Heren Duſent vierhondert twee ende Vyftich, op ten Heiligen Pinxter auont. 1452.

XI. Sy ſluiten om een andere reden van misnoegen nog een verbond.

Dog de drie Steden hadden, behalven de ſlegte wyſe van regtsplegingen, nog een andere reden, om op den Kerkvoogd, niet al te dankbaar de grote getrouwigheid der drie Steden belonende, ſonder welkers hulp hy nooit deſen ſetel beklommen zoude hebben, gebeten te zyn. Na dode van Hendrik van Meurs, Biſchop van Munſter, was Rudolf aanſtonds na Munſter op reiſe gegaan, om de ſtemmen der Canunniken, voor ſyns broeders Soon, Coenraad van Diepholt, by de aanſtaande verkieſinge, te winnen. In weerwille van alle ſyne pogingen was Walraven van Meurs, tot Biſſchop verheft (*o*). Dog deſe verkieſinge, door de Stad Munſter, niet goedgekeurt, en Diderik in ſyn plaats geſtelt zynde, deet Meurs onder ſekere voorwaarden, ten behoef van Coenraad van Diepholt, van ſyn regt op het Bisdom van Munſter, afſtand, indien hy hier van in het beſit geraakte. Rudolf hadt ſig van die tyd af tot een oorlog tegens de Munſterſchen bereid, om hen te dwingen, dat ſy de ſyde van den Biſchop Diderik verlieten, en van ſyn Neve Coenraad omhelsden (*p*). Voor den Paaſchtyd, van het jaar 1452, hadt hy reets, ten dien einde, van deſe Stad 4300 pylen geleent, waar voor

(*o*) De Heer *C. Burman Utrechtſche Jaarboeken, 2de Deel, bladſ.* 182. 220. *en* 221.

(*p*) *Brumanus R. T. pag.* 189. *& ſeq.*

1452. voor Evert van Wytman, en Berend Jacobs borgen geweeſt zyn; en even na dit feeſt beſorgde de Stad hem een Hamburger ton vol ſalpeter, wegende omtrent 380 pond, daar ſig de voorgenoemde perſonen mede als borgen voor verbonden (*q*). Ook hadt hy ſterke aanſoeken by de drie Hoofdſteden gedaan, om byſtand te verkrygen, en haar tot het deel nemen in deſen oorlog te bewegen. Dog ſonder de minſte vrugt. Weshalven hy, tot voorwendſel gebruikende, den inval, die eenige Munſterſchen in het Haxbergſche, in Twente gedaan hadden, ſonder bewillinge der Steden, Munſterland den oorlog verklaarde. Hier toonden ſig de Steden ſeer over gebelgt, en ſloten, op den ſelfden Pinxter avond, behalven het gemelde openbare, nog een geheim-verbond; waar by ſy, ſig ſeer beklaagt hebbende, dat, niet tegenſtaande ſy Biſſchop Rudolf ſeer ontraden hadden, geen deel in den oorlog tuſſchen die van Munſterland, en de Grave van Benthem, en ſyn aanhangeren ontſtaan, te nemen, hy egter hadt kunnen goedvinden, in deſen kryg deel te nemen; ſonder hier over voorderberg te hebben geraadpleegt, „als dat“, af, met Ridderſchap en Steden, op den Spoolleeſt men *in den verbondsbrief*, „van oldes „wonlich geweeſt hevet ende noch is“: dat, ſy derhalven altoos geneigt, om het Land in de oude gewoontens en regten te beſchermen, eenpariglyk overeen gekomen zyn, ſig met deſen kryg in het geringſte niet te bemoejen, nog hunne burgers toe te laten, ſig hier in te mengen, al beſaten ſy ſelfs een van leen

den

(*q*) *Antiquum Regiſtrum.*

den Biſſchop. Ten tweden, dat eene der Ste- 1452.
den, over deſe verweigeringe door den Biſchop aangeſproken wordende, hier op niet buiten de twe anderen antwoorden mogte. Ten derden, dat de drie Steden ſig tegens alle pogingen en moeijelykheden van des Biſſchops ſyde ondernomen wordende, getrouwelyk zouden beſchermen. Ten vierden, dat eene Stad het gevoelen der twe andere Steden, omtrent d'uitlegginge van deſe voorwaarden, volgen moeſt. Nogtans beloofden de Steden ſig ten vyfden, den Biſſchop getrouw te blyven, en te gehoorſamen in alles wat regtvaardig was. Eindelyk, ten ſesden, dat dit verbond twaalf jaren ſtand zoude grypen, na verloop van welke tyd eene Stad de vryheid hadt de verbinteniſſe de twe anderen op te ſeggen; ſchoon het dan nog een jaar lang onderhouden worden moeſt. Sie hier de eigene woorden van deſe verbintenisbrief der drie Steden.

Wy Burgermeyſteren, Scepenen, ende Rade, der Stede Deuenter, Campen, ende Zwolle, bekennen in deſſen apenen brieue, voir ons ende voir onſe nacomelyngen, alſoe als daer ene zwaer ende gróte vede verreſen is, tuſſchen den Monſterſchen oere medehulpers, an die eene zyde, ende den edelen Greuen van Benthem, ende zyne medehulpers an d'ander zyde, in welker vede voirſr: onſe genedige Heere hem gemenghet heuet, voir der tyt, dat ſyne genade ſych beſpraket heuet myt Ridderen, knechten, ende ſynen gemeynen Steden op Spolderberch; als dat van oldes wonlich geweeſt geuet, ende noch is, ende wy ſyne genade vake veruolget, ende gebeden hebben, der vede ſich nyet te onderwynden, noch in te menghen; aengeſien dat die vede

1452. de ſynre genaden lande nyet andregende en is: Ende want dan onſe genedighe Heere voirſr: ſich in der vede gemenget heuet, buyten Ridderen, Knechten, ende gemeynen Steden, dat moegelic alſoe niet en geboert; Ende wy alle tyt geneyget hebben gheweeſt, ende noch ſyn, 't land in ſynen gueden oelden gewoenten, ende Rechten te blyuen ende te holden, ſoe hebben wy drie Stede voirſr: ons eendrechtelike, ende ſamlike verbonden ende verdragen, in punte ende vorwairden hyer nae beſchreven. In den yerſten, dat wy ons der vede voirſr: nyet onderwynden, noch mede mengen en ſoelen; ende oeck nyet lyden en ſullen, dat onſe Borgere, die leen hollden van onſen genedigen Heeren, of Denſtman, noch gemeyne Borgers, Inwoenres, of oer Meyers, ons genedigen Heeren, oft yemant dienen ſullen in der veden voirſr:; ten ſy yrſten verdragen ende ouergecomen op Spolderberch als voirſr: is. Oick weert ſake, dat onſe genedige Heere, off yemant anders ons enyge van ons drie Steden wes anlecchde, van der Monſterſcher ſake, off eyſſchede, vermaende, off bezwaerde, dat die Stat nyet antwoerden en ſall, buyten den twyen anderen Steden. Ende weert ſake dat ons genedige Heere, off yemant anders, ons drien Steden ſamentliken, off een jewelick byſonder, om deſſer ſaken willen voirſr:, enige zwaerheit off laſt op legede, ſoe lauen wy, dat in gueden trouwen myt malcanderen, dat gelyck helpen uyt te dragen ende te wederſtaan, myt lyue ende guede. Ende des gelykes wes twie van ons drien Steden voirſr: in deſſen punten voirſr: auerkomen, en eens worden, dat ſal die derde Stad volgen, ſonder enich wederſeggen: Beholdelick, dat wy ende onſe Borgeren altyt onſen genedigen Heere doen willen, des wy hem van rechte ſculdich ſynt te doene. Welck verbont duren ſal twelof Jair lanc naeſt toecoemende. Ende of enich van ons drien Steden dat verbont tendens deſſen twelof Jaren voirſr: opſeggen wolde, die

die macht dan den anderen Steden voirſr: opſcri- 1452.
uen: Ende als dan ſal dat verbont noch een Jaer daer nae dueren, ende in ſynre macht blyuen, ſonder argeliſt. In oirkonde des ſoe hebben wy onſer Stede Secreet, voir ons, ende voir onſe nacomelyngen, aen deſſen brieff doen hangen. Gegeven in 't Jaer ons Heren Duyſent, vierhondert, twee-en-vyftich, op den Heilgen Pynxter auont.

XII. Sy maken een nader verdrag over een opgeresen ſwarigheid.

Dit verbond was pas geſloten, toen ſig een grote bedenkelykheid openbaarde. De Stad Zwolle was verpligt, den Graaf van Benthem, op ſyn verſoek, met volk, levensmiddelen, buskruit, en geld t'ondersteunen, en daar mede ſyn Steden en Sloten te beſetten, en te verſterken. Het was derhalven de vrage, of de Stad ſulks vrylyk doen mogt, nadien by de verbintenisbrief ieder Stad de magt benomen was om den Biſſchop, die een van des Graafs helperen was, onderſtand te verlenen. De twe Steden hier over hebbende geraadpleegt, beſloten dat alle de voorwaarden in kragt zouden blyven: dog dat de Stad Zwolle den Graaf ondersteunen mogt: waar van ſy des donderdags na Pinxteren, den volgenden brief aan den Raad van Zwolle afgaven.

Wy Burgermeyſtere, Scepene, ende Rade, der Stede Deuenter, ende Campen, bekennen my deſen apenen Brieue, dat wy toegelaten hebben alſoe dat Eerſame Burgermeyſtere, Scepene, ende Raet der Stat van Zwolle, den Edelen Greuen van Benthem, off hys van hem begeerde moghen, hulpe doen, ſyn Sloete, ende Stede te holden myt volcke, prouande, Buſſencruyt, ende gelt: in aldusdanen ſchyn, dat dair die verbont brieue, als wy die mytter Stat van

1452. van Zwolle ſamentlick ouerkomen ſyn, ende myt onſer Stede ſecreten die een den anderen bezegelt hebben, dair mede, in gheenre wys, en ſullen mogen ingebroken werden: mer ſullen allike wal gedurich bliuen, ſonder yemants wederſeggen. Toe tughe der waerheit ſoe hebben wy onſer Stede ſecreten, aen deſen brieff, doen hangen. Gegeven in 't Jaer ons Heren Duſent, vierhondert, twee ende vyftich, des donredages nae den hiligen Pinxter dag.

1453. Peſt in ons Carſpel.

Terwyl Rudolf ſig, hoe langer hoe meerder, in den Munſterſchen oorlog inwikkelde, wierdt ons Berg-Clooſter, en eenige naburige boerſchappen, met een nieuwe ſoorte van beſmettelyke ſiekte beſogt. De menſchen, door deſe kwale getroffen, kregen eerſt een verkoudheid in de keel, en een grote ſmerte in de borſt en de ſyden. Men ſchreef 'er de oorſaak van toe, aan een noordelyke wind, welke ſeer koude nagten maakte, en door den dag veel droogte aanbragt. Het beſte middel, om 'er ſig tegen te beſchermen, was ſig met dikke en warme klederen te dekken, en van alle verkoelende ſpyſe en drank t'onthouden (r). Deſe ſiekte hadt dus weinig overeenkomſt met de peſt: dewyl de Schryvers van die tyd nogtans deſelfde een peſtplage noemen, kan men hier uit, myns bedunkens, afleiden, dat ſy gewoon waren veele ſiektens, met deſe naam te dopen, ſchoon deſelve ſeer daar van verſchilden. Het ſyn dan juiſt niet alle beſmettelyke kwalen geweeſt, die alhier en elders, gedurende deſe tyden, geheerſcht hebben, al geven vele Schryvers het in diervoegen op. In

(r) *Thomas à Kempis Cap.* 26.

In het jaar 1455, des saturdaags na S. Pieters banden, leiden de Steden Campen, en Zwolle, het verschil tusschen Deventer, en Amersfoort, aangaande den Catentol hangende, by. Ook verwierven de twe Overysselsche Steden des tyds van die van Deventer, dat die de Amersfoorders, eenige voorregten en vryheden schonken (*s*). 1455. Verschil door Campen en Zwolle bygelegt.

Rudolf van Diepholt overleet, in het jaar hier na, volgens eenigen, op het Slot te Vollenho van hartseer, dat de Staaten hem de geeischte schattingen op te brengen, verweigerden (*t*). Ghysbert van Bredenrode wierdt door het Capittel, in syn plaats verkoren. Dog Philip, Hertog van Bourgondien, werkte eindelyk so veel by den Paus uit, dat David syn Bastaart Soon, in het besit des Kerkvoogdyschap gestelt wierdt; na dat Brederode, onder sekere voorwaarden, van syn regt, met toestemminge van de Staaten van het Nederstigt, afgesien hadde. Die van Overyssel wilden nogtans David voor geen Landsheer erkennen, om dat die wegens syn onegte geboorte daar toe alhier onbekwaam was. Syn vader, weinig desse reden van verweigeringe agtende, en oordelende dat de dispensatie van de Paus, en het egt maken van syn Soon door hem, alle swarigheid weg nam, om hen daar toe te noodsaken, sloeg het beleg voor Deventer, en belegerde het eenige weken lang (*u*): dog toen XIII. 1456. Des Bisschops dood. Den oorlog wegens syn opvolger wordt door een verdrag geëindigt.

(*s*) *Monen Chronyk van Deventer.*
(*t*) *Bruman pag.* 192.
(*u*) *Revius ad hunc annum Brumanus pag.* 193. *& seqq.*
(*v*) De Heer C. *Burman*, *Utrechtsche Jaarboeken*, 2*de Deel*, *bladz.* 329. *en* 330.

1456. ſloot hy op den 17 September een verdrag: uit welkers hoofde Deventer en d'andere Overysſelſche Hoofdſteden en inwoonders verbonden wierden, David voor Landsheer aan te nemen. Waarentegens hy beloofde hen om de voorgaande oneenigheden geen leedt of nadeel te zullen toebrengen, maar ſulks alles geheellyk te vergeten, en een ieder in ſyn regten, en voorregten te beſchermen. Dus klinken de woorden van deſe vredebrief.

Philippus, by der gratie Godes, Hertog van Bourgongen, &c. &c. &c., doen kont allen luden, dat de vede, ende oirloege, weſenden tuſſchen ons, en die van onſen geſelſchoppen op een zyde, en die van de Stadt van Deventer, en die andre Steden van den Aeveſtichte van Uyter, of andre zyden; uit cauſen, en om reden wille van den geſchille, dat geweeſt aangaande den ontfanghe, en gehoirſaamheid van de Eerwerdige Vader in Goede, onſe lieve getruwe Raidt, Her Davidt van Bourgongen, Biſſchop t'Utrecht, die welke gehoirſamheit, en ontfange ſy tegenwoirdelyk gedaan hebben, Wy ter begeerte en verſoek van gem. Biſſchop hebben geweert, en afgedaan, en by deſſen brieve weeren, geheelyk, en al afdoen, voir ons, ende die onſe; belovende in puurlyken weerde, nummermeer hier nae, om deſer ſaeke wille, eenige veede, of oirloege, by ons noch den onſen te beginnen, noch aan te gaan, tegens hem luyden, noch haar hulperen, noch hulpers hulper. In oirconde &c. 1456. den 17 Septbr. tot Wylippen.

Inhuldinge van Biſſchop David.

Aanſtonds, na de gemaakte vrede, wierde David van Bourgondien, tot Deventer, Campen, en Zwolle, ingehuldigt, en hy vertrok ver-

vervolgens, uit deſe Stad, na den Spoolderberg; alwaar hy van d'Edellieden, en de afgeſanten der kleine Steden voor Landsheer erkent is (*w*). 1456.

XIV. Twe jaren later wierdt de Stad Zwolle, voor den Vrygraaf van het Aarts-Bisdom van Ceulen, Hugo Oeſterwig, door eenige Vrygraven en Schepenen aangeklaagt, en beſchuldigt, als of ſy een verbond met ſommigen, tegens de Vryſtoelen geſmeet hadde. Weshalven de klagers verſogten dat de Stad, met ten eerſten, van deſe verbinteniſſe affag, ofte dat ſy anderſints verwagtende waren, dat ſy volgens Vryſtoelens regte gevonniſt en veroordeelt wierdt. Hugo Oeſterwig, die jaarlyks een Penſioen van 5 Rynſche guldens gewoon was te trekken, voor de dienſten die hy de Stad nu en dan bewees, gaf eerlang van deſe klagte kennis, en vermaande haar binnen veertien dagen te doen blyken, dat ſy uit dit verbond getreden was: want dat hy anderſints genoodſaakt zoude zyn, op de klagte regt te doen, waar toe hy ongaarn uit agtinge en genegendheid voor haar wilde overgaan. Gelyk uit Oeſterwigs brief te ſien is; welke ons het groot geſag, tot het welke de Vryſtoelen opgeſtegen waren, duidelyk vertoont, waarom wy deſelfde hier inlaſſchen. 1458. Zwolle wordt aangeklaagt om een verbond tegens de Vryſtoelen.

Myn vriendlike gruet toe voren.
Erſame beſunder guede vrunden!

Ick begere UL. toe weeten, dat voir my, in Gerichte ſint geweſen, Vrigreven, en andere Vriſcepen, en hebben my geſacht, en geklaegt, ſoe woe ghy een verbunt gemaeckt hebben, te-

(*w*) *Arent toe Boecop in ſyn Overyſſelſche Jaarboeken.*

1458. gen des Hilligen Ryks heymelyken Gerichte; dat den heymelyken Gerichte groete laſter, und ſmaadheid aangeſchiedende, ook U gelove verkortet hebben: ende want gy dan een Erber Hanſe Stadt ſynt, ſoe en geboert Uw dat niet te doen, want dan dat de Hoechgeboeren Furſt myn Gen. Lieve Heer van Colln &c., een Stadholder is der heymelyken Gerichte, en ick dan ſine Frigreve bin, toe hebben ſy angenempt, om Gerichte over Uw te doen. Soe ſchrive ick Uw, en waere ick Uw in den beſten, dat gy van my ſcheyden, en van den Gerichte binnen veertien dagen: iſt ſaecke dat gy dat niet doed, ſo moet ik U vorderen mit rechte, na fryen Stoels rechte. Hier wetet Uw in den beſten na te richten; want ik Uw node laſt maeken wolde, of gy Uw guetelick richten wildet nae mynen raede. Uns Her Gott ſy met Uw. Onder myn Segel, up des Hilligen Cruces dach. Anno Domini 1458. in der Veſte Recknichuis.

De Stad kreunt'er ſig niet aan.

Des Raads antwoord, op de H. Catharina's dag, aan Hugo Oeſterwig afgevaardigt, was, dat ſy hem voor de mede gedeelde tydinge bedankte, en verſogt, dat hy op het gemelde Penſioen, hem door de Stad ten volſten ſyner kledinge jaarlyks betaalt wordende, haar aanbelangen na ſyn vermogen wilde voortvaren te behartigen. Dat ſy ſig voor het overige, niet over de beſchuldinge van het, tegens de Vryſtoelen gemaakte, verbond bekommerde; gemerkt het ſelfde niet tegens het Heimelyke Gerigte ſtreet: behalven dat het de Stad niet in het byſonder, maar te gelyk met de Biſſchop, de Ridderſchap en de Steden van Overyſſel betrof (*x*). Hoe het verder met deſe ſaak afliep, ſie ik nergens gemelt.

De

(*x*) *Regiſtrum novum &c. Epiſtolarum anni* 1458.

De beſmettelyke ſiekte, die in het ſelfde jaar, binnen deſe Stad, heerſchte, ſpaarde weinig menſchen, en ſleept 'er een ongemeen groot getal na het graf. In het Clooſter Belhem alleen ſtierven tien Religieuſen, en alle de Leken, die aldaar woonagtig waren; dus dat het geheellyk van inwoners ontbloot wierdt (y). 1458. Sware Peſt alhier.

Een verſoejelyke moort bedreef Geert van Loe, geboren van Maaſtricht, en alhier ter Schole leggende in het volgende jaar. Deſen deugeniet, wetende dat Reinier van Honthorſt, mede van Maaſtricht geboren, en Student in deſe Stad, 10 Rynſche guldens door ſyn moeder geſonden waren, komt des maandags na beloken Paaſſchen, 's morgens ten 9 uur, aan het Fraterhuis, en verſoekt Reinier aldaar wonende, onder ſchyn van vrindſchap, met hem na het huis, daar hy woonde te gaan. Reinier Honthorſt, ſyn Landsman volgende, was ſo dra niet in ſyn kamer getreden, of Loe ſlaat hem met een byle dood: hakt hem in ſtukken, en pakt deſe vermorſelde leden in een kiſte. Den moordenaar trekt op ſtaande voet den tabbert, van den ontſielden Student, aan; neemt deſſelfs ſleutels van de kamer gaande mede; en eiſcht, in het Fraterhuis komende, den Beſtierder of Rector te ſpreken. *Tot een teken*, ſegt hy tegens die Prieſter, *dat gy my het geld en goed, dat gy van Reinier van Honthorſt in bewaringe hebt, en, in het byſonder, de 10 Rynſche guldens, die hy van myn moeder heeft opgebeurt, aan my moet overhandigen, ſie daar de ſleutels van Reinier van Honthorſt: die in het geheim, en uit ſchaamtes halven van ſig betrapt te ſien, van myn geld* op- 1459. Een Student vermoort een ander. XV.

(y) *Thomas à Kempis in Chron. Cap. 27.*

1459. *opgebeurt te hebben, de Stad verlaten heeft.* Het vervolg doet ſien, dat de Rector alles ſuiverlyk geloofde, en geen het minſte wantrouwen opgevat hadt.

Hy wordt in de Veluwe gevat.

Den moordenaar, even geruſt als of hy nergens aan ſchuldig was, bleef ook nog meer als ander halve maand alhier, en begroef na ſes weken, het aan ſtukken gehakte lyk, dat hy, gedurende al die tyd, op ſyn kamer bewaart hadde, in een ſtal (z). Dog toen verliet hy de Stad, alwaar men van den moord des tyds onderrigt moet zyn geworden; en begaf ſig na Gelderland. Eerlang wierdt hy hier door P. van Egmont, Rigter der Veluwe, gevat. Deſe bewaarde hem ſorgvuldiglyk, en leverde hem aan de Magiſtraat deſer Stad over: die den Hartog van Gelderland, den dag voor H. Sacraments dag, voor deſe uitleveringe ſeer bedankte; en dien Vorſt beloofde, in diervoegen ook met de Gelderſche misdadigers te ſullen handelen. Ook ſtond den Raad den Rigter in voor al het nadeel, dat hy lyden konde van het pleitgeding, dat hy zoude moeten voeren, indien hy door een kerkelyk Gerigte aangeſproken wierdt, als ligtelyk gebeuren konde, doordien Geert van Loe, een Clerk zynde, niet aan een Wereldlyke Regeringe overgelevert mogte worden.

De Stad geeft 'er kennis van aan Maastricht.

Intuſſchen gaf de Magiſtraat van dit droevig voorval aan de Regeringe van de Stad Maastricht kennis; en waarſchuwde haar, dat, in-val de vrinden van Reinier van Honthorſt de moord wreken, of de bloedverwanten van de

(z) Tot dus verre uit *een brief* deſer Stad, aan Maaſtricht, van den vrydag na S. Bonifaas.

de misdadiger hem verdedigen wilden, sy in de tyd van veertien dagen binnen Zwolle erschynen moesten: waar toe de vrinden, so wel van d'eene, als van de andere syde, te Maastricht wonende, geen lust hadden; als uit het antwoord van den 6 Junius van die Stad gebleek. Het kan nogtans, wierdt 'er bygevoegt, gebeuren, dat eenige magen van Reinier Honthorst, die buiten Maastricht woonden, na Zwolle komen. 1459.

Dog den Raad alhier, schoon in het eerste van voornemen den moordenaar te straffen, sag later de saak dieper in, en vreesde, dat de geestelyke Regtbank, om dat de schuldige een Clerk was, de Stad daar over moejelykheden zoude veroorsaken; weshalven sy den Secretaris Spaan, na David van Bourgondien, sont, met last van te versoeken, dat hy Geert van Loe wilde vonnissen (*a*): die, gelyk men niet twyffelen kan, syn welverdiende straffe sal hebben ontfangen, schoon my sulks nergens gebleken is. En levert den Student aan den Bisschop.

David van Bourgondien beschreef in het volgende jaar drie Landsdagen: alwaar van desér Stads wegen Reinold ten Busschen, en Frederik ten Water gefonden wierden. Het is aanmerkelyk, dat d'Edellieden, die aldaar tegenswoordig zyn geweest, byna alle van andere geslagten waren, als die in het jaar 1411. ten Landsdag erschenen zyn. Volgens sommige is hier van de oorsaak, of dat 'er gedurende dese tusschentyd, veel van die geslagten uitgestorven zyn, ofte dat verscheiden Edellieden, sig met XVI. 1460. Die drie Landsdagen hout.

(*a*) *Registrum novum etc. Epistolarum confectum anno* 1458.

1460. de woon, in de Overyſſelſche Hoofdſteden nedergeſet hebben (*b*). Anderen egter hebben met meerder reden aangemerkt, dat de Biſſchoppen, nu deſe, dan andere Heeren, op de Claringen en Landsdagen, na hun welgevallen, verſchryvende, hier toe de grootſte aanleidinge gaven (*c*).

Het Capittel maakt iemant tot Paſtoor, ſchoon nog geen prieſter.

Eenige tyd vroeger droeg het Capittel van Deventer de beſtieringe van S. Michaëls kerk, aan Arnold van Eerte, Meeſter in de Regten, en Canunnik tot Deventer, op. Een man die nog geen prieſter was, en die ſig daar toe eerſt bekwaam maken moeſt. Men begrypt ligtelyk dat deſe Parochie, waar in, omtrent het jaar 1370, reets agt duiſent communicanten waren, en welk getal in het jaar 1460. groter was, een man van meerder verdienſten vereiſchte. Nogtans zoude de Stad, met deſe verkieſinge, ſig hebben moeten vergenoegen; indien Arnold van Eerte niet korte tyd na dat hy den eed, van Stads kerk in perſoon te zullen komen beſtieren, en ſig met ten eerſten tot het Prieſterampt te bekwamen, hadt afgelegt, na Romen vertrokken was, en aldaar ſeker vergunningsbrief, of indult hadt weten te verkrygen, by dewelke aan hem toegelaten wierdt, om nog gedurende drie jaren, Onderdiaken te mogen verblyven, en intuſſchen d'opkomſten van Stads kerke te genieten.

Vraagt raad over de daar uit ontſtane ſwa-

Toen beſpeurde het Capittel, dat het den bal hadt misgeſlagen, en ſont, de twe Canuniken Willem Reno, en Goſewyn Maquardi, na deſe Stad, om de Heeren van den Raad te be-

(*b*) *Revius ad hunc annum.*
(*c*) *Brumanus pag.* 200.

bevredigen. d'Afgeſanten hier gekomen zynde, ſtelden uit laſt van het Capittel, aan de vergaderde Magiſtraat voor, en vriegen, hoe het ſig uit de ſwarigheid, ontſtaan ter gelegenheid van de opdraginge van het Paſtoorsampt aan Arnold van Eerte gedaan, redden zoude? 1460. Swarigheid aan deſe Stad.

De Heeren van den Raad, geſint, om het verdrag tuſſchen hen, en het Capittel te voren gemaakt (*d*), ongeſchent te bewaren, lieten door den Schepen ten Haer, aan de laſthebbende van het Capittel, antwoorden, dat, de ſaak van Arnold van Eerte, aan het regt van vergevinge was rakende, waar over het Capittel alleen meeſter was: dat ſy ſig derhalven met dit geſchil niet konden of wilden bemoejen. Dog, wierdt 'er bygevoegt, de Canunniken moeten ſig ook dus omtrent de beſtieringe deſer kerke gedragen, dat ſy in het geruſt beſit van alle hunne voorregten verblyven; en ſy moeten daarom, op de onheilen en moejelykheden welke uit een onbedagte vergevinge, en opdraginge van het Paſtoorsampt opryſen en volgen kunnen, bedagt zyn. Welke 'er ſig niet mede wil bemoejen.

Het Capittel, van het antwoord deſer Stad verwittigt zynde, ſettede ook eerlang Arnold van Eerte af, en droeg dit ampt aan Lambert Meyer op: in welke verkieſinge den Raad op den 30 Januarius genoegen nam (*e*). En dus viel ſeer wel d'onbedagte vergevinge van 't Capittel uit; het welk door de Raadsvraginge aan deſe Stad duidelyk, ſo het my voorkomt, ſcheen Nieuwe Paſtoor aangeſtelt.

(*d*) Men ſie hier voren *bladſ.* 369. en volgenden.

(*e*) Men ſie den brief van deſen handel by de Heer *Dumbar*, *Kerkl. en Wereldl. Devent. bladſ.* 346. 347. 348.

1460. te erkennen, dat de Regeringe daar mede inſaag in hadt. Het is by my ten hoogſten waarſchynlyk, dat het vonnis eenige jaren te voren, in voordeel der Canunniken uitgeſproken, en het vervolgens gemaakte verdrag de Magiſtraat wederhielt, om eenig gebruik van hunnen misſtap te maken: want het was geenſints uit vrindſchap, dat men alhier ſo toegeeflyk voor hen was; geelyk het vervolg zal doen ſien.

XVII. 1461. De drie Steden leggen een verſchil by.

In het volgende jaar, of eenigſints vroeger, hebben de drie Steden, Deventer, Campen, en Zwolle, op S. Laurens dag, tuſſchen den Kerkvoogd David van Bourgondien, en de Stad Utrecht, met de wederſydſche hulperen, een minnelyke zoen gemaakt en uitgeſproken.

Nog een andere twiſt.

Nog hebben de Geſanten der drie Steden, als goede mannen, op S. Maria Magdalena 's avond, by uitſpraak den langdurigen twiſt geeindigt, die tuſſchen de Steden Utrecht, en Amersfoort ontſtaan was; ter oorſake dat de Amersfoorders, met Biſſchop Rudolf, Utrecht overrompelende, veel gewelds en moordens aldaar aangeregt en bedreven hadden (*f*). Stads Gemagtigden by deſe gelegenheid afgeſonden, waren Reinold ten Buſſche, en Hendrik van den Water (*g*).

1463. De grote magt der Vryſtoelen wordt op den Spool-

Intuſſchen voeren de Vryſtoelen voort, hare magt hoe langer hoe verder in ons geweſte uit te breiden. In het jaar 1463. wierden Rudolf van Witte, en Meeſter Frederik van Uterwyk, Burgermeeſters der Stad Campen, en Roderik Lunink, door Bernard Haſe, voor Diderik Conick,

(*f*) *Monen Chron. van Deventer.*
(*g*) *Chron. Amersfort. a Matthæo editum vel Editor in Annot.*

nick, Vrygrave van 't Hartogdom Gelderland, 1463.
over sekere rusie onder hen voorgevallen, ge- derberg
dagvaart; waar voor Bernard Hase een eisch bepaalt.
van drie hondert oude schilden deedt. De Gedaagden waren over dese saak in een grote benauwdheid: Schoon 't de Stad Campen aan geen voorregten ontbrak, uit welkers hoofde niemant bevoegt was, een Burger van Campen buiten de Stad, voor een ander regtstoel te roepen. Dog den Raad, de onbepaalde magt der vrystoelen kennende, en wel wetende, dat dese Stads regten haar Burgers niet zouden bevryden van voor den Vrygraaf te moeten erschynen, sloeg den Utrechtschen Bisschop voor, of hy als Vrygraaf, door den Keiser in het grootste gedeelte van Overyssel aangestelt (*b*), niet konde bewerken, dat dese saak voor hem regthangig wierdt: en beloofde hem schadeloos te sullen houden, indien hy in het uitvoeren deser saak iets ondernam, waar door hem eenig nadeel toegebragt wierdt. David was onseker na het lesen van desen brief, hoe hy sig in desen gedragen moest; en begaf sig hierom na den Spoolderberg: alwaar hy de Ridderschap en de Steden beschreven hadde. De Staaten, met hem rypelyk het gehele geval overwogen hebbende, verboden by sware boeten aan alle Vrygraven de Overyssellsche voor hunne Vrystoelen te dagvaarden; en verspraken sig onderlinge, indien hier uit eenige swarigheden opresen, te helpen. Den Bisschop dan, sig op 's Lands bystand verlatende, schreef aan Diderik Conick een scherpe brief, waar in hy hem van

(*b*) *Vid. D. Ger. Dumbar, Tom. 2. Analect. pag. 283. & seq. & Revius ad hunc annum.*

1463. van het genomen beſluit op den Spoolderberg kennis gaf, en te gelyk ernſtig vermaande, en waarſchuwde het vonniſſen van deſe ſaak te ſtaken: want dat men anderſints genoodſaakt zoude zyn, ingevolge het gemaakte Spoolderbergſche verbond tegens hem te handelen.

Dog ſy kreunen 'er ſig niet aan.

Diderik Conick bekreunde ſig geenſints aan des Biſſchops ſchryven, en voer ongeagt het ſelfde voort uit Keiſerlyke magt, dit verſchil voor ſyn vryſtoel in ſtaat van wyſen te ſtellen. Campen oordeelde dat het beter was geen uitterſte middelen tegens hem te gebruiken. Waarom den Kerkvoogd Bernard Haze door minnelykheid bewoog, dat die de Campers voor den Utrechtſchen Biſſchoppelyken Vryſtoel, daagde (*i*). Wy denken met anderen, dat dit pleitgeding voor deſen Regtbank geëindigt is: ſchoon men ſulks nergens uitdrukkelyk gemelt ſiet.

De Paus ontſlaat de drie Steden, en Groningen van de regtbank der Vryſtoelen byna geheellyk.

XVIII. De drie Overyſſelſche Hoofdſteden met Groningen, gedurig met diergelyke eiſchen van de vryſtoelen, geheellyk tegens haar voorregten ſtrydende, gekwelt wordende, raadpleegden des tyds hoe ſy ſig van deſe regtsdwang bevryden zouden. Deventer hadt reets, in het jaar 1451, op den 24 Auguſtus, van Nicolaas de la Cuſa, tot Zwolle ſig ophoudende, een beveſtinge van de vryheid, welke door Keiſer Frederik, aan alle, die onder het Duitſche Ryk gehoorden, gegeven was (*k*), verkregen, namentlyk om voor de Vryſtoelen, niet als

(*i*) *Arent toe Boecop in ſyn Overyſſelſche Jaarboeken.*

(*k*) In ſyn brief tot Frankfort op den 14 Auguſtus van het jaar 1442. afgegeven.

als in sekere gevallen te erschynen. Nu hadt 1463.
Paus Pius een afgesant in dese oorden, aan welke de Stad Deventer een nadere goedkeuringe te erlangen, versogt, en aan wien de drie andere Steden smeekten, dat hy haar by den Paus deselfde goedkeuringe bewerkte. Den Afgesant hier van aan Pius verslag gedaan hebbende, sont dese aan de vier Steden een Bulle, op den 27 Augustus gedagtekent: waar by hy, haar versoek toestemmende, beval, dat ingevolge Keiser Frederiks ordonnantie niemant van haar Burgers en inwoonders, voor een Vrystoel, in saken haar niet rakende, zoude mogen in regten worden betrokken; ten sy desulke, die voor hunnen dagelykschen Rigter niet te regte staan wilden. Verders, dat, indien het gebeurde, dat iemant uit haar Steden voor den Vrygraaf en Vryschepenen gedagvaart wierdt, en de Regeringe hadt de Heeren van den Vrystoel, op een geregtelyke wyse, te kennen gegeven, dat het verschil door hen niet behoorde te worden beslist, dan souden alle pleitgedingen, welke men niet tegenstaande dese bekendmakinge, voor het heimelyke Gerigte voort voer te vervolgen, van selfs nietig, en het opgevolgde vonnis van alle kragt ontbloot zyn. Gelyk den taalkundigen Leser dit alles breedvoeriger, uit de eigene woorden van des Paus Bulle reets elders in het ligt gegeven, zal afnemen kunnen.

Op den selfden dag sont Pius een Bulle, aan den Proost van Aldensel, en den Deken van Xanten af, met last, om de Magistraat der vier Steden, in alle dese voorvallen, de behulpsame hand te bieden: ten einde syn goedkeuringe wel

Hy belast eenige uit de Geestelykheid haar daar in te helpen.

1463. wel in agt genomen wierdt, en hy belaſte hen uitdrukkelyk, om die gene, die in het vervolg niet nalieten deſer Stedens haar Burgers, tegens regt en billykheid, voor de Vryſtoelen te roepen, te ſtraffen en bedwingen (*l*).

Die Paus Pius ſyn brieven naleeſt, zal 'er ligtelyk uit kunnen agterhalen, dat hy niet uit ſyn eigen magt, het heimelyke Gerigte, in deſe en de andere Steden verboden heeft, of alhier den Vryſtoel in alle voorvallen afſchafte; als ſommige verkeerdelyk verhalen (*m*): maar dat hy, Keiſer Frederiks Wet beveſtigende, alleenlyk verbiet d'Overyſſelſchen, en die van Groningen, in allerlei geſchillen, voor den Vryſtoel te dagen.

XIX. 1464. Amersfoort verſoekt hier vrygeleide op een buitengewone Markt.

Omtrent deſe tyd was 'er by de Heeren van den Raad, en de Steden, van Holland en Vriesland, een ſchikkinge gemaakt, ingevolge welke dat de Marktdag, die men op Middevaſten in de Stad Deventer gewoon was te houden, nu binnen Zwolle gehouden worden moeſt. De Stad Amersfoort, met de Stad Zwolle in verſchil leggende, ſchreef aan Campen een brief, welke ſy verſogten, dat aan onſe Raad medegedeelt worden mogte. Hier by ondertaſteden ſy, of haar handeldryvende Burgers deſelfde vryheid en veiligheid op deſe marktdag, voor haar perſonen en goederen zouden hebben; als op de S. Michaëls, en andere kermiſſen. Den Raad deſer Stad antwoorde hier op 's woensdag na Sondag Oculi, dat de

(*l*) *Men ſie deſe twe brieven by de Heer Dumbar, Kerkl. en Wereldl. Devent. bladſ.* 581 *en* 582. *in de aantek.*

(*m*) *Revius ad hunc annum*, en den *Schryver van d'Overyſſ. Chron. op het jaar* 1444. die omtrent het laatſte met *Revius* van het ſelfde gevoelen is.

de Vryemarkten van Paaſſchen, van Pinxteren, 1464.
van S. Boniſaas, L. V. Hemelvaart, S. Michaël, en S. Simon en Judas dag, met haar voorregten, aan Zwolle door de Biſſchoppen van Utrecht toegeſtaan waren: maar dat het buiten haar magt was, deſelve vergunningen aan de Middevaſtens markt te geven; en dat de kooplieden van Amersfoort deſelfde met haar waren beſoekende, derhalven de gewoonlyke tollen en weggeld moeſten betalen: dog dat ſy voor het overige geruſt konden zyn, dat hen geen leet ofte onregtvaardigheid aangedaan zoude worden, en dat den Raad niet wiſt, dat ſulks ooit geſchiet was; gelyk uit deſen brief, in eenige opſigten aanmerkelyk, te ſien is, luidende in deſer voegen.

Erſame guede &c.

So gy ons nu ſchryven van eenre overdracht, geſchiet en gemaeket by den Heeren van den Raede, en Steden van Holland, en Vriesland; dat men die merckten, die men op midvaſten toe Deventer plecht te holden, binnen onſe Stad holden ſal: van ons begerende, want gy niet en weten Uwe burgeren hier veilig weſen moegen, dat wy mit onſe beſegelde brieven Uwe Burgeren en Cooplieden, mit oeren live und guede, binnen onſe Stadt, veyligheid en vryheid geven willen, ſo vry en in alle manieren, als ſy toe Sante Michiëls merckte, binnen onſe Stadt ſyn &c. onder meer daar inne begrepen: waar op wy Uwen liefden vrintlyken toe kennen geven, dat wy in onſe Stadt vrye merckten hebben, toe Paeſchen, toe Pinxteren, toe Sancte Bonifacius, toe onſer L. Vrouwen Aſſumptionis, Sancte Michiël, en Sante Simon. en Judæ, ons toegelaten en geprivilegeert, van ons Gen. Hr. van Utrecht, dan uwe

1464. uwe burgeren, ofte iemand nu tot midvasten; in onse Stadt, gevryet te weesen, als in Sancte Michiëls merckte, is in onsen magten, en moegen niet sulx by ons selven te sollen geschien; als uwe Liefden wel mercken konnen: mer willen uwe burgers of anders, wie in onse Stadt toe midvasten komen, mit oeren guede, comenschap toe doene, op oere olde tollen, en wechgelt, is ons wol te willen, en willen hem, en een iegelyk Coopman, die onse Stadt omme syn comenschap, tot eenige tydt, versoekende werdt, goedertieren weesen: hebben ook nyt by onsen weten, den uwen, of andere, die ook onse Stadt met oere comenschap versoekende werden, iets voorgelecht, of daer an beweesen, dant geboerlyken was: desgelyken willen wy nog geerne doen, en bewysen wille. Kenne Godt, die u' heilig en gesond waeren moet. s'woensdaegs nae *Oculi*.

Haar klagten tegens d'onveiligheid onser Markten.

Niet tegenstaande dese versekeringen, liepen 'er omtrent de maand Augustus, tegens de vryheid der Markten, so te Deventer, als hier, seer nadelige gerugten. Eenige Burgers van Amersfoort gaven op den 17 Augustus, aan haar Overigheid, voor, dat sy in die twe Steden seer verongelykt waren: Ja dat sy, haar lyf en goederen aldaar niet meer seker zynde, de geledene schade geensints door middelen-regtens, derfden te vorderen. Waarom sy genoodsaakt wierden, hunne medeburger Goede Modde genaamt, een gerigtelyke last te geven, om hun aanbelangen in dese saak waar te nemen (*n*). Hoe het met dese twist afliep, en of dese klagten gegront, of ongegront waren, is my niet gebleken. Dit is seker, dat den Raad alhier, niet

(*n*) *Uit de volmagtsbrief.*

niet min genegen was, om aan die van Amersfoort, als aan andere, goet regt te doen. Want sy veroordeelden in het selfde jaar, den Zwollenaar Wychman Glinthagen, om 50 Rynsche guldens aan eenige Amersfoorders te moeten betalen, voor het bier en andere goederen, welke hy hen, voor Genemuiden, ontweldigt, en afgenomen hadde (o). 1464.

XX. Den Raad schryft een scherpe brief aan 't Capittel, over hun verschil met een Burgermeester.

Den Burgermeester Reinold van den Busschc, vermaart door syn menigvuldige Gesantschappen, lag toen ook met het Capittel van Deventer, over een tiende in Lankhorst, in geschil. Dese Heer hadt, tot Deventer zynde, de Canunniken te kennen gegeven, dat hy, als een wereldsch man, hier over liever voor des Bisschops Hoge Raad, ende Ridderschap en Steden van Overyssel, dan voor een Geestelyk Gerigte een pleitgeding wilde voeren. Dog sy desen voorstel hebbende afgeslagen, schreven de Heeren van den Raad deser Stad aan hen een scherpe brief: waar by sy niet onduisterlyk te kennen gaven, dat het hen vreemd voorkwam, dat sy sulk een billyke voorslag, als Reinold ten Busschc gedaan hadt, onder het voorwendsel dat sy, geestelyken zynde, voor geen wereldschen Rigter te regt wilden staan, van de hand wesen. Hierom dan ook was Reinold ten Busschc nu, om syn toegeeflykheid te tonen, bereidwillig, dese twist aan de Hooge Schole van Leuven, of van Ceulen, ter beslissinge over te geven: sonder dat hier van beroep tot een hoger Regtsbank zoude vallen. Aanbiedende verders, voor de kosten, die daar toe moesten aangewent worden, een genoegsame

(o) *Rubrum Registrum.*

1464. Borgtogt te ſtellen. Dog, indien ſy onwillig waren deſen weg in te ſlaan, dan dreigde den Raad de Canunniken, deſe onwilligheid by de eerſte gelegenheid betaalt te ſetten, en wilde deſe verweigeringe niet anders als gedaan, om Reinold ten Buſſche, grote ſchade en koſten op den hals te halen, aanmerken: waarom ſy hem niet zouden verlaten, maar kragtdadig beſchermen; gemerkt daar in een grote moetwilligheid beſtont (*p*).

Het verantwoortſig. So fors en onminnelyk handelde de Raad des tyds met de Canunniken: die geenſints voor deſe dreigementen bevreeſt, en ſig op de regtvaardigheid van hunne ſaak verlatende, by het antwoord geen mindere toon ſloegen. Want na dat ſy te kennen gegeven hadden, dat Reinold ten Buſſche hen voor des Biſſchops regtbank of Gerigte gedaagt hadde, alwaar reets het pleitgeding over de verſchillige tiende, welke hy hen onthielt, regthangig was, meenden ſy volgens eede verpligt te zyn, hun regt aldaar verder te moeten beſchermen: het welke hen niemant kwalyk duiden konde, nadien ſy hem geenſints opdrongen van Rechtſtoel te veranderen; en ſy voegen 'er tot ſlot by: Wy „ begeren dair omme vrientlycke, en met alle „ vlyt van Uw Liefden, Reinold Uwe mede„ geſelle voirgemelt te willen onderwieſen, „ metten beſten, dat hy ons ſoedane onbehoer„ lyke klage, en Uw Liefden ons ſoedane „ ſcherpe ſchriften verlaeten, en afſtellen: „ want wy doch niet dan Recht en ſoeken ofte „ begeren".

Men kan hier uit dus ligtelyk nagaan, dat het

(*p*) *Uit de brief van den Raad aan het Capittel.*

het Capittel, van Regtsbank niet willende veranderen, de twist, daar sy regthangig was, beslist heeft moeten worden. 1464.

Een Religieus wordt verboden een huis te kopen.

Sedert meer dan 150 jaren vroeger, hadt een Religieus van het Clooster der Minnebroederen van Campen, in dese Stad, de vryheid gehadt, om van onse inwoners allerlei giften en levensmiddelen voor syn Convent by een te vergaderen. Het huis dat die gene, die in het jaar 1464. hier was, bewoonde, verkogt hy des tyds, en kogt een ander in de plaats. Dit street regelregt tegens de Wilkeuren deser Stad: want geen Kerkelyken mogten een huis van wereldlyken kopen. Den Raad gaf van dit voorval aan Wulf Guardiaan tot Campen kennis, en waarschuwde hem, dat het door syn medebroeder aangekogte huis, binnen een jaar tyds aan een wereldsch persoon moeste worden overgedragen, of dat het anderstints tot nut der Stad verbeurt verklaart wierdt. Dog men wilde uit inschikkelykheid wel toelaten, dat hy het verkogte huis weder met de woninge betrok. So sorgvuldig voer men nog al steets voort, agt te geven, dat 'er geen meer goederen in de handen der geestelyken geraakten (*q*).

De Stad koopt d'andere helfte van het Coterveer.

De helfte der geregtigheid van het Coterveer, in het jaar 1443. aan Joan van Bukhorst toebehorende (*r*), was omtrent dese jaren van Heer verandert: het sy dat Joan van Bukhorst, al nog met de Stad in vyandschap levende, het, om haar spyt te doen, aan een ander overgedragen hadt: het sy dat hy daar toe door een andere re-

(*q*) *Uit het Stadsboek Copie diversarum missivarum &c.*

(*r*) Men sie hier voren *bladz.* 387.

1464. reden bewogen was. Joan van Colne, en syn Soon Herman van Colne, in het jaar 1464, eigenaars van dese geregtigheid, wierden in het laatste van de Vasten te rade, hun halfscheit van het Veer, aan dese Stad voor een seker ongenoemd stuiver gelds te verkopen; gelyk de woorden van den volgende koopbrief, voor Joan van Wytman, Rigter alhier afgegeven, uitwysen.

Ick Johan van Wytmen, in der tyt Richter toe Zwolle, makken kundich allen luden, dat voir my, en voir Gerigtsluiden hier nae beschreven, gekomen syn, in 't gerichte, in eenen geheechden heymael, Johan van Colne, en Herman van Colne, syn echte Soen, en bekande voir hem, en voir oer erfgenamen, dat sy verkoft hebben, stedes erfcoeps, om een summe geldes, die sy bekanden hem ter gueder tyt wal vernoeget, en wal betaalt is, den Eersaemen Burgermeesters, Scepen, en Raidt der Stadt van Zwolle, als tot behoef derselver Stadt erflick, en eeuwelic, en ommermeer, oir helfte van den Alingen Veerstale toe Coten, mit alle syn toebehoer, dair de ander helfte derselver Stadt voirgemelt, van toebehoirt. En Johan en Harmen vorser: lieten en droeghen deselve oer helfte, van gem: Veerstal toe Coten, voir my en voir Gerigtsluden nabeschreven, op, en vertegen dair af, voir hem en voir oer erfgenamen, erflick en eeuwelic, mit aller vertichnisse, en oplaetinge des recht was; en sy mit rechte schuldich weren toe doene, tot behoef der Stadt van Zwolle voirgem:. En sy loveden derselver Stadt voirgem: oer helfte van gem: veerstaele te waeren, sonder eenige renthe, daer uthgaende, en allen voirkommen af te doene, erflick en eeuwelic, in allen manieren als voirgemelt staet, voir hem en voir oer Erfgenaemen, en voir alle die gene, die

die des toe rechte komen willen. Sonder argelist. Hier weeren over en an, als Gerigtsluden en Koernoten Harmen Stael, Gerbrant ten Busſche, en meer guede luden genoeg. Des ik Jacob van Wytmen, Richter voirgem: myn Zegel gerigtelyken, omme beden wille Johan en Harmen voirſcr: an deſen brief gehangen. 1464. des dinxdags na den Sonnedagh *Reminiſcere*, in de Vaſten. 1446.

In deſervoegen verkreeg de Stad Zwolle den eigendom van het gehele Coterveer, het welke ſy ſedert die tyd, ſo niet altoos geruſtelyk, immers wettiglyk beſit.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

BYVOEGSEL,

Op bladſ. 26. *regel* 13.

Dog na de uitgaaf van het eerſte Stuk deſer Geſchiedeniſſen, heb ik ontdekt, dat ik hier hadt moeten byvoegen, dat van de Boerſchap Salland in verſcheiden andere oude Stukken gewag gemaakt wordt. In een uittrekſel van eenige Marktebocken, van vorige eeuwen, in het jaar 1760. door een der Heeren Secretaris-

ſen deſer Stad, gemaakt, leeſt men uitdrukkelyk de naam van de boerſchap Salland. In het jaar 1330. ontnam Joan van Dieſt de Stad Zwolle de magt aldaar, nog lage nog hoge regtsoeffeningen te mogen plegen (*a*). Het is ook nog ſeker, dat 'er een ſeer oud geſlagte van die naam geweeſt is, het welke een Hof ofte woninge in deſe Boerſchap hadt; gelyk onder anderen uit eenige brieven ten tyde der Biſſchoppen van Utrecht, Frederik van Blankenheim, en Rudolf van Diepholt afgegeven, geblykt.

Bladſ. 234. *regel* 2.

Dog ik wederroepe alle deſe opwerpingen, tegens de regtvaardigheid der regtspleginge des Biſſchops; na dat my de ware oorſaak, waarom dit geſchil door den eed van de Heeren der Magiſtraat van Deventer beſliſt wierdt, in een oude brief (*b*), ontmoet is. Hier in leeſt men, dat alle twiſten, tuſſchen de Steden onder malkanderen, of den Landsheer, en de Steden in Overyſſel, over de voorregten, en oude gewoontens opryſende, altoos aan den eed der Heeren van de Magiſtraat der Stad, aan welke iets betwiſt wordt, zal worden geſtelt.

MIS-

(*a*) *Sie het Stads Privilegieboek fol.* 28.
(*b*) *Van den* 21 *Januarius des jaars* 1554.

MISSTELLINGEN.

Bladſ. 40. *letter a.* Johannes Coccius, *lees* Gerardus Coccius. *bl.* 127. *regel* 17. tot 23. ſo bevryden wy &c. aan d'inwoonders, *lees* ſo bevryden wy met raad van de voorſeide Prælaten en Bediendens deſe Stad voor altoos, en verlenen en ſchenken de inwoonders, met een ſekere voorwetenſchap, alle regten, welke die van Deventer tot nog toe van onſe voorſaten wettiglyk verkregen hebben. *bl.* 280. *regel* 15. twe jaren, *lees* drie jaren.

DRUKFOUTEN.

Bladſ. 29. *regel* 27. 28. 29. ſonder &c. te hebben geſien, *lees* te hebben geſien, ſonder eenige de minſte order, en verward door malkanderen ſtonden. *bl.* 30. *regel* 28. uit te breiden, *lees* uitgebreit te zyn. *bl.* 35. *regel* 6. om dat, *lees* dan dat. *bl.* 56. *regel* 5. verlies (*e*), *lees* verlies. en *regel* 15. op den Rhyn (*e*). *bl.* 81. *regel* 13. die de Sallanders, *lees* de Sallanders. *bl.* 106. *regel* 27. 1389. *lees* 1089. *bl.* 147. *regel* 11. ondernomen, *lees* ondernamen. *bl.* 172. *regel* 4. van onſe, *lees* van onſe Gemenebeſt. *bl.* 214. *regel* 28. in onſe magtigſte Edelen, *lees* in ſommige van onſe magtigſte Edelen en andere Sallanders. *bl.* 229. *regel* 27. gelyk te voren, *lees* gelyk wy te voren. *bl.* 250. *regel* 3. het welk tot nog toe, *lees* het welk tot nog toe, niet gelyk het andere. *bl.* 301. *regel* 18. van drie hondert, *lees* van hondert en drie.

De overige fouten het ſy in verkeerde ſinſcheidingen, ofte in het misdrukken van een eenige letter beſtaande, zal den opmerkenden Leſer ſelfs ligtelyk kunnen verbeteren.

№2